

# anatolia

TURİZM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

**Bu Sayıda:**

*Farklı Turizm Eğitim Sistemlerinde Yetişen Öğretmenlerin Mesleki Öz-Yeterlik İnançlarının İncelenmesi*  
Azize HASSAN - Feriyal FARHADİ

*Turizm Yüksek Öğretiminde İşbaşı Eğitim Uygulaması: Turizm Akademisyenlerinin Beklentileri*  
Bekir EŞİTTİ

*Türkiye Turizminin Tanıtılmasında Öncü Bir Süreli Yayın: Turizm Mecmuası (1957-1987)*  
Çağdaş AYDIN - Ceren AYDIN

*Uluslararası Turizm Araştırmalarında Türkiye'nin Yeri*  
Dilek ACAR - Esra GÜL YILMAZ

*Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Kitaplarında Yer Alan Atıfların İncelenmesi*  
Dönüş ÇİÇEK - Ebru ZENCİR ÇİFTÇİ

*Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda Alanında Görülen Sorunlar (1957-1963)*  
Erol EVCİN

*Turizmde Kadın Akademisyenler*  
Hatice GÜÇLÜ NERGİZ

*Annals of Tourism Research Dergisinde Yayımlanan Postmodern Dönemde Turizm Konulu Makaleler: Bibliyometrik İnceleme*  
Majd TAYARA - Çağıl Hale ÖZEL

*Rekreasyon Yönetimi ve Turizm İşletmeciliği Bölüm Müfredatlarının Karşılaştırılması*  
Özkan TÜTÜNCÜ - Yılmaz AKGÜNDÜZ - Cem YEŞİLYURT

*Sağlık Turizmini Konu Alan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Değerlendirmesi(1988-2017)*  
Sibel CANİK - Ebru GÜNEREN ÖZDEMİR

*Türkiye'deki Medikal Turizm Tezlerinin Bibliyometrik Profili (2008-2018)*  
Ülker ÇOLAKOĞLU - H. Erhan ALTUN - Berkant KIYKAÇ



**Cilt: 30 • Sayı: 2 • Özel Sayı 2019 • ISSN: 1300-4220**

## Yazarların Dikkatine...

Son yıllarda Türkiye’de makale yazımında kuralsızlık ve/veya her makale yazarının/yazarlarının kendi kurallarını uydurması şeklinde bir eğilim ortaya çıkmıştır. Önceleri münferit bazı uygulamalar olarak gözlenen bu durum, giderek yaygınlaşmaktadır.

Akademik yükseltmelerde ulusal ve uluslararası hakem-denetimli dergilerde yayımlanan makalelere yüklenen önemin bir sonucu ortaya çıkan bu eğilime **daha çok akademik kariyer basamaklarını hızla çıkmak isteyenlerin çalışmalarında rastlanmaktadır. Sıklıkla tez danışmanlığı müessesinin çok iyi çalışmamasının sonuçlarından biri olarak ortaya çıkan bu eğilim, ne yazık ki, ülkemizde akademik yaşamda bir kuralsızlığın daha yaygınlaşmasına yol açmaktadır.** Söz konusu gelişimi dört başlık altında özetleyebiliriz:

1. Son yıllarda turizm alanında hazırlanan makalelerde yabancı sözcük ve kavramların ilgili dildeki orijinali ile yazma keyfiyeti yaygınlaşmaktadır.
2. Temel konularda bile Türkçe dil, yazım ve anlatım kurallarının hiçe sayıldığına tanık olunmaktadır.
3. Turizm ve dolayısıyla sosyal bilimler alanında hazırlanan kayda değer sayıdaki makalede Türkçe karşılıkları olmasına karşılık yabancı sözcük ve kavramların gereksiz ve özensiz bir şekilde kullanılmakta olduğu görülmektedir.
4. SPSS, Lisrel, AMOS, vb. istatistik paket programları yoluyla yürütülen hesaplamalarda, kullanılan test isimlerinin Türkçeleştirilmeden (hatta çoğunlukla gözlemlendiği üzere SPSS, Lisrel programları ile hesaplanan test değerleri ve analiz sonuçlarının sayfalardan olduğu gibi kopya edilerek!) makale metinlerinde yer almasında gözle görülür bir artışın olduğu gözlenmektedir.

Ülkemizdeki akademisyenlerden uluslararası dergilere makale önerirken gösterdikleri özeni ve hassasiyeti, ulusal dergilere gönderirken de göstermelerini istemek kadar doğal bir beklenti olamaz!.. **Daha açık bir deyimle, dili İngilizce olan nitelikli bir uluslararası dergiye Türkçe kavram ve test adları yazılarak ve pek çok İngilizce dil ve anlatım hatalarını içeren makaleler nasıl ki önerilemiyorsa, aynı titizliğin ulusal dergilere makale önerirken de gösterilmemesini anlamakta güçlük çekiyoruz!..** Bu konularda ülkemizdeki akademik/bilimsel dergilerinin editörlerine önemli sorumluluklar düşmektedir.

Türkçe’nin bilimsel sözcük ve kavram zenginliğinin geliştirilmesine ve daha da önemlisi Türkçe’nin korunmasına katkıda bulunmak üzere, bundan böyle *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*’ne önerilen makaleler yukarıda dört maddede özetlenen konular bağlamında incelenecek; bu konularda gerekli özeni göstermeyen makaleler yazarlarına düzeltilmek üzere iade edilecektir. İlgili düzeltmeleri yapmamakta ısrar eden makaleler değerlendirme sürecine alınmayacaktır.

Saygıyla duyurulur..

*Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*  
Editörlüğü

## Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi

### EDİTÖRLER

**Nazmi KOZAK** (Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)  
Anadolu Üniversitesi  
Turizm Fakültesi  
Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir  
Tel: (0222)-335 05 80/2130  
Faks: (0222) 335 66 51  
E-posta: nkozak@anadolu.edu.tr

**Çağrı Hale ÖZEL**  
Anadolu Üniversitesi  
Turizm Fakültesi  
Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir  
Tel: (0222)-335 05 80/2124  
Faks: (0222) 335 66 51  
E-posta: chkayar@anadolu.edu.tr

### EDİTÖR DANIŞMA KURULU

**Bülent AĞAOĞLU**, *Bibliyograf*  
**Faruk ANDAÇ**, *Çağ Üniversitesi*  
**Seyhmus BALOĞLU**, *University of Nevada, Las Vegas*  
**İbrahim BİRKAN**, *Atılım Üniversitesi*  
**Hasan Işın DENER**, *Emekli Öğretim Üyesi*  
**Asker KARTARI**, *Kadir Has Üniversitesi*  
**Meryem AKOĞLAN KOZAK**, *Anadolu Üniversitesi*  
**Meral KORZAY**, *Emekli Öğretim Üyesi*

**Metin KOZAK**, *Dokuz Eylül Üniversitesi*  
**Mehmet ÖZDEMİR**, *Emekli Öğretim Üyesi*  
**Sevil F. SÖNMEZ**, *University of Central Florida*  
**Muammer TUNA**, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*  
**Öcal USTA**, *İstanbul Kent Üniversitesi*  
**Muzaffer S. UYSAL**, *University of Massachusetts Amherst*  
**M. Mithat ÜNER**, *Atılım Üniversitesi*  
**Şükrü YARCAN**, *Nişantaşı Üniversitesi*

### BÖLÜM EDİTÖRLERİ

**Türk Turizm Eğitimi ve Araştırmacıları**  
**Metin KOZAK**, *Dokuz Eylül Üniversitesi*  
E-posta: m.kozak@superonline.com  
**Çeviri Seçme Makaleler**  
**Gürel ÇETİN**, *İstanbul Üniversitesi*  
E-posta: gurelc@istanbul.edu.tr  
**Türkiye Turizm Tarihi**  
**Mehmet ÖZDEMİR**  
E-posta: mehmetozdemir22@yahoo.com

**Rekreasyon İncelemeleri**  
**Özkan TÛTÛNCÛ**, *Dokuz Eylül Üniversitesi*  
E-posta: ozkan.tutuncu@deu.edu.tr  
**Etkinlik Notları**  
**Çağdaş AYDIN**, *Anadolu Üniversitesi*  
E-posta: aydincagdass@gmail.com  
**Turizm Araştırma Projeleri**  
**Hatice GÛÇLÛ NERGİZ**, *Kocaeli Üniversitesi*  
E-posta: hguculu@anadolu.edu.tr

### EDİTÖRLÜK OFİSİ

**Sanal Yayın Editörü**  
**Çağdaş AYDIN**, *Anadolu Üniversitesi*  
E-posta: aydincagdass@gmail.com

**Türkçe Dil ve Anlatım Denetimi**  
**Aysel YILMAZ**, *Anadolu Üniversitesi*  
E-posta: aysely@anadolu.edu.tr

Editörlük Sekreteri: Ceren AYDIN, E-posta: cerendiktas@gmail.com



### YAZIŞMA ADRESİ

Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, P. K. 589 - 06444, Yenişehir, ANKARA  
Tel: 0312 - 434 09 49 • Faks: 0312 - 434 31 42  
<http://www.anatoliajournal.com/ataad>

### YAYIN POLİTİKASI

*Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*'nde 1990 yılından bu yana, turizm, turizm işletmeciliği, gastronomi, rekreasyon ile turizmin diğer uygulama alanlarına yönelik araştırma ve incelemeleri içeren çalışmalar kabul edilmektedir. Dergiye ulaşan makaleler, 1997 yılından itibaren yayın kurulu listesinde yer alanların hakemliğinde değerlendirildikten sonra, uygun bulunmaları durumunda yayımlanmaktadır. Her makale en az iki üyenin değerlendirilmesine sunulmaktadır; gerekli görüldüğünde İstatistik Editörü ve Yazım ve Dilbilgisi Editörünün incelemesine de başvurulabilmektedir. Dergiye gönderilecek makalelerin hazırlanması aşamasında "Yayın ve Yazım Kuralları"na özellikle uyulması yazarlardan beklenmektedir.

### ÖNEMLİ AÇIKLAMA

*Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*'ne önerilecek makalelerin "makale hazırlama ve yazım bilgileri"nin incelenmesinin ardından hazırlanması yerinde olacaktır. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi Makale Hazırlama ve Yazım Kuralları*'na ilişkin açıklamalar derginin son iki sayfasında yer almaktadır. Söz konusu açıklamalar, her bilimsel dergiye önerilecek makaleler için uyulması istenilen asgari kuralları içermektedir. Bu aşamada yazarların dikkate alınması gereken diğer önemli husus ise, makalenin hazırlanması aşamasında atf ve kaynakça düzenlerinin dikkate alınması ve çalışmanın buna göre biçimlendirilmesidir. Önceki örneklerden de görüldüğü üzere, yazarlar bu konuya hemen hiç önem vermemekte, en iyi bildikleri atf ve kaynakça düzenine göre makaleleri hazırlamaktadırlar. Bu uygulamanın, çoğu durumda, makalenin yayımlanma aralığının uzamasına neden olabileceği unutulmamalıdır.

**İmtiyaz sahibi:** Hüseyin Yıldırım, Detay Anatolia Akademik Yayıncılık, Organizasyon, Danışmanlık, Turizm Ltd. Şti.  
**Yönetim Adresi:** Adakale Sokak, No: 14/1, Kızılay, 06420 Ankara  
Tel: 0312 - 434 09 49 • Faks: 0312 - 434 31 42  
E-posta: detayyay@ttnet.net.tr

**Basıldığı Yer ve Tarih:** Ankara, Keasım 20189  
**Yayın türü:** Süreli yayın (Altı aylık süreli)  
**Basımca:** Bizim Büro Matbaacılık ve Basımca  
**Basımca Adresi:** 1. Sanayi Caddesi Sedef Sokak No: 6/1, İskitler-Ankara

<http://www.anatoliajournal.com/ataad>

## Editör Kurulu Üyeleri

<b>Dilek ACAR</b> Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu	<b>Çetin BEKTAŞ</b> Erzincan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
<b>Mustafa AKAL</b> Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi	<b>Kemal BİRDİR</b> Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Atilla AKBABA</b> Kâtip Çelebi Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Deniz BOZ</b> Çukurova Üniversitesi Karataş Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
<b>Mehmet AKBIYIK</b> Harran Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksek Okulu	<b>Meltem CABER</b> Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Nurhodja AKBULAEV</b> Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi	<b>Onur ÇAKIR</b> Kırklareli Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Gülşah AKKUŞ</b> Kâtip Çelebi Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Gürel ÇETİN</b> İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi
<b>Emre Ozan AKSÖZ</b> Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Dönüş ÇİÇEK</b> Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu
<b>Eylin AKTAŞ</b> Pamukkale Üniversitesi İletişim Fakültesi	<b>Beykan ÇİZEL</b> Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Tahir ALBAYRAK</b> Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Ömer ÇOBAN</b> Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>İşıl ALTUN</b> Kocaeli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi	<b>Ülker ÇOLAKOĞLU</b> Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Özlem ALTUNÖZ SÜRÜCÜ</b> Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Murat ÇUHADAR</b> Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
<b>Alper ASLAN</b> Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Osman Cenk DEMİROĞLU</b> Umeâ Üniversitesi Coğrafya ve İktisat Tarihi Bölümü
<b>Zeynep ASLAN</b> Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Başak DENİZCI GUILLET</b> Hong Kong Politeknik Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Okulu
<b>Zerrin AŞAN GREENACRE</b> Anadolu Üniversitesi Fen Fakültesi	<b>Evinç DOĞAN</b> Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Levent ATALI</b> Kocaeli Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu	<b>İsmet DOĞAN</b> Afyon Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı
<b>Aydoğın AYDOĞDU</b> Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Ece DOĞANTAN</b> Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi
<b>Gökhan AYAZLAR</b> Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Maria DOLORES ALVAREZ</b> Boğaziçi Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
<b>Aslıhan AYKAÇ YANARDAĞ</b> Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	<b>Rüya EHTİYAR</b> Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Ahmet Serdar AYTAÇ</b> Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi	<b>Oktay EMİR</b> Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Ömer AYTAÇ</b> Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi	<b>Mehmet Han ERGÜVEN</b> Kırklareli Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Oya AYTEMİZ SEYMEN</b> Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	<b>Savaş EVREN</b> Gümüşhane Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Fusun BAYKAL</b> Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi	<b>Ayhan GÖKDENİZ</b> Balıkesir Üniversitesi Ayvalık Meslek Yüksekokulu
<b>Engin BAYRAKTAROĞLU</b> Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Ümmühan GÖKOVALI</b> Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Editör Kurulu Üyeleri (devam)

<b>Hatice GÜÇLÜ NERGİZ</b> Kocaeli Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu	<b>Özge SAMANCI</b> Özyeğin Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
<b>Esra GÜL YILMAZ</b> Afyon Kocatepe Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Gökçeçiçek SAVAŞIR</b> Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
<b>Ebru GÜNEREN ÖZDEMİR</b> Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Mehmet SOMUNCU</b> Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
<b>Saniye Gül GÜNEŞ</b> Selçuk Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Serhat Adem SOP</b> Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
<b>Ebru GÜNLÜ KÜÇÜKALTAN</b> Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi	<b>Leyla ŞENTÜRK ÖZER</b> Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
<b>Cem IŞIK</b> Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Bahar TANER</b> Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
<b>Kemal KANTARCI</b> Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi İşletme Fakültesi	<b>Abdullah TANRISEVDİ</b> Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Erdoğan KARADENİZ</b> Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Canan TANRISEVER YİĞİT</b> Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Kenan KARAGÜL</b> Pamukkale Üniversitesi Honaz Meslek Yüksekokulu	<b>Ebru TARCAN İÇİGEN</b> Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Gülnur KARAKAŞ TANDOĞAN</b> Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Bahattin TAYLAN</b> Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
<b>Osman M. KARATEPE</b> Doğu Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Nevin TEKGÜL ŞANLIER</b> Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi
<b>Salih KATIRCIOĞLU</b> Doğu Akdeniz Üniversitesi Bankacılık ve Finans Bölümü	<b>Mustafa TEPECİ</b> Celal Bayar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
<b>Erdoğan KOÇ</b> Balıkesir Üniversitesi Bandırma İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	<b>Fatma Nur TUĞAL</b> Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İşletme Fakültesi
<b>Göknil Nur KOÇAK</b> Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Muammer TUNA</b> Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
<b>Mehmet Ali KÖSEOĞLU</b> Hong Kong Polytechnic University Turizm ve Otel İşletmeciliği Okulu	<b>Zeynep TUNA ULTAV</b> Yaşar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi
<b>O. Avşar KURGUN</b> Dokuz Eylül Üniversitesi Reha Midilli Foça Turizm Fakültesi	<b>Oğuz TÜRKAY</b> Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi
<b>Deniz KÜÇÜKUSTA</b> Hong Kong Politeknik Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Okulu	<b>Özkan TÜTÜNCÜ</b> Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
<b>Haldun MÜDERRISOĞLU</b> Düzce Üniversitesi Orman Fakültesi	<b>Mehmet İsmail YAĞCI</b> Mersin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
<b>Mine OYMAN</b> Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi	<b>Kemal YAKUT</b> Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
<b>Yıldırım Beyazıt ÖNAL</b> Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	<b>Uysal YENİPİNAR</b> Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Osman Nuri ÖZDOĞAN</b> Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi	<b>Murat YEŞİLTAŞ</b> Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu
<b>Öznur ÖZKAN TEKTAŞ</b> Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	<b>Ebru ZENCİR</b> Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi
<b>Asım SALDAMLI</b> Mardin Artuklu Üniversitesi Turizm Fakültesi	

**İÇİNDEKİLER**

- 7** Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu  
*Metin KOZAK - Nazmi KOZAK*
- HAKEM DENETİMLİ MAKALELER**
- 12** Farklı Turizm Eğitim Sistemlerinde Yetişen Öğretmenlerin Mesleki Öz-Yeterlik İnançlarının İncelenmesi  
*Azize HASSAN - Feriyal FARHADİ*
- 24** Turizm Yüksek Öğretiminde İşbaşı Eğitim Uygulaması: Turizm Akademisyenlerinin Beklentileri  
*Bekir EŞİTTİ*
- 35** PTürkiye Turizminin Tanıtılmasında Öncü Bir Süreli Yayın: Turizm Mecmuası (1957-1987)  
*Çağdaş AYDIN - Ceren AYDIN*
- 45** Uluslararası Turizm Araştırmalarında Türkiye'nin Yeri  
*Dilek ACAR - Esra GÜL YILMAZ*
- 58** Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Kitaplarında Yer Alan Atıfların İncelenmesi  
*Dönüş ÇİÇEK - Ebru ZENCİR ÇİFTÇİ*
- 68** Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda Alanında Görülen Sorunlar (1957-1963)  
*Erol EVCİN*
- 89** Turizmde Kadın Akademisyenler  
*Hatice GÜÇLÜ NERGİZ*
- 100** Annals of Tourism Research Dergisinde Yayımlanan Postmodern Dönemde Turizm Konulu Makaleler: Bibliyometrik İnceleme  
*Majd TAYARA - Çağıl Hale ÖZEL*
- 112** Rekreasyon Yönetimi ve Turizm İşletmeciliği Bölüm Müfredatlarının Karşılaştırılması  
*Özkan TÛTÛNCÛ - Yılmaz AKGÛNDÛZ - Cem YEŞİLYURT*
- 125** Sağlık Turizmini Konu Alan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Değerlendirmesi\* (1988-2017)  
*Sibel CANİK - Ebru GÜNEREN ÖZDEMİR*
- 135** Türkiye'deki Medikal Turizm Tezlerinin Bibliyometrik Profili (2008-2018)  
*Ülker ÇOLAKOĞLU - H. Erhan ALTUN - Berkant KIYKAÇ*

## Prof.Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu

### GİRİŞ

Dünyada ve özellikle de Batı ülkelerinde akademik turizm konusunda yapılan ilk çalışmalar 20. yüzyıl başına kadar gitmektedir. Turizm eğitiminin ise İkinci Dünya Savaşı döneminden itibaren ilgi görmeye başladığını söylemek mümkündür. Almanya, Avusturya ve İsviçre gibi ülkelerin öncülüğünde oluşan Alman ekolü başı çekmiştir (Kozak ve Kozak 2017). Bu gelişmelere paralel ama dönem olarak farklılık gösteren Türkiye’de ise turizm sektörünün, esas itibarıyla 1980’li yıllardan sonra, hızlı bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Akademik düzeydeki turizm eğitimi ve araştırmalarının geçmişi 1950’li yıllara kadar gitmektedir (Kozak 2019). Kurulduğu 1923 yılından itibaren çağdaş ülkelerin düzeyine çıkmayı hedef edinen Türkiye Cumhuriyeti ve onun kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1930’lu yıllardan itibaren kamu yönetiminde önemli değişiklikler yapmıştır. Ülkenin tanıtım çalışmalarına destek vermek üzere kamu kurumu niteliğinde kurulan *Türkiye Seyyahin Cemiyeti*, 1923 yılından itibaren önemli çalışmalara imza atmıştır. 1940’lı yıllarda birtakım münferit yazarların ve araştırmacıların öncülüğünde turizm literatürüne birtakım çalışmalar eklenmeye başlanmıştır.

Türkiye’nin NATO üyeliği ve dönemin iktidarı Demokrat Parti’nin Amerika Birleşik Devletleri ile kurduğu yakın ilişkiler sonrasında 1950 yılından itibaren turizm yatırımları artmaya başlamıştır. Türkiye’de turizm sektörüne yönelik ilk yatırımlar 1950’li yıllarda, ülkenin Batılı ülkeler ile girdiği ilişkiler sonrasında başlamıştır. Turizm sektörüne yönelik ilk teşvikler verilmiş ve Turizm Bankası gibi kurumlar bu dönemde kurulmuştur. Bu dönemin kayda değer çalışmalarından biri, Hilton Otel zincirinin Amerika Birleşik Devletleri dışındaki ilk otelinin 1954 yılında İstanbul’da faaliyete geçmesidir.

Bütün bu çalışmalar ülkede turizm sektörüne yönelik ilginin artmasına, kamu yönetiminin de birtakım girişimlere girmesine yol açmıştır. Turizm, ilk kez 1957 yılında *Basın, Yayın ve Turizm Bakanlığı* adı altında bakanlık düzeyinde temsil edilmeye başlanmıştır. Yeni kurulan otel işletmelerinin işgücü ihtiyacını karşılamak üzere bazı girişimler ilk kez bu yıllarda ortaya çıkmıştır. Otel işletmeciliği yapan ailelerin çocuklarının altı aylık sürelerle İsviçre’ye mesleki eğitim ve lisansüstü çalışmalar yapmak için Fransa’ya öğrenci olarak gönderilmesi bu girişimler arasında yer almaktadır. Bu özel sayının öznesini oluşturan Prof. Dr. Hasan Olalı da işte bu dönemde Fransa’ya lisansüstü turizm çalışmaları yapmak üzere gönderilenlerden birisidir.

### HASAN OLALI KİMDİR?<sup>1</sup>

Hasan Olalı, günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde kalan Drama’da 1923 yılında doğar. Doğumunu izleyen aylarda Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş senedi olan Lozan Antlaşması’nda yer alan Türkiye ve Yunanistan arasında halkların değişimini öngören Lozan Mübadelesi ile Türkiye’ye mübadil olarak gelir. Altı çocuklu bir ailenin çocuğu olan Olalı eğitimini Akhisar ve İstanbul’da tamamlar. Liseyi Kabataş Lisesi’nde parasız yatılı olarak okur. Üniversite öğrenimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde tamamlar. Olalı, İktisat Fakültesi’nden mezun olmasının ardından İzmir’de bir lisede öğretmenliğe başlar (1945). Bu arada da devlet burslu olarak Fransa’ya gönderilecek öğrenciler için açılan sınavda başarılı bulunur. Olalı, Fransa’da School Hotel De Paris School Jean Drouant’ta lisansüstü çalışmalarını

<sup>1</sup> Hasan Olalı’nın kişisel ve mesleki yaşamı konusunda daha fazla bilgi için bkz. Kozak 2019; Korzay 2013; Olalı 2018; Özdemir 2000.



tamamlandıktan sonra ülkeye döner ve görevli olduğu turizm derslerine girmeye devam eder.

Daha sonra akademik yaşamına başlar. Olalı, 1961 yılında İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde "Türkiye'nin Ekonomik Kalkınmasında Turizmin Rolü" adlı tezi ile doktor unvanına hak kazanır. Aynı kurumda 1963 yılında Doçent, 1969 yılında ise Profesör olur. Olalı, 1968 yılında Ege Üniversitesi bünyesinde Turizm İşletmeciliği Bölümü'nün açılmasına öncülük eder. Burası turizm sektörüne üniversite düzeyinde eleman yetiştirmeyi amaçlayan Türkiye'deki ilk bölüm olma özelliğine sahiptir. Ege Üniversitesi bünyesinde 1972 yılında Turizm İşletmeciliği alanında yüksek lisans ve doktora çalışmalarını başlatır. Olalı'nın kitaplarının konuları geniş bir yelpazede yer almakla birlikte, daha çok ekonomi, finansman, pazarlama ve turizm politikası ve planlaması ile ilgili konulardan oluşmaktadır. Olalı'nın toplam olarak 70 dolayında yayımlanmış kitabı bulunmaktadır. Olalı, Türkiye'de 1960-1990 yılları arasını kapsayan dönemde ülkede turizm literatürünün gelişimine ve yönlmesine birinci elden ve en fazla katkıda bulunmuş akademisyen, yazar, yönetici ve tez danışmanıdır.

#### PROF.DR. HASAN OLALI TURİZM SEMPOZYUMU

Türk turizm akademisyenleri olarak kendisine olan saygıyı göstermek amacıyla Hasan Olalı adına bir sempozyumun düzenlenmesi fikri, aslında uzun zamandır gündemde olan bir konuydu. Hatta kendisi hayatta iken böyle bir organizasyonun düzenlenmesinin daha da anlamlı olacağı üzerinde duruluyordu. Ancak yürütülen diğer faaliyetlerin yükü nedeniyle bu sempozyum fikri ötelenmek durumunda kaldı. Nihayet 2017 yılında alınan bir kararla Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu'nun düzenlenmesine karar verildi. Duyurusu yaklaşık bir yıl öncesinden başlayan sempozyum, *Anatolia Turizm Akademisi ile Dokuz Eylül Üniversitesi Reha Midilli Foça Turizm Fakültesi* iş birliğiyle 18-21 Ekim 2018 tarihleri arasında Foça'da gerçekleştirildi.

Sempozyumun amacı, 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de turizm eğitimi, turizm araştırmaları ve turizm literatürünün gelişimi ile ilgili çalışmalara yer vermek, elde edilen bulguları tartışmak

ve geleceğe yönelik birtakım kararların alınmasına katkıda bulunacak çıktıları erişmek olarak belirlendi. Sempozyumun alanına giren konularda yapılacak çalışmalarda bibliyometri, sözlü tarih, literatür incelemesi, atıf analizi, içerik inceleme vb. tekniklerin kullanılarak hazırlanan toplam 24 bildiriye yer verildi. Sempozyum öncesi sadece bildiri özetlerinin kabulü yapıldı. Sempozyum bitiminde ise seçilen bildirilerin tam metinleri istenmiş olup, toplamda gelen 11 bildirinin *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*'nin bu özel sayısında yer alması uygun görüldü.

#### ÖZEL SAYI VE İÇERİĞİ

Özel sayıda yer alan makalelerin içeriği, büyük oranda bibliyometrik araştırmalar üzerinedir. Buna ek olarak, sektör-akademi iş birliği, işyerinde eğitim, bazı dergi ve kurumların tarihsel gelişimi, kadın akademisyenler ve müfredat programlarının incelenmesi gibi konular üzerine de makaleler yer almaktadır. Toplam 11 kurumdan 21 turizm araştırmacısının katkıda bulunduğu bu özel sayıda 11 makale yer almaktadır. Katkıda bulunan kurumlar, temsil eden yazar sayısına göre sırasıyla, Anadolu Üniversitesi (7), Adnan Menderes Üniversitesi (3), Dokuz Eylül Üniversitesi (2), Hacı Bayram Veli Üniversitesi (2), Afyon Kocatepe Üniversitesi (1), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (1), Kocaeli Üniversitesi (1), Kültür ve Turizm Bakanlığı (1), Nevşehir Hacıbekttaş Veli Üniversitesi (1) ve Yozgat Bozok Üniversitesi (1) şeklindedir. Ortak yazarlık bakımından ise iki adedi tek yazarlı, yedi adedi iki yazarlı ve iki adedi de üç yazarlıdır.

İlk makalede, Dönüş Çiçek ve Ebru Zencir, Hasan Olalı tarafından kaleme alınan toplam 12 adet kitaba günümüze değin yapılan atıf sayısının dökümünü yapmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen söz konusu kitaplara toplam 1029 atıf yapıldığı görülmektedir. En çok atıf alan eseri *Turizm Politikası ve Planlaması* başlıklı kitabıdır. Kitaplarında kullandığı kaynakların çoğunluğu, Türkçe ve Fransızca eserlerden oluşmaktadır. Daha çok tek yazar tarafından kaleme alınan atıflarda en sık kullanılan alt konular sırasıyla genel turizm, ekonomi, pazarlama ve yönetim alanındadır. Çalışma, turizm alanına önemli kat-



kı sağlayan Olalı'nın, ulusal düzeyde vermiş olduğu eserlerinde başvurduğu kaynakların ortaya konulması, turizm alanının gelişiminde hangi yazar, kurum ve ülkelerden beslendiği ve sonraki dönemlerde turizm çalışmalarının şekillenmesinde oynadığı rolü göstermesi bakımından önemlidir.

Son yıllarda, dünyada turizm alanında yürütülen çalışmalarda bibliyometrik çalışmaların izine daha da fazla rastlanmaktadır (Benckendorff ve Zehrer 2013; García-Lillo, Úbeda-García ve Marco-Lajara 2016; Hall 2011; Jogaratnam, Chon, McCleary, Mena ve Yoo 2005; McKercher 2008; Racherla ve Hu 2010). Benzer şekilde, sempozyum kapsamında da en çok ilgi gören konunun bibliyometri olduğu görülmektedir. Doğal olarak, izleyen beş makale bibliyometrik çalışma niteliğindedir. Dilek Acar ve Esra Gül Yılmaz iş birliğiyle hazırlanan bu gruptaki ilk çalışmada, Türkiye'nin uluslararası turizm araştırmalarındaki yeri, SSCI kapsamında yer alan Türkiye adresli makaleler aracılığı ile incelenmektedir. Bu çerçevede 1989-2018 yılları arasında yayınlanmış olan 330 makale tespit edilmekte, ilişkisel ve değerlendirici genel bibliyometrik parametrelerle analiz edilmektedir. Araştırmanın önemli sonuçları arasında, 330 makalenin yaklaşık yarısının Türkiye adresli iki kurum ve 10 araştırmacı tarafından üretildiği, üçte ikisinin sadece Türkiye adresli kurumlardaki araştırmacıların yer aldığı, bununla birlikte uluslararası iş birliğinin de önemli olduğu görülmektedir.

Majd Tayara ve Çağıl Hale Özel, *Annals of Tourism Research* dergisinde yayımlanan postmodern dönemde turizm konulu makalelerin bibliyometrik özelliklerini incelemektedir. Derginin 1995-2018 yılları arasındaki 24 yıllık dönemde yayımlanmış olan ve postmodernizm-turizm ilişkisini konu alan toplam 52 adet makale araştırma kapsamına alınmıştır. Yapılan bibliyometrik inceleme sonucunda, ilgili konuda yayımlanan makalelerin 2010 ve 2011 yıllarında yoğunlaştığı, makalelerin çoğunun bireysel olarak kaleme alındığı, makalelerin yazımında görece yüksek sayıda esere atıfta bulunulduğu belirlenmiştir. İncelenen makalelere yapılan atıfların dergilere dağılımı, Bradford Yasası'na; yazar verimliliği ise

Lotka Yasası'na uymamaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçların, post-modernizm ve turizm ilişkisini ele alan alanyazının nasıl bir gelişim gösterdiğinin derinlemesine anlaşılmasında araştırmacılara yol göstermesi beklenmektedir.

Sibel Canik ve Ebru Güneren Özdemir, 1988-2017 yılları arasında Türkiye'de hazırlanan sağlık turizmi konulu lisansüstü tezlerin dört dönem altında bibliyometrik analizini yapmaktadır. Araştırma, tez türüne, cinsiyet, erişime açık olup olmama ve üniversite gibi farklı değişkenlere göre dağılımı ele almaktadır. Yüksek lisans tezlerinin oranının doktora tezlerine göre yüksek, son yıllardaki kadın yazar oranının erkek yazar oranına göre yüksek, tezlerin büyük oranda erişime açık olduğu ve sağlık konulu tezlerin en fazla sırasıyla Dokuz Eylül Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi ve Afyon Kocatepe Üniversitesi arasında paylaşıldığı görülmektedir. Benzer bir başka bibliyometrik çalışma da Ülker Çolakoğlu, H. Erhan Altun ve Berkant Kıykaç tarafından yürütülmüştür. Medikal turizm konulu 31 adet lisansüstü tezinin incelendiği bu çalışmada, tezlerin özet kurgusu, lisansüstü düzeyi, araştırma tasarımı, enstitü adı, danışman unvanı, yılı ve bölgesi, sayfa sayısı ve örneklem sayısı gibi değişkenler kullanılmıştır.

Kadın akademisyenler konusu, son yıllarda diğer alanlarda olduğu kadar Türkiye'de de giderek üzerinde durulmaya başlanan araştırma konuları arasında gelmektedir. Bu kapsamda akademisyen kadınların farklı açılardan özellikleri incelenmektedir (Özbilgin ve Healy 2004; Özkanlı ve White 2008; Ergöl, Koç, Eroğlu ve Taşkın 2012). Hatice Güçlü Nergiz tarafından kaleme alınan bu çalışmanın amacı, Türkiye'de turizm alanında çalışmalarda bulunan kadın akademisyenlerin mevcut durumunun saptanmasıdır. Farklı akademik pozisyonlardaki kadın akademisyenler, unvan, görev yaptıkları üniversitenin niteliği ve anahtar kelime gibi değişkenler açısından değerlendirilmektedir. Çalışmada, Mart 2019 tarihi itibarıyla akademik.yok.gov.tr internet adresinde kayıtlı toplam 1210 öğretim elemanı içinde 486 kadın akademisyenin turizm alanında görev yaptığı belirtilmektedir.

Bekir Eşitti tarafından kaleme alınan makalede, turizm akademisyenlerinin işbaşı eğitim uygu-

lamaları ile ilgili beklentileri ve algıları belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda, üniversitelerde görev yapan 17 turizm akademisyeni ile görüşmeler yapılmıştır. Akademisyenler, işbaşı eğitimin uygulanması konusunda üniversiteler ve sektör kaynaklı eksikliklerin olduğu, sektör-akademi iş birliğiyle üniversitelerde yeniden yapılandırılan ders müfredatında işbaşı eğitim uygulamasına yönelik gerekli değişikliklerin gerçekleştirilmesi konusunda önerilerde bulunmaktadırlar. Sektörde bulunan potansiyel işletmeleri belirlemek ve en uygun nitelikte işletme-öğrenci eşleştirmesini gerçekleştirmenin oldukça önemli olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, akademisyenler, öğrenci gönderilen işletmeler ile ilişkileri yönetmek için uzman personel konusundaki eksikliğe de dikkat çekmektedirler. Sonuç olarak, akademisyenler, işbaşı eğitim uygulamasını öğrencilere gerçek anlamda sektörü tanıtan ve katma değer oluşturan bir uygulama olduğu konusuna vurgu yapmaktadırlar.

Turizm eğitimi konusundaki diğer bir çalışma, Azize Hassan ve Feriyal Farhadi tarafından kaleme alınmaktadır. 2009 yılında kapatılan mesleki ve teknik eğitim fakültelerinden mezun olan öğrenciler ile sonrasında ortaya çıkan yeni yapılanmada mezun olan ve öğretmen olan turizm fakülteleri mezunu olan öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inançlarının düzeyleri araştırılmaktadır. Kullanılan üç boyutlu öğretmen öz-yeterlik ölçeği sonucunda, her iki grubun mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerinin oldukça yeterli olduğu ve demografik değişkenlere göre mesleki öz-yeterlik inançlarında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı vurgulanmaktadır. Elde edilen bulgular ışığında, turizm eğitimi programlarında mesleki öz-yeterlik konusuna da önem verilmesi gerektiği söylenebilir.

Diğer taraftan, ulusal düzeyde turizm tarihinin anlaşılması da önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Bu özel sayı kapsamında, Türkiye’de geçmişte faaliyete başlayıp sonlandırılmış olan bazı kurum ya da oluşumlara da yer verilmektedir. Bunlardan birincisi, Erol Evcin tarafından kaleme alınan Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı döneminde (1957-1963) yapılan tanıtım ve propaganda faaliyetleridir. Türkiye’nin tarihî ve tabii değerlerinin

ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımı, olumlu bir ülke imajı uyandırılması bu Bakanlık tarafından temel bir hedef olarak benimsenmiştir. Bununla birlikte ülkenin içinde bulunduğu siyasi, idari, iktisadi ve sosyal sorunlar, turizm altyapısının yeterli olmaması ve Batılı ülkelerin olumsuz yönde seyreden Türkiye algısı turizmin bütün alanlarını olduğu gibi tanıtma ve propaganda faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir.

Kurumsal analizi içeren diğer bir makalede, Çağdaş Aydın ve Ceren Aydın, 1957-1987 yılları arasında 30 yıl aralıksız faaliyet gösteren *Turizm Mecmuası* isimli dergiyi incelemektedirler. Derginin kuruluş yılı ile turizm ile ilgili Bakanlığın faaliyete başladığı yılın örtüştüğü dile getirilmektedir. Bakanlığın misyonu arasında olduğu gibi, bu derginin yayın amacı da sahip olunan güzellikleri okuyuculara aktararak Türkiye’yi bir çekim noktası haline getirmek ve turizm hareketini topluma yaymak olarak belirlenmiştir. İçerik olarak incelendiğinde, dergide dönemin turizmini etkileyecek olayların gündeme getirildiği, siyasi, askeri, ekonomik ve doğal afetler gibi birbirinden farklı tüm unsurların turizm açısından değerlendirildiği görülmektedir.

Akademik anlamda geçmişi neredeyse bir asrı bulan turizm, henüz işletme ya da iktisat alanlarının etkisinden arındırılmamış, isim ve müfredat bakımından kendine has özgünlüğünü henüz gösterememiştir. Bu nedenle, bölüm ismi olarak Turizm İşletmeciliği eğilimi artarak devam etmektedir. Dünyada rekreasyon alanının bir alt dalı olarak görülen turizm, Türkiye’de tersi durumdan ele alınarak ana alan olarak, rekreasyon da yakın geçmişte kurulan turizm fakültelerinin bir alt bölümü olarak işlem görmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra, spor bilimleri fakülteleri bünyesinde oldukça fazla yer alan rekreasyon bölümlerinin varlığı da bilinmektedir. Son çalışmada ise, halen kimlik bunalımından kurtulabilme şansını yakalayamayan turizm işletmeciliği ve rekreasyon yönetimi bölümlerinin müfredatları incelenmektedir. Özkan Tütüncü, Yılmaz Akgündüz ve Cem Yeşilyurt tarafından ele alınan makalede, her iki bölüm müfredat içeriklerinin birbirine büyük oranda benzediği yönünde ip uçlarının bulunduğu görülmektedir.

## SON SÖZ

Özetle, dünyada olduğu kadar, Türkiye’de de üniversite düzeyinde turizm eğitimi ve araştırmaları 1960’lı yıllar ile birlikte gündeme gelmiş ve öncelikle de diğer alanlarda görev yapan akademisyenlerin katkısıyla çocukluk ve gençlik yıllarını yaşamıştır. Dünyada iktisat kökenli turizm akademisyenlerinin yoğun etkisi altında büyüyen turizm araştırmaları ve eğitimi, Türkiye’de de benzer bir gelişme göstermiştir. İşte Prof. Dr. Hasan Olalı da iktisat alanından giriş yaparak turizm kavramını akademiyle tanıştıran bir isim olması nedeniyle önem arz etmektedir. 1990’lı yıllarla birlikte, turizm kökenli araştırmacı ve akademisyen sayısının artmasıyla birlikte, farklı konular da araştırma kapsamına alınmıştır.

Yeni yüzyıla atılan adım ile birlikte, turizm kapsamında araştırılan konu, sayı ve çeşit olarak maksimum düzeye ulaşmış, diğer alanlarla başa-baş yürümeye başlamıştır. Aradan geçen 60 yıllık dönemde turizm, olgunluk devresini tamamlayarak hem eğitim ve yürütülen araştırma kalitesiyle hem de yetiştirdiği araştırmacı ve eğitimcilerin özelliğiyle tek başına ayakta durabilecek olgun bir birey olmayı başarmış durumdadır. 30 yıldır yaşamını sürdüren Anatolia oluşumu ve bu sayıda yer alan makalelerin içerik bakımından zenginliği de bu iddianın doğruluğuna işaret etmekte ve Türkiye’nin dünyaya ne derece entegre olduğunu da başarılı bir şekilde göstermektedir. Yararlı olması dileğiyle!...

## KAYNAKÇA

- Benckendorff, P. ve Zehrer, A. (2013). A Network Analysis Of Tourism Research, *Annals of Tourism Research*, 43: 121-149.
- Ergöl, Ş., Koç, G., Eroğlu, K. ve Taşkın, L. (2012). Türkiye’de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 2 (1): 43-49.

- García-Lillo, F., Úbeda-García, M. ve Marco-Lajara, B. (2016). The Intellectual Structure of Research in Hospitality Management: A Literature Review Using Bibliometric Methods of the Journal *International Journal of Hospitality Management*, *International Journal of Hospitality Management*, 52: 121-130.
- Hall, C. M. (2011). Publish and Perish? Bibliometric Analysis, Journal Ranking and the Assessment of Research Quality in Tourism, *Tourism Management*, 32 (1): 16-27.
- Jogaratanam, G., Chon, K., McCleary, K., Mena, M. ve Yoo, J. (2005). An Analysis of Institutional Contributors to Three Major Academic Tourism Journals: 1992-2001, *Tourism Management*, 26 (5): 641-648.
- Korzay, M. (2013). Hasan Olalı: Eğiticilerin Eğitmeni, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24 (2): 276/281.
- Kozak, M. ve Kozak, N. (2017). Institutionalisation of Tourism Research and Education: From the Early 1900s to 2000s, *Journal of Tourism History*, 8 (3): 275-299.
- Kozak, N. (2019). Hasan Olalı: Pioneer of Tourism Education And Research in Turkey, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 30 (4): 1-6.
- Kozak, N. (2000). Hasan Olalı: Kısa Yaşam Öyküsü ve Tespit Edilebilen Eserleri ile Yönettiği Tezlerin Bibliyografyası Üzerine Bazı Gözlemler, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (Eylül-Aralık): 9-21.
- McKercher, B. (2008). A Citation Analysis of Tourism Scholars, *Tourism Management*, 29 (6): 1226-1232.
- Olalı, H. (2018). Hasan Olalı (Görüşen: Ece Doğan). İçinde: N. Kozak (Editör), *Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması Görüşme Metinleri, Cilt-5: Turizm ve Otelcilik Eğitim Kurumları*. (ss. 25-41). İstanbul: Yıkılmazlar Basım Yayın.
- Özbilgin, M. ve Healy, G. (2004). The Gendered Nature of Career Development of University Professors: The Case of Turkey, *Journal of Vocational Behavior*, 64 (2): 358-371.
- Özdemir, M. (2000). Türk Turizminin Duayeni Hasan Olalı, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (1): 6-8.
- Özkanlı, Ö. ve White, K. (2008). Leadership and Strategic Choices: Female Professors in Australia and Turkey, *Journal of Higher Education Policy and Management*, 30 (1): 53-63.
- Racherla, P. ve Hu, C. (2010). A Social Network Perspective Of Tourism Research Collaborations, *Annals of Tourism Research*, 37 (4): 1012-1034.

Metin KOZAK  
Dokuz Eylül Üniversitesi

Nazmi KOZAK  
Anadolu Üniversitesi

## Farklı Turizm Eğitim Sistemlerinde Yetişen Öğretmenlerin Mesleki Öz-Yeterlik İnançlarının İncelenmesi\*

*Analysis of Occupational Self-Efficacy Beliefs of Teachers Trained in Various Tourism-based Education Systems*

Azize HASSAN\*\*, Feriyal FARHADİ\*\*\*

\*\* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi, 06830 Gölbaşı, Ankara.

E-posta: azize.hassan@hbv.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2509-1415

\*\*\*Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 06500 Emniyet Yenimahalle, Ankara.

E-posta: feriyalfarhadi@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-6425-6038

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale İşlem Bilgileri:

Gönderilme tarihi: 14 Nisan 2019

Düzeltilme: 20 Mayıs 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** Turizm eğitimi,  
Eğitim sistemi, Pedagojik formasyon,  
Öz-yeterlik.

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 14 April 2019

Resubmitted: 20 May 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** Tourism education,  
Education system, Pedagogical forma-  
tion, Self-efficacy.

### ÖZ

Bilindiği üzere, Yüksek Öğretim Kurumu'nun teklifi, Milli Eğitim Bakanlığı'nın 28.9.2009 tarihli ve 25377 sayılı yazısı üzerine, 28.3.1983 tarihli ve 2809 sayılı Kanun'un ek 30 uncu maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca mesleki ve teknik eğitim fakültelerinin kapatılması 02.11.2009 tarihinde kararlaştırılmıştır. Öğretmen olmak isteyen lisans öğrencileri eğitim fakültelerinden pedagojik formasyon dersleri alabilmektedirler. Bu çalışmada söz konusu değişimle, yeni turizm eğitim sisteminden mezun olan öğretmenler ile değişim öncesi mezun olmuş öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inançlarının düzeyleri araştırılmıştır. Araştırmada; nicel araştırma yöntemlerinden alan araştırması uygulanmış, veriler gayeli örnekleme yöntemiyle anket kullanılarak toplanmıştır. Mesleki öz-yeterlik inançlarının tespiti için öğrenci katılımına, öğretim stratejilerine ve sınıf yönetimine yönelik öz-yeterlikleri ölçen üç boyutlu Öğretmen Öz-yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Genel olarak, her iki grubun mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerinin oldukça yeterli olduğu ve demografik değişkenlere göre mesleki öz-yeterlik inançlarında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür.

### ABSTRACT

As known, the foreclosure of the vocational and technical education faculties was decided by the Council of Ministers on 2.11.2009 according to the Article 30 of the Law No. 2809 dated 28.3.1983, upon the proposal of the Higher Education Institution and letter of the Ministry of National Education dated 28.9.2009 and numbered 25377. Undergraduate students who would like to be instructors are able to take pedagogical formation lessons. This study examines the differences between the levels of professional self-efficacy beliefs of the teachers who were graduated after the new tourism education system and those who were graduated before the new system. The study employs quantitative research methods and performs data collection through a survey with the purposeful sampling method. In order to determine the levels of professional self-efficacy beliefs, a three-dimensional Teacher Self-Efficacy Scale was used to measure the self-efficacy with respect to students' participation, teaching strategies and classroom management. In general, the professional self-efficacy belief levels of both groups are quite sufficient and that there is no significant difference in the professional self-efficacy beliefs according to the demographic variables.

### GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün 2017 yılı turizm raporuna göre; Türkiye, turizm geliri açısından ilk 10'a girmemiş olsa da 37,5 milyon ziyaretçi sayısı ile dünyada 8'inci sıraya yük-

selmiştir. Danışmanlık ve denetim şirketi EY'nin hazırladığı Turizm Sektörü Değerlendirmesi raporuna göre; turizm sektörünün gayrisafi milli hasılasına doğrudan katkısı 2017 yılında 26,1 milyar dolar seviyesinde iken, 2018 yılında 36,3 milyar dolara ulaşması beklenmektedir (TÜROB 2018). Turizm hizmet sektörünün ekonomiye her anlamda doğrudan önemli katkısı sebebiyle, sektörde büyük oranda kalifiye elemana gereksinim bulunmaktadır. Bu nedenle, onları yetiştiren öğ-

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça'da düzenlenen "Hasan Olalı Turizm Sempozyumu"nda sunulmuş halinin, yazarlarca daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.



retmenlerin gelişmelere ayak uyduran, iyi yetiştirilmiş kişiler olmaları, kalifiye personel yetiştirmeleri bağlamında oldukça önemlidir.

1965 yılında turizmin ülke için önemli bir gelir kaynağı olacağı fark edilerek, turizm bölümünün eklenmesiyle, dört yıllık lisans eğitimi haline dönüştürülen Ticaret Turizm Yüksek Öğretmen Okulu turizm sektörüne ilk eleman yetiştiren eğitim kurumu olmuştur.

Turizm eğitim sisteminde nitelikli öğretmen yetiştirmede, farklı zamanlarda değişik programların uygulandığı görülebilir. Bakanlar Kurulu kararınca 02.11.2009 tarihinde mesleki ve teknik eğitim fakülteleri kapatılıncaya kadar (Resmî Gazete 2009), ticaret ve turizm eğitim fakülteleri ve mesleki eğitim fakülteleri tarafından sektöre kalifiye alt ve orta düzey personel ile söz konusu personeli yetiştiren ortaöğretim okullarına öğretmen yetiştirilmekteydi. Daha sonra ilgili fakültelerin pedagojik formasyon dersleri ayrılarak eğitim fakültelerine verilmiş, lisans öğrencileri öğretmen olmak istemeleri halinde; lisans eğitimlerini sürdürürken, diğer taraftan da eğitim fakültelerinden pedagojik formasyon derslerini almaktaydılar. Söz konusu farklılık sonucu mevcut ortamda, farklı turizm eğitim sistemlerinden mezun öğretmenlerin görev yaptığı görülmektedir.

Öğretmenlerin, öğrencilerin başarılı olma düzeylerini olumlu yönde etkileyen nitelikleri ve mesleki özellikleri incelediğinde; mesleklerine ilişkin yeterli düzeyde inanca sahip oldukları görülebilir. Bir öğretmenin mesleki öz-yeterlik inanç düzeyi yüksek olduğunda, eğitim verdiği süreçte etkili stratejiler seçebilir, öğrenci katılım düzeyini artırabilir ve aktif bir sınıf yönetimi uygulayabilir.

Türkiye'nin yeni turizm eğitim sistemine göre; pedagojik eğitim ayrı olarak verilmektedir. Bu yüzden yeni sistemle yetişen öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inanç düzeyleri merak konusu olmaktadır. Çalışmanın temel amacı; yeni turizm eğitim sisteminde uygulanan pedagojik formasyon eğitiminin, turizm öğretmenlerine sağladığı mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerini belirlemektir. Ayrıca, pedagojik formasyon eğitimi ayrı olarak alan turizm öğretmenleri ile eski eğitim

sisteminden mezun olan turizm öğretmenlerinin mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerinin demografik özelliklerine göre karşılaştırılması amaçlanmıştır.

Araştırma, bir örnek olay çalışması olduğu için elde edilecek veriler, yeni turizm eğitim sistemi hakkında fikir yürütme olanağı sağlayabilir. Mesleki öz-yeterlik düzeyinin tespiti; turizm bölümlerinde eğitim alan öğretmen adaylarının nitelikli olarak yetiştirilmesi için yararlı ipuçları verebileceği düşünülmektedir. Bu sonuçlar eşliğinde getirilen öneriler, Türkiye'deki sürdürülebilir turizmin kalkınması ve geliştirilmesi için yararlı politikaların gerçekleştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

#### ALANYAZIN TARAMASI

Turizm eğitim sistemi, sektöre eleman yetiştirme olanağı sağlamakla birlikte, öğretmen yetiştirme görevini de üstlenmektedir. Lisans düzeyinde yetişen öğretmenler, turizm okullarında eğitim alan öğrencilerin; bilgili, donanımlı ve yetenekli olmalarını sağlayarak, turizm sektöründe ihtiyaç duyulan kaliteli elemanları kazandırmaktadırlar. Turizm sektörünü oluşturan birimlerin, fiziksel yapıları kadar bunlara anlam kazandıran nitelikli insan gücünün çalıştırılması da büyük öneme sahip olabilmektedir. Turizm eğitim sisteminde hazırlanan planların ve uygulanan stratejilerin kalitesi, hem eğitim veren öğretmenlerin hem de eğitim alan öğrencilerin nitelik düzeylerini doğrudan etkileyebilmektedir.

Hasan Olalı, akademik turizm eğitiminin kurumsallaşmasının, turizm araştırmalarının ve turizm alanyazının gelişimi için yapmış olduğu faaliyetlerle Türkiye'de bu alanın gelişimine öncülük edenlerden birisi olmuştur (Kozak 2000). Olalı, turizm eğitimi gerektiren birçok nedene değinerek, turizm eğitiminin tanımını şu şekilde yapmıştır: Turizm eğitimi; turizm sektöründe verimliliği artırmak, hizmeti sunan kişilerin yeteneklerini ve insanlı özelliklerini geliştirmek için verilen bir eğitimidir (Olalı 1982).

Turizm eğitimi teorik bilgilerle, pratik uygulamaların harmanlanmasını sağlamaktadır. Turizm eğitimi sektörün gelişmesine katkıda bulunmakla birlikte, kalifiye personelin yetiştirilmesi

ne yardımcı olmaktadır. Turizm faaliyetlerinin ülke ekonomisinin kalkınmasına yaptığı önemli desteğin fark edilmesi ve vatandaşlarda olumlu bir turizm bilinci oluşturma çabası, bu alanda verilen eğitimle gerçekleştirilmektedir. Turizm eğitimi vasıtasıyla; bu sektörde çalışanların bilgileri ve becerileri artırılmış olmakta ve insanların ilgilerini turizme çekebilmek mümkün hale gelebilmektedir. Turizm eğitiminin en önemli amaçlarından biri de nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesidir (Hacıoğlu vd. 2008)

Yükseköğretim düzeyinde turizm eğitimine Türkiye’de ilk olarak Ankara Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu’na 1965–66 öğretim yılında Turizm Bölümü ilave edilerek başlanmıştır. Ardından Ege Üniversitesinde 1969, Hacettepe Üniversitesi 1974, Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi 1975, Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi 1980 ve Erciyes Üniversitesi bünyesinde 1982 yılında önlisans ve lisans düzeyinde turizm eğitimi veren birimler kurulmuştur. YÖK’ün teklifi ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 13.11.2009 tarihi itibarıyla de Turizm Fakülteleri açılmıştır (Resmî Gazete 2009).

Planlı ve nitelikli öğretmen yetiştirmek için gerçekleştirilen yenilikler doğrultusunda özellikle öğretmenlerin ihtiyaç ve istihdamlarına yönelik alınan bazı kararlar ve uygulamalar Türkiye’de öğretmen yetiştirme sisteminin problemleri olarak günümüzde de tartışma konusu olmayı sürdürmektedir. Son dönemde tartışılan uygulamalardan biri de *Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programı*’na katılarak, eğitim fakültesi dışındaki diğer fakülte mezunlarının öğretmen olma hakkını kazanmasıdır (Gurol vd. 2018).

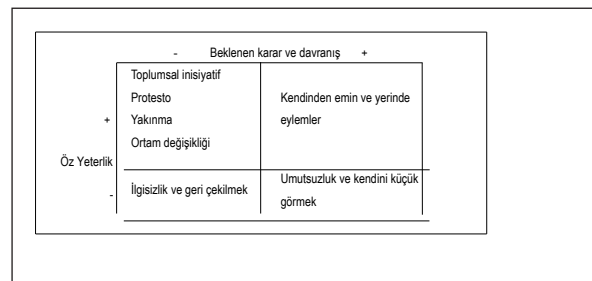
Pedagojik formasyon eğitimi programının uygulanmasındaki temel amaç, öğretmen adaylarına öğretmenlik becerisini kazandırmaktır. Öğretmenlik meslek dersleri olarak da adlandırılabilir (Binbaşoğlu 1995). Pedagojik formasyon eğitim programı; öğrencinin eğitilmesi, sınıf yönetimi, ders planı geliştirme ve uygulama ile öğrenci değerlendirme gibi tüm konularda öğretmenlik becerisini geliştirebilen bir bilgilendirme biçimidir. Özetle pedagojik formasyon, öğretmen olabilmek için alınması gereken bir eğitim programıdır (Shulman 1986; Mishra ve Koehler 2006).

Ülkelerde öğretmen yetiştirme sistemini daha iyi yerlere getirebilmek için pedagojik formasyon eğitiminin sisteme yerleştirildiği görülmektedir (Yıldırım ve Vural 2014).

Türkiye eğitim sisteminde uzun yıllardır tartışılan nitelikli öğretmen yetiştirme ve öğretmen istihdamı; Yüksek Öğretim Kurulu’nu, Milli Eğitim Bakanlığını, üniversiteleri ve eğitimcileri çeşitli model arayışlarına yönlendirmektedir. Özellikle 1970 yılından itibaren nitelikli öğretmen yetiştirme ve etkin pedagojik formasyon programı hazırlanma çabasının günümüze kadar sürdüğü görülmektedir (Abazoğlu vd. 2016).

Eğitim alanında görev üstlenen her birey; öğrenci, öğretmen aday veya öğretmen, başarılı olabilmek için ‘üstlendiğim görevi gerçekleştirebilmek için gereken düşünceleri ve eylemleri ne kadar uygulayabiliyorum?’ sorusunu kendine sormalıdır (Goddard vd. 2004). Aslında birey bu soruyla öz-yeterlik inancını sorgulamış olmaktadır. Öz-yeterlik algısının ve inancının oluşması için eğitim sürecinde bireyin aldığı teorik dersler ve pratik uygulamalar önemlidir. Ders müfredatında öz-yeterlik inancının gelişmesiyle ilgili yerleştirilen programlar bireyin bu konuda gelişmesini sağlamakta etkin rol oynamaktadır (Bandura 1977; 1982).

Kişisel deneyimler, başkalarının deneyimlerinden çıkarılan sonuçlara dayanan dolaylı deneyimler, toplumsal onay ve bireyin fizyolojik ve duygusal durumuyla ilgili etmenler öz-yeterlik inancının oluşmasında etkili rolü bulunmaktadır (Bandura 1995).



Şekil 1. Öz-yeterlik inancının düzeyi ve beklenen kararın bir fonksiyonu olarak bireyde oluşan davranışsal ve duygusal tepki türleri (Bandura 1982).



Şekil 1’de öz-yeterlik inancının düzeyiyle, beklenen kararı ilişkilendirerek, bireyde bir fonksiyon olarak, davranışsal ve duygusal tepkileri açıklanmıştır (Bandura 1982):

Pedagojik formasyon eğitimi sertifika programına katılmayı planlamanın hedeflerinden biri; aday öğretmenlerin, mesleki niteliklere sahip olmakla birlikte, mesleğe ilişkin kişisel özelliklerini de geliştirmek istemesidir. Bu bağlamda turizm branşlarındaki aday öğretmenlerin ayrı olarak eğitim almış oldukları pedagojik formasyon eğitiminden elde ettikleri mesleki öz-yeterlik inanç düzeyleri de merak konusu olmuştur.

### İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Programı’nda öğrenim gören son sınıf öğrencileri ile aynı üniversitede formasyon eğitimi alan Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden oluşan toplam 338 kişi üzerinden bir araştırma yürütülmüştür. Katılımcıların mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerini tespit etmek için Çapa ve arkadaşlarının (2005) Türkiye’de uyguladıkları mesleki öz-yeterlik ölçeğini kullanmışlardır (Elkatmış vd. 2013). Araştırma sonuçlarına göre; her iki öğrenim grubundaki öğrencilerin öğretmenlik mesleğine ilişkin aynı düzeyde öz-yeterlik inancına sahip oldukları bulunmuştur. Böylelikle araştırmada Eğitim Fakültesi öğrencileri ile formasyon eğitimi alan Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinin fakülte farkı, mesleki öz-yeterlik inançlarını etkilememiş olduğu tespit edilmiştir. Ancak, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin mesleki öz-yeterlik puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılık gösterdiği ortaya çıkmıştır. Erkek katılımcıların mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerinin, kız katılımcılarına göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi pedagojik formasyon programına kayıt yaptıran öğrencilere yönelik yürütülen bir araştırmaya, 381 gönüllü katılımcıdan yanıt gelmiştir ve elde edilen veriler analize tabi tutulmuştur. Çalışmada Çapa vd. (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan mesleki öz-yeterlik ölçeği kullanılmıştır. Matematik-Fen Bilimleri Bölümü adı altında Edebiyat Programı’ndan 144 ve Matema-

tik Programı’ndan 86 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Sosyal Bilimler adı altında İngilizce Programı’ndan 52, Kimya Programı’ndan 28, Biyoloji Programı’ndan 24, Tarih Programı’ndan 27, Felsefe ve Sosyoloji Programı’ndan 25 ve Takı Tasarımı Programı’ndan 13 öğrenci ankete yanıt vermiştir (Çocuk vd. 2015).

Araştırmadan elde edilen verilere göre; pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının öğretmen öz-yeterlik inanç düzeyi yüksek çıkmıştır. Katılımcıların mesleki öz-yeterlik inanç düzeyleri, cinsiyete ve yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Ancak, eğitim aldıkları bölümlere göre anlamlı bir farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca araştırmada, pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerin öz-yeterliklerinde, öğrenim gördükleri bölümler belirleyici bir değişken olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimler bölümlerinde eğitim alan katılımcıların öz-yeterlik düzeylerinin, Matematik-Fen bölümlerinde eğitim alan katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Araştırmacılar, bunun sonucunu; sosyal bilimlerin doğası gereği, psikoloji, sosyoloji ve felsefe alanlarıyla yakından ilişkili ve disiplinler arası bir anlayışın varlığına bağlamışlardır.

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi’nde pedagojik formasyon eğitimi alan 425 aday öğretmen ve Eğitim Fakültesi son sınıf öğrencisi 252 kişi üzerinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, pedagojik formasyon eğitimi alan 425 aday öğretmenin eğitim aldıkları bölümlere ilişkin açıklamada bulunmamışlardır. Araştırmada iki grubun, öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları, öz-yeterlik inançları ve mesleğe yönelik kaygı düzeyleri karşılaştırılmıştır. Katılımcıların mesleki öz-yeterlik inançlarını ölçmek için Çapa ve arkadaşlarının (2005) Türkçeye uyarladıkları ölçek kullanılmıştır (Dadandı vd. 2016). Elde edilen sonuçlara göre; öğretmen adaylarının mesleki öz-yeterlik inançları ve öğretmenliğe yönelik tutumları açısından, iki grup arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ancak, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin mesleki kaygı düzeyleri, pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarından daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde; pedagojik formasyon eğitimi alan öğrencilerden, Psikoloji Programı'ndan 8 ve Matematik Programı'ndan 117 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Ayrıca bu araştırmaya, Tarih Programı'ndan 52, Fizik Programı'ndan 31, Din Kültür ve Ahlâk Programı'ndan 18, Edebiyat Programı'ndan 99 öğrenci dâhil edilmiştir. Buna ilaveten Biyoloji Programı'ndan 54, Kimya Programı'ndan 35, Sağlık Programı'ndan 93, Sosyoloji Programı'ndan 16, Mühendislik Programı'ndan 44, Beden Eğitimi ve Spor Programı'ndan 90 öğrenci araştırmaya katılmıştır.

Söz konusu araştırmaya İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nden ise 68 öğrencinin katılımı sağlanmıştır. Diğer bölümler adı altında tanımlanan "Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik, Seramik, Halkla İlişkiler ve Tanıtım, Çocuk Gelişimi, Gastronomi" programlarından 29 öğrencinin mesleki öz-yeterlik düzeyleri sorgulanmıştır. Bu araştırmada, 725 öğrencinin mesleki öz-yeterlik düzeylerini ölçmek için Çapa ve arkadaşları (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan ölçek kullanılmıştır (Bakaç ve Özen 2017).

Söz konusu araştırma sonucunda pedagojik formasyon öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik öz-yeterlik düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Ancak, farklı bölümlerde öğretmenlik mesleğine yönelik olarak verilen eğitimin, katılımcıların öz-yeterliklerini farklı düzeylerde etkilediği ortaya çıkmıştır. Öğretim stratejileri ve sınıf yönetimi alt boyutlarında Din Kültürü, Edebiyat, Kimya, Sağlık, İBFF ve BES bölümleri katılımcılarının öğretmenlik mesleğine yönelik öz-yeterlik inanç düzeylerinin, Matematik, Tarih, Biyoloji, Sosyoloji ve Mühendislik bölümü katılımcılarından yüksek çıktığı görülmüştür. Ölçeğin öğrenci katılımı boyutunda ise Fizik ve diğer bölümlerden katılımcıların öğretmenlik mesleğine yönelik öz-yeterlik inanç düzeyleri, Mühendislik bölümünden katılanlara göre yüksek çıkmıştır. Araştırma kapsamında pedagojik formasyon öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutum puanlarının cinsiyete göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Pedagojik formasyon eğitimi konusunu ele

alan ve lise öğretmenleri üzerinde bu eğitimin etkilerini araştıran çalışmalara rastlanmıştır. Örneğin; bir araştırma Ankara'da bulunan bir lisede 14 hafta süren staj programına katılmış olan farklı lisans programlarından oluşan 20 öğretmen adayının üzerinde gerçekleşmiştir. Katılımcıların eğitim aldıkları bölümler; Felsefe (1), Sosyoloji (1), İngilizce Dili ve Edebiyatı (2), Tarih (1), Matematik (1), Türk Dili ve Edebiyatı (3), Spor Yönetimi (3), Antrenörlük (2) ve Rekreasyon (4) olmak üzere dokuz eğitim alanından oluşmuştur (Filiz ve Duranlı, 2019).

Görüşme tekniğiyle gerçekleşen söz konusu araştırmadan elde edilen bilgilere göre; pedagojik formasyon eğitimi kapsamında verilen teorik derslerin azaltılması ve bunun yerine uygulamalı derslerin artırılmasının daha faydalı olacağı kanaatine varılmıştır. Ayrıca, öğretmenlik yeterliklerinin geliştirilmesine yönelik alınan derslerin içeriklerine ağırlık verilmesi gerektiği de vurgulanmıştır.

Eğitim Fakültesi formasyon öğrencilerinin mesleğe yönelik öz-yeterlik inançlarının düzeyini ölçmekle birlikte mesleki öz-yeterlik inançları ile mesleki kaygıları arasındaki ilişki yönünü tespit eden güncel araştırmalara da rastlanabilir. Örneğin, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesinde, Pedagojik Formasyon Eğitimi Sertifika Programı'nda öğrenim gören 254 öğretmen adayının katılımıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar Dellinger vd. (2008) tarafından geliştirilen, Taşkın ve Hacıömeroğlu'nun (2010) Türkçeye uyarladığı öz-yeterlik ölçeğini çalışmalarında kullanmışlardır. Ancak, araştırmacılar katılımcıların eğitim gördükleri bölümler hakkında açıklamada bulunmamışlardır (Kahraman ve Çelik 2019).

Söz geçen araştırmada; katılımcıların mesleki öz-yeterlik inanç düzeyleri yüksek çıkmıştır. Ayrıca, planlama ve öğrenmeyi geliştirme, olumlu sınıf ortamı oluşturma, etkili öğrenme-öğretme süreci, bireysel farklılıklar ve akademik olarak dört alt boyutun değerleri yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte katılımcıların öz-yeterlik inanç düzeyleri, cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

## YÖNTEM

Araştırmada, eski ve yeni turizm eğitim sisteminde yetişen öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inançlarının düzeylerini incelemek için anket tekniği kullanılmıştır. Bunun için, Google Documents Arar acılığıyla anketler oluşturulmuş ve Facebook/e-posta aracılığıyla turizm öğretmenlerine uygulanmıştır. İki bölümden oluşan anketin ilk bölümünde katılımcıların; cinsiyet, yaş, eğitim aldıkları sistem ve öğretmenlik yaptıkları süreye ilişkin demografik bilgilere yer verilirken, ikinci bölümünde 24 maddeden oluşan mesleki öz-yeterlik inanç ölçeği bulunmaktadır. Ankete, Ağustos 2018-Aralık 2018 dönemleri arasında 103 öğretmen katılmıştır.

Katılımcıların öz-yeterlik inanç düzeylerini belirlemek için, orijinali Tschannen-Moran ve Hoy (2001) tarafından hazırlanan ve Türkçeye uyarlanması Çapa vd. (2005) tarafından gerçekleştirilen Öğretmen Öz-Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır.

Bir ölçeğin farklı bir dilden uyarlanıyor olması, çevirinin olabildiğince aslına uygun olmasının yanında, uyarlanacak olan ölçeğin kullanılacak olan bölge ya da topluma kültürel olarak da uygun olması gerekmektedir. Bunun için uyarlanan ölçek, pratiğe döküldüğünde aslına uyumlu özelliklerini ve standartlarını taşımalıdır (Erkuş 2007).

Literatür taramasında öğretmen adaylarının ve öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerini ölçmek için Çapa vd. (2005) Türkçe diline uyardıkları ölçeğin, sıklıkla araştırmalarda kullanıldığı görülmektedir. Ölçek, öğrenci katılımına, öğretim stratejilerine, sınıf yönetimine yönelik öz-yeterlik inançlarını belirleyen üç boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe uyarlamasında bu boyutlar için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları sırasıyla 0,82, 0,86 ve 0,84 olarak elde edilmiş ve ölçeğin tamamına ilişkin güvenilirlik ise 0,90 olarak bulunmuştur. Ölçeğin yapı geçerliliği için uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde model uyum indeksleri CFI= 0,99, TLI= 0,99 ve RMSEA= 0,65 olarak hesaplanmıştır. Her bir boyutta 8'er maddenin bulunduğu toplam 24 maddelik ölçek 1- Yetersiz ve 9- Çok Yeterli cevabına karşılık gelmek üzere 9-lu Likert tipinde hazırlanmıştır. Dolayısıyla her bir boyut ortalaması

40 olmak üzere en düşük 8 ve en yüksek 72 puan alabilmektedir. Ölçeğin toplam puanı yüksek çıktığında, katılımcıların öz-yeterlik inançlarının da yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Ölçekte, öğrenci katılımına yönelik öz-yeterlik inanç boyutunu 1, 2, 4, 6, 9, 12, 14, 22; öğretim stratejilerine yönelik öz-yeterlik inanç boyutunu ise 7, 10, 11, 17, 18, 20, 23, 24 ifadeleri ölçmektedir. Ayrıca, sınıf yönetimine yönelik öz-yeterlik inanç boyutunu ölçebilmek için 3, 5, 8, 13, 15, 16, 19, 21 ifadelerine yer verilmiştir (Çapa vd. 2005).

Bu araştırma için toplanan verilerin dağılımı Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiş ve normal dağılıma uyduğu görülmüştür. Bu nedenle, araştırmada parametrik testler tercih edilmiştir. Mezun olunan eğitim sistemi, cinsiyet ve yaş grubu iki düzeyli olduğu için bu değişkenlere ilişkin karşılaştırmalarda bağımsız gruplarda t-testi, hizmet süresi üç düzeyli olduğu için bu değişkene ilişkin karşılaştırmada ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Çalışmada homojen varyans varsayımı Levene testi ile incelenmiştir. Analizler IBM SPSS v20 kullanılarak yapılmış ve anlamlılık düzeyi için üst sınır 0,05 olarak alınmıştır.

## BULGULAR

Bu bölümde, eski eğitim sisteminden mezun olan turizm öğretmenleriyle, yeni sistemden mezun olan öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inançları karşılaştırılmıştır. Bununla birlikte iki sistemden oluşan katılımcı grupların demografik özelliklerine göre de karşılaştırma yapılmış ve sonuçlar Tablo 1 ve Tablo 4 ile verilmiştir.

Tablo 1'deki veriler dikkate alındığında katılımcıların mesleki öz-yeterlik inançlarının mezun oldukları turizm eğitim sistemine göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir ( $p < 0,05$ ). Yani, katılımcıların mezun oldukları turizm eğitim sistemi, mesleki öz-yeterlik inançları üzerinde önemli bir etkiye sahip değildir. Bununla birlikte, ortalama değerler dikkate alındığında öğrenci katılımı, öğretim stratejileri ve sınıf yönetimi boyutları için mesleki öz-yeterlik inançları hem eski turizm eğitim sistemi hem de yeni turizm eğitim sistemi için *oldukça yeterli düzeyinde* olduğu söylenebilir. Elde edilen verilere göre, es-

Tablo 1. Öz-Yeterlik İnançlarının Mezun Olunan Turizm Eğitim Sistemine Göre Karşılaştırılması

Öz yeterlik	Mezun olunan Turizm Eğitim Sistemi	N	Ortalama	Standart sapma	t
Öğrenci katılımı	Yeni Turizm Eğitim Sistemi	46	52,24	10.472	.771
	Eski Turizm Eğitim Sistemi	57	50,18	16.510	
Öğretim stratejileri	Yeni Turizm Eğitim Sistemi	46	54,33	11.412	.028
	Eski Turizm Eğitim Sistemi	57	54,25	17.512	
Sınıf yönetimi	Yeni Turizm Eğitim Sistemi	46	52,74	11.440	-.255
	Eski Turizm Eğitim Sistemi	57	53,47	17.662	
Genel	Yeni Turizm Eğitim Sistemi	46	159,30	31.484	.172
	Eski Turizm Eğitim Sistemi	57	157,89	50.963	

ki ve yeni eğitim sistemine göre pedagojik eğitimi ayrı alan ve almayan turizm öğretmenlerinin mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerinde farklılık görünmemektedir. Elkatmış vd. (2013) ile Dadandı vd.'nin (2016) yaptıkları çalışmalardan elde ettikleri sonuçlar ile tablo 1'deki sonuçlar arasında benzerlik görülmektedir.

Analizlerde eski ve yeni turizm eğitim sisteminde yetişen iki grubun mesleki öz-yeterlik inanç düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık çıkmadığı için daha alt düzey karşılaştırma yapmak yerine demografik değişkenler açısından incelemelerine yer verilmiştir.

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde katılımcıların mesleki öz-yeterlik inançlarının cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir ( $p < 0,05$ ). Yani, katılımcıların cinsiyetleri mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerinde önemli

bir etkiye sahip değildir. Bununla birlikte, ortalama değerler dikkate alındığında öğrenci katılımı, öğretim stratejileri ve sınıf yönetimi boyutları için mesleki öz-yeterlik inancının hem erkek hem de kadın katılımcılarda *oldukça yeterli düzeyinde* olduğu söylenebilir. Demirtaş vd. (2011) yaptıkları araştırmada, öğretmen adaylarının mesleki öz-yeterlik inanç düzeyini ölçmek için Çapa vd. (2005) mesleki öz-yeterlik ölçeğini kullanmışlardı ve elde ettikleri sonuçlara göre; öğretmen adaylarının mesleki öz-yeterlik inanç düzeyleri, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Söz konusu araştırmada erkek öğretmen adaylarının öz-yeterlik inanç düzeyleri, kadın öğretmen adaylarına göre daha yüksek çıkmıştır.

Tablo 3'teki verilere göre, katılımcıların mesleki öz-yeterlik inançlarının yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir ( $p < 0,05$ ). Yani, katılımcıların yaş grupları mesleki

Tablo 2. Öz-Yeterlik İnançlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Öz yeterlik	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	t
Öğrenci katılımı	Erkek	55	52,56	14.772	1.131
	Kadın	48	49,42	13.265	
Öğretim stratejileri	Erkek	55	54,84	15.894	.399
	Kadın	48	53,65	14.108	
Sınıf yönetimi	Erkek	55	54,09	15.865	.677
	Kadın	48	52,06	14.346	
Genel	Erkek	55	161,49	45.314	.745
	Kadın	48	155,13	40.785	

Tablo 3. Öz-yeterlik İnançlarının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırılması

Öz-yeterlik	Yaş grubu	N	Ortalama	Standart sapma	t
Öğrenci katılımı	40 yaş veya altı	63	51,86	10.867	.615
	40 yaş üstü	40	49,90	18.181	
Öğretim stratejileri	40 yaş veya altı	63	54,48	11.980	.149
	40 yaş üstü	40	53,98	19.034	
Sınıf yönetimi	40 yaş veya altı	63	52,98	11.895	-.122
	40 yaş üstü	40	53,40	19.344	
Genel	40 yaş veya altı	63	159,32	33.160	.209
	40 yaş üstü	40	157,28	55.890	

öz-yeterlik inanç düzeylerinde önemli bir etkiye sahip değildir. Bununla birlikte, ortalama değerler dikkate alındığında öğrenci katılımı, öğretim stratejileri ve sınıf yönetimi boyutları için öz-yeterlik inancının hem 40 yaş ve altı hem de 40 yaş üstü öğretmenlerde oldukça yeterli düzeyinde olduğu söylenebilir. Bu sonuç, Koç'un (2013) araştırmasındaki yaş değişkeninin öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inanç düzeyinde bıraktığı etki düzeyi açısından benzerlik göstermektedir.

Tablo 4'teki veriler dikkate alındığında katılımcıların mesleki öz-yeterlik inançlarının hizmet

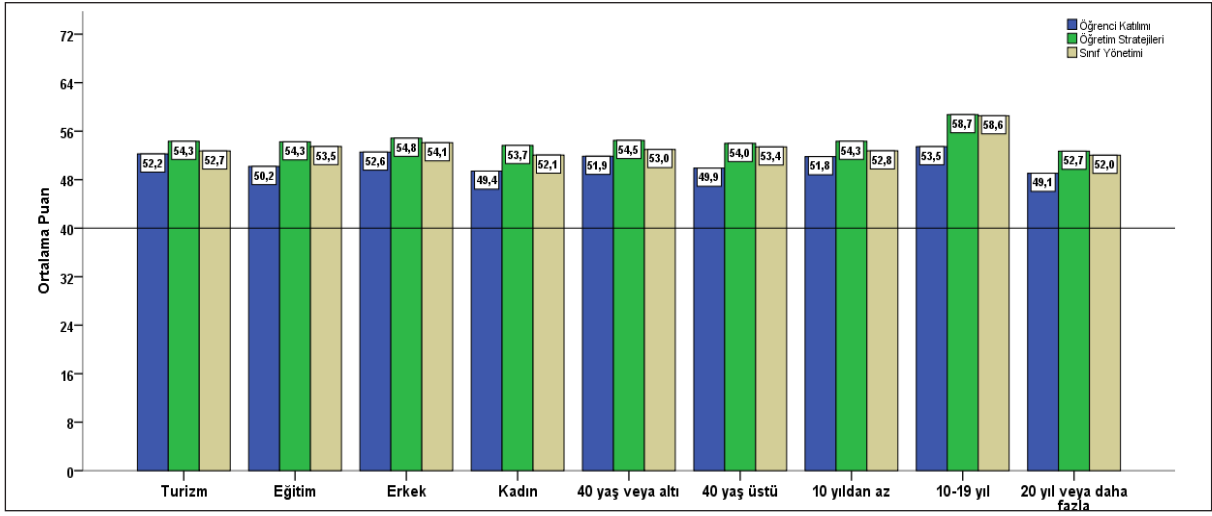
süresine göre anlamlı bir farklılık göstermediği söylenebilir ( $p < 0,05$ ). Yani, katılımcıların hizmet süresi mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerinde önemli bir etkiye sahip değildir. Bununla birlikte, ortalama değerler dikkate alındığında hizmet süresi ne olursa olsun, öğrenci katılımı, öğretim stratejileri ve sınıf yönetimi boyutları için öz-yeterliklerin oldukça yeterli düzeyinde olduğu söylenebilir.

Her bir demografik değişken için puanların düzeylerini görmek üzere aşağıda verilen grafik incelenebilir.

Tablo 4. Öz-Yeterlik İnançlarının Hizmet Süresine Göre Karşılaştırılması

Öz-yeterlik	Hizmet süresi	N	Ortalama	Standart sapma	F
Öğrenci katılımı	10 yıldan az	59	51,80	10.693	.565
	10-19 yıl	11	53,45	10.940	
	20 yıl veya daha fazla	33	49,06	19.567	
Öğretim stratejileri	10 yıldan az	59	54,34	11.638	.661
	10-19 yıl	11	58,73	12.240	
	20 yıl veya daha fazla	33	52,70	20.447	
Sınıf yönetimi	10 yıldan az	59	52,76	11.500	.805
	10-19 yıl	11	58,55	12.573	
	20 yıl veya daha fazla	33	52,03	20.728	
Genel	10 yıldan az	59	158,90	32.134	.636
	10-19 yıl	11	170,73	34.549	
	20 yıl veya daha fazla	33	153,79	60.179	





Şekil 2. Öz-yeterlik inancının düzeyi ve beklenen kararın bir fonksiyonu olarak bireyde oluşan davranışsal ve duygusal tepki türleri (Bandura 1982).

Şekil 2'de görüldüğü gibi 10-19 yıl hizmet süresine sahip katılımcılarda, mesleki öz-yeterlik inanç düzeyleri en yüksek değerine ulaşırken, 20 yıl veya daha fazla hizmet süresine sahip katılımcılarda en düşük değerine ulaşmaktadır.

Öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inanç düzeyiyle, hizmet süresi değişkeni arasında anlamlı farklılıkların rastlandığı çalışmalar mevcuttur. Aslan ve Kalkan (2018) yaptıkları çalışmada, hizmet süresi 16-20 yıl olan öğretmenlerin öz-yeterlik inanç düzeylerinin, beş yıl ve daha az olan meslektaşlarına kıyasla daha yüksek çıktığını tespit etmişlerdir.

## SONUÇ

Bu çalışmada, amaca yönelik olarak eski ve yeni sistemde yetişen turizm öğretmenlerinin mesleğe yönelik öz-yeterlik inanç düzeyleri; öğrenci katılımı, öğretim stratejileri ve sınıf yönetimi boyutları Türkçeye uyarlanmış bir ölçekle incelenmiştir. Araştırmada ortaya çıkan en temel sonuç, katılımcıların eğitim sistemi ayırmaksızın kendilerini oldukça düzeyinde yeterli bulmalarıdır. Literatür incelemesinde turizm dışı farklı bölümlerde yapılan araştırmalarda benzer bir sonuç görülebilir. Aytaç'ın (2018) okul öncesi ve sınıf öğretmenleri üzerinde yapmış olduğu çalışmada mesleki öz-yeterlik inanç düzeyini yüksek bulduğu çalışması, bu araştırmadan elde edilen so-

nuçlarla benzerlik göstermektedir. Aslan ve Kalkan (2018) Matematik ve Fen, Sosyal, Güzel Sanatlar ve Spor bölümlerindeki öğretmenlere yönelik yaptıkları çalışmada mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerinde anlamlı bir farklılık çıkmamış ve tüm katılımcıların öz-yeterlik düzeyleri yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte Matematik ve Fen Bilimleri bölümündeki katılımcıların öğrenci katılımı ve öğretim stratejileri boyutları; Güzel Sanatlar ve Spor bölümündeki katılımcıların ise sınıf yönetimi boyutunda kendilerini daha yeterli buldukları ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmada, eski ve yeni sistemde yetişen turizm öğretmenleri ayırma yapmaksızın kendilerini mesleki olarak yeterli görmeleri pedagojik eğitimi açısından önemli bir noktaya işaret edebilir. Her iki sistemde öğrencilere hizmete dayalı ortamda yetişme olanağının sunulması ve kendilerini turizm eğitim sisteminde geliştirme potansiyeline sahip olmaları, muhtemelen mesleki öz-yeterlik inançlarının yüksek düzeyde oluşmasını etkilemektedir. Turizm eğitim sisteminde uygulanan zorunlu staj stratejisi, öğrenciler için bu sistemde kaliteli etkinliklerin düzenlenmesi ve günümüze kadar üniversitelerdeki öğretim üyelerinin donanımlı ve nitelikli olması, muhtemelen olumsuz etkilerini ortadan kaldırmada fayda sağladığı düşünülebilir. Açıklanan etkilerin dikkate alınması, turizm eğitim sisteminin devamlılığını sağlamada faydalı olabilir.



Araştırmanın, eski ve yeni turizm eğitim sisteminde yetişen öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inançlarıyla kişisel değişkenleri arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar da bulunmaktadır. Buna göre, her iki gruptan oluşan katılımcıların cinsiyetleri ile mesleki öz-yeterlik inançları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamaktadır. İlgili yazında bu sonucu destekleyen araştırmaya (Karabacak 2014) rastlanırken, desteklemeyenler de (Ünlü vd. 2017) bulunmaktadır. Katılımcıların mesleki açıdan cinsiyet ayırmaksızın kendilerini oldukça yeterli bulmaları, güven duygusunun gelişmesinde her iki sistemin iyi olduğunun kanıtı olabilir. Kadınların ve erkeklerin turizm bölümlerini isteyerek seçmeleri ve okumayı tercih etmeleri bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Yaş ve hizmet süresi değişkenleri bakımından katılımcıların mesleki öz-yeterlik inançlarının oldukça yüksek çıkması, yeni turizm eğitim sisteminin iki farklı yönden değerlendirmeye yol açabilir. Birinci değerlendirmede; yeni sistemin öğrenci yetiştirmede oldukça başarılı olduğu algısı yaratılabilir. Bu değerlendirmeye göre öğrencilerin eğitim aldıkları yeni sistemin yapısı; anlama, irdeleme, beceri gibi boyutların iyi gelişmesine yönelik düzenlenmiş olduğu fikrini ortaya çıkarabilmektedir. Böyle bir durumda yeni sistemde yetişenlerin problemleri çözmede, doğru geri bildirim vermede ve uygun stratejiler uygulamada oldukça başarılı olduğu anlamına gelebilir. Sonuçlara bu açıdan bakıldığında yeni turizm eğitim sisteminin başarılı olduğuna inanılabilir. Bu sistemde yetişenler, ilerleyen zamanda, yaş ve tecrübelerinin artmasıyla daha başarılı olacakları anlamına gelebilir.

Fakat araştırmadan elde edilen sonuçlar farklı bir bakış açısıyla da değerlendirilebilir. Yaş ve hizmet süresi daha az olan katılımcıların mesleki öz-yeterlik inançlarının yüksek olması, yeni turizm sisteminin yapısında çok yüksek benlik saygısı olan bireylerin yetişmesinin belirtisi de olabilir.

Bir eğitim sisteminde yetiştirilecek bireylerin, içten denetimli, yüksek öz-yeterlik ve yüksek benlik saygısına sahip olması için onları yetiştirecek eğitimcilerin de bu özelliklere sahip olmaları

gerekmektedir (Arıca 1995). Bu nedenle, turizm öğrencilerinin modeli olan öğretmenlerin benlik saygı düzeylerinin de ölçülmesi yararlı olabilir. Turizm öğretmenlerinin dış ve iç denetim odaklılık (Rotter 1989) düzeylerini tespit etmek, turizm eğitim sisteminde nitelikli öğretmenlerin ve sektöre kaliteli elemanların yetiştirilmesine katkı sağlayabilir. Türkiye 2023 eğitim vizyonunda, pedagojik formasyon eğitiminin çağdaş bir yaklaşımla lisansüstü derecesine dayalı olarak yapılandırılması kararlaştırılmıştır. Bu vizyonun gerçekleşmesi ve turizm eğitim sisteminde yetişen öğretmenlerin aidiyet duygusunun güçlenmesi için lisansüstü ders müfredatının hazırlanmasında, eğitim konusunda tecrübeli turizm akademisyenlerinin görüşlerinin alınması önerilmektedir.

## KAYNAKÇA

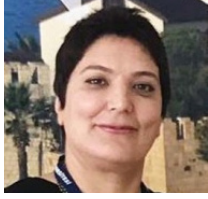
- Abazoğlu, İ., Yıldırım, O. ve Yıldızhan, Y. (2016). Geçmişten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme, *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (6): 143-160.
- Arıca, T. O. (1995). Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi. (*Basilmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Aslan, M. ve Kalkan, H. (2018). Öğretmenlerin Öz-yeterlik Algılarının Analizi, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (16): 477- 493.
- Aytaç, A. (2018). Öğretmenlerin Öz-yeterlik Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Academy Journal of Educational Sciences*, 2 (1): 29-41.
- Bakaç, E. ve Özen, R. (2017). Pedagojik Formasyon Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz-yeterlik İnançları ile Tutumları Arasındaki İlişki, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (4): 1389-1404.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavior Al Change, *Psychological Review*, 84 (2): 191-215.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy Mechanism in Human Agency, *American Psychologist*, 37 (2): 122-147.
- Bandura, A. (1995). *Self-Efficacy in Changing Societies*. New York: Cambridge University Press.
- Binbaşoğlu, C. (1995). *Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Çocuk, H. E., Yokuş, G. ve Tanrıseven, I. (2015). Pedagojik Formasyon Öğrencilerinin Öğretmenliğe İlişkin Öz-Yeterlik ve Metaforik Algıları: Mersin Üniversitesi Örneği, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (32): 373-387.
- Çapa, Y., Çakıroğlu, J. ve Sarıkaya, H. (2005). The Development and Validation of a Turkish Version of The Teachers' Sense of Efficacy Scale, *Education and Science*, 30 (137): 74-81.

- Dadandı, I., Kalyon, A. ve Yazıcı, H. (2016). Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören ve Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlik İnançları, Kaygı Düzeyleri ve Öğretmenlik Mesleğine Karşı Tutumları, *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (1): 253-269.
- Dellinger, A. B., Bobbett, J. J., Olivier, D. F. ve Ellet, C. D. (2008). Measuring Teachers' Self-Efficacy beliefs: Development and Use of the TEBS-Self, *Teaching and Teacher Education*, 24 (3): 751-766.
- Demirtaş, H., Cömert, M. ve Özer, N. (2011). Öğretmen Adaylarının Öz-yeterlik İnançları ve Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Tutumları, *Eğitim ve Bilim*, 36 (159): 96-111.
- Elkatmış, M., Demirbaş M. ve Ertuğrul, N. (2013). Eğitim Fakültesi Öğrencileri ile Formasyon Eğitimi Alan Fen Edebiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz-Yeterlik İnançları, *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3 (3): 41-50.
- Erkuş, A. (2007). Ölçek Geliştirme ve Uyarlama Çalışmalarında Karşılaşılan Sorunlar, *Türk Psikoloji Bülteni*, 13 (40): 17- 25.
- Filiz, B. ve Duranlı, M. (2019). The Views of Pre-Service Teachers at an Internship High School on Pedagogical Formation Program in Turkey, *European Journal of Educational Research*, 8 (2): 395-407.
- Goddard, R., Hoy, W. K. ve Hoy, A. W. (2004). Collective Efficacy Beliefs: Theoretical Developments, Empirical Evidence, *Andfuture Directions, Educational Researcher*, 33 (3): 3-13.
- Gurol, M., Türkan, A. ve Som, İ. (2018). Pedagojik Formasyon Sertifika Programının Değerlendirilmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (65): 103-122.
- Hacıoğlu, N., Kaşlı, M, Şahin, S. ve Tetik, N. (2008). *Türkiye'de Turizm Eğitimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kahraman, Ü. ve Çelik, K. (2019). Eğitim Fakültesi Formasyon Öğrencilerinin Öz-Yeterlik İnançları ile Mesleki Kaygıları Arasındaki İlişki, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 45: 353-375.
- Karabacak, M. (2014). Ankara İli Genel Liselerinde Görev Yapan Öğretmenlerin Özerklik Algıları ile Özyeterlik Algıları Arasındaki İlişki. (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Ana Bilim Dah.
- Koç, C. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Öz-Yeterlik Algıları ve Yapılandırmacı Öğrenme Ortamı Oluşturma Becerilerinin İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1): 240-255.
- Kozak, N. (2000). Hasan Olalı: Kısa Yaşam Öyküsü ve Tespit Edilebilen Eserleri ile Yönettiği Tezlerin Bibliyografyası Üzerine Bazı Gözlemler, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, (11): 9-21.
- Mishra, P. ve Koehler, M. J. (2006). Technological Pedagogical Content Knowledge: A Framework for Teacher Knowledge, *Teachers College Record*, 8 (6): 1017-1054.
- Olalı, H. (1982). *Turizm Politikası ve Planlaması*. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.
- Resmî Gazete, (2009). Bakanlar Kurulu Kararı, 2/11/2009 tarihli ve 2009/15546 sayılı, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/11/20091113-4.htm>, Erişim tarihi: 6 Ağustos 2019.
- Rotter, J. B. (1989) Internal Versus External Control of Reinforcement: A Case History of A Variable, *American Psychologist*, 45 (4): 489-493.
- Shulman, L.S. (1986). Those Who Understand: Knowledge Growth in Teaching, *Educational Researcher*, 15 (2): 4-14.
- Taşkın, Ç. Ş. ve Hacıömeroğlu, G. (2010). Öğretmen Öz-Yeterlik İnanç Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Öz-Yeterlik İnançları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 63-75.
- Tschannen-Moran, M. ve Woolfolk-Hoy, A. (2001). Teacher Efficacy: Capturing an Elusive Construct, *Teaching and Teacher Education*, 17 (2): 783-805.
- TÜROB, (2018). Türkiye Otelciler Birliği, <http://www.turob.com/tr/istatistikler/unwto-2017-turizm-barometresi>, Erişim tarihi: 2 Nisan 2019.
- Ünlü, İ., Kaşkaya, A. ve Kızılkaya, M. F. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Öz-Yeterlik İnançlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (2): 651-667.
- Yıldırım, I. ve Vural, O. F. (2014). Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme ve Pedagojik Formasyon Sorunu, *Journal of Teacher Education and Educators*, 3 (1): 73-90.



**Azize HASSAN**

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Eğitimi Bölümü'nden mezun oldu (1985). Yüksek lisans derecesini Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Üretim Yönetimi ve Pazarlama Programı'ndan (1989), doktora derecesini de İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm Programı'ndan aldı (1993). Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Eğitimi Bölümü'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı (1986). Sonrasında Profesör olarak görevine devam etti (2004). Gazi Üniversitesi'nin bölünmesi ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde Profesör olarak görev yapmaktadır (2018-devam ediyor). Temel çalışma alanları, turizm eğitimi, turizm işletmelerinde pazarlamadır.



**Feriyal FARHADI**

Tebriz Üniversitesi Matematik Dalı'nda eğitimini tamamladı. Yüksek lisans derecesini Gazi Üniversitesi'nden Turizm İşletmeciliği Dalı'nda aldı (2012). Gazi Üniversitesi'nde Turizm İşletmeciliği Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. Bilimsel ve sanatsal bakışın harmanlanmasıyla, turizm alanında araştırmalarını yürütmeyi tercih etmektedir. Temel çalışma alanları; cittaslow, çevre yönetimi, sürdürülebilirlik, gastronomi ve el sanatlarıdır.

## Turizm Yüksek Öğretiminde İşbaşı Eğitim Uygulaması: Turizm Akademisyenlerinin Beklentileri\*

*On-the-Job Training in Tourism Higher Education: Perspectives of Tourism Academicians*

**Bekir EŞİTTİ\*\***

\*\*Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm Fakültesi Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü Terzioğlu Kampüsü, 17020 Merkez, Çanakkale.

E-posta: bekiresitti@comu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-5240-9233

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale İşlem Bilgileri:

Gönderilme tarihi: 20 Ocak 2019

Düzeltilme: 15 Ağustos 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** Turizm eğitimi,  
İşbaşı eğitim, Sektör-akademi ilişkisi,  
Yüksek öğretim.

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 20 January 2019

Resubmitted: 15 August 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** Tourism education,  
On-the-job training, Industry-  
Academia relationship, Higher edu-  
cation.

### ÖZ

Turizm yükseköğretiminde işbaşı eğitim, merkezi yönetimin düzenlemeleri ve teşvikleri ile uygulamaya alınmaktadır. İşbaşı eğitimin artan önemine rağmen alanyazında işbaşı eğitim ve turizm akademisyenlerinin beklentileri ile ilgili sınırlı araştırmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, turizm akademisyenlerinin işbaşı eğitim uygulamaları ile ilgili beklentilerini ve algılarını belirlemektir. Bu doğrultuda, üniversitelerde görev yapan 17 turizm akademisyenine görüşme yöntemiyle sorular yöneltilmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımı ile katılımcılardan telefon ve yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Akademisyenler, işbaşı eğitimin uygulanması konusunda üniversiteler ve sektör kaynaklı eksiklikler olduğunu, sektör-akademisyen işbirliği ile üniversitelerde yeniden yapılandırılan ders müfredatında işbaşı eğitim uygulamasına yönelik gerekli değişikliklerin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca, sektörde bulunan potansiyel işletmeleri belirlemek ve en uygun nitelikte işletme-öğrenci eşleştirmesini gerçekleştirmenin oldukça önemli olduğu ifade edilmiştir. Akademisyenler, öğrenci gönderilen işletmelerle ilişkileri yönetecek tam zamanlı uzman personeli de önemli bir eksiklik olarak algılamaktadır. Genel olarak akademisyenler, işbaşı eğitim uygulamasını öğrencilere gerçek anlamda sektörü tanıtan ve katma değer oluşturan bir uygulama olarak değerlendirmektedir.

### ABSTRACT

On-the-job training was implemented with the regulations and incentives of the central government in tourism higher education. Despite the increasing importance of on-the-job training, there are limited studies on the expectations of tourism academicians and on-the-job training. The purpose of this study is to determine the expectations and perceptions of tourism academicians about the practice of on-the-job training. In this direction, questions were asked through an interview method among 17 tourism academicians affiliated with the universities. The data were collected from the participants by telephone and face-to-face interviews with the help of a semi-structured interview forms. The academicians state that there are university and sector-based deficiencies, and that sectoral-academical cooperation should make necessary changes for 'on-the job training' in the course of syllabus restructuring. Besides, it is important to determine the potential businesses in the industry and to perform business-student matching with the most suitable qualities. Academics also perceive full-time expert staff as a deficiency to manage relationships with businesses where students work as interships. In general, academicians consider on-the-job training as an application that introduces the industry to the students and creates added value.

### GİRİŞ

Eğitim, işgücünün uyumunu, verimliliğini ve performansını artırmak için gerekli olan en önemli araçlardan biridir. Yüksek eğitim sistemi,

eğitim yoluyla öğrencilerin kişisel gelişim sürecini kaliteli olarak tamamlamalarını ve ulusun gelecek kuşakları olarak nitelikli istihdam edilmelerini beklemektedir. Ancak Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2017 yılı için işsizlik oranı %10,2 iken genç işsiz oranı % 19,8 olarak gerçekleşmiştir. Özellikle üniversite eğitimi genç işsizlik sorununun ciddi oranlara ulaştığı dikkat çekmektedir (TÜİK 2018). Bu sonucun

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça'da düzenlenen "Hasan Olalı Turizm Sempozyumu"nda sunulmuş halinin, yazar tarafından daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.

nedeni olarak büyük oranda sektör ve üniversiteler arasındaki uyumsuzluk gösterilmektedir. Uyumsuzluğun aşılabilmesi için üniversiteler işbaşı eğitim modüllerini müfredatlarına dahil etmeye başlamıştır (Arpat vd. 2017).

İşbaşı eğitim uygulaması, üniversite ile işletme arasında kurulan ve öğrencinin işletmede bulunduğu süre boyunca müştereken yönetilen bir eğitim uygulamasıdır (Akşit, Arpat ve Kalfa 2016; Suryono, Wibawanto ve Samsudi 2018). Bu uygulamada amaç öğrencilere işyerinde ve çalışma ortamlarında belirli bir işi gerçekleştirmeleri için ihtiyaç duydukları beceri, bilgi ve yetkinlikleri öğretmektir. İşbaşı eğitim uygulaması aracılığıyla tecrübe eksikliğinden dolayı işe girmekte zorlanacak üniversiteyi bitirme aşamasındaki öğrencilere tecrübe kazandırılmakta ve iş fırsatları sunulmaktadır. Diğer yandan bu uygulama eğitimi işgücüne ulaşma konusunda sıkıntı çeken ve işgücünün yetiştirilmesi sürecinde yaşadığı ekonomik sıkıntılardan kurtulmak isteyen işverenlere de önemli avantajlar sağlamaktadır (Taş 2011).

Türkiye’de mesleki eğitim işbaşı uygulamaları çeşitli kamu ve sivil toplum kurum ve kuruluşları aracılığıyla yürütülmektedir. Söz konusu kuruluşların en önemlileri; Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), Bakanlıklar, Büyükşehir Belediyeleri, Belediyeler, Vakıflar ve Sivil Toplum Örgütleridir (Taş 2011). Üniversiteler, işbaşı eğitim uygulamalarını öncelikle sanayi ve bilişim sektörlerine hitap eden bilişim teknolojileri ve mühendislik bölümlerinde yaygın bir eğitim bileşeni olarak kullanmaya başlamıştır. İşbaşı eğitim uygulaması, turizm sektörünün istihdam ve cari açık üzerindeki olumlu etkisi (Bahar 2006) göz önüne alınarak, merkezi yönetimin düzenlemeleri ve teşvikleri ile üniversitelerde verilen turizm eğitiminde de uygulanmaya başlanmıştır. Yükseköğretimde uygulanmaya başlanan ‘İşbaşı Eğitim’ modülünün zorunlu hale getirilmesi, üniversitelerin turizm bölümlerini, öğrencilerini sektörde takip etmeye ve kariyer yapmaya odaklamaktadır (Çoban 2013). Bu konu çerçevesinde alanyazına bakıldığında, turizm yüksek eğitiminin önemli bir aşaması olma yönünde gelişen işbaşı eğitim uygulaması ve turizm akademisyenlerinin beklenti-

leri ile ilgili oldukça sınırlı araştırmaların bulunduğu görülmektedir.

Akademisyenler gerek öğrencilerin öğrenim süresinde edindikleri teorik bilgilere katkısı, gerekse öğrencilerin edindikleri bilgileri iş yaşamında pratiğe dökebilmeleri için yol gösterici olması nedeniyle işbaşı uygulamalarını desteklemektedir (Karacan ve Karacan 2004). Bu bakış açısıyla mezun olma potansiyeli olan öğrencilerin sektörde nitelikli iş bulmalarına da rehberlik edilebilir. Bu çalışmada, turizm yüksek eğitimi için önemli bir aşama olan işbaşı eğitim ile ilgili alanyazındaki mevcut boşluğun giderilmesine katkıda bulunmak ve hem akademiye işbaşı eğitimin durumu konusunda bilgilendirmek hem de uygulamada turizm işletmelerine işbaşı eğitim aracılığıyla turizm yüksek eğitimine paydaş olma farkındalığı yaratmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın problemi “Turizm akademisyenleri yükseköğretiminde işbaşı eğitim uygulamasını nasıl algılamakta ve neler beklemektedir? olarak ifade edilebilir.

## KAVRAMSAL ÇERÇEVE

### İşbaşı Eğitim ve Okul Temelli Eğitim

Üniversitelerin ilk kurulma evrelerinde görevleri, öğretim faaliyetlerinde yoğunlukla teorik bilgi öğretmeye odaklı bir müfredat uygulamak iken günümüzde bölgesinde hitap ettiği sektörde yer alan diğer paydaşlar ile birlikte mezun olacak öğrencilerine iş imkanları yaratmak ve ülkenin kalkınma faaliyetlerine katkıda bulunmak şeklinde gelmiştir (Cengiz 2014). Dolayısıyla üniversiteleri öğretim, bilim, araştırma ve yayın yapmak ile öğrencilerine önderlik görevleri olan, kalkınma ve toplumsal gelişme stratejilerinde önemli roller üstlenen örgütler olarak değerlendirmek yerinde olacaktır (Yardımcı ve Müftüoğlu 2015).

Okullarda öğretilen teorik bilginin yanı sıra iş yerinde yapılacak olan eğitimlerin, öğrencilerin mesleki yeterlilik ve beceri kazanmaları açısından önemi büyüktür. Üniversitelerde uygulanan eğitimin, bu ihtiyaçları giderecek bir eğitim programını kapsamaması gerekmektedir (Çetin, Aşkın ve Kaygın 2017). Bu doğrultuda üniversiteler işbaşı eğitim uygulaması modülünü farklı şekillerde uygulamaya başlamışlardır. Bu uygulama-



larla öğrenci kazandığı teorik bilgiyi henüz üniversite eğitimini tamamlamadan ve öğretim elemanlarının gözetiminde işini yaparken kullanma ve uygulamalı öğrenme imkânı bulmaktadır. Öğrenme, gerçek iş görevlerini yerine getirerek gerçekleşmektedir. Becerilerin fiilen kullanıldığı çalışma ortamı ve iş tecrübesi olan deneyimli çalışanları/iş topluluğu üyeleri tarafından anlık geri bildirim sağlanmakta ve öğrenciye tanınma imkânı verilmektedir. Öğrenmenin bu sosyal yönlerinin okul ortamında taklit edilmesi zordur (Mogstad, Aspoy ve Nyen 2017).

Alanyazında işbaşı eğitim uygulamaları; Yönetici gözetiminde eğitim, yetki devri yoluyla eğitim, formen aracılığı ile eğitim, işe alıştırma eğitimi, iş değiştirme yoluyla eğitim, takım çalışmalarına katılım yoluyla eğitim, staj yoluyla eğitim, çıraklık eğitimi, proje ve komitelerde görev alma şeklinde sınıflanmaktadır (Civan ve Demireli 2004; Aksoy 2007; Erdil ve Özutku 2013). Öğrenciler açısından işbaşı eğitim uygulamaları değerlendirildiğinde, üniversite-işletme işbirliği gözetiminde oluşturulan protokol çerçevesinde yukarıda bahsedilen işbaşı eğitim uygulama türlerine öğrenciler dahil edilmektedir.

İşbaşı eğitim uygulaması sürecine başlamadan önce öğrenciler okul ortamında aldıkları teorik eğitim faaliyetleri ile mesleğin ilgili tüm yönlerini kapsayan teorik dersleri öğrenmekte, gerçek iş ortamında işletmelerin üretim açısından uygula-

dığı belli kısıtlamalar ile karşılaşmamaktadırlar. Ayrıca, sınıf ortamında öğrenciler meslekte ilerledikçe kullanabilecekleri ek bilgileri edinmektedir. İşbaşı eğitim ortamında ise öğrenciler, içinde buldukları iş koluna özel beceriler ve iş zamanında gelme, başkalarıyla işbirliği yapma, stres altında çalışabilme yeteneği gibi ek fonksiyonel bilgiler öğrenmektedir (Streck 2012: 325).

## YÖNTEM

Turizm akademisyenlerinin işbaşı eğitim uygulamaları konusundaki beklentilerinin belirlendiği bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Nitel araştırma, katılımcıların kullandıkları özel kavramlar ve anlamlar üzerinden bir durumu ya da olayı anlatmaya çalışmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2013: 57). Bu çalışmada nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin nedeni, işbaşı eğitim uygulaması konusunda turizm akademisyenlerinin kullandıkları özel kavramlar üzerinde durarak onları anlamaya uygun bir yöntem olmasıdır. Çalışmada veri toplama aracı olarak bir kişinin iç dünyasına girmeyi ve onun düşüncelerini ortaya koymayı amaçlayan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır (Patton 1987). Bu doğrultuda çalışma için benzer çalışmalardan (Öztürk ve Sancak 2007: 769; Arpat vd. 2017; Mogstad, Aspoy ve Nyen 2017) yararlanarak beş tane açık uçlu görüşme sorusu hazırlanmıştır. Katılımcıların

Tablo 1. Görüşme Soruları

İşbaşı eğitim uygulaması konusundaki genel görüşleriniz nelerdir?
(Ek soru: İşbaşı eğitim uygulaması süreci hakkındaki görüşleriniz nelerdir?)
İşbaşı eğitim uygulaması konusunda en önemli rol sizce kime ya da kimlere düşmektedir?
Üniversitelerin rolüne ilişkin görüşleriniz nelerdir? Sektörün rolüne ilişkin görüşleriniz nelerdir?
İşbaşı eğitim uygulaması konusunda üniversite/sektör ilişkisini nasıl görüyorsunuz?
(Ek soru: İşbaşı eğitim uygulamasında üniversite/sektör ilişkisi nasıl olmalıdır?)
İşbaşı eğitim uygulamasına katılacak öğrencide bulunması gereken özelliklerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
(Ek soru: Öğrenciler kendilerini işbaşı eğitim modülüne nasıl hazırlamalıdır?)
İşbaşı eğitim uygulaması için rehberlik/denetleme görevini üstlenecek bir eğitimcide bulunması gereken özelliklerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
(Ek soru: İşbaşı eğitim uygulaması rehberlik/denetleme rolüne akademisyenler nasıl bakmalıdır?)



cevaplamış olduğu görüşme soruları Tablo 1’de gösterilmiştir.

Araştırmada asıl görüşmelere geçilmeden önce iki farklı üniversitenin turizm fakültelerinde görev yapan altı öğretim üyesi ile ön görüşmeler yapılarak görüşülecek akademisyenler ve zorluklar belirlenmiştir. Bu ön uygulamanın sonunda, açık uçlu soru formunda yer alan soruların sıralaması, açıklığı ve anlaşılabilirliği kontrol edilerek hataların ve eksiklerin giderilmesi sağlanmıştır. Görüşmelerin tamamı Nisan-Mayıs 2018 tarihleri aralığında, araştırmacının kendisi tarafından yüz yüze veya telefon üzerinden gerçekleştirilmiş ve veriler katılımcıların izni alınarak ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Kayıtlar hazırlanan görüşme döküm formuna görüşmeci-katılımcı sırasıyla aktarılmıştır. Görüşmeler esnasında araştırmacı, görüşmecilere ifade serbestliği sağlayarak, görüşmeyi belirli bir süreyle sınırlandırmamış, anlaşılmayan soruları açıklama ve ek sorularla derinlemesine bilgi toplamaya çalışmıştır. Elde

edilen görüşme verilerinin okuyucuya düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunulabilmesi amacıyla verilerin çözümlenmesinde içerik analiz tekniği kullanılmıştır. Görüşme verileri içerik analizi ile daha derin bir işleme tabi tutulmakta ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu açığa çıkmaktadır.

#### Katılımcılar

Türkiye’de turizm ile ilgili lisans programlarına bakıldığında, Yüksek Öğretim Kurumu’nun (YÖK) 2016-2017 yılı verilerine göre 40 Turizm Fakültesi, 27 Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik/Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu bulunmaktadır. YÖK’e bağlı, turizmle ilgili lisans programlarından dört fakülte ve bir yüksekokulda işbaşı eğitim uygulamasının var olduğu görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı göz önüne alınarak YÖK’e bağlı üniversitelerde görev yapan ve işbaşı eğitim uygulaması hakkında bilgisi bulu-

Tablo 2. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Akademik Deneyim	Bölüm
K1	Erkek	34	6	Konaklama İşletmeciliği
K2	Erkek	42	11	Gastronomi ve Mutfak Sanatları
K3	Kadın	36	9	Konaklama İşletmeciliği
K4	Kadın	50	21	Konaklama İşletmeciliği
K5	Erkek	43	14	Konaklama İşletmeciliği
K6	Erkek	33	5	Seyahat İşletmeciliği
K7	Kadın	37	8	Turizm Rehberliği
K8	Erkek	39	12	Konaklama İşletmeciliği
K9	Kadın	35	10	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği
K10	Erkek	35	9	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği
K11	Erkek	43	15	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği
K12	Kadın	46	17	Gastronomi ve Mutfak Sanatları
K13	Kadın	36	7	Seyahat İşletmeciliği
K14	Erkek	33	4	Gastronomi ve Mutfak Sanatları
K15	Erkek	34	8	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği
K16	Kadın	37	10	Konaklama İşletmeciliği
K17	Erkek	31	5	Turizm Rehberliği

nan turizm akademisyenlerine görüşme yöntemiyle sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler araştırmayla ilgili artık yeni bir bilgi ya da görüşün elde edilemediği noktaya (doyum noktası) kadar devam etmiş (Nelson 2008; Yıldırım ve Şimşek 2013) ve 17 turizm akademisyeni ile sınırlandırılmıştır.

Çalışma kapsamında amaçlı örnekleme yöntemi çerçevesinde hareket edilmiştir. Amaçlı örneklem derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesini amaç edinmektedir. Araştırmacı, seçilen durumlar için doğa ve toplum olaylarını ya da olgularını anlamaya ve bunlar arasındaki ilişkileri keşfetmeye ve açıklama çalışmaktadır (Büyüköztürk vd. 2012). Görüşmenin ilk bölümünde akademisyenlerin demografik bilgilerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Görüşmelere katılan akademisyenlerin demografik bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Araştırmada yer alan katılımcıların yedisi kadın, 10’u ise erkektir. Katılımcıların yaş dağılımı 31-50 yaş aralığında ve akademik alanda deneyimleri 4-21 yıl arasındadır. Turizm lisans programlarında çalıştıkları bölümlerine bakıldığında katılımcıların altısı konaklama işletmeciliği, dördü seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği, üçü gastronomi ve mutfak sanatları, ikisi seyahat işletmeciliği ve yine ikisinin turizm rehberliği bölümlerinde görev yaptığı görülmektedir.

## BULGULAR

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler açıklanırken, katılımcılara verilen K1-K17 kodları kullanılmıştır. Katılımcılara yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar içerik analizi ile önce kavramsallaştırılmış, daha sonra kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenme yapılmış ve buna göre veriyi açıklayan temalar saptanmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2013: 217-259). Katılımcılara yöneltilen sorular ve verdikleri ortak cevaplar genel bir bakış ortaya koyabilmek amacıyla öncelikle Tablo 3’te saptanan temalar halinde aktarılmakta ve bu temalara katılımcıların ne kadar değindiği gösterilmektedir.

## İşbaşı Eğitim Uygulamasına Genel Bakış

Katılımcılar genel olarak işbaşı eğitim uygulamasını mezun olma potansiyeli olan öğrenciler için gerçek anlamda sektörü ve sektörde istihdam edilebilecekleri işleri tanıtıcı bir uygulama olarak görmektedir. Katılımcılardan seyahat işletmeciliği ve turizm rehberliği bölümünde çalışan bir akademisyene (K9) göre “*Bu uygulama zorunlu stajı biraz sınırlandırılıyor ve öğretim elemanları da aktif olarak uygulamaya katılıyor. Böylece öğrenciler kendilerinden sorumlu bir öğretim elemanının olduğunu biliyor, kendilerini daha güvenli hissediyorlar. Ayrıca öğretim elemanları öğrencinin altı ay eğitim alacağı bir işletme olacağı için işletmeleri daha sık eleyip ince dokuyorlar. Dolayısıyla hem öğretim elemanları hem de öğrenciler sektörle iç içe olmak zorundalar. Bu yöntem hem sektörü tanımak hem de uyum açısından öğrencileri gerçek anlamda eğiten bir uygulamadır*” diyerek bu konudaki görüşünü sektörü ve işi tanıma, uyum ve öğrenme bağlamında dile getirmiştir.

Yüksek öğretimde uzun süreli eğitmen deneyimi olan bir katılımcı ise (K4) “*İşbaşı eğitim uygulaması gerçek anlamda işletme ile üniversite arasında bir protokol oluşturuluyor. Bu protokol bir noktada işletme ile üniversiteyi ortak konumuna getiriyor denebilir. Öğrenci işletmeye gittiğinde kendisinden sorumlu olan personel ile iletişim kuruyor ve 14 haftalık bu süreci sadece belli bir işte çalışarak değil gerçek anlamda değişen pozisyonlarda ve işbaşında denetlenerek ve öğrenerek geçiriyor. Eksik olduğu noktaları akademik rehberinin ve kendisinden sorumlu personelin ilgisiyle daha çabuk kavrayabiliyor ve mesleki beceri kazanıyor.*” şeklinde işbaşı eğitim uygulaması hakkındaki görüşünü öğrencilerin mesleki beceri kazanması ve sektör/işletme açısından ekonomik katkı bağlamında değerlendirmiştir.

Akademisyenlerin genel değerlendirmelerinin ardından işbaşı eğitim uygulamasının başarılı olması için en önemli rolün kime ya da kimlere düştüğü sorulmuştur. Bu soru ile işbaşı eğitim uygulamasında öne çıkan kişi ya da kurumların belirlenmesi amaçlanmıştır. Soruya gelen yanıtlar ‘paydaşların rolü’ başlığı altında aktarılmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların İşbaşı Eğitim Uygulaması Hakkındaki Genel Görüşleri

Sorular	Temalar
1- İşbaşı eğitim uygulaması konusundaki genel görüşleriniz nelerdir?	Sektörü ve işi tanıtır (15 kişi), Sektöre/ekonomiye katma değer yaratır (12 kişi), mesleki beceri kazanımı (7 kişi), uyum ve öğrenme sürecini hızlandırır (6 kişi).
2- İşbaşı eğitim uygulaması konusunda en önemli rol sizce kime ya da kimlere düşmektedir? Üniversitelerin rolüne ilişkin görüşleriniz nelerdir?	Üniversitelere (17 kişi), sektöre (10 kişi), üniversite-sektör işbirliğine (10 kişi), merkezi yönetime (8 kişi), öğrencilere (5 kişi).
3- İşbaşı eğitim uygulaması konusunda üniversite/sektör ilişkisini nasıl görüyorsunuz? Nasıl olmalıdır?	Zayıf görüyorum, güçlü olmalıdır (17 kişi), üniversiteler kaynaklı eksiklikler var (13 kişi), sektör bilinçli değil-çıkarcı odaklıdır (11 kişi).
4- İşbaşı eğitim uygulamasına katılacak öğrencide bulunması gereken özelliklerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?	Mesleki derslerde başarılı olmalı (13 kişi), mezun olabilecek durumda olmalı (11 kişi), zorunlu stajını tamamlamış olmalı (10 kişi).
5- İşbaşı eğitim uygulaması için rehberlik/denetleme görevini üstlenecek bir eğitimcide bulunması gereken özelliklerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?	Ders yükü az olmalı (15 kişi), dersleri denetime izin verecek şekilde düzenlenmeli (13 kişi), sadece uygulama eğitiminden sorumlu olmalı (12 kişi), sektörde tecrübeli olmalı (11 kişi), tanınıyor olmalı (11 kişi), işletmelerle iyi ilişkiler kurmalı (10 kişi), sorunları çözmeye becerisi olmalı (10 kişi), iş hayatında meydana gelen gelişmeleri takip etmeli (9 kişi).

### Paydaşların Rolü

Verilen cevaplarla ortaya çıkan genel kanı olarak en önemli rol üniversitelerdedir (17 kişi). Bu noktada ek olarak 'Üniversitelerin rolüne ilişkin görüşleriniz nelerdir?' şeklinde bir tamamlayıcı soru ile üniversitelerin rolü hakkında detaylı görüş alınmaya çalışılmıştır. İşbaşı eğitim uygulamasında akademisyenler üniversitelere ek olarak sırasıyla; Sektöre (10 kişi), Üniversite-sektör iş birliğine (10 kişi), Merkezi yönetime (sekiz kişi), Öğrencilere (beş kişi) en önemli rolün düştüğünü belirtmişlerdir. Bir katılımcı (K2), üniversitelerin rolüne dikkat çekmiş ve "Personel devir oranının en yüksek olduğu sektörlerin başında gelen turizm ayrıca büyük oranda dönemsellik gösteren bir sektördür. Hal böyle iken öğrencileri kalıcı istihdam edilebilecekleri işletmelere yönlendirmek ve o işletmelerle uygun protokolleri gerçekleştirmek bana göre üniversitelerin başlıca görevlerinden biri olmalıdır. Üniversiteler öğrencisinden sorumlu kurumlar oldukları için en önemli rol üniversitelerdedir." şeklinde bu konuyu ele almıştır.

Paydaşların rolü konusunda bir diğer akademisyenin (K17) görüşü şöyledir: "Öncelikle dönemsel işletmeler doğal olarak yazın değerlendirebileceği stajyer öğrenci peşindedirler. Şehirlerde yer alan ve dönemsel olmayan işletmeler ise istihdam etmek için personel sıkıntısı yaşamamaktadırlar. Dolayısıyla işbaşı eğitim uygulamasına daha az ilgililer. Ayrıca turizm yüksek eğitimi veren kurum sayısı oldukça çeşitlendi ve ülke geneline dağıldı. Birçok üniversitedeki turizm bölümlerinde görev yapan ve turizm alanında yetişmiş akademisyen sayısı da oldukça sınırlıdır. Bu nedenle üniversitelerin yanı sıra merkezi yönetimin de rolü büyüktür. Merkezi yönetimin koyacağı kurallara ve düzenlemelere ihtiyaç vardır."

Sektör, merkezi yönetim ve üniversitelerin yanı sıra öğrencilerin de işbaşı eğitim uygulamasında önemli bir belirleyici olduğu akademisyenler tarafından ifade edilmiştir. İşbaşı eğitim uygulamasının başarılı olabilmesi için üniversitelerin üstlenmeleri gereken sorumluluklardan biri de turizm sektörü ile olumlu ve canlı bir ilişki tesis etmektir. Bu bakış açısıyla katılımcılara yöneltilen soruya verilen yanıtlar 'üniversite/sektör ilişkisi' başlığı altında aktarılmıştır.

## Üniversite/Sektör İlişkisi

Akademisyenlere 'İşbaşı eğitim uygulaması konusunda üniversite/sektör ilişkisini nasıl görüyorsunuz?' sorusu yöneltilmiş ve tamamlayıcı olarak 'Bu ilişki nasıl olmalıdır?' sorusu ile konuya derinlik kazandırılmak istenmiştir. Sonuç olarak akademisyenler, üniversite/sektör ilişkisini zayıf görmekte ve güçlü olması gerektiğini belirtmişlerdir (17 kişi). Akademisyenlere göre öncelikle üniversitelerden kaynaklanan eksiklikler söz konusudur (13 kişi) ve sektör iş başı eğitimin önemi noktasında yeteri kadar bilinçli değil, çıkar odaklıdır (11 kişi).

Katılımcılardan birisi (K11) görüşünü "Sektör-üniversite iş birliği yok denecek kadar zayıftır. Bir iş birliğinin kurulabilmesi için öncelikle turizm yüksek eğitiminin iş başı eğitim uygulamasına uygun hale getirilmesi gereklidir. Üniversite-sektör işbirliği kurulmalı ve gerçek anlamda sektör temsilcileri turizm yüksek eğitime dahil edilmelidir. Bu işbirliği içerisinde bölümler sektörde bulunan eksikliklere göre şekillenmeli ve en önemlisi bu yönde müfredat oluşturmalıdır. Akademisyenlerimizin sınırlı bir bölümü sektörde bulunmuştur ve dolayısıyla iş kollarındaki eksikliklere vakıf görünmemektedirler. Yani üniversite-sektör işbirliği konusunda eksiklik aranıyorsa üniversitelere bakılmalıdır." şeklinde aktarmıştır.

Diğer bir katılımcı (K12) ise "Şu an itibariyle hem üniversite kaynaklı hem de sektör kaynaklı eksiklikler söz konusudur. Örneğin üniversiteler bu uygulama için çoğunlukla öğrencinin işletmelerle iletişime geçmesini, kendisi için uygun bir işletme bulmasını ve protokolü kabul ettirmesini beklemektedirler. Sektör ise sadece stajyer öğrenci yani ucuz işgücü aramaktadır. Burada çıkar odaklı bir tutum söz konusudur. İşbaşı eğitim uygulamasının sorumluluğunu aslında her iki tarafta üstlenmek istememektedir." diyerek üniversite-sektör iş ilişkisi konusundaki bazı sorunlara dikkat çekmiştir.

Akademisyenlere göre öğrenciler, işbaşı eğitimi almak istedikleri işletmeleri üniversitenin istediği belirli şartlara bakarak kendileri belirlemektedirler. Bu noktada öğrencilerinde sahip olmaları gereken belirli özellikler olmalıdır. İşbaşı eğitim uygulamasına katılacak öğrencilerde bulunması gereken özellikler 'öğrenci profili' başlığı altında ele alınmıştır.

## Öğrenci Profili

Katılımcılara yöneltilen 'İşbaşı eğitim uygulamasına katılacak öğrencide bulunması gereken özelliklerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?' sorusuna verilen cevapların genel olarak; öğrencilerin mesleki derslerde başarılı olmaları (13 kişi), mezun olabilecek durumda olmaları (11 kişi) ve zorunlu stajını tamamlamış olmaları (10 kişi) konularında yoğunlaştığı görülmüştür.

Akademide 14 yıldan beri görev alan bir katılımcı (K5) işbaşı eğitim uygulamasına gönderilecek öğrenciler hakkındaki görüşünü "Eğitim sistemimiz öğrencilerden öncelikle okuldaki derslerinden başarılı olmalarını ve stajlarını tamamlamalarını beklemektedir. İşbaşı eğitim uygulaması ile işyerinde çalışma performansının ve uyumunun gerçek anlamda kontrol edilerek not verilmesi de şarttır. İşbaşı eğitim uygulamasına geçebilmesi için öğrenciden belirli bir not ortalamasını yakalaması yani mezun olabilecek durumda olmaları beklenmektedir. Mesleki derslerinden başarılı olmuş bir öğrenci sektörde de daha başarılı olmaktadır." diyerek ifade etmiş ve teorik bilginin önemine dikkat çekmiştir.

Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği bölümünde görev yapan bir katılımcının (K10) işbaşı eğitim uygulamasına katılacak öğrenciler hakkındaki görüşü şu şekildedir: "Özellikle rehberlik yapacak öğrencilerimizin mesleki anlamda kendilerini geliştirmelerinin çok önemsiyoruz. Bu açıdan mesleki derslerimiz başarı söz konusu olduğunda önemli bir göstergedir. Öğrencinin işbaşı eğitim uygulamasına geçmeden önce kendi imkânlarıyla bulunduğu zorunlu staj uygulamasını tamamlamış olması da bence şart koşulmalıdır. Sektörle iletişim açısından bu staj da göz ardı edilmemelidir. Zorunlu staj ve alacağı herhangi bir dersi kalmamış, mezun konumundaki öğrenciler bu uygulamaya dahil edilmelidir."

Akademisyenlere göre öğrenciler teorik olarak aldıkları dersler ve zorunlu stajları ile edindikleri temel bilgileri işbaşı eğitim uygulaması ile pekiştirmektedirler. Bu uygulamanın sonucunda mezun olarak işbaşı eğitim uygulamasını aldıkları işletmede kalıcı çalışan olmalıdırlar. Bu noktada üniversiteler, işbaşı eğitim uygulaması esnasında öğrencisini rehber/denetmen eğitimcileri ile kontrol etmeli, öğrencinin işletmedeki durumu gözlemlenmeli ve işletmelere öğrenci hakkında



yapıcı bilgi verebilmelidir. Dolayısıyla rehber/denetmen eğitimcilerin iş başı eğitim uygulamasının önemli bir parçası olması gerekmektedir.

### Rehber/Denetmen Eğitimci Profili

Çalışma kapsamında katılımcılara 'İşbaşı eğitim uygulaması için rehberlik/denetleme görevini üstlenecek bir eğitimcide bulunması gereken özelliklerin neler olduğunu düşünüyorsunuz?' sorusu yöneltilmiştir. Alınan yanıtlar genel olarak rehberlik/denetim yapacak akademisyenlerin ders yüklerinin rehberlik/denetim yapabilmeleri için az olması (15 kişi) ya da derslerin bu görevlerini gerçekleştirmelerine izin verecek şekilde düzenlenmesi (13 kişi) gerektiği yönündedir. Bazı akademisyenler, bu akademisyenlerin ilgili dönemde sadece işbaşı eğitim uygulamasından sorumlu olmaları (12 kişi) gerektiğini öne sürmüştür. Ayrıca işbaşı eğitim uygulamasının sektörle yakın ilişki gerektirmesi nedeniyle bu akademisyenlerin sektörde tecrübeli olmaları (11 kişi), tanınıyor olmaları (11 kişi) ve işletmelerle iyi ilişkiler kurmaları (10 kişi) gerektiği de ifade edilmiştir. Bu özelliklerin yanı sıra bazı katılımcılar özel ilginin ve becerilerin de önemli katkılarının olacağını beyan etmiştir. İşbaşı eğitim uygulamasında rehberlik/denetmenlik yapacak akademisyenlerin sorunları çözme becerisinin olması (10 kişi) gerektiği ve iş hayatında meydana gelen gelişmeleri takip etmeleri gerektiği (9) bu yönde en çok değinilen temalardır.

Genel görüşü yansıtan bir örnek olarak, konaklama işletmeciliği bölümünde 12 yıldır çalışan bir katılımcı (K8) rehberlik/denetleme vazifesini yürütecek akademisyenler için "Bu uygulamada görev yapacak akademisyenlerin gerçek anlamda ilgisi ve odağı bu uygulama olmalıdır. Akademisyenin hem öğrenciyi hem de sektörü yönetecek-yönlendirecek kabiliyette ve gönüllü olması gerekmektedir. Bu uygulama, akademisyenin mesaisinin önemli bir bölümünü ayırmasını zorunlu kılmaktadır. Söz konusu akademisyen sektörü tanımalı ve sektörde tecrübeli olmalıdır. Bir dönem boyunca sürecek bu uygulama için rahatlıkla işletmelerle iletişim kurabilecek ve yerinde denetim yapabilecek düzeyde olan bir personel olmalıdır." diyerek rehberlik/denetmen akademisyenlerde bulunması gereken hususları belirtmiştir.

Akademisyenlerin iş başı eğitim uygulaması hakkındaki sorulara verdikleri cevaplar bir çerçevede yukarıda aktarılmıştır. Çalışmanın bu aşamasında ise sorulara verilen yanıtlar dikkate alınarak, akademisyenlerin işbaşı eğitim uygulamasından genel beklentileri yorumlanmaktadır.

### Bulguların Yorumu

Katılımcıların genel beklentileri, iş başı eğitimin öğrencilere gerçek anlamda sektörü ve istihdam edilebilecekleri iş kollarını tanıttığı bir uygulama olması yönündedir. Ayrıca, işbaşı eğitimin öğrencilere mesleki beceri kazandırması, öğrencilerin işe ve çalışma grubuna uyum göstermesi ve iş yerlerini öğretim elemanlarının ziyaretleri ile kurulacak üniversite-işletme, üniversite-sektör bağı güçlendirmesi beklenmektedir.

Öğretim üyeleri, işbaşı eğitime katılacak öğrencilerin özellikle teorik derslerde başarılı olmalarını, zorunlu stajlarını tamamlamış olmalarını ve mezun olabilecek durumda olmalarını beklemektedir. Böylece söz konusu aşamaları tamamlamış öğrencilerin iş başı eğitimlerini gerçekleştirdikleri işletmelerde gösterecekleri uyum ile sürekli çalışmalarını yönünde bir engel kalmayacaktır.

Öğrencilerin iş başı eğitime gitmesi için onaylanan işletme ile iyi ilişkilerin kurulması gereklidir. İyi ilişkiler kurulan işletmelerde öğrenciler işbaşı eğitimleri süresince rahatlıkla takip edilebilecek, uygun zamanlarda denetlenebilecek ve işletme gerekli gördüğünde rehber/denetmen sorumluluğunda olan öğretim elemanına ulaşabilecektir. Ayrıca katılımcılar, rehberlik/denetleme görevini üstlenen öğretim elemanının sektörde tanınan, tecrübeli ve işletmelerle iyi ilişkiler kurabilen bir akademisyen olmasını beklemektedir. Böylece rehber/denetmen görevini üstlenen öğretim elemanı sürekli sektörle iletişim halinde ve gelişmeleri takip eden bir konumda olacaktır. Bunun sağlanabilmesi için rehber/denetmen öğretim elemanına ders yükü ve diğer sorumlulukları bakımından kolaylıklar sağlanmalıdır.

Genel olarak katılımcılar işbaşı eğitim uygulamasını sektörle uyum açısından oldukça önemli bir uygulama olarak algılamaktadır. İşbaşı eğitim, işletme ile üniversite arasında öğrenci vasıtasıyla bir iş birliği protokolü oluşturmakta ve üniversitenin sektöre daha fazla ilgili olmasını

sağlamaktadır. Ancak işbaşı eğitimin sektör tarafından doğru bir şekilde benimsenmesi gerekmektedir. Katılımcılar, turizm işletmelerinin işbaşı eğitime çoğunlukla bir başka stajyer fırsatı olarak baktığını belirtmektedir. 2017-2018 eğitim öğretim yılı verilerine göre Türkiye’de turizm eğitimi alan üniversite öğrencilerinin sayısının 101.945 olduğu (Yüksek Öğretim Kurumu 2018) dikkate alındığında işbaşı eğitim uygulamasını, turizm işletmelerinin ucuz iş gücü alanı olarak algılayabilmeleri durumu ortaya çıkmaktadır. Bu algıyı kırabilmek için üniversitelere önemli roller düşmektedir. İşletmelerle hazırlanan protokoller ve düzenli denetimlerle bu uygulamanın istismarının önüne geçilebilir. Üniversiteler sektör katılımlı bir yol izleyerek işbaşı eğitim için gerekli hazırlıkları gerçekleştirmeli, planlama ve alt yapısı oluşturulduktan sonra işbaşı eğitime başlanmalıdır.

Katılımcılar genel olarak işbaşı eğitimin başarısını diğer sektörlere göre daha karmaşık ve zor olarak algılamaktadır. Bu duruma başta sektörün yapısı neden olarak gösterilmektedir. Turizm sektöründe işbaşı eğitim için öğrenci kabul eden işletmelerin çoğunluğu dönemsel faaliyet gösteren işletmelerden oluşmaktadır. İşletmeler işbaşı eğitime gelen öğrencileri, düşük maliyetli olmaları ve işletmenin acil işçi açığını kapatmaları açısından tercih edebilmektedir.

Dönemsel faaliyet göstermeyen işletmeler, üniversiteler ile protokoller gibi bağlayıcı hükümler ile anlaşmalar oluşturmak istememektedirler. Sektörün geleceği ve nitelikli öğrencilerin deneyim kazanarak turizm iş sahasına kazandırılabilmesi için üniversite-sektör işbirliğinin geliştirilmesini öğretim elemanları oldukça önemli bulmaktadır. Ancak bu noktada akademisyenler, işbaşı eğitim için üniversite-sektör iş birliğini, hem üniversite hem de sektör kaynaklı eksikliklere dikkat çekerek, zayıf bir ilişki olarak değerlendirmektedirler.

## SONUÇ

Turizmde yüksek eğitimli işsiz oranındaki sürekli artış ve öğrencilerin başka sektörlerle yönelimi (Köşker ve Unur 2017) göz önüne alındığında, işletmeleri nitelikli personelle ve öğrencileri de çalışabilecekleri uygun işletmelerle buluşturan

işbaşı eğitim gibi uygulamalar sektör için önemli bir fırsat sunmaktadır. İşbaşı eğitimin turizm yükseköğretimindeki durumuna bakıldığında 2016/2017 eğitim yılı verilerine göre sadece beş turizm lisans programında işbaşı eğitim modülünün uygulandığı görülmektedir. Bu sayı turizm lisans programlarının çok düşük bir oranının işbaşı eğitim uygulamasına geçmiş olduğunu göstermektedir. Çalışmanın verileri göre akademisyenler, işbaşı eğitim uygulamasını genel olarak olumlu bulmakta, mezun olma potansiyeli olan öğrenciler için gerçek anlamda sektörü tanıtıcı, mesleki beceri kazandıran ve sektöre uyum sürecini kolaylaştıran bir uygulama olarak görmektedir.

Akademisyenler, işbaşı eğitim uygulamasına katılan öğrencilerin işbaşında denetlenmeleri ve kendilerine uygun iş hakkında rehberlik almaları sayesinde sektörde kalıcı olacaklarını düşünmektedir. Bu bağlamda ‘işbaşı eğitim modülü turizm yükseköğretimindeki önemli bir açığı karşılamaktadır’ denilebilir. Ancak bu uygulama konusunda üniversiteler ve sektör kaynaklı birtakım eksiklikler de söz konusudur. Akademisyenlerin önemli bulduğu, yapılması gereken eksiklikler aşağıda üniversiteler ve sektör açısından sırası ile maddeler halinde verilmektedir.

### *Üniversiteler Açısından Yapılması Gerekenler*

- Uygun işletme arama, bulma ve protokolü kabul ettirme işi yalnız öğrenciye bırakılmamalıdır.
- Günlük tarzı dosyalama yöntemi ile öğrenci kontrol edilmemeli, akademisyenler aktif olarak uygulamaya katılmalı, öğrenciler iş esnasında gözlenmeli, denetlenmeli ve eğitilmelidir.
- İşbaşı eğitim uygulaması sektördeki işletmelere tanıtılmalı, bir akademik heyet protokol olarak işletmeleri kontrol etmelidir.
- İşbaşı eğitim uygulamasına katılan her öğrenci için danışman atanmalı, bu süreç başlamadan öğrenci danışmanını bilmeli ve iletişim halinde olmalıdır.
- Danışman akademik personelin bu uygulama dışındaki iş yükü (ders, danışmanlık vb.) azaltılmalıdır. Sektörde tecrübeli, sektörde tanınan, ilişkileri güçlü ve sorun çözme becerisi olan akademik personel bu göreve getirilmelidir.



- Belirleyici rolün üniversitede olduğu gerçeğinden hareketle üniversite-işletme arasında kurulan protokol öğrenci ve kabul eden işletme açısından açık ve anlaşılır yazılmalıdır.
- Üniversiteler sektör temsilcilerine danışarak, işbirliği içerisinde ders müfredatını işbaşı eğitim uygulamasına yönelik güncellemelidir.
- Sektörde yakınlık-uzaklık gibi kriterlere bakılarak potansiyel işletmeler belirlenmeli. En uygun nitelikte işletme-öğrenci eşleştirilmesi gerçekleştirilmelidir.
- Öğrencilerin sayısal anlamda çokluğu göz önüne alınarak her bir bölüm (konaklama, seyahat, rehberlik vb.) için sadece bir akademik personel görevlendirilmemeli, bir akademik grup oluşturulmalıdır. İşletmelerle evrak ve yazışma ilişkilerini yönetecek tam zamanlı uzman bir personel işbaşı eğitim uygulama biriminde görevlendirilmelidir.
- Zorunlu staj uygulaması devre dışı bırakılmamalı, güçlendirilmelidir.

İşbaşı eğitim uygulamasının gelişebilmesi ve sektöre olumlu katkılar sunabilmesi için turizm sektörüne de önemli görevler düşmektedir. Aşağıda işbaşı eğitim uygulaması sonucunda öğrencilerin sektöre yetişmiş bir şekilde kazandırılabilmesi için turizm sektörünün üstlenmesi gereken bazı önemli konular aktarılmaktadır.

#### *Sektör Açısından Yapılması Gerekenler*

- Sektör-üniversite işbirliğinin kurulabilmesi için yapıcı olmalı, işbaşı eğitim uygulamasını bir fırsat olarak görmeli ve üniversite eğitiminde yönlendirici rol oynamalıdır.
- Öğrenciler işletme ile irtibat kurduğunda ve işletmede bulunduğu süre zarfında kendilerinden sorumlu işletme personelinin bilmeli ve bu personele ulaşabilmelidir.
- İşbaşı eğitim uygulamasına kabul edilecek öğrenci kendi imkanlarıyla işletmeyi bulmuş ise eğitim aldığı üniversite ile işletme iletişim kurulmalı ve öğrenci yapması gerekenler konusunda doğru yönlendirilmelidir.
- İşbaşı eğitim uygulamasından sorumlu personelin insani ilişkileri güçlü ve sorun çözme becerisi olan personel olmasına dikkat edilmeli ve öğrenciler sektör sevdirmelidir.
- Öğrenciler sadece düşük ücretli işgücü olarak görülmemeli, istihdam edilebilecek kadar öğ-

renci kabul edilmeli ve öğrencilerin sektörün geleceği oldukları unutulmamalıdır.

- Öğrencilerin alanlarıyla ilgili departmanlarda görevlendirilmeleri sağlanmalı, gelişimleri ve işbaşı eğitimleri için alınan sorumluluk karşılanmalıdır.

Her ne kadar yapılması gereken eksiklikler var olsa da genel olarak akademisyenler, işbaşı eğitim uygulamasını öğrencilere gerçek anlamda sektörü tanıtan ve sektör açısından katma değer oluşturan bir uygulama olarak görmekte ve gelişmesini yararlı bulmaktadırlar. Konuya ilişkin olarak gelecekte yapılabilecek çalışmalarda, turizm yüksek eğitimi üzerinde etkili olan farklı değişkenler (örneğin Amedeus, Fidelio ve Hotelier gibi ek programların eğitimi ile işbaşı eğitim uygulaması ilişkisi gibi) ile olan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin turizm sektörü üzerindeki etkisinin incelenmesinin de yararlı olacağı düşünülmektedir.

#### **KAYNAKÇA**

- Arpat, B., Kalfa, V. R., Akşit, A. ve Çamurdan, B. (2017). Meslek Yüksekokullarında Nitelikli Ara Eleman İhtiyacını Karşılama Yeni Arayışlar: 3+1 İşbaşı Eğitim Modeli Honaz Meslek Yüksekokulu Örneği, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 8 (2): 76-94.
- Akşit, A., Arpat, B. ve Kalfa, V. R. (2016). Bir İşveren-Öğrenci Buluşması Modeli-Meslek Yüksekokullarında İşbaşı Eğitimi Programında Öğrenci Algularının Belirlenmesi: Honaz Meslek Yüksekokulu Örneği, *Uluslararası Osmaniye Sosyal Bilimler Kongresi* (ss. 1099-1108). Türkiye: Bilecik.
- Aksoy, E. (2007). İnsan Kaynakları Yönetiminde Personel Güçlendirme ve Koçluk (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bahar, O. (2006). Turizm Sektörünün Türkiye'nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: VAR Analizi Yaklaşımı, *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (2): 137-150.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cengiz, E. (2014). Üniversite-Sanayi İş Birliği Üzerine Değerlendirmeler, *Yükseköğretim Dergisi*, 4(1): 1-8.
- Civan, M. ve Demireli, C. (2004). Sanayi İşletmelerinde Eğitim ve Üniversite Sanayi İş Birliği Üzerine Bir Uygulama, *1. Ulusal Mühendislik Kongresi* (ss. 243-252) Türkiye: İzmir.
- Çetin, F., Aşkın, A. ve Kaygın, B. (2017). Üniversite Sanayi İş Birliği İşbaşı Eğitim Modeli Uygulama Örneği, *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19 (2): 153-159.

- Çoban, A. (2013). İşsizlikle Mücadelede Avrupa Birliği Perspektifinden Staj/İşbaşı Eğitim Programlarının Rolü ve Türkiye İş Kurumu İçin Öneriler. (*Basılmamış Uzmanlık Tezi*). Ankara: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.
- Erdil, O. ve Özutku, H. (2013). *İnsan Kaynakları Yönetimi*. İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Karacan, S., ve Karacan, E. (2004). Meslek Yüksekokullarında (MYO) Yapılan Staj Uygulamalarına İlişkin Bir Araştırma: Kalite ve Verimlilik İçin İş Yerleri-MYO İşbirliğinin Gereği, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2): 168-184.
- Köşker, H. ve Unur, K. (2017). Turizm Lisans Öğrencilerinin Turizm Sektöründe Çalışma Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14 (2): 126-141.
- Mogstad Aspoy, T. ve Nyen, T. (2017). Short-Term Benefits, Long-Term Harm? Alternative Training to Apprenticeships in Norway, *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 4 (4): 306-324.
- Nelson, A. M. (2008). Addressing the Threat of Evidence-based Practice to Qualitative Inquiry through Increasing Attention to Quality: A Discussion Paper, *International Journal of Nursing Studies*, 45 (2): 316-322.
- Öztürk, M. ve Sancak, S. (2007). Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarının Çalışma Hayatına Etkileri, *Journal of Yaşar University*, 2 (7): 761-794.
- Patton, M. Q. (1987). *How to Use Qualitative Methods in Evaluation*. CA: Sage, Newbury Park.
- Streeck, W. (2012). Skills and Politics: General and Specific. İçinde M. Busemeyer ve C. Trampusch (Editörler). *The Political Economy of Collective Skill Formation* (ss. 317-352). Oxford: Oxford University Press.
- Suryono, T., Wibawanto, H. ve Samsudi, S. (2018). The Management of On-the-Job Training Through Web-Based Application at Vocational High School (SMK) in Network Computer Engineering Majors, *Indonesian Journal of Informatics Education*, 2(1): 141-146.
- Taş, H. Y. (2011). İşkur'un Mesleki Eğitim Faaliyetlerinin İstihdam Üzerine Etkileri: Yalova İşkur Örneği, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 61 (2): 153-176.
- TÜİK (2018). İşgücü İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr/HbGe-tirHTML.do?id=27689>, Erişim tarihi: 18 Mayıs 2018.
- Yardımcı, A. ve Müftüoğlu, E. B. (2015). Üniversite Sanayi İşbirliğine Sanayi Kesiminin Bakış, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70 (4): 815-838.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.



### Bekir EŞİTTİ

Lisans eğitimini Erciyes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda tamamladı (2005). Yüksek lisans derecesini Wales Institute Cardiff Üniversitesi İşletme Yönetimi Anabilim dalında (2008), doktora derecesini ise Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Anabilim dalında aldı (2016). Aksaray Üniversitesi Otel Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü'nde çalışmaya başladı (2013). Doçentlik unvanını Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Temel alanı "Turizm" Bilim alanında aldı (2019). Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları; turizm işletmeciliği, turizm yükseköğretimi, davranış bilimleri, gastronomi ve turizm yönetimidir.

## Türkiye Turizminin Tanıtılmasında Öncü Bir Süreli Yayın: Turizm Mecmuası (1957-1987)\*

*A Leading Periodical for the Publicity of Turkish Tourism: Turizm Mecmuası (1957-1987)*

Çağdaş AYDIN\*\*, Ceren AYDIN\*\*\*

\*\* Araş. Gör., Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yunus Emre Kampüsü, 26470 Tepebaşı, Eskişehir.

E-posta: cagdasaydin@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3194-4218

\*\*\* Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Yunus Emre Kampüsü, 26470 Tepebaşı, Eskişehir.

E-posta: cerendiktas@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8325-5743

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale İşlem Bilgileri:

Gönderilme tarihi: 15 Nisan 2019

Düzeltilme: 20 Ağustos 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** *Turizm yayımları,  
Turizm dergileri, Dergi incelemesi,  
Turizm Mecmuası.*

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 15 April 2019

Resubmitted: 20 August 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** *Tourism publications,  
Tourism journals, Journal review,  
Turizm Mecmuası.*

### ÖZ

Turizm Mecmuası, dünyada ve Türkiye'de turizm hareketinin hızlandığı bir dönemde yayımlanmıştır. Dergi 1957 yılından 1987 yılına kadar aralıksız bir biçimde 343 sayı olarak okuyucusuyla buluşmuştur. Derginin yayın amacı, Türkiye'nin sahip olduğu güzellikleri okuyuculara aktararak Türkiye'yi bir çekim noktası haline getirmek ve turizm hareketini topluma yaymak olarak ifade edilmiştir. Turizm Mecmuası dergisi devlet kurumları, özel yatırımcılar ve işletmeciler tarafından ilgiyle takip edilen süreli bir yayın olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye'de turizmin gelişimine tanıklık eden ve 30 yıl boyunca kesintisiz bir biçimde yayımlanan turizm dergisini, turizm sektörüne ve turizm araştırmacılarına tanıtmak amaçlanmıştır. Bu amaçla derginin tüm sayıları araştırmacılar tarafından incelenmiş ve dergi içerik ve biçimsel olarak değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Bu noktada çalışmada, betimsel bir yaklaşım benimsemiş ve nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Yapılan incelemelerden sonra derginin biçimsel bir standart oluşturduğu ve bu standardını ilk sayısından son sayısına kadar koruduğu anlaşılmıştır. Diğer yandan dergi içerik olarak incelendiğinde, dergide dönemin turizmini etkileyecek olayların gündeme getirildiği, siyasi, askeri, ekonomik ve doğal afetler gibi birbirinden farklı tüm unsurların turizm açısından değerlendirildiği görülmüştür.

### ABSTRACT

The Turizm Mecmuası was published when tourism movement began to rise in the world and in Turkey. With 343 issues, the journal had been continuously published between 1957 and 1987. The purpose of this journal was to make Turkey an attraction hub by presenting what Turkey can offer, and to spread such movement throughout the society. The Turizm Mecmuası became a popular periodical among state institutions, private sector, and entrepreneurs. The purpose of this study is to introduce the journal, which witnessed the development of tourism in Turkey. For this purpose, its all issues were reviewed by the authors, and the journal was examined contextually and formalistically. A descriptive approach was adopted, and qualitative research method was used in this study. Following the reviews, it was observed that the journal constituted a formal standard and maintained this standard from beginning to the end. The contextual examination indicates that the journal brought forward the events that might affect tourism movements in that period, and discussed various subjects, such as political and economic events and natural disasters, in terms of tourism.

### GİRİŞ

Modern anlamda Türk turizm tarihinin, 1863 yılında gerçekleşen İstanbul Uluslararası Sergisi ile başladığı ifade edilmektedir (Özdemir 2011:

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça'da düzenlenen "Hasan Olalı Turizm Sempozyumu"nda sunulmuş halinin, yazarlarca daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.

88). Cumhuriyet dönemi temel alındığında ise Türkiye'ye yönelik turizm hareketinin 1960'lı yıllarda hızlandığı, 2000'li yıllar itibariyle olgunluk dönemine girdiği söylenebilir. Bu kapsamda İstanbul Uluslararası Sergisi'nin yapıldığı yıldan 2018 yılına gelindiğinde Türk turizmine yönelik birçok süreli yayının çıktığı görülmektedir. Türk turizmine ilk ve en uzun süreli katkı yapan süreli yayınlardan biri de *Turizm Mecmuası*'dır. 1957 yı-

İnada turizmin yeni yeni emeklediği dönemlerde Hayri Benli tarafından çıkarılmaya başlanan *Turizm Mecmuası*, Türkiye’de turizmin gelişmesinde önemli bir rol üstlenmiştir.

1957-1987 yılları arasında yaklaşık 350 sayı olarak aralıksız çıkan *Turizm Mecmuası* hem Türkiye’de yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmeleri hem de bu gelişmelerin turizme yansımalarını kapsamlı olarak okuyucularına aktarmıştır. Türkiye turizminin hızla geliştiği yıllarda yayımlanan böyle bir derginin, yayımlandığı yıllardaki turizm hareketiyle ilgili önemli ipuçları taşıyacağı düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle, “*Turizm Mecmuası*” incelenmeye değer bir süreli yayın olarak görülmüştür. Süreli yayınların belirli birtakım değişkenlere (derginin teknik özellikleri, yayın politikası, yayımlanan yazıları gibi) göre incelenmesi hem dergi yayıncılığı alanındaki uygulamaların hem de süreli yayıncılığın belirli özelliklerini ortaya konması açısından önemli bulgular ortaya çıkarılabilmektedir. Süreli yayınların incelenmesi başta bilimsel değişimler olmak üzere farklı konulardaki gelişmelerin yönünü ve gelişimini ortaya koyabilmektedir (Özdemir ve Kozak 2000: 130).

Bu çalışmanın amacı *Turizm Mecmuası* dergisinin içeriğinde yer alan konuların, derginin teknik özelliklerinin, yayın amacının, yayın politikasının, künyesinin ve dergide yer alan bölümlerin incelenmesidir. Türkiye’de turizm alanında en uzun süreli olarak yayımlanan *Turizm Mecmuası*’nın, günümüzde yayımlanan birçok dergiye örnek olabilecek bir içeriğe sahip olması ve bu içeriğin neler taşıdığına belirlenmesi bu çalışmanın uygulamaya dönük katkısını ifade etmektedir. Alanyazın incelendiğinde, dergileri içerik olarak ele alan çalışmaların genellikle akademik dergiler üzerine odaklandığı görülmüştür. Bu çalışmada ise turizm sektörüne yönelik bireysel olarak çıkarılan bir dergi incelenmiştir. Diğer yandan alanyazında yer alan çalışmalarda, dergiler bibliyometrik yöntemle ele alınmıştır. Bu çalışmada ise derginin incelenmesinde içerik analizine başvurulmuştur. Bu çerçeveden bakıldığında, çalışmanın alanyazında yer alan çalışmalardan yöntem ve dergi seçimi noktasında farklılaştığı ve alanyazına bu noktada katkı yapacağı düşünülmektedir.

## KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Belirli zaman dilimlerinde (haftalık, aylık, üç aylık, yıllık gibi) çıkan ve her sayısı birden fazla yazarın raporlarından veya metinlerinden oluşan yayın türü “süreli yayın” olarak ifade edilmektedir. “Dergi, magazin, periyodik, mecmua ve mevkute” gibi terimler “süreli yayın” terimiyle eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır. Türkiye’de süreli yayıncılığının kökleri, 1795 yılında İstanbul’daki Fransız Büyükelçiliği tarafından Fransızca olarak çıkarılan ve Türkçesi “Haber Bülteni” olan dergiye kadar dayanmaktadır (Tonta ve Al 2007: 1). 1795 yılından Cumhuriyet’in ilanına (1923) kadar Osmanlı’da 22 ayrı dilde toplamda 2046 gazete ve dergi yayımlanmıştır (Şenol 2014: 95).

Türk dergicilik girişimlerinin Tanzimat Dönemi’nde başladığı ve ilk Türk dergilerinin Avrupa’daki dergilere benzer şekilde, bilimsel dernekler tarafından hazırlandığı görülmektedir. 19. yüzyılın ikinci yarısında günlük gazetelerin yanında 15 günde bir veya ayda bir çıkan dergiler yayımlanmaya başlanmıştır. Osmanlı döneminde yayımlanan ilk derginin 1862 yılında çıkarılan Mecmua-i Fünun olduğu görülmektedir (Şimsek 2001: 2). Ancak, Ülman (2007: 177) ve Güneş (1990: 107) çalışmalarında ilk derginin Vakayi-i Tıbbiye isimli bir sağlık dergisi olduğunu belirtmişlerdir. Bayrak (1994) çalışmasında, 1831-1993 yılları arasında 2525 gazete ve dergi yayımlandığını ortaya çıkarmıştır. *Turizm Mecmuası* bu tarihi serüven içinde kendisine 1957-1987 yılları arasında yaşam şansı bulmuş bir dergidir.

## ALANYAZIN

Dergilerin ve dergilerde yayınlanan bilimsel veya sektöre ilişkin konuların çeşitli değişkenlere göre incelenmesi yeni bir çalışma alanı değildir. Bu kapsamda birçok çalışma yapılmaktadır. Ancak bu çalışmaların birçoğu bilimsel dergilerde yayınlanan makalelerin incelenmesi yönündedir. Alanyazın incelendiğinde, çalışmaların bilimsel dergileri bibliyometrik değişkenlere göre ele alınması yönünde yoğunlaştığı görülmüştür.

Bu anlamda yapılan ilk bibliyometrik çalışma, Gross ve Gross tarafından 1927 yılında “American Chemical Society” dergisinde yayınlanan



makalelerin kaynakçalarının incelenmesidir. Bu çalışma sonucunda araştırmacılar ABD'deki bir üniversite kütüphanesi için üye olunacak dergilerin aboneliği ve hangi dergilerin eski sayılarının alınması gerektiği üzerine bir satın alma politikası belirlemişlerdir (White 1985: 39). Bir başka çalışmada Goodall, Barry ve Westing (1972), "Public Administration Review" dergisinde 1940-1969 yılları aralığında yayınlanan makaleleri çeşitli bibliyometrik değişkenler çerçevesinde değerlendirmişlerdir. Perry ve Kraemer (1986) ise Public Administration Review dergisinde yer alan çalışmaları farklı bir açıdan ele almış ve araştırmacılar 1975-1984 yılları arasında dergide yayınlanan makaleleri araştırma yöntemleri açısından incelemişlerdir.

Turizm alanında yayınlanan dergilerin incelenmesi konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında, en önemli çalışmalardan birinin Jogaratnam, McCleary, Mena ve Yoo tarafından 2005 yılında yapılan çalışma olduğu söylenebilir. Araştırmacılar bu çalışmada turizm alanının uluslararası anlamda önde gelen 11 dergisinin 1992-2001 yılları arasında çıkan sayılarını ele almışlardır. Derginin bu sayılarında yayımlanan makalelerin yazarlarının hangi üniversitelerden olduğu araştırılmıştır. Ayrıca araştırmacılar, dergide en fazla yayın yapan yazarların hangi kıtadan olduğunu belirlemişler ve bu yazarların yayın sayısını ortaya çıkarmışlardır. Araştırma sonucunda Cornell, Michigan, Virginia Tech, Hong Kong Polytechnic ve University of Nevada'nın (Las Vegas) turizm alanının en saygın 11 dergisinde en çok yayın yapan üniversiteler olduğu belirlenmiştir. Bununla beraber, dergide yayın yapan yazarların yarısından çoğunun %62,6 oranıyla Kuzey Amerikalı olduğu, %20,8 oranında Avrupalı olduğu, Avustralyalı, Yeni Zelandalı ve Asyalıların ise dergide yaklaşık %17'lik bir paya sahip olduğu görülmüştür.

Turizm dergileri üzerine yapılan en kapsamlı çalışmalardan biri de McKercher, Law ve Lam'ın 2006 yılında yayınladığı çalışmadır. Toplamda 70 derginin incelendiği bu çalışmada 505 uzman görev almıştır. Uzmanlar çalışma kapsamında "farkındalık, kalite ve önem" düzeylerine göre dergileri sıralamıştır. "Annals of Tourism Rese-

arch", "Tourism Management" ve "Journal of Travel Research" dergileri çalışma sonucunda ilk üç sırayı almıştır. 2006 yılında yapılan bu çalışmada Türkiye'den listeye 21. sıradan giren tek dergi "Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research" dergisidir. McKrecher 2007 yılında yaptığı çalışmada turizm alanının en saygın 25 dergisinde yayınlanan 3153 makaleyi incelemiştir. Bu çalışmada makalelerin %36,3'ü tek yazarlı (1144 makale), %40,8'i iki yazarlı (1286 makale), %22,9'unun ise üç yazar ve üzeri yazar sayısına (723 makale) sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen dergilerde yayın yapan yazarların %36,8'inin (2240 yazar) beş yıllık dönemde yalnızca bir kere yayın yaptığı ortaya çıkmıştır. Son beş yılda incelenen dergilerde 10 veya üzerinde yayın yapan yazar oranı ise %1,7 (54 yazar) olarak saptanmıştır. Ancak çalışmada bu %1,7 içinde yer alan yazarların ürettiği yayınların, toplam makale sayısının neredeyse %13'ünü oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkiye'de turizm alanda yayınlanan dergilerin incelenmesine yönelik çalışmalara bakıldığında, Kozak'ın 1994 ve 1995 yılında yaptığı iki çalışma görülmektedir. Kozak 1994 yılında Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi'nin ilk beş yılında yayınlanan makaleleri belirli değişkenlere göre incelemiştir. Bu değişkenler makalelerin yazarlarının unvanı, çalışmaların görgül veya kavramsal olup olmadığı, makalelerde bulunan yazar sayısı ve raporun çeviri olup olmadığıdır. Kozak'ın 1995 yılında yaptığı çalışmada ise Türkiye'de 1970-1994 yılları aralığında turizm alanı kapsamında farklı dergilerde yayınlanan 491 makale, çeşitli parametreler ekseninde değerlendirilmiştir. Bu dergilerde yer alan yayınların konu ağırlıkları ortaya konulduğunda, konaklama işletmeciliği ile ilgili konuların %21,4, turizm ekonomisi ile ilişkili konuların %15,9 oranına sahip olduğu görülmüştür. Diğer yandan, turizm pazarlaması ile ilgili konuların ise %14,5'lik bir oranla dergilerde yer aldığı belirlenmiştir. Söz konusu makalelerin yazarlarının unvanlarına bakıldığında ise doktor (16,5), yardımcı doçent (13,6) ve doçent (16,9) unvanına sahip araştırmacıların ağırlıklı olduğu görülmüştür. Ayrıca, Kozak (1995) çalışmada makalelerin yayınlanmasını beşer yıllık



dönemler içinde değerlendirmiştir. Araştırmacı, 1979-1984 arasında 83 makale, 1985-1989 yılları arasında 115 makale, 1990-1994 yılları arasında ise 293 makale yayımlandığı verisine ulaşmıştır.

Kozak ve İçöz (1999) turizm alanında yayınlanan Turizm İşletmeciliği Dergisi'nde yer alan çalışmalarını, çalışmaların turizm alanyazınına yaptığı katkı, çalışmanın konusu, araştırmacıların çalıştığı kurum ve unvanına göre incelemiştir. Kozak 2001 yılında ise sosyal, sağlık ve teknik bilimler alanlarında yayın yapan akademik dergileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. 2001 yılından 2012 yılına kadar turizm alanında bibliyometrik bir çalışmaya rastlanmamıştır. 2012 yılına gelindiğinde, Çiçek ve Kozak'ın, Karagöz ve Kozak'ın, Özel ve Kozak'ın, Evren ve Kozak'ın, Türktarhan ve Kozak'ın, Zencir ve Kozak'ın çalışmalarının dergi incelemeleri üzerine olduğu görülmüştür. Türkçe dergilerde ve ISI Web of Knowledge veri tabanında yer alan dergilerde sağlık turizm başlığı altında yayımlanan 155 makaleyi inceleyen Temizkan, Çiçek ve Özdemir (2015) bu makaleleri araştırma yaklaşımı, araştırmacıların çalışma alanı ve araştırmacı sayısına göre farklı kategoriler altında değerlendirmişlerdir.

Alanyazında dergilerin incelenmesi üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, bu çalışmaların genel olarak akademik dergiler üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Sektöre yönelik yayın yapan araştırmaların kısıtlı sayıda olduğu bu noktada ifade edilebilir. Kısıtlı sayıdaki çalışmalar kapsamında değerlendirilebilen çalışmalardan biri, magazin basını alanında 1956 yılında çıkmaya başlayan "Ses" dergisi üzerinedir. Kuyucu'nun (2015) yaptığı çalışmada Ses dergisinin 1964-2014 yılları arasında yayımlanan sayıları incelenerek, içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi sonucunda Türkiye magazin basınının geçirmiş olduğu evreler ve değişimlerin günümüzde geldiği noktalar tartışılmıştır. Sektöre yönelik dergiler üzerine yapılan bir başka çalışma ise turizm alanında T.C. Turizm Bankası A.Ş. tarafından çıkarılan T.C. Turizm Bankası A.Ş. Bülteni'dir (Özdemir ve Kozak 2000). Bu çalışmada araştırmacılar, 1983-1988 yılları arasında çıkan 20 sayıyı ayrı ayrı ele almışlardır. Özdemir ve Kozak (2000) çalışmada derginin teknik özelliklerini, yayın politikasını,

dergide yayımlanan yazıları ve resimleri incelemişlerdir.

Alanyazından sektöre yönelik dergilerin akademik dergilere göre daha az çalışma konusu olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada 1957-1987 yılları arasında çıkan ve turizm sektörüne yönelik bir dergi olan "Turizm Mecmuası" dergisinin 343 sayısı araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Derginin incelenmesi aşamasında yararlanılan ölçütler, Özdemir ve Kozak'ın 2000 yılında yaptıkları çalışmadan yararlanılarak belirlenmiştir.

### Turizm Mecmuası

*Turizm Mecmuası* Hayri Benli tarafından çıkarılan bir dergidir<sup>1</sup>. Dergi herhangi bir kuruma ait değildir. 2018 yılı göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'de 31 yıl boyunca (1957-1988) turizm alanında aralıksız olarak yayımlanmış en uzun soluklu süreli yayın *Turizm Mecmuası*'dir<sup>2</sup>. *Turizm Mecmuası* Nisan 1957'de ilk yayınladığında adı "Havacılık ve *Turizm Mecmuası*"dır. 1960 yılına gelindiğinde, derginin isminden "Havacılık" sözcüğü çıkarılır ve dergi yalnızca "Turizm" sözcüğüyle yaşamına devam eder. *Turizm Mecmuası*'nın 31 yıllık yaşamında tam 343 sayı yayımlanır. Ayrıca, dergide Türkiye'nin bazı şehirleri ve bu şehirlerde yapılan fuarların tanıtımı için özel sayılar yayımlanır. Örneğin; derginin 1961 yılının sekizinci sayısı Adana'ya, 1962 yılının altıncı sayısı Bursa'ya özel iken 11. Sayısı Diyarbakır'a özel sayıdır. 1963 yılında Ankara, Samsun ve Eskişehir illerine, 1964 yılında

<sup>1</sup> 1927 yılında Yalvaç'ta doğdu. Ankara'da Hakimiyet ve Olay gazetelerinde çalıştı. 1950'li yıllarda bir dönem Demokrat Parti'nin özel kaleminde meclis muhabirliği yaptı. Süleyman Demirel'e yakınlığıyla bilinen Benli, 1998 yılında akciğer kanserinden vefat etti. Detaylı bilgi için; Detaylı bilgi için: Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2018). *Türk Turizmine Kanat Gerenler*. İçinde M. Kozak ve N. Kozak (Editörler), *Turizm Yayıncılığının Unutulmaya Unutulan Yüzü: Hayri Benli* (ss, 191-202). Ankara: Detay Yayıncılık.

<sup>2</sup> Turizm yayıncılığı alanında, *Turizm Mecmuası*'nin rekoruna en yakın olan süreli yayın ise Prof. Dr. Nazmi Kozak tarafından 30 yıldır (1990) çıkarılan *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*'dir. Her ne kadar iki derginin içeriği farklı olsa da *Turizm Mecmuası* çıkmış olduğu yıllar itibarıyla turizm alanına önemli katkılar sundu. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi* ise turizm alanına katkılar sunmaya devam etmektedir.

ise Çankırı iline özel sayısı yayımlanmıştır. Daha sonra dergi sırasıyla; 1965 yılında Ankara'ya, 1966 yılında İtalya'ya, 1967 yılında Kayseri'ye, 1969 yılında Samsun'a, 1970 yılında Isparta'ya, 1970 yılında Almanya'ya, 1973 yılında Mersin'e, 1974 yılında Uşak'a, 1976 yılında Antalya'ya ve Kıbrıs'a özel sayıları ile okuyucularıyla buluşmuştur. İl tanıtımlarını içeren bu özel sayıların yanında İzmir Enternasyonal Fuarı ve Samsun Fuarı'na yönelik de özel sayılar yayımlanmıştır. Dergide şahsa yönelik olarak yayımlanan bir tek özel sayı hazırlanmıştır. Söz konusu sayı Mustafa Kemal Atatürk'e özel olarak çıkarılmıştır.

*Turizm Mecmuası*, bir kuruma bağlı olmaksızın bireysel olarak 31 yıl boyunca turizm sektörüne yönelik olarak çıkarılan dergidir. Günümüzde turizm alanında akademiye ve sektöre yönelik dergilerin sayındaki artış göz önünde bulundurulduğunda, bu dergilerin yayın ömürleri henüz *Turizm Mecmuası*'nın yayın süresine yetmiş durumda değildir. İlk sayısı 1957 yılında çıkan *Turizm Mecmuası*'nın, 31 yıl boyunca aralıksız olarak yayımlanması ve uzun yıllar belirli bir okuyucu kitlesine sahip olması, derginin içeriğine yönelik araştırma yapma fikrini ortaya çıkarmıştır.

## YÖNTEM

*Turizm Mecmuası* dergisinin uzun yıllar okuyucu kitlesine sahip olması, derginin içerik olarak neler taşıdığı sorusunu doğurmuştur. Bu noktada çalışmada betimsel bir yaklaşım benimsenmiş olup, nitel bir araştırma tasarımı uygulanmıştır. Çalışma kapsamında derginin 1957-1987 yılları arasında çıkmış 343 sayısı araştırmacılar tarafından ayrı ayrı incelenmiştir. Derginin incelenmesi sonucunda elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Derginin incelenmesinde belirlenen ölçütler, Özdemir ve Kozak'ın 2000 yılında yaptıkları çalışmadan yararlanılarak oluşturulmuştur. Bu kapsamda derginin teknik özellikleri, yayın politikası, önsözlerin hangi konularda yoğunlaştığı, yayımlanan yazılar ve dergide yayımlanan fotoğraflar incelenmiştir. Yapılan incelemeler yazıların başlığı, yayımlandığı yıl ve yazarların ismiyle sınırlı tutulmuştur. Verilerin iç geçerliliğinin sağlanması amacıyla içerik analizi sonucunda elde edilen veriler farklı bir araştırmacı tarafından kontrol edilmiştir.

## BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen veriler derginin teknik özellikleri, yayın amacı ve politikası, künyesi, özel sayıları ve konu başlıkları altında ele alınmıştır.

### Turizm Mecmuasının Teknik Özellikleri

*Turizm Mecmuası* dergisi okuyucu kitlesinin özelliklerine uygun bir yapıya sahiptir. *Turizm Mecmuası*'nın özel sayıları kuşe kâğıda basılmış, özel sayılar dışında çıkan diğer sayıları ise tek-sir kâğıdı ile hazırlanmıştır. Derginin ön kapağı ve arka kapağı renkli olarak sert cilt kâğıdıyla basılmıştır. Dergi içinde yer alan kimi reklamlar üç renkli olarak tasarlanmıştır. Derginin ön kapağından sonraki ilk sayfada derginin künye bilgilerinin yer aldığı bir sütun bulunmaktadır. Bu sütunda, derginin yılı, cilt sayısı, fiyatı, derginin yazı işleri müdürü, teknik sekreteri, çevirmenleri, abonelik ücretleri, basıldığı tarih yer almaktadır. Derginin önsöz ve kapaklar dışında kalan, derginin tüm iç sayfaları dört sütun halinde hazırlanmıştır. Dergi içinde yer alan başlıklar 18-20 punto aralığında ve kalın harflerle yazılmıştır. Başlıklar altında kalan metinler ise 9-10 punto olarak dergide yer almıştır. Derginin tüm sayıları için geçerli olmasa da dergi birçok sayısında Türkçe metinlerin İngilizce ve Almanca gibi farklı dillerdeki çevirisine yer vermiştir. Derginin ilk sayısından son sayısına kadar dergi kapağı ve derginin iç sayfaları biçimsel özellikler açısından aynı özellikleri taşımıştır.

### Yayın Amacı ve Politikası

*Turizm Mecmuası* Hayri Benli'nin şahsen çıkardığı bir dergi olmasına rağmen yayın amacı ve politikası genel anlamda devletin resmi bir kurumunun çıkarabileceği bir dergiyle eşdeğerdir. Hayri Benli yayın amacı ve politikasını memleket meselesi olarak düşünmüş ve bu bağlamda yayıncılığa başlamış ve devam etmiştir. Hayri Benli, derginin ilk sayısında "Çıkarken" isimli bir yazı paylaşmıştır. Bu yazıda neden böyle dergi çıkardığını şu sözlerle ifade etmiştir.

...Memleketimizin yılların ihmeline terk edilen pek çok turistik bölgesi, yer yer, zaman zaman islahaya çalışıldı. Mecmuamızın ilk sayısını sunarken bu değişim, bu istihale

devrinin kısa bir muhasebesini yapmağı ve sonra memleketimizde zaruri olan bir turizm davasında bahsi lüzumlu addediyoruz. (Benli, 1957)

Bu sözlerden hareketle *Turizm Mecmuası'nın*, 1950'li yıllardan başlayarak Türkiye'de turizmin gelişmesi için var olan turizm çeşitlerinin tanıtılmasını amaçladığını ve derginin bu konuda bir sorumluluk üstlendiği anlaşılmaktadır. Hayri Benli "Çıkarken" adlı yazısının ilerleyen bölümlerinde yayın politikasını ise şu sözlerle ifade etmiştir;

... Turizm ve havacılık davası – bazı yerinde ve lüzumlu ataklar müstesna- maalesef başlı başına müstakil bir dava olarak ele alınmamaktadır. Biz, işte bu noksanı telafi etmek ve "karınca kararınca" bu davada bir şeyler söylemiş olmak, memleketimizin tabii güzelliklerini dünya milletlerinin gözleri önüne sermek kasdınıyetiyle intişara başlıyoruz. Sahifelerimizde memleketimizin güzelliklerini, efkarı umumiyetinin dikkat nazharına arzederken bir iddiamız mevcut... Güzeli daha mükemmelleştirmek, iyiyi faydalı kılmak...

...Şimdi kalıyor davanın hali meselesi; bunu hükümetin hassasiyetle ele alması gerekir. Ama yetmez. Neticeli bir islahat ister. Biz, davanın yayılmasında ve ehemmiyetle ele alınmasında bir parça faydalı olursak iftihar eder seviniriz. Gayret bizden, icraat alakalılarından. (Benli, 1957)

Bu ifadelerden, turizmin o dönemlerde tek başına ele alınmadığı bu noktada da *Turizm Mecmuası'nın* bu yanlışlığa dikkat çekmek istediği ve derginin Türkiye'nin sahip olduğu güzellikleri tüm dünya ülkeleri tarafından bilinmesine aracılık etmek istediği sonucuna ulaşılabilir. Bün-

Tablo 1. Derginin Yazı İşleri Müdürlerinin Görev Yaptığı Yıllar ve Sayılar

Yazı İşleri Müdürü	Görev Yaptığı Yıllar	Görev Yaptığı Sayılar
Turgut Yılmaz Güven	1957	1. sayı
Kurtul Altuğ	1957	2.-5. sayı arası
Yavuz Barut	1957	6.-9. sayı arası
Oğuz Özdeş	1958-1959	10.-24. sayı arası
Ferit Apa	1960-1966	1.-58. sayı arası <sup>3</sup>
Hayri Benli	1966-1969	59.-98. sayı arası
İstiklal Yaradılış	1969	99.-103. sayı arası
Hayri Benli	1970-1987	104.-319. sayı arası

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

<sup>3</sup> Dergi adı değiştikten sonra tekrar 1. sayıdan başlıyor.

Tablo 2. Müessese Müdürleri ve Teknik Sekreterler

Müessese Müdürleri	
Bülent Akbaş	H. İbrahim Akın
Mustafa Üstün	İhsan Biçici
Cemil Tekçe	Osman Yıldırım
Nurettin Menekşe	Yurdanur Gürsey
Teknik Sekreterler	
Ayhan Bilgin	Oğuz Özdeş
Ferit Apa	

Dergi adı değiştikten sonra tekrar 1. sayıdan başlıyor.

tün bunların yanında, *Turizm Mecmuası'nın* doğrudan büyük bir etki yaratamayacağı ancak belli bir gayret göstererek turizm hareketi konusunda toplumda bir bilinç oluşturmak istediği de Hayri Benli'nin yazısından anlaşılmaktadır. Özetle derginin amacı ve politikası; Türkiye'nin sahip olduğu güzellikleri okuyuculara aktararak Türkiye'yi bir çekim noktası haline getirmek ve turizm hareketini topluma yaymak için yayınlar çıkarmak olduğu ifade edilebilir.

### Derginin Künyesi

Derginin sahibi 1957 yılından 1987 yılına kadar Hayri Benli'dir. Derginin ilk sayısının yazı işleri müdürlüğünü Turgut Yılmaz Güven yapmıştır. Ayrıca dergide, 1957-1987 yılları arasında yedi isim derginin yazı işleri müdürlüğü görevini üstlenmişlerdir (Tablo 1).

*Turizm Mecmuası* yayımlandığı yıllar arasında birçok tercümanla çalışmış ve derginin yaşam süresi içinde sekiz müessese müdürü ve üç teknik sekreter derginin künyesinde kendilerine yer bulmuştur (Tablo 2).

Derginin künyesinde yer alan bir başka nokta ise derginin satış ve abonelik ücretleri ile dergide verilen reklamların ücretleridir. Derginin satış ücretleri dergi künyesinde tek sayı ücreti, yıllık abonelik, yurt dışı abonelik ve neşriyatlı abonelik şeklinde dört başlık altında verilmiştir. Dergide yer alan reklam ücretleri de arka kapak renkli, kapak içleri renkli, kapak içleri renksiz ve iç sahifelerde olmak üzere dört başlıkta dergi künyesinde yer almıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Derginin Satış Ücretleri ve Dergide Yer Alan Reklam Ücretleri

<i>Dergi Aboneliği ve Tek Dergi Ücretleri</i>				
Yıl	Tek Sayı Ücreti	Abonelik Ücreti	Yurt Dışı Abonelik	Neşriyatlı Abone
1957	300 kuruş	30 TL	60 TL	---
1958	5 TL	30 TL	60 TL	---
1962	5 TL	50 TL	100 TL	1000 TL
1967	10 TL	100 TL	150 TL	3000 TL
1971	10 TL	120 TL	240 TL	---
1976	75 TL	300 TL	600 TL	1000 TL
1985	400 TL	6000 TL	12000 TL	---
1987	1000 TL	12000 TL	24000 TL	---
<i>Dergi İçinde Yer Alan Reklamların Ücretleri</i>				
Yıl	Arka Kapak Renkli	Kapak İçleri Renkli	Kapak İçleri Renksiz	İç Sahifeler
1961	1500 TL	1000 TL	750 TL	600 TL
1967	3000 TL	3000 TL	1500 TL	1000 TL
1971	5000 TL	4000 TL	4000 TL	2000 TL
1976	10000 TL	7500 TL	7500 TL	4000 TL
1985	175000 TL	150000 TL	100000 TL	50000 TL
1987	250000 TL	200000 TL	125000 TL	75000 TL

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

### Derginin Özel Sayıları

*Turizm Mecmuası*'nın bazı sayıları bazı illerin özel tanıtımlarını içerecek şekilde özel sayı olarak yayımlanmıştır. Bu özel sayılarda ele alınan şehirlere özel olarak öncelikle şehrin tarihi geçmişi, sonrasında şehre ilişkin coğrafi bilgiler (yüzey şekilleri, iklimi, akarsuları, ulaşımı gibi) verildikten sonra şehre ilişkin daha özel bilgiler kaleme alınmıştır. Bu bilgiler şehirdeki mesire alanları, şehirde yer alan çeşitli işletmelere ait reklamlar/tanıtlar, şehrin geçmişinde iz bırakan isimlere (örneğin, Kayseri-Koca Sinan) ait bilgiler, şehrin milli mücadeledeki yeri, kendine has ürünleri (örneğin, Eskişehir-Lületaş), folkloru ve şehirde

yer alan eğitim kurumları gibi kapsamlı öğeleri içermektedir. Ayrıca dergi son sayısına kadar, 1962 yılında başlamış ve Türkiye'nin ilk milli fuarı olan Samsun Fuarı için özel sayı çıkarmıştır. *Turizm Mecmuası* bir başka fuar olan İzmir Enternasyonal Fuarı için de 1960'lı yıllardan başlayarak 1987 yılına kadar özel sayı yayımlanmıştır.

### SONUÇ

*Turizm Mecmuası* Türkiye'de turizm alanında yayımlanmış en uzun soluklu süreli yayındır. 1957-1987 yılları arasında aralıksız yayımlanan dergi tam 343 sayı olarak yayımlanmıştır. 1950'li yıllar çerçevesinde dünya turizmi değerlendirildiğin-



de, İkinci Dünya Savaşı bitmiş, savaşta kullanılan uçaklar yavaş yavaş özel taşımacılığın kullanımına sunulmuştur. Hayri Benli bu değişimi göz önünde bulundurarak, dergiyi "Havacılık ve *Turizm Mecmuası*" adıyla yayımlanmaya başlamıştır. 1960 yılına gelindiğinde dergi isminden "Havacılık" sözcüğü çıkarılmış, dergi yalnızca "*Turizm Mecmuası*" ismiyle yaşamına devam etmiştir. *Turizm Mecmuası*, turizmin tüm dünyada yeni yeni gündeme geldiği bir dönemde çıkmış ve farklı ülkelere Türkiye turizmini tanıtmak gibi bir amaç edinmiştir. Bu çerçevede dergide yayımlanan metinler Türkçe, İngilizce, Almanca ve Fransızca olarak yayımlanmış ve dergi politika-sıyla uyumlu bir yol çizmiştir.

Derginin tanıtımını yaptığı şehirler, ören yerleri, arkeolojik eserler, kültür-sanat etkinlikleri gibi turizm hareketini etkileyecek konularda kaleme alınan yazıların standardı, 1957 yılından derginin son sayısının yayımlandığı 1987 yılına kadar standardını korumuştur. Derginin çizgisini koruduğu bir başka nokta ise derginin sayfa yapılarıdır. Derginin kapak tasarımı, künye sayfası, önsöz yazıları, iç sayfalarda kalan metinlerin yer aldığı sütunlar ve dergiye verilen reklamların görselleri de ilk sayıdan son sayıya kadar aynı standartta dergide yer almıştır. Bu açıdan dergi belirli bir standardı sağlayarak, kendi yaşam dönemi içinde önemli bir gerekliliği sağlamış durumdadır.

*Turizm Mecmuası* dergisini, alanyazındaki akademik dergilerin incelemeleriyle kıyaslamak çok doğru olmayacaktır. Bunun nedeni ise akademik yayıncılıkta kuramsal bir birikim yaratma amacı güdülürken, sektöre yönelik dergilerde daha çok illeri ve ülkeleri tanıtmak, belirli yöreler hakkında bilgi verme amacı güdülmektedir. Araştırma kapsamında ele alınan çalışmalarda (Godall, Barry ve Westing 1972; Perry ve Kraemer 1986; Kozak 1994; Kozak 1995; Kozak 2001; Jogaratnam vd. 2005; McKercher, Law ve Lam 2006; McKrecher 2007; Tonta ve Al 2007; Çiçek ve Kozak 2012; Karagöz ve Kozak 2012; Özel ve Kozak 2012; Evren ve Kozak 2012; Türktarhan ve Kozak 2012; Zencir ve Kozak 2012; Temizkan, Çiçek ve Özdemir 2015) dergiler üzerine yapılan incelemeler bibliyometrik çalışmalar olup, söz konu-

su çalışmalarda incelenen dergilerden bazıları yılda bir kez çıkarken en çok yayınlanan dergi yılda dört yayın yapmaktadır. Bununla beraber, bu dergilerde yayın yapan yazarların neredeyse tamamı akademik unvanlar taşıırken, *Turizm Mecmuası*'nda yazıları yayımlanan yazarlar arasında araştırmacılar, siyasilere ve turizm sektör temsilcileri gibi farklı kollardan da yazarlar yer almaktadır.

Özdemir ve Kozak'ın (2000) T.C. Turizm Bankası A.Ş. Bülteni'ni incelemek için yararlandıkları değişkenler bu çalışmada da kullanılmıştır. Derginin teknik özelliklerinin incelenmesi, yayın amacı ve politikaları, derginin künyesi gibi başlıklar bu çalışmada da ele alınmış, benzer şekilde her iki yayının da ilk sayısında oluşturduğu standartları son sayısına kadar koruduğu sonucuna ulaşılmıştır. T.C. Turizm Bankası A.Ş. Bülteni'nin kurumsal bir yayın olması nedeni ile dergi, *Turizm Mecmuası* dergisinden birtakım noktalarda ayrılmaktadır. Örneğin; T.C. Turizm Bankası 1989 yılında kapandığında, derginin de yayıncılık hayatının sona erdiği görülmektedir. Ancak bir şahıs dergisi olan *Turizm Mecmuası*, derginin yayıncısı Hayri Benli'nin yaşadığı bazı sağlık sorunları ve özel nedenlerinden<sup>4</sup> dolayı kişisel karara bağlı olarak, derginin yayın yaşamı sona ermiştir. İki yayın arasındaki bir diğer fark ise T.C. Turizm Bankası A.Ş. Bülteni'nin kurumsal bir yayın olması nedeniyle derginin kendisine bağlı bulunan işletmeler, bankanın verdiği krediler, eğitim çalışmaları ve personel hareketleri gibi kendi iç bünyesinde yaşanan gelişmeleri de çeşitli başlıklar altında okuyucularına aktarmasıdır. Diğer yandan, *Turizm Mecmuası*'nda yer alan bölümler içinde dergi sahibine yönelik hiçbir özel bölüm bulunmamaktadır.

*Turizm Mecmuası*'nın, dünya ve Türk turizminin doğmaya başladığı yıllarda ortaya çıkmış ve uzun yıllar yayın yapmış olması nedeniyle, dergi turizmi etkileyebilecek birçok olaya da tanıklık etmiştir. Dergi tanıklık ettiği hükümet değişiklik-

<sup>4</sup> Detaylı bilgi için; Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2018). *Türk Turizmine Kanat Gerenler*. İçinde M. Kozak ve N. Kozak (Editörler), Turizm Yayıncılığının Unutulmaya Unutulan Yüzü: Hayri Benli (ss, 191-202). Ankara: Detay Yayıncılık



lerini, darbeleri, Kıbrıs Barış Harekâtını, turizm bölgelerinde yaşanan depremleri ve büyük toplumsal olayları turizmi etkileyen yönleriyle ele almış ve okuyuculara aktarmıştır. Bu noktada derginin faaliyet gösterdiği dönem göz önünde bulundurulduğunda, günümüzde derginin o yıllarda turizme hangi açılardan bakıldığı noktasında geçmişe ait önemli bilgiler sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye’de turizmin canlanmasına tanıklık eden *Turizm Mecmuası* dergisi çıkardığı özel sayılarda şehirler hakkında oldukça detaylı bilgelere yer vermiştir. Bu bilgiler günümüzde halen kullanılabilir niteliğe sahip olup, içerik bakımından oldukça zengindir. Ayrıca derginin sahibi ve uzun yıllar yazı işleri müdürlüğünü yapan Hayri Benli gittiği yurt dışı seyahatleri sonrasında bu ülkelerin sahip olduğu sanayi tesislerinden, turizm merkezlerine kadar birçok unsuru derginin sayılarında okuyucularına aktarmıştır. Bu bakımdan derginin 31 yıllık hayatında aktardığı bilgiler, 1957-1987 yılları arasındaki turizm arzı hakkında önemli ipuçları vermektedir.

Özetle, *Turizm Mecmuası* turizm alanında çıkan ilk ve en uzun soluklu dergidir. Dergi yayın yaptığı döneme ışık tutmaktadır. Başka bir ifadeyle dergi o dönemki turizm hareketinde hangi unsurların –ekonomik, siyasi, askeri gibi- etkili olduğunun anlaşılabilmesi için bugünün araştırmacılarına önemli ipuçları sunmaktadır. İleride yapılacak araştırmalarda *Turizm Mecmuası* dergisi, yıllar itibarı ile daha detaylı incelenerek hangi konuların hangi yıllarda ön plana çıktığı araştırılabilir. Ayrıca benzer bir biçimde turizm sektörüne yönelik çıkarılan dergiler içerik analizine başvurularak incelenebilir. Uzun yıllar okuyucu kitlesine sahip olan *Turizm Mecmuası*, günümüzde çıkarılan turizm sektörüne yönelik dergilere içerik olarak örnek oluşturabilecek bir yapıya sahiptir. Bu çalışma örnek bir derginin ve yayıncılık anlayışının yeni kuşaklara aktarılması anlamında önem taşımaktadır. Zira *Turizm Mecmuası* ve Hayri Benli hakkında alanyazında kapsamlı bir bilgi yer almamaktadır. Bu çalışmada *Turizm Mecmuası* dergisinin teknik özellikleri, yayın politikası, yayımlanan yazıları ve resimleri ele alınmış olsa da araştırmacıların bir diğer amacı, dergiyi akademiye ve sektöre tekrar hatırlatmaktır.

## KAYNAKÇA

- Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2018). Turizm Yayıncılığının Unutulmaya Unutulan Yüzü: Hayri Benli. İçinde; *Türk Turizm Kanat Gerenler*. M. Kozak ve N. Kozak (Editörler). (ss. 191-202). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bayrak, M. O. (1994). *Türkiye’de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü, 1831-1993*. İstanbul: Küll Yayınları.
- Benli, H. (1957). Çıkarırken, *Havacılık ve Turizm Mecmuası*, 1 (1): 1.
- Çiçek, D. ve Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi’nde Yayımlanan Hakem Denetimli Makalelerin Bibliyometrik Profili, *Türk Kütüphaneciliği, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 26 (4): 734-756.
- Evren, S. ve Kozak, N. (2012). Türkiye’de 2000-2010 Yılları Arasında Yayımlanan Turizm Konulu Makalelerin Bibliyometrik Analizi., VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi (ss. 250-267). 13-14 Nisan 2012. Türkiye: Antalya.
- Goodall, M.R. Barry, J. ve Westing, M.B. (1972). Public Administration Review: 1940 through 1969, *Public Administration Review*, 32 (1): 52-57.
- Güneş, F. (1990). Basın Yoluyla Halk Eğitimi, *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2 (2): 103-112.
- Jogaratham, G., McCleary, K. W., Mena, M. M. ve Yoo, J. J. E. (2005). An Analysis of Hospitality and Tourism Research: Institutional Contributions, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 29 (3): 356-371.
- Karagöz Yüncü, D. ve Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi’nin Bibliyometrik Analizi: Araştırma Konuları ve Kurumlar Arası İş Birliğinin Sosyal Ağ Analiz ile İncelenmesi, VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi (ss. 642-661). 13-14 Nisan 2012. Türkiye: Antalya.
- Kozak, N. (1994). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi’nde Yayımlanan Yazılar Üzerine Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5 (3): 22-33.
- Kozak, N. (1995). Türkiye’de Yayımlanan Turizm Konulu Makaleler Üzerine Bir İnceleme, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6 (1): 62-72.
- Kozak, N. (2001). Sağlık, Sosyal ve Teknik Bilimleri Alanlarında Yayınlanmakta Olan Akademik Dergiler Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Türk Kütüphaneciliği*, 15 (3): 296-310.
- Kozak, N. ve İçöz, O. (1999). Turizm İşletmeciliği Dergisi’nin Turizm Literatürüne Katkısı Hakkında Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (2): 9-17.
- Kuyucu, M. (2015). Türkiye’de Değişen Magazin Basını: Ses Dergisi Örneğinde Magazin Yayıncılığı Sorunsalı, 2nd International Conference on Education and Social Sciences (ss. 448-463). Türkiye: İstanbul.
- McKercher, B. (2007). A Study of Prolific Authors in 25 Tourism and Hospitality Journals, *Journal of Hospitality & Tourism Education*, 19 (2): 23-30.
- Mckercher, B., Law, R. ve Lam, T. (2006). Rating Tourism and Hospitality Journals, *Tourism Management*, 27 (6):1235-1252.
- Özdemir, M. (2011). Türkiye’de Turizmin Başlaması: Osmanlı’da Sanayileşme Çabaları: Sergi-İ Umum-İ Osmanî (1863 İstanbul Uluslararası Sergisi), *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22 (1): 87-90.

- Özdemir, M. ve Kozak, N. (2000). Türkiye Turizm Yayıncılığı Tarihinden Bir Süreli Yayın: TC Turizm Bankası AŞ Bülteni (1983-1988), *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (2): 129-141.
- Özel, Ç. H. ve Kozak, N. (2012). Turizm Pazarlaması Alanının Bibliyometrik Profili (2000- 2010) ve Bir Atıf Analizi Çalışması, *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4): 715- 733.
- Perry, James L. ve Kraemer, K.L. (1986). Research Methodology in the Public Administration Review, 1975-1984, *Public Administration Review*, 46 (3): 215-226.
- Şenol, F. T. (2014). Bir Azınlık Toplumunda Bağlılık Aracı Olarak Apoyevmatini Gazetesi, *Marmara İletişim Dergisi*, 21: 95-109.
- Şimşek, H. (2001). XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevi Üzerine, *Millî Eğitim Dergisi*, 151 (3): 108-113.
- Temizkan, P., Çiçek, D. ve Özdemir, C. (2015). Bibliometric Profile of Articles Published on Health Tourism Sağlık Turizmi Konusunda Yayınlanan Makalelerin Bibliyometrik Profili, *Journal of Human Sciences*, 12 (2): 394-415.
- Tonta, Y. (2002). Türk Kütüphaneciliği Dergisi, 1987-2001, *Türk Kütüphaneciliği*, 16 (3): 282-320.
- Tonta, Y. ve Al, U. (2007). Türkiye'nin Bilimsel Yayın Haritası: Türkiye'de Dergi Yayıncılığı Üzerine Bibliyometrik Bir Araştırma, TÜBİTAK Proje, (105K088).
- Türktarhan, G. ve Kozak, N. (2012). Turizm Yıllığı'nın Bibliyometrik Profili, VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi (ss. 567-585). Türkiye: Antalya.
- Ülman, Y. I. (2007). Türkiye'de 19. ve 20 Yüzyıllarda Tıp Tarihinin Ana Hatları, İçinde; *Tıp Tarihi ve Tıp Etiği Ders Kitabı* (ss. 175-186). İstanbul: İ.Ü. Cerrahpasa Tıp Fakültesi.
- White, E. C. (1985). Bibliometrics: from Curiosity to Convention, *Special Libraries*, 76 (1): 35-42.
- Zencir, E. ve Kozak, N. (2012). Sosyal Bilimler Enstitü Dergilerinde Yayımlanan Turizm Makalelerinin Bibliyometrik Profili (2000-2010), VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi (ss. 673-682). 13-14 Nisan 2012. Türkiye: Antalya.



#### Çağdaş AYDIN

Muğla Meslek Yüksekokulu, Seyahat İşletmeciliği ön lisans programından mezun oldu (2010). Devamında, Dikey Geçiş sınavına girerek Muğla Üniversitesi Seyahat İşletmeciliği lisans programını kazandı. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Seyahat İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2013). Yüksek lisans derecesini Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2016). Doktora eğitimine ise Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda devam etmektedir. Yüksek Lisans öğrenim süreci boyunca Kastamonu Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalıştı (2013-2016). Halen Anadolu Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, turizm tarihi ve turizm sosyolojisidir.



#### Ceren AYDIN

Muğla Meslek Yüksekokulu, Seyahat İşletmeciliği ön lisans programından mezun oldu (2010). Devamında, Dikey Geçiş sınavına girerek Muğla Üniversitesi Seyahat İşletmeciliği lisans programını kazandı. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Seyahat İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2013). Yüksek lisans derecesini Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2016). Doktora eğitimine ise Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda devam etmektedir. Temel çalışma alanları, turizm pazarlaması ve rekreasyondur.

## Uluslararası Turizm Araştırmalarında Türkiye'nin Yeri\*

*Position of Turkey within the International Tourism Research*

**Dilek ACAR\*\* , Esra GÜL YILMAZ\*\*\***

\*\* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eskişehir Meslek Yüksekokulu, 26470 Tepebaşı, Eskişehir.

E-posta: dacar1@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2683-6004

\*\*\*Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, 03204 Merkez, Afyonkarahisar.

E-posta: esragul@aku.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2826-9768

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 14 Nisan 2019

Düzeltilme: 24 Ağustos 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** Turizm araştırmaları, Uluslararası turizm araştırmaları, Ortak yazarlık, SSCI, Bibliyometri.

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 14 April 2019

Resubmitted: 24 August 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** Tourism research, International tourism research, Co-authorship, SSCI, Bibliometry.

### ÖZ

Bilimsel gelişmede ulusal koşullar önemli belirleyicilerdir. Bu çalışmada, Türkiye'nin uluslararası turizm araştırmalarındaki yeri, SSCI'de yer alan Türkiye adresli makaleler aracılığı ile incelenmektedir. Bu çerçevede 1989-2018 yıllarında arasında yayınlanmış olan 330 makale tespit edilmiş, ilişkisel ve değerlendirici genel bibliyometrik parametrelerle analiz edilmiştir. Araştırmanın önemli sonuçlarına göre, SSCI'de yer alan Türkiye adresli makalelerin sayısı 2016'dan itibaren hızla artmaya başlamıştır. 330 makalenin yaklaşık yarısı Türkiye'den iki kurum ve 10 araştırmacı tarafından üretilmiştir, 120 makalenin yabancı kurumlardaki yazarlarla ortak üretilmesi, uluslararası işbirliklerinin önemini göstermektedir. Anahtar kelime analizine göre, makalelerin çoğunda Türkiye ve otel, ağırlama, yönetim ve insan kaynakları ile ilgili sözcüklerin kullanıldığı görülmüştür. Son olarak, araştırmaların yaklaşık dörtte üçünde nicel veriye dayalı desenlemeden yararlanıldığı gözlenmektedir.

### ABSTRACT

The national factors are the key determinants in the scientific development of a community. This study aims to analyse the position of Turkey within the international tourism research through its articles indexed in SSCI. In this context, the study determines 330 articles published between 1989-2019 and analyses using relational and evaluative bibliometric parameters. The important results of this study are the tourism articles addressed to Turkey and indexed in SSCI have been in an increase since 2016. Approximately half of the articles were published by two institutions and 10 researchers from Turkey. Co-authorship with researchers in foreign institutions within 120 articles points out the significant role of international collaboration. In addition, the mostly used keywords were Turkey, hotel, hospitality, management and human resources. Finally, 75 per cent of the articles were designed by quantitative methods.

### GİRİŞ

Bilim, birikimli bir süreç halinde ilerlemektedir. Bilimsel bilginin küreselleşmesi, bilgidan yararlanmaktan daha çok, bilgiye erişim bağlamında giderek artarken, yayın sayısı da bu artışı izle-

mektedir. Bir ideal olarak bilimin küresel bir faaliyet olduğu kabul edilse de bilimsel faaliyetlerde ulusal veya bölgesel belirleyiciler önemini sürdürmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında yükseköğretimin kamusal boyutuna bağlı faktörler, araştırmalara kaynak sağlama, uluslararası iş birliği eğilimleri, akademik gelenekler ve ilgili disiplinin kurumsallaşma düzeyi sayılabilir (Hall 2011; Hennemann vd. 2012; Huang 2012). Bilimsel gelişmede belirleyici olan bu faktörler,

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça'da düzenlenen "Hasan Olalı Turizm Sempozyumu"nda sunulmuş halinin, yazarlarca daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.

uluslararası işbirliklerini de etkileyerek ülkeler arasında önemli farklılıklara neden olmaktadır.

Türkiye gibi gelişmekte olan ve aynı zamanda turizmde iddiası bulunan ülkelerde akademik kurumsallaşma aynı hızla devam etmese de 2000'li yıllardan itibaren önemli gelişmeler gözlenmiştir. Turizm sektörünün hızla büyüdüğü, turizm okullarının ve araştırmacıların da hızla artmaya ve uluslararasılaşmaya başladığı 1990'lı yıllarda bu gelişmelerin gözleendiği ülkelerden biri de Türkiye'dir (Kozak ve Kozak 2016). Bilimsel gelişmede ulusal bağlamın kaçınılmaz rolü ve 1990'lı yıllardan itibaren turizm araştırmalarında uluslararasılaşmanın yansımalarını ortaya koymak bu araştırmanın temel gerekçesini oluşturmaktadır.

Ülkelerin akademik etkisinin izlenmesinde, akademik dergilerdeki yayın performansı önemlidir. Yayın performansının izlenmesinde yararlanılabilecek başlıca ölçütlerden biri Sosyal Bilimler Atıf Endeksi'dir (SSCI-Social Science Citation Index). SSCI, bir ülkenin küresel düzeydeki konumunu ortaya koymak için yeterli derecede büyük ve çok yönlü veri sağlayan bir veri seti olarak kabul edilebilir (Liu vd. 2015). Bu çalışmada, uluslararası turizm araştırmalarında Türkiye'nin yeri, en önemli bilimsel performans ölçütü kabul edilen SSCI'deki Türkiye adresli makaleler kapsamında incelenmektedir. Alanındaki öncülerden biri olarak, bu çalışma sonucunda mevcut durumun ortaya koyulmasıyla, yayın sayısının ve niteliğinin artırılmasına yönelik yapılması gerekenlere ilişkin tartışma ortamının sağlanması ve geleceğe yönelik bilim politikasının oluşturulması için gerekli verilere katkı sağlanması hedeflenmektedir.

#### ALANYAZIN TARAMASI

Bilimsel gelişmenin ulusal boyutta hem genel hem de disiplin temelinde izlenmesi, performans belirleme, akademik ve kamusal planlama ile kaynak aktarımı kararları açısından önemlidir. Disiplin temelinde yapılan değerlendirmeler ise disiplinin zaman içinde gösterdiği gelişmeyi ve egemen eğilimleri anlama, varolan sorunları ortaya çıkarma ve giderebilmeye yönelik tartışma imkânı sağlayarak, gelecekteki çalışmalara ışık

tutması açısından yararlıdır (Üsdiken ve Pasados 1992). Bu değerlendirme için disiplinin belirli bir olgunlaşma düzeyine erişmiş olması gerekir. Olgunlaşmanın başlıca göstergelerinden biri yayın sayısındaki artıştır. Bilimsel yayınlar, performans izleme ve bunların yaygınlaştırılmasında başlıca veri kaynağını oluşturan bilimsel çıktılardır. Bilimsel yayınların incelenmesinde bibliyometri gibi kantitatif, alanyazın incelemesi gibi kalitatif yöntemlerden yararlanılır (Köseoğlu vd. 2015a).

Turizmde bibliyometri çalışmaları 1990'lı yıllardan itibaren artarken, bu durum olgunlaşma göstergesi olarak kabul edilir (Cheng vd. 2011). 80'lerdeki atılımın ardından, 90'lı yıllarda Türkiye turizmde sektörel ve akademik açıdan önemli gelişmeler olsa da bilimsel açıdan bazı sorunlardan kaçınılamamıştır. Bu durum turizmin gelişmekte olan bir disiplin olması yanında, sosyal bilimler temeliyle de ilgilidir. Dünyada olduğu gibi, sosyal bilimlerin doğa bilimleri kadar gelişme göstermemiş olması ve alınabilecek önlemler, Türkiye'de 2000'li yılların başından itibaren ele alınmaya başlanmıştır. Sosyal bilimlerde konu, araştırma alanı, kaynak, alanyazın ve dil çeşitliliği nedeniyle doğa bilimlerine oranla daha az görüş birliği olması, doğa bilimlerine oranla daha çok ulusal yönelimliliği ve birbiriyle yarışan paradigmalardan bulunması (Hicks 1999) ve yayın yapılacak dergilerin azlığı (Hall 2011) gibi etkenler bu alandaki çabaları ve çıktıları etkilemiştir. Türkiye'de bu konuda atılan önemli adımlar başında, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) bağlı olarak Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu tarafından 2004 yılında sosyal bilimlerin de temel bilimler kapsamına alınması ve doğa bilimlerindeki gibi teşviklerden yararlanılmasının önünün açılması yer alır. Bunun ardından, aynı Kurul tarafından 2005 yılında doğa, fen ve sosyal bilimleri kapsayacak şekilde, ulusal bilim performansının ulusal ve uluslararası kabul edilmiş performans göstergeleri ile izlenmesine karar verilmiştir (TÜBİTAK 2005). Bu gelişmeler, Türkiye'de 2005 yılından itibaren, hem sosyal bilimler hem de turizmde uluslararası nitelikli yayınların artmasını etkilese de performans değerlemenin nicel ağırlıklı olmasına bağlı bazı tartışmaları da beraberinde getirmiştir.



Bugün bilimsel performans göstergeleri olarak hakemli dergilerdeki makaleler önemini korumaya devam etmektedir. Akademik hakemli dergiler, araştırmacıların bilimsel çıktılarını, yenilikçi görüşleri, kavramları ve uygulamaları yayımladıkları önemli araçlardır (Sun vd. 2017). Akademik dergilerin daha çok Amerika Birleşik Devletleri bilim anlayışı içinde önemini koruduğunu hatırlatan Weiner'e (2001) göre, temelini çeşitli kişileri ve rolleri içeren sosyal, ekonomik ve akademik ilişkiler ağının oluşturduğu akademik dergilerin başlıca üç rolü vardır. Bunlar; akademik bilginin üretimi, yayımı ve değişimi; fon ve teşviklerde yayın sıralaması açısından veri sağlama ve görev atama ve yükseltmelerinde ölçüt ve fikir vermedir.

Dergilerde yapılan bibliyometrik çalışmalarla, bir disiplinin evrimine dair doğrulanabilir ve temellendirilmiş sonuçlar sağlanabilmektedir (Xiao ve Smith 2006). Bibliyometri, 1969'da Pritchard tarafından "kitap ve diğer iletişim araçlarında matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin uygulanması" olarak geliştirilmiş olsa da sonradan, araştırmacılar, kurumlar, ülkeler ve dergiler için etki değerlendirme amacıyla kullanılır hale gelmiştir (Cunill vd. 2019). Bibliyometri, belirli bir alanın entelektüel, sosyal ve kavramsal yapısının nasıl evrimleştiğinin analiz edilmesiyle, alanyazın yapısının hızla kavranmasını sağlar. Ancak bibliyometri, alanyazın değerlendirmeye yönelik geleneksel alanyazın inceleme ve meta analizinin bir ikâmesi değildir.

Bibliyometri ile daha çok destekleyici bir yöntem olarak, geniş ve objektif bakış açısı ile alanyazındaki örüntüler derinlemesine incelenmesini sağlar (Zupic ve Cater 2015). Hall da (2011) turizmde bibliyometri çalışmalarının sayısının giderek artarken, genel olarak sosyal bilimlere temeline bağlı olarak yöntemin dikkatle kullanımının önemini vurgular. Bibliyometrinin giderek yaygınlaşmasında Thomson Reuters-Web of Science (WOS)'un erişilebilir yayın bilgisi imkânı sağlaması önemli rol oynamıştır (Zupic ve Cater 2015). Bu şirket tarafından 1986 yılında oluşturulan SSCI indeksi, en çok atıf alan yayınları içerdiğinden, önemli bir performans ölçütü haline gelmiştir (Liu 2014). Bu çalışmada da Türkiye'nin

uluslararası turizm araştırmalarındaki yerinin, etki değeri açısından en yüksek önemin atfedildiği SSCI bağlamında incelenmesine karar verilmiştir. Araştırma kapsamı, SSCI'nin başladığı 1986 sonrasında dizine dahil olan dergileri kapsarken, uluslararası alanyazında, Türkiye adresli ilk yayınların bu tarihten çok daha önce, Turgut Var (Gearing, Var ve Swart 1972), Hasan Olalı (Olalı 1973), Muzaffer Uysal (Uysal ve Crompton 1984a; 1984b) ve Meral Korzay (Korzay 1986) gibi öncü araştırmacılarla başladığını hatırlatmak gerekir.

### İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Türkiye'de turizm araştırmaları, turizmin bir olgu olarak hissedildiği 1950'li yılların ardından, 1960'ların başından itibaren başlarken, 1980'lere kadar önemli bir artış gözlenmemektedir (Kozak 1995a; Ağaoğlu 1995). Alanyazın incelemeye yönelik ilk çalışmalar olarak, Ağaoğlu'nun 1980'li yıllardaki turizm bibliyografyaları ile Kozak (1995a, 1995b, 2000) tarafından yapılan çalışmalar, turizmde akademik birikimi ve sonrasındaki gelişmelerin izlenmesi açısından önemlidir.

Turizmde bibliyometri açısından öncü çalışmalardan biri olarak Kozak (1995b), 1979-1994 arasında yayınlanan 491 makalede en çok çalışılan konuların konaklama işletmeciliği, turizm ekonomisi, turizm pazarlaması ve turizmin çeşitlendirilmesi olduğunu ve makalelerin yaklaşık %90'ının kavramsal olduğunu saptamıştır. 1990'lı yılların başı ayrıca, Türkiye turizm araştırmacılarının uluslararası ilişkiler kurmaya başladığı dönemdir (Kozak 1995a). Turizm Bakanlığı'nın (rapor ve istatistikler) çalışmaları ile birlikte, 2000'li yılların başlarına gelindiğinde, artık diğer ülkelerle yarışacak düzeyde birincil ve ikincil kaynak birikimi oluşmuştur (Kozak 2000).

Turizmde bibliyometri araştırmaları, Reid ve Andereck'in (1989) turizm dergilerinde istatistik yöntemlerini ve Sheldon'un (1990) ("Sheldon 1990"dan aktaran Huang 2012) turizm dergilerine yönelik araştırmacı algılarını incelemesinin ardından gelişmiştir. 1990'lardaki çalışmalar daha çok dergilerin evrimi, araştırmacıların algılamaları, konu, araştırma yöntemi ve istatistiksel teknikler gibi parametrelere dayanır (Tsang ve



Hsu 2011). 2000'li yıllara gelindiğinde, genel olarak akademik dergilerin sıralanması ve turizm kurumlarının ya da araştırmacılarının sıralanması şeklinde iki eğilim ortaya çıkar (Huang 2012). Bugün ise turizmde bibliyometri çalışmaları o kadar artmıştır ki, bu çalışmalar bibliyometriye konu olmaya başlamıştır. Bu açıdan ilk örnek olarak, Köseoğlu vd. (2016), önde gelen turizm dergilerindeki 190 bibliyometri çalışmasını incelemişlerdir. Buna göre, çalışmaların 2008'den sonra artmıştır, sistematik gözden geçirme türündeki bibliyometri çalışmalarının fazlalığına karşın, değerlendirici ve ilişkisel türde çalışmalar daha azdır.

Ulusal bağlamda turizm bibliyometri araştırmalarında ilk sırayı Çin almaktadır (Huang ve Hsu 2008; Tsang ve Hsu 2011; Huang ve Chen 2016; Bao vd. 2018). Çin turizm sektörü 1978 yılından itibaren büyümeye başlarken, akademik alan da buna paralel gelişme göstermiştir (Tsang ve Hsu 2011). Bu çalışmaların bir kısmı ulusal yayınlara odaklıyken, bazıları uluslararası yayınlar bağlamındadır. İkinci grupta yer alan çalışmalardan Bao vd. (2018), 1979-2015 yıllarında dünya çapında önde gelen dört dergide Çin adresli 257 makaleyi incelemişler, en çok çalışılan konuların turist davranışı, turizmde kamu ve politika konuları ve turizm ekonomisi olduğunu, araştırma yöntemlerinin dengeli dağıldığını saptamışlardır. Tsang Hsu (2008) ise 1978-2008 yıllarında, önde gelen altı dergide yayınlanan Çin'de turizm ve konaklama yönetimi ile ilgili 119 makalede müşteri davranışının en popüler konu olduğunu, çok yazarlılık eğiliminin ve ileri düzey araştırma tekniklerinden yararlanma eğiliminin arttığını saptamışlardır. Köseoğlu vd. (2015b), 1992-2013 yılları arasında SSCI'de yer alan 11 dergi kapsamında Türkiye'de konaklama yönetiminin temellerini atf ve ortak atf analizi ile 76 makalede incelemişlerdir. Buna göre en fazla atf yapılan dergi *Tourism Management*'tir.

Yukarıdaki gibi belirli konu ya da "önde gelen" şeklindeki dergilerle sınırlı örneklere karşın, uluslararası alanyazında ulusal etkinin incelendiği çok fazla çalışmaya rastlanmamaktadır. Bunun nedenleri uluslararası alanyazın ve özellikle SSCI kapsamındaki Amerika Birleşik Devletleri

ve İngiltere ağırlıklı "Batı" hakimiyeti (Liu 2014; Cheng vd. 2011) ve gelişmekte olan ülkelerin bu alanda yayın yapabilmelerinin akademik ve finansal destek sağlanarak uluslararası ağların gelişmesiyle (Sun vd. 2017) ilgili olduğu söylenebilir. Uluslararası turizm alanyazınında doğrudan ulusal etkinin incelendiği çalışma örneği olarak Sun vd. (2017) Çin'in uluslararası turizm alanyazınına katkılarını SSCI kapsamında incelemişlerdir. 2001-2011 yılları arasında Çin adresli SSCI'de yayınlanan toplam sosyal bilimler makale sayısı (838,000), ABD'nin ardından ikinci sıradayken, aynı dönemde turizm makaleleri oldukça azdır (932). Yayın sayısı 2008'den sonra artmaya başlamıştır. En fazla yayın yapılan araçlar arasında *Tourism Management* ve *Annals of Tourism Research* dergileri gelmektedir. Anahtar kelime analizine göre Çin Anakarası'nda endüstri gelişimi, kırsal turizm; Hong Kong ve Macau'da *turist talebi, niyeti, tatmini ve hizmet kalitesi*; Tayvan'da *konaklama, seyahat acentacılığı* ağırlık kazanmıştır. Çin'in yaklaşık 2003'te uluslararası turizm alanında yarışacak durumda olmadığı ileri sürülürken Sun vd.'ne (2017) göre artık Batı'nın izleyicisi ve alıcısı olmaktan liderliğe geçmiştir.

## YÖNTEM

Türkiye'de 2000'li yıllardan itibaren, turizmde bilimsel üretim için gerekli kaynakların belli bir düzeye ulaştığı söylenebilir. Belirli bir konu ya da yayın türü bağlamındaki önceki çalışmalardan farklı olarak, bu çalışmada genel olarak uluslararası turizm araştırmalarında Türkiye adresli yayınların genel profilini ve etkisini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Konusunda ilk örneklerden biri olarak bu çalışmada, uluslararası etki açısından en önemli ölçüt kabul edilen SSCI'de yer alan Türkiye adresli tüm makaleler araştırma alanını oluşturmaktadır. Araştırmaya Türkiye adresli ilk yayından 2018 yılının sonuna kadar olan dönemdeki makalelerin alınmasına karar verilmiştir.

Bibliyometride, ilki performans ve üretkenlik ölçütleriyle ilgili değerlendirici teknikler, ikincisi yazarlık, kurum, anahtar kelimelere dayanan ve bunlarla ilgili bağlantıların incelendiği ilişkisel teknikler olmak üzere iki temel yaklaşım bulunmaktadır (Beckendorff ve Zehrer 2013). Bu ça-

lişmada kullanılan ve her iki yaklaşıma da işaret eden başlıca parametreler şunlardır; *yayın yılı, yayın yapılan dergi, yazar sayısı, yazar isimleri, yazarın bağlı olduğu kurum, en çok atıf alan yazar, en çok atıf alan makale, araştırma deseni ve anahtar kelimeler*. Veritabanlarında, yazar, kurum, vb. verilerin hatalı girişinin sık karşılaşılan bir sorun olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada da benzer bir durum gözlenmiş, veritabanının sunduğu istatistikler yerine, makaleler tek tek incelenerek veri girişi yapılmıştır.

Araştırma alanının belirlenmesinde, öncelikle yayın bilgilerinde en az bir Türkiye adresli kurum bulunan dergiler belirlenmiştir. Web of Science aracılığı ile SSCI'nin "konaklama, boş zaman, spor ve turizm" kategorisi içinden *Journal of Hospitality Leisure Sport Tourism Education* dışındaki spor dergileri hariç tutularak toplam 27 dergi, bunun içinde Türkiye adresli yayının yer aldığı 25 dergi saptanmıştır. Türkiye adresli SSCI'de yer alan ilk yayın 1989 yılına ait Hasan Zafer Doğan'ın, *Annals of Tourism Research* dergisinde yayımlanan *Forms of Adjustment-Sociocultural Impacts of Tourism* başlıklı makalesidir. 1989-2018 arasında turizm alanında Türkiye adresli toplam makale sayısı 339 olarak belirlenmiştir. Bu yayınlar arasından yanlış veri girişi nedeniyle makale dışındaki çalışmalar ayıklanırken, aynı zamanda konferans sunumu veya proje raporu olduğu bilgisi bulunan makale türündeki toplam makale sayısı 330 olarak belirlenmiştir.

## BULGULAR

SSCI turizm alanında toplam 27 dergi bulunmakta ve bunların 25'inde Türkiye adresli en az bir makale yer almaktadır. 1989-2018 yılları arasında SSCI'de yer alan Türkiye adresli turizm alanındaki makale sayısı 330'dur. Aynı dönem içinde ve araştırmaya dahil edilen 25 dergideki toplam makale miktarı (13.209) açısından bakıldığında, Türkiye adresli yayın oranının %2,49 gibi az bir kısmını oluşturduğu görülmektedir. Aynı döneme sosyal bilimlerdeki tüm yayınlar açısından bakıldığında, Türkiye adresli SSCI'de yer alan toplam makale (32.214) içinde turizm çalışmalarının oranı %1 civarındadır.

Türkiye adresli SSCI'de yer alan turizm makaleleri sayısının, dergi ve yıllar itibarıyla dağılımı incelendiğinde, dört dönemden söz edilebilir. İlk makalenin yayınlandığı 1989'dan 2000'e kadar olan ilk dönemde makale sayısı oldukça azdır, dördü *Tourism Management*'ta ve biri *Leisure Science*'ta olmak üzere toplam beş makale yayınlanmıştır. Yayın sayısının azlığındaki nedenler arasında SCI, AHCI, SSCI gibi önemli indekslerin Türkiye'de bilinirliğinin 2001'den sonra artması (Asan 2007) sayılabilir. İkinci dönem olarak 2001-2007 yılları arasında *Tourism Management* merkezli yavaş bir artış gözlenmektedir. Bu dergiye olan ilgi, turizmde işletme ve yönetime olan ilginin yansımaları olarak düşünülebilir.

2008 yılına gelindiğinde yayın sayısı kadar, tercih edilen dergi çeşitliliğinin de artması dikkati çekmektedir. 2008 ayrıca, dünya genelindeki turizm makale miktarının artması açısından da önemli bir kırılma noktasıdır. Araştırma kapsamındaki 25 dergide üretilen makale sayısı 2007'de 238 iken 2008'de yaklaşık iki katına çıkarak 530 olmuştur. Bu dönemin devam ettiği 2015 yılına kadar yayın sayısı giderek artarken konaklama ve yönetim temalı dergilerdeki ağırlık devam etmiştir. 2015 aynı zamanda medyan yılı temsil etmektedir, Türkiye adresli toplam turizm makalelerinin yarısı bu yıldan sonra üretilmiştir. Dünya ve Türkiye'deki makale sayısında son yıllardaki artış, SSCI kapsamına giren dergi sayısının artmasıyla da ilgilidir. Örneğin, *Journal of Hospitality and Tourism Management*, *Journal of Tourism and Cultural Change*, *Journal of Vacation Marketing*, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* ve *Tourism Management Perspectives* son yıllarda SSCI'de indekslenmeye başlamıştır. Özellikle, *Tourism Management Perspectives* son üç yıldır SSCI'de olmasına rağmen Türkiye'den 13 makale yayınlanmıştır ki bu sayı *Annals of Tourism Research* gibi bazı eski dergilerle aynı orandadır.

Dördüncü dönem ise yayın sayısının bu kez Türkiye temelinde yaklaşık iki katına ulaşarak artmaya devam ettiği 2016 ve sonrasıdır. Bu gelişmede, nitelikli araştırmaya yönelik bilgi ve becerilerin artması kadar 2015 yılında duyurulan akademik teşvik uygulamasının da etkili oldu-

Uluslararası Turizm Araştırmalarında Türkiye'nin Yeri

Tablo 1. Yıl ve Dergilere Göre Makale Sayısı Dağılımı (2008 ve sonrası)

YIL / DERGİ ADI	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2008 Önce	Toplam
Tourism Management	4	4	6	5	5	4	2	3	4	2	2	36	77
International Journal of Contemporary Hospitality Management	6	6	6	7	6	3	3	4	3	4	-	-	48
International Journal of Hospitality Management	4	2	4	3	5	4	1	3	2	3	2	-	33
International Journal of Tourism Research	3	5	1	-	1	-	2	2	1	-	1	-	16
Annals of Tourism Research	-	-	1	-	-	-	1	1	1	-	1	10	15
Current Issues in Tourism	4	4	2	1	2	1	1	-	-	-	-	-	15
Tourism Economics	2	6	2	1	-	-	-	1	2	-	1	-	15
Journal of Travel & Tourism Marketing	2	1	3	2	2	1	-	1	2	-	-	-	14
Asia Pacific Journal of Tourism Research	3	6	1	1	-	-	1	1	-	-	-	-	13
Tourism Management Perspectives	5	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13
Journal of Destination Marketing & Management	6	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	12
Journal of Hospitality and Tourism Management	1	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Journal of Sustainable Tourism	3	-	-	-	-	1	2	-	1	-	-	-	7
Tourism Geographies	1	-	2	1	-	-	1	-	1	-	1	-	7
Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1	1	1	6
Journal of Travel Research	-	1	2	-	-	1	-	-	-	1	1	-	6
Journal of Hospitality Marketing & Management	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
Cornell Hospitality Quarterly	-	-	1	-	1	-	-	1	-	-	1	-	4
Journal of Leisure Research	1	-	1	-	-	-	-	-	-	2	-	-	4
Journal of Hospitality & Tourism Research	-	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	3
Journal of Vacation Marketing	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Leisure Sciences	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2
Tourism Review	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Journal of Tourism and Cultural Change	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
TOPLAM	51	53	41	23	23	16	15	17	18	13	12	48	330
Yüzde	15,4	16,0	12,4	7,0	7,0	4,9	4,6	5,1	5,4	4,0	3,6	14,6	100

ğu düşünülebilir. Genel olarak bakıldığında, en fazla makalenin üretildiği yılın 2017, derginin ise dünya genelinde de en fazla turizm makalesinin üretildiği *Tourism Management* olduğu görülmektedir. Dergi tercihlerinin konaklama, yönetim, ekonomi ve pazarlama odaklı dergilerde yoğunlaşması, dünya genelindeki eğilime paralel olmakla birlikte, bu durumun asıl nedenini, dergilerin halihazırda odaklandıkları temalar ve yayın politikaları (Cheng vd. 2011) ile ilgili olduğu da düşünülebilir.

Araştırmada yer alan 330 makaledeki toplam yazar sayısı 453'dür. Bu yazarların 315'i, başka bir deyişle yaklaşık dörtte üçü (%69,5) Türkiye adreslidir. Yurt dışı kurumlara bağlı yazarların büyük kısmı 138 kişi (%30,5) ile ABD adresli kurumlarda bulunmaktadır. Bunu sırasıyla İngiltere (%13) ve Avustralya (%5) takip etmektedir. Yurt dışı kurumlarda bulunan Türk araştırmacıların ortak yazarlık ile Türkiye adresli makalelerde önemli katkıları olduğu söylenebilir.

Makale sayısına göre, yazar ve kurum dağılımına bakıldığında, en fazla makale sahibi yazar 39 makaleyle Osman M. Karatepe'dir (Tablo 2). Tablo 2'de en çok yayın üreten ilk 10 yazar yer almaktadır, bu yazarlar arasında geçici veya kalıcı olarak Türkiye dışındaki kurumlarda görev alanların olduğunu hatırlatmak gerekir.

330 makalede toplam 169 farklı kurum adı tespit edilmiştir. Kurum adları olarak, bir yazarda

birden fazla şekilde belirtilen tüm kurumlar kaydedilmiştir. Ülke dağılımı açısından, 169 kurumun 74'ü (%43,78) Türkiye'de bulunurken, yarısından fazlası (%56,21) yurt dışı kurumlardır. Türkiye'nin ardından en fazla kurumun yer aldığı ikinci ülke 37 kurumla ABD (%21,8) ve üçüncü ülke 12 kurumla İngiltere'dir (%7,1). Türkiye'de bulunan kurumların 48'i kamu, 24'ü vakıf, biri kamu kuruluşu ve biri özel sektör kuruluşudur.

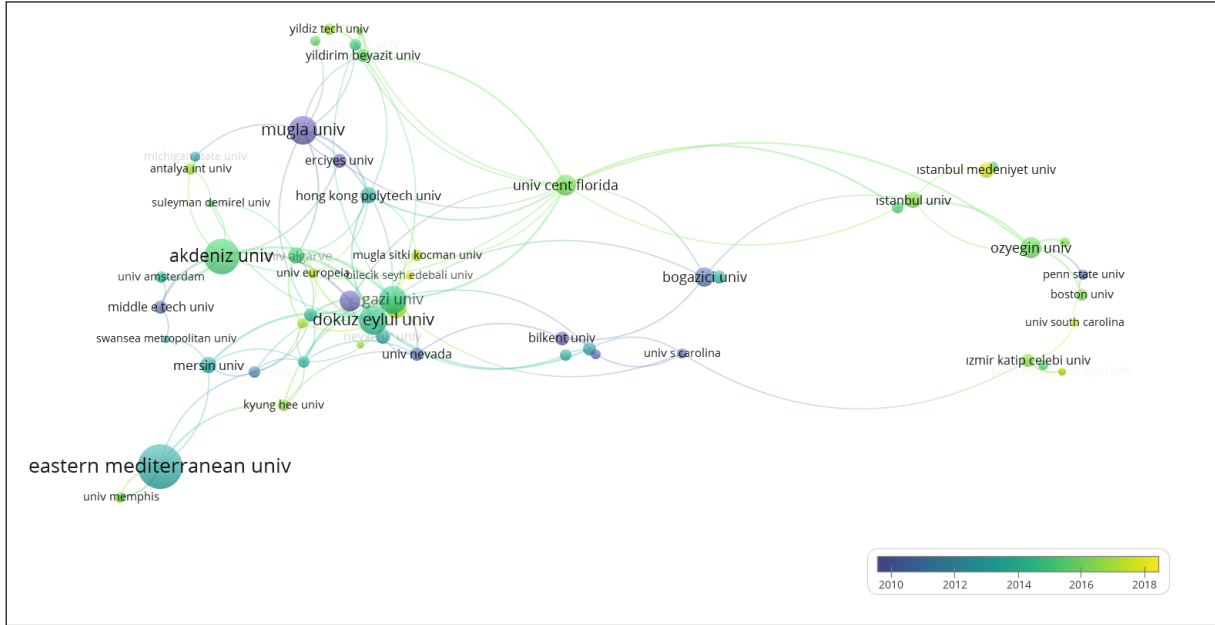
Makalelerde adı geçen 453 yazarın yaklaşık dörtte üçünün Türkiye adresli olmasına karşın, kurumların %43,7'sinin Türkiye'de olması, makalelerin belirli kişilerde toplandığını göstermektedir. Ayrıca, bir yayında belirli bir kurumdan farklı yazarların olması da belirli kurumlardaki yığılmayı sağlayan başka bir nedendir. Bu nedenle, kurumlara ayrıca tamsayım uygulanmış, bir makalede yer alan tüm kurum adlarının sıklığı hesaplanmıştır. Buna göre, 330 makalede adı geçen toplam kurum sayısı 785'tir. Bu çerçevede içinde, en çok adı geçen kurum 99 makaleyle Doğu Akdeniz Üniversitesi'dir. Tablo 2'de görüleceği gibi, 330 makalenin yaklaşık yarısında Türkiye'deki iki üniversitenin adı yer almaktadır.

Makale üretiminde kurumsal yığılma ve ağ yapısı Wosviewer aracılığı ile incelendiğinde (Şekil 1) diğer kurumlarla en az iki ortak yayın üreten kurumlar arasında Doğu Akdeniz, Akdeniz, Muğla, Dokuz Eylül ve Gazi üniversitelerinde makale sayısı ve ilişkiler ağı açısından yoğun-

Tablo 2. En Çok Yayın Yapan Yazarlar ve Kurumlar

En çok yayın yapan yazarlar	Makale sayısı	Yüzde	En çok yayın yapan kurumlar	Yüzde
Osman M. Karatepe	39	11,8	Doğu Akdeniz Üniversitesi	99
Metin Kozak	24	7,2	Akdeniz Üniversitesi	69
Tahir Albayrak	17	5,1	Gazi Üniversitesi	34
Meltem Caber	16	4,8	Muğla/Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	33
Atila Yüksel	12	3,6	Dokuz Eylül Üniversitesi	26
Fevzi Okumuş	9	2,7	Adnan Menderes Üniversitesi	21
Cevat Tosun	8	2,4	Anadolu Üniversitesi	20
Hilal Erkuş Öztürk	8	2,4	Balıkesir Üniversitesi	16
Bekir Bora Dedeoğlu	7	2,1	Boğaziçi Üniversitesi	14
Erdoğan Koç	7	2,1	Mustafa Kemal Üniversitesi	14

## Uluslararası Turizm Araştırmalarında Türkiye'nin Yeri



Şekil 1. En Az İki Ortak Makale Üreten Kurumlar

Tablo 3. En Çok Atıf Alan Yazarlar ve Yayınları\*

Yılı	Yazarlar	Makale Adı	Dergi Adı	Atıf Sayısı
1	2001 Metin Kozak	Repeaters' behavior at two distinct destinations	<i>Annals of Tourism Research</i>	320
2	2002 Metin Kozak	Comparative analysis of tourist motivations by nationality and destinations	<i>Tourism Management</i>	315
3	2010 Atıla Yüksel, Fisun Yüksel ve Yasin Bilim	Destination attachment: Effects on customer satisfaction and cognitive, affective and conative loyalty	<i>Tourism Management</i>	298
4	2002 Cevat Tosun	Host perceptions of impacts - A comparative tourism study	<i>Annals of Tourism Research</i>	232
5	2001 Şeyhmus Baloğlu ve Mehmet Mangaloğlu	Tourism destination images of Turkey, Egypt, Greece, and Italy as perceived by US-based tour operators and travel agents	<i>Tourism Management</i>	250
6	2005 Teoman Duman ve Anna S. Mattila	The role of affective factors on perceived cruise vacation value	<i>Tourism Management</i>	233
7	2006 Cevat Tosun	Revisiting the tourism-led-growth hypothesis for Turkey using the bounds test and Johansen approach for cointegration	<i>Tourism Management</i>	172
8	2009 Salih T. Katircioğlu	Expected nature of community participation in tourism development	<i>Tourism Management</i>	170
9	1989 Hasan Zafer Doğan	Forms of Adjustment - Sociocultural Impacts of Tourism	<i>Annals of Tourism Research</i>	156
10	2001 Metin Kozak	Comparative assessment of tourist satisfaction with destinations across two nationalities	<i>Tourism Management</i>	150
Türkiye adresli turizm makalelerine yapılan toplam atıf sayısı: 8.730				
Her bir yayın için ortalama atıf sayısı: 27,4				
Atıf yapan makale sayısı: 7.067				
* WOS verilerinden derlenmiştir.				



Tablo 4. Anahtar Kelimelerle ilgili Bulgular

No	Anahtar kelime	Sıklık	Anahtar kelime	Sıklık
	Türkiye	76	0 anahtar kelime	3
	Otel (sektörü/yönetimi)	44	2 anahtar kelime	2
	Turizm	33	3 anahtar kelime	23
	Ağırlama (sektörü/yönetimi)	19	4 anahtar kelime	82
	Otel çalışanları	19	5 anahtar kelime	109
	İş-aile çatışması	16	6 anahtar kelime	74
	Sınır birim çalışanları	10	7 anahtar kelime	25
	Memnuniyet	10	8 anahtar kelime	9
	Sürdürülebilir turizm	10	10 anahtar kelime	3
	İş tatmini	9		
	Kuzey Kıbrıs	9		
Toplam anahtar kelime sayısı: 1676		Ortlama anahtar kelime sayısı 5,07		

laşma olduğu gözlenmektedir. Geçmişte Muğla, Dokuz Eylül, Boğaziçi, Bilkent ve Erciyes üniversitelerinin öne çıktığı ortak yazarlıkta son yıllarda diğer üniversitelerin eklendiği ve Central Florida Üniversitesi gibi yabancı kurumların rolü de açıkça görülmektedir. Ancak kurum çeşitliliği kadar yazar çeşitliliğinin de son yıllarda artmakta olduğu söylenebilir.

Kurum adları olarak elde edilen diğer bulgulara göre, SSCI'de yer alan Türkiye adresli 330 turizm makalesinin yaklaşık üçte ikisi (210 makale) sadece Türkiye kurumlarına bağlı yazarlar tarafından üretilirken, 120 makale, yabancı kurumlarda bulunan kişilerle ortak yazarlıkla üretilmiştir. Kurum adlarının tamamının Türkiye adresli olduğu makaleler yıllar itibarıyla incelendiğinde, 2014 ve sonrasında hızla arttığı saptanmıştır. Bu durum, son yıllarda SSCI'de sadece bir yayını bulunan Türkiye adresli çok sayıda araştırmacının varlığını da açıklamaktadır.

Yurt dışında bulunan kurumlardaki araştırmacılarla ortak üretilen makale sayısına bakıldığında, 98 makale ile en çok ABD adresli yazarlarla birlikte çalışılmıştır. Ortak makale sayısına göre, bunu sırasıyla İngiltere (23), Kore (11), Portekiz (10), İspanya (9) ve Hong Kong (9) takip etmektedir. Makalelerdeki yazar sayısı dağılımına bakıldığında ise sırasıyla, bir yazarlı makale sayısı 60

(%20), iki yazarlı makale 146 (%44,2), üç yazarlı makale 83 (%25,1), dört yazarlı 25 (%7,5), beş yazarlı 12 (%3,6) ve altı yazarlı dört makale (%1,2) olduğu saptanmıştır. İki yazarlı çalışmaların fazla olmasının beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir.

En önemli bilimsel göstergelerden biri olarak atıf alma incelendiğinde, WOS verilerine göre 1989-2018 yılları arasında Türkiye adresli turizm makaleleri toplamda 8730 atıf almıştır, yıllık atıf alma ortalaması 330, yayın başına ortalama atıf 27,4'tür. En çok atıf alan yazarlar incelendiğinde ise Metin Kozak'ın 320 atıfı en çok atıf alan yazar olmanın yanında, ikinci ve onuncu sırada yer almasıyla da farklı çalışmalarına en çok atıf yapılan yazar olduğu görülmektedir (Tablo 3). Buna göre, Metin Kozak'ın 24 yayını ve toplamda 785 atıfı Türkiye turizm alanında en üretken araştırmacıdır.

Tablo 5. Araştırma Desenine Göre Dağılım

Araştırma Deseni	Sayı	%
Nicel	265	80
Nitel	42	12,9
Karma	14	4,3
Kavramsal	9	2,8
Toplam	330	100

macı olduğu söylenebilir. En çok atıf alan makaleler arasında, SSCI'de Türkiye adresli ilk yayın sahibi Doğan da (1989) yer almaktadır.

Bilimsel araştırmalarda yazarların belirttiği anahtar kelimeler, yazarların bakış açısıyla araştırma konusunu en özlü şekilde ifade eden ve bir bakışta özetleyen kavramlardır (Wu vd. 2012). Bu araştırmaya alınan 330 makalede yer alan tüm anahtar kelimeler kaydedilmiş, semantik yaklaşımla (oteller, otel, otel endüstrisi, otel sektörü gibi) farklı ifadeler arasında kavramsal birlik sağlanmıştır. Buna göre toplam 1676 anahtar kelime saptanmıştır. Anahtar kelime kullanım eğilimlerine bakıldığında (Tablo 4), en fazla Türkiye (76), otel (sektörü, yönetimi) ve turizm kavramlarından yararlanılmıştır. Türkiye sözcüğünün açık farklı en çok kullanılması ve ayrıca Kuzey Kıbrıs, araştırma alanına yapılan vurgunun göstergesidir. Otel, turizm, ağırlama ve insan kaynakları ile ilgili kavramların ağırlık kazanması, yönetim ve otel ağırlıklı çalışmalara işaret ederken, Wu vd.'nin (2012) ortaya koyduğu, turizmde en çok kullanılan anahtar kelimelerden destinasyon, kültür, sosyal/toplum, ekonomi gibi kavramların bu sıralamaya girmediği görülmektedir.

Araştırmaya alınan makaleler son olarak araştırma deseni açısından incelenmiştir (Tablo 5). Makalelerde yüzde 80 gibi büyük bir oranda nicel veri ağırlıklı araştırma şeklinde desenlenmesi, son yıllara kadar hâkim paradigmalara ilgilidir. Nitel ve karma araştırmalar son yıllarda ağırlık kazandığı, Türkiye'nin turizm bilgi birikimine en az katkısının kavramsal çalışma türünde olduğu söylenebilir.

## SONUÇ

Bilimsel gelişmede, ulusal koşulların belirleyici etkisinden hareketle, uluslararası turizm araştırmalarında Türkiye'nin yerinin 1989-2018 arasında SSCI'de yer alan Türkiye adresli 330 makale, ilişkisel ve değerlendirici bibliyometrik yaklaşımla ortaya incelenmiş ve bazı önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma çerçevesine göre, makale sayısının 2000'den sonra yavaş şekilde, 2008 ve 2015 yıllarında ise daha hızlı oranda arttığı görülmektedir. İlk artışta kısmen SSCI'nin Türkiye'de 2000'den sonra geniş ölçüde tanınma-

sı etkiliyken, 2008'deki makale sayısındaki hızlı artış Türkiye'de olduğu kadar uluslararası alanda da gözlenmektedir. 2015 ve sonrasındaki artışla birlikte düşünüldüğünde, nitelikli yayınlara ilgili bilgi ve becerilerinin artması, SSCI kapsamındaki dergi sayısındaki artış ve nicel performansın önemini korumasına bağlı olarak TÜBİTAK temelli performans ölçütleri ve akademik teşvik uygulamalarının etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmaya alınan 330 makale toplam 453 yazar, 169 kurum kapsamında üretilirken, yazarların yaklaşık dörtte üçü, kurumların ise %43,7'si Türkiye adreslidir. Buna göre, makale üretimi belirli kişi ve kurumlarda yoğunlaşırken, yabancı kurumlara ortak yazarlığın önemli bir etkisinin olduğu görülmektedir. 330 makalenin yaklaşık yarısı 10 araştırmacı ve iki kurum tarafından üretilmiştir. SSCI'de yer alan Türkiye adresli turizm makaleleri belirli kişi ve kurumlarda toplanma oranı önemini korusa da son yıllarda kurum ve kişi çeşitliliği artmaktadır.

Tüm makalelerin yaklaşık üçte birinde ABD başta olmak üzere, yurt dışında bulunan kişi ve kurumlar bağlamında ortak yazarlık katkısının bulunması, uluslararası işbirliklerinin önemini göstermesi açısından önemlidir. Bunlar içinde, özellikle yurt dışında görevli Türk araştırmacıların önemli katkıları olduğu görülmektedir. Makalede yer alan kurum adreslerinin tamamının Türkiye adresli olduğu makale sayısı ise 207'dir. Bu gruptaki makalelerin büyük bir kısmı yayın yılı 2014 ve sonrasıdır ve son yıllardaki artışta bu makaleler etkili olmuştur.

Bilimsel performans göstergelerine bakıldığında, en fazla makale sahibi araştırmacının Osman M. Karatepe, kurumun ise Doğu Akdeniz Üniversitesi olduğu hem tek yayınlara hem de birden fazla yayını ile en fazla atıf alan araştırmacının Metin Kozak olduğu görülmüştür. En fazla yayın yapılan derginin *Tourism Management* olması, WOS'un turizm alanındaki uluslararası verileri ve önceki araştırmalarla (Sun vd. 2017; Köseoğlu vd. 2015b) benzerlik göstermektedir. Ancak hem WOS uluslararası verileri hem Çin örneğinde (Sun vd. 2017) açık farklı ikinci sırada yer alan *Annals of Tourism*, Türkiye'de beşinci sırada yer almıştır.

Genel olarak en çok yayın yapılan dergilerin tema ve kapsam eğilimlerine bakıldığında, konaklama ve yönetim ağırlıklı dergilerin ağırlık kazanması yine genel paradigmanın bir yansıması olarak düşünülebilir. Bu durum, araştırma konusunun özet göstergeleri olarak anahtar kelimelerde daha güçlü biçimde ortaya çıkmaktadır. 330 makalenin büyük kısmında otel, ağırlama, yönetim ve insan kaynakları ile ilgili anahtar kelimelere yer verilmesi, önceki araştırmalardan (Sun vd. 2017; Wu vd. 2012) farklıdır. Örneğin, Çin’de turizm gelişimi, motivasyon, hizmet kalitesi gibi kavramlar daha ağırlıklıdır (Sun vd. 2017). Anahtar kelimelerle ilgili sonuçlar, gelişmekte olan ve turizmde belli bir iddiası bulunan bir ülke olarak Türkiye’de çalışma konusunda çeşitliliğin sağlanamamış olduğunu düşündürmektedir.

Bilgi üretimindeki temel yaklaşımın göstergesi olarak temel araştırma deseni incelendiğinde, Türkiye adresli makalelerin dörtte üçünün nicel veriye dayalı olması yine yaygın eğilimlerle benzerdir. Son yıllardaki gelişmelerle birlikte, nitel ve karma desenlerindeki artış eğiliminin devam edeceği söylenebilir. Bir disiplindeki teorik zemin açısından önem taşıyan kavramsal çalışmalar ise (Xin vd. 2013) Türkiye’nin en az destek verdiği alanı oluşturmuştur.

Uluslararası turizm araştırmalarında Türkiye’nin konumunun incelendiği bu çalışmada bazı kapsam sınırlılıklarından söz edilebilir. İlk olarak, bu çalışmada araştırma alanınının 1989-2018 yıllarında, SSCI kapsamında yer alan Türkiye adresli turizm makalelerin yer aldığı saptanan ve turizmle ilgili 27 dergi ile sınırlı olmasıdır. Her ne kadar günümüzde en önemli etki ölçütü kabul edilse de SSCI kapsamında yer alan veya almayan diğer nitelikli dergi, kitap ve konferans yayını gibi diğer yayın türleri içinde Türkiye adresli çalışmalar yer almakta ve bunların sayısı son yıllarda artmaktadır.

Araştırmanın bir diğer kapsam sınırlılığı, yararlanılan yöntemle ilgilidir. Bibliyometri çalışmalarının her zaman, genel görünümün belirli bir parçasını gösterdikleri dikkate alınmalıdır (Köseoğlu vd. 2016). Yayın, kurum ve yazarların daha derinlemesine etkisinin değerlendirilmesi için ileri bibliyometrik analizlerden yararlanı-

labilir. Bunların yanı sıra, araştırma alanından kaynaklanan diğer sınırlılıklara da değinmek gerekir. Ulusal bağlamdaki inceleme çalışmalarının altında yatan düşünce, belli bir alanda ulusal kaynaklar ve eğilimlere bağlı durumu ortaya koymaktır. Araştırmacıların belli bir süre sonra yurt dışındaki kurumlara geçişleri ulusal katkıyı etkilerken, yurt içindeki kurumsal hareketlilikleri de kurumsal katkıları etkileyen faktörlerdir. Özellikle, üretken araştırmacıların bu hareketlilikleri, kurumsal katkıları önemli oranda etkilemektedir. Benzer biçimde, az sayıda olsa da kadın araştırmacıların soyadlarındaki değişiklikler de yazar sayısını etkileyen bir faktör olarak, bu araştırma sınırları içinde izlenememiştir.

Bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak, Türkiye’nin uluslararası turizm araştırmalarında daha fazla yer alması için son yıllarda turizmdeki gelişmeleri yakından izleyerek konu ve araştırma deseninde çeşitliliğe gidilmesi, turizmde kültür ve sosyal konular, destinasyon, planlama, teknolojik gelişmeler ve çevre konuları gibi öncelikli alanlara önem verilmesi, uygulamalı çalışmalar kadar teori geliştirmeye de önem verilmesi ile uluslararası alanyazına daha zengin katkılar sağlanabilir.

## KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, B. (1995). Turizm Bibliyografyası’ndan “Bülent Ağaoğlu Bibliyografyalarının Bibliyografyasına... *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6 (1): 24-29.
- Asan, A. (2017). Uluslararası Bilimsel Dergi İndeksleri, Önemleri ve Türkiye Kaynaklı Dergilerin Durumu: Bölüm 2: Türkiye’deki Durum, *Acta Medical Alanya*, 1(1): 43-54.
- Bao, J., Chen, G. ve Jin, X. (2018) China Tourism Research: A Review of Publications from Four Top International Journals, *Journal of China Tourism Research*, 14 (1): 1-19.
- Benckendorff, P. ve Zehrer, A. (2013). A Network Analysis of Tourism Research, *Annals of Tourism Research*, 43: 121-149.
- Cheng, C.K., Li, X(R), Petrick, J.F. ve O’Leary, J.T. (2011). An Examination of Tourism Journal Development, *Tourism Management*, 32 (1): 53-61.
- Cunill, O. M., Salva, A. S., Gonzalez, L. O. ve Forteza, C.M. (2019). Thirty-Fifth Anniversary of the International Journal of Hospitality Management: A Bibliometric Overview, *International Journal of Hospitality Management*, 78: 89-101.
- Gearing, C.E., Var, T. ve Swart, W.W. (1972). A Decision Structure for Touristic Investment Allocations, *The Tourist Review*, 1 (Ocak/Mart): 2-13.

- Hall, C. M. (2011). Publish and Perish? Bibliometric Analysis, Journal Ranking and the Assessment of Research Quality in Tourism, *Tourism Management*, 32: 16-27.
- Hennemann, S., Rybski, S. ve Liefner, I. (2012). The Myth of Global Science Collaboration, *Journal of Informetrics*, 6 (2): 217-225.
- Hicks, D. (1999). The Difficulty of Achieving Full Coverage of International Social Science Literature and the Bibliometric Consequences, *Scientometrics*, 44 (2): 193-215.
- Huang, (S). S. (2012). Similar Exercises, Different Consequences: An Examination of Tourism Research in National Research Assessment Frameworks, *Tourism Management Perspectives*, 2 (3): 13-18.
- Huang S. (S.) ve Chen, G. (2016). Current State of Tourism Research in China, *Tourism Management Perspectives*, 20: 10-18.
- Huang S. (S.) ve Hsu, C. H. C. (2008). Recent Tourism and Hospitality Research in China, *International Journal of Hospitality & Tourism Administration*, 9 (3): 267-287.
- Korzay, M. (1986). The Ultimate Constraint Tourism Labor Force, *Annals of Tourism Research*, (13): 1: 118-118.
- Kozak, N. (1995a). Türkiye Turizm Araştırmalarının Neresinde?, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6: 3.
- Kozak, N. (1995b). Türkiye'de Yayımlanan Turizm Konulu Makaleler Üzerine Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6: 62-72.
- Kozak, N. (2000). Türkiye'de Akademik Turizm Literatürünün Gelişim Süreci Üzerine Bir İnceleme, *Doğu Akdeniz Üniversitesi Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (1): 15-58.
- Kozak, M. ve Kozak, N. (2016) Institutionalisation of Tourism Research and Education: From the Early 1900s to 2000s, *Journal of Tourism History*, 8 (3): 275-299.
- Köseoğlu, M. A., Rahimi, R., Okumuş, F. ve Liu, J. (2016). Bibliometric Studies in Tourism, *Annals of Tourism Research*, 61: 180-198.
- Köseoğlu, M.A., Şehitoğlu, Y. ve Craft, I. (2015a). Academic Foundations of Hospitality Management Research with an Emerging Country Focus: A Citation and Co-Citation Analysis, *International Journal of Hospitality Management*, 45: 130-144.
- Köseoğlu, M.A., Şehitçioğlu, Y. ve Parnelld, J.A. (2015b). A Bibliometric Analysis of Scholarly Work in Leading Tourism and Hospitality Journals: The Case of Turkey, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 26 (3): 359-371.
- Liu, J.Y. (2014). "Problems, Strategies, and Impact of SSCI Publication in English. İçinde C.P. Chou (Editör). *The SSCI Syndrome in Higher Education: Comparative and International Education*. Rotterdam: Sense Pub.
- Liu, W., Hu, G., Tang, L. ve Wang, Y. (2015). China's Global Growth in Social Science Research: Uncovering Evidence from Bibliometric Analyses of SSCI Publications (1978-2013), *Journal of Informetrics*, 9: 555-569.
- Olalı, H. (1973). La Tourisma Consider Comme un Facteur de Rapprochement et D'ententes Internationaux. *Revue de L'Academie Internationals du Tourisme*.
- Reid, L. J., ve Andereck, K. (1989). Statistical Analyses Use in Tourism Research, *Journal of Travel Research*, 28 (2): 21-24.
- Tsang, N.K.F. ve Hsu, C.H.C. (2011). Thirty Years of Research on Tourism and Hospitality Management in China: A Review and Analysis of Journal Publications, *International Journal of Hospitality Management*, 30 (4): 886-896.
- TÜBİTAK (2005). Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Onbirinci Toplantısı-10 Mart 2005. [http://www.tubitak.gov.tr/tubitak\\_content\\_files/BTYPD/btyk/11/11btyk\\_karar.pdf](http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/btyk/11/11btyk_karar.pdf), Erişim tarihi: 21 Şubat 2019.
- Sun, Y., Wei, Y. ve Zhang, L. (2017). International Academic Impact of Chinese Tourism Research: A Review Based on the Analysis of SSCI Tourism Articles from 2001 to 2012, *Tourism Management*, 58: 245-252.
- Uysal, M. ve Crompton, J. L. (1984a). Determinants of Demand for International Tourist Flows to Turkey, *Tourism Management*, 5 (4): 288-297.
- Uysal, M. ve Crompton, J. L. (1984b). Identification of Key Variables Explaining International Tourist Flows to Turkey and Suggested Policy Implications, *Journal of Turkish Economy and Tourism*, 2 (4): 7-15.
- Üsdiken, B. ve Pasadeos, Y. (1992). Türkiye'de Örgütler ve Yönetim Yazını, *Amme İdaresi Dergisi*, 26 (2): 73-93.
- Weiner, G. (2001). The Academic Journal: Has it a Future?, *Education Policy Analysis Archives*, 9 (9): 1-19.
- Wu, B., Xiao, H., Dong, X., Wang, M. ve Xue, L. (2012). Tourism Knowledge Domains: A Keyword Analysis, *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 17 (4): 355-380.
- Xiao, H. ve Smith, S.J. (2006). The Maturation of Tourism Research: Evidence from a Content Analysis, *Tourism Analysis*, 10 (4): 335-348.
- Xin, S., Tirbe, J. ve Chambers, D. (2013). Conceptual Research in Tourism, *Annals of Tourism Research*, 41: 66-83.
- Zupic, I. ve Cater, T. (2015). Bibliometric Methods in Management and Organization, *Organizational Research Methods*, 18(3): 429-472.



**Dilek ACAR**

Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'ndan mezun oldu (2000). Yüksek lisans derecesini Anadolu Üniversitesi'nden Sosyal Bilimler Enstitüsü/Turizm ve Otel İşletmeciliği Dalı'ndan (2003), doktora derecesini de Anadolu Üniversitesi'nden Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı/Yönetim ve Organizasyon Bilim Dalı'ndan aldı (2010). Anadolu Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2000). Doçentlik unvanını Turizm alanında aldı (2017). Halen Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır.



**Esra GÜL YILMAZ**

Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'ndan mezun oldu (2000). Yüksek lisans derecesini Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Dalı'ndan (2007), doktora derecesini de Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Dalı'ndan aldı (2013). Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2009) ve halen görevine devam etmektedir. Temel çalışma alanları, turizm işletmeciliği, sürdürülebilirlik, liderliktir.



## Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Kitaplarında Yer Alan Atıfların İncelenmesi\*

*Examination of References Cited in Tourism Books by Prof. Dr. Hasan Olalı*

### Dönüş ÇİÇEK\*\*, Ebru ZENCİR ÇİFTÇİ\*\*\*

\*\*Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Eskişehir Meslek Yüksekokulu, 26470 Tepebaşı, Eskişehir.

E-posta: dcicek@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-3690-4442

\*\*\*Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi Yunus Emre Kampüsü Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, 26470 Tepebaşı, Eskişehir.

E-posta: ezencir@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6668-9961

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 14 Nisan 2019

Düzeltilme: 25 Mayıs 2019

Kabul: 10 Temmuz 2019

**Anahtar sözcükler:** Hasan Olalı,  
Turizm kitapları, Turizm atıfları,  
Bibliyometri.

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 14 April 2019

Resubmitted: 25 May 2019

Accepted: 10 July 2019

**Key words:** Hasan Olalı, Tourism  
books, Tourism citations,  
Bibliometrics.

### ÖZ

Prof. Dr. Hasan Olalı, Türkiye’de turizm, ekonomi, işletme, finansman ve pazarlama alanlarında çalışmalarıyla tanınan, alanyazının sınıflandırma düzeninin oluşmasında etkili olan ve eserleri turizm programlarında temel kitap olarak kullanılan bilim insanıdır. “Turizm Ekonomisi”, “Turizm Politikası ve Planlaması”, “Otel İşletmeciliği” ve “Turizm Pazarlaması” kitapları bu eserlerden bazılarıdır. Bu çalışmanın amacı, Prof. Dr. Hasan Olalı tarafından kaleme alınan turizm ile ilgili eserlerde başvurulan kaynakların bibliyometrik özellikler çerçevesinde incelenmesidir. Çalışma kapsamına alınan toplam 12 kitapta 1029 atıf bulunmaktadır. En çok atıf (139) Turizm Politikası ve Planlaması kitabında yer almaktadır. Atıf yapılan kaynakların çoğunluğunun Türkçe (403) ve Fransızca (383) eserlerden oluşmaktadır. Atıf yapılan kaynak türü arasında ilk sırada kitaplar (696) yer almaktadır. Daha çok tek yazar (741) tarafından kaleme alınan atıflarda en sık kullanılan alt konular sırasıyla; genel turizm (234), ekonomi (232), pazarlama (137) ve yönetim (76) alanındadır. Çalışmanın bulguları, turizm alanyazınına önemli katkı sağlayan bilim insanı Prof. Dr. Hasan Olalı’nın eserlerinde başvurduğu kaynakların ortaya konması ve turizm alanyazınının gelişiminde hangi yazar, kurum ve ülkelerden beslendiği konusunda bilgi vermesi açısından önemlidir.

### ABSTRACT

Known for his work in tourism, economics, business, finance and marketing areas, Hasan Olalı’s studies were effective in the formation of the classification of tourism literature and his works are being used as essential books in tourism education. Some of these books are “Tourism Economy”, “Tourism Policy and Planning”, “Hotel Management”, “Tourism Marketing”. This study aims to investigate the sources cited by Hasan Olalı in the frame of a bibliometric study. A total of 1029 citations were identified in 12 books. The majority of works cited were in the book on *Tourism Policy and Planning* (139), and the resources were written mostly in Turkish (403) or French (383). The citations were referred usually to books. The majority of works cited were contributed by a single author (741) and the most frequently covered sub-topics were tourism (234), economics (232), marketing (137) and management (76) respectively. The findings of the study are important in terms of revealing the sources that Hasan Olalı applied and providing evidenc about which authors, institutions and countries contributed in the development of tourism literature.

### GİRİŞ

Türkiye turizm yazını 1920’li yıllardan 2000’lere kadar geçen dönemde, 1970’li yıllara kadar ağır, daha sonraki yıllarda ise hızlanarak gelişme gösteren bir alan olmuştur. Günümüzde, gerek tu-

rizm alanyazını oluşturulan kitap, makale, bildiri, tez, istatistik ve araştırmalar, kongre gibi akademik süreli yayınlar gerekse akademik turizm programları bakımından bu alan dünya genelinde önemli bir yere gelmiştir (Kozak 2000a: 50). Gelişmenin seyrinde birçok kurum ve kişilerin alanyazına önemli katkıları olduğu bilinmektedir. Bu kişilerden biri de 1960’lı yılların başından itibaren akademik turizm eğitiminin kurumsallaşmasına ve araştırma-yayın bağlamında tu-

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça’da düzenlenen “Hasan Olalı Turizm Sempozyumu”nda sunulmuş halinin, yazarlarca daha sonra geliştirilerek düzenlenmiş halidir.

rizm alanyazınına önemli katkılar sağlayan, alanda öncülük eden Hasan Olalı'dır (Korzay 2013). 1950 yılından bu yana, gerek hazırladığı tezler, makaleler, kitaplar gerekse yetiştirmiş olduğu akademisyenler ile Olalı'nın etkisini hemen her ortamda görmek mümkündür. Bu etkinin somut kanıtı olarak yayınların incelenmesi yeterlidir. Bu çalışmanın amacı Prof. Dr. Hasan Olalı tarafından kaleme alınan turizm ile ilgili eserlerde yer alan atıfların çeşitli bibliyometrik özellikler çerçevesinde çözümlenerek bilimsel iletişime ilişkin çeşitli bulgular elde edilmesidir. Çalışmadan elde edilecek bulguların, turizm araştırmacısı ve turizm alanyazının gelişimine katkıda bulunmuş önemli bilim insanı Hasan Olalı'nın çalışmalarının, dolayısıyla da turizm alanyazınının hangi kaynaklardan beslenerek geldiği konusunda bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

#### ALANYAZIN TARAMASI

Türkiye turizm yazını 1920'li yıllardan 2000'lere kadar geçen dönemde, 1970'li yıllara kadar ağır ancak bu yıldan sonra hızlanarak gelişme gösteren bir alan olmuştur (Kozak 2000a: 50). Belirli bir alan hakkında bilgi sahibi olmak için, söz konusu alanda belirli dönemlerde gerçekleştirilen çalışmaların incelenmesi önemlidir (Kozak 1994). Bu inceleme yöntemlerinden biri de bibliyometridir. Turizm alanının disiplin olma yolundaki sürecini anlama açısından bibliyografya araştırmaları yol gösterici bir nitelik taşımaktadır (Evrin ve Kozak 2014: 62).

Sayım yapmaya dayalı olan bibliyometri; basılı yayınların (dergi, kitap, bildiri vb.) bazı özelliklerinin matematiksel ve istatistiksel tekniklerle incelenerek çözümlenmesine dayalı bir yöntemdir (Diodato 1994; Osareh 1996; Al ve Coştur 2007). Bilim politikalarına yön vermesi açısından önemli görülen ve ilgili alanın bilimsel iletişimi hakkında ipuçları veren bibliyometrik çalışmalarda (Al 2008) belirli bir kişi, kurum ve kuruluşların alana olan katkısı ve verimliliği (Tonta ve İlhan 2002) gibi konular incelenmektedir. Bu yöntem, akademik bir alanda yayımlanmış çalışmalarını farklı parametrelere göre (konu, yıl, katkı sağlayan kurum, anahtar kelimeler, eserlerin yazar sayısı, atıflar, ortak atıflar vb.) incelemeye, bilimsel

iletişime ilişkin çeşitli bazı bulgular elde etmeye dayanır.

Türkiye'de turizm alanında yapılan bibliyometrik çalışmaların yaklaşık kırk yıllık geçmişe sahip olduğu, ilk araştırmacının Ağaoğlu (1981) tarafından yapıldığı bilinmektedir. Turizm alan yazını incelendiğinde bibliyometri yönteminin birçok çalışmada kullanıldığı ve öneminin her geçen gün arttığı söylenebilir. Bu artışın nedeni, alandaki araştırmacı ve yapılan araştırma sayısının artması (Hall 2011), bilim adamlarının ve yayın kuruluşlarının turizm yazınına sağladıkları katkıların incelenmesine duydukları merak ya da bu kişilerin ve kuruluşların araştırma performansının değerlendirilmesi gereksinimi olduğu şeklinde açıklanabilir (Özel ve Kozak 2012: 716). Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, ilk yıllarda dergilerde yayımlanan makalelerin bibliyometrik yöntemle incelendiği (Kozak 1994; İçöz ve Kozak 1999; Özel ve Kozak 2012), son zamanlarda ise alandaki lisansüstü turizm tezlerinin (Güçlü Nergiz 2014; Turan 2014; Tayfun vd. 2016) çalışma kapsamına alındığı görülmektedir. Bu tezleri, gastronomi, yiyecek-içecek, sürdürülebilir turizm şeklinde sınıflandırarak inceleyen (Güdü Demirbulat ve Tetik Dinç 2017; Sünnetçioğlu vd. 2017; Aydın 2018; Ayaz ve Türkmen 2018) çalışmalar da mevcuttur. Ayrıca kongre kitaplarında yer alan bildirilerin (Çakıcı, Yıldırım ve Karacaoğlu 2013; Yılmaz 2017; Boyraz ve Sandıkçı 2018) söz konusu yöntemle incelendiğini söylemek mümkündür. Ancak turizm kitapları üzerine bibliyometrik yöntem kullanılarak analizi gerçekleştirilen çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Örneğin; Altaş (2017) Türkçeye tercüme edilerek satışa sunulan gastronomi alanı ile ilgili 90 adet kitabı (1998-2017 yılları arasında); yayımlandığı yıl, yayınevi, yazar adı, çevirmen adı ve sayfa sayısı gibi bibliyometrik özellikleri açısından incelenmiştir.

#### HASAN OLALI

1960'lı yılların başından itibaren gerek akademik turizm eğitiminin kurumsallaşması, gerekse araştırma ve yayın bağlamında gelişimine öncülük eden Hasan Olalı, Drama'da (günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde) doğmuştur. İlk

ve orta eğitimini Akhisar'da, lise eğitimini İstanbul Kabataş Erkek Lisesi'nde tamamlamıştır. Yükseköğrenimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde tamamlayan (1945) Olalı, mezuniyet sonrası Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Ticaret Liselerinde öğretmenlik ve müdürlük görevlerini yürütmüştür. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan aldığı burs ile Fransa'da Jean Drouant Yüksek Turizm ve Otelcilik Okulu'nda lisansüstü çalışmasını tamamlamıştır. 1961 yılında İzmir İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi'nde Doktor unvanını almıştır. 1963 yılında Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi'nde<sup>1</sup> Doçentliğe, 1969 yılında da Profesörlüğe yükseltilmeğe hak kazanmıştır. 1970 – 1974 yılları arasında Dekanlık görevine seçilen Hasan Olalı, ayrıca İstanbul Üniversitesi İşletme İktisadi Enstitüsü'nde Öğretim Üyesi olarak görev almış ve turizm derslerinin yanı sıra finansman, kalkınma ekonomisi üzerine de dersler yürütmüştür. İzmir Ticaret Borsası'nda danışmanlık ve İzmir Ticaret Borsası Dergisi'ndeki genel koordinatörlük görevlerinde bulunmuştur (Kozak 2000a). Turizm eğitiminin gelişimi için, Eğitim Şuraları ve Milli Eğitim Bakanlığı ile Turizm Bakanlığı tarafından düzenlenen diğer şuralarda, üniversitesini genç akademisyenler ile temsil etmiştir (1975–1991). Özgün katkıları arasında, Ege Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde Turizm Bölümü'nü ve Sosyal Bilimler Enstitüsü'nü kurmak, turizmde lisansüstü programlarını geliştirmek, İstanbul Üniversitesi İşletme Enstitüsü'nün Turizm Bölümü'nün kuruluşunda danışmanlık yapmak gelmektedir (Korzar 2013).

Türkiye'de akademik turizm alanyazınının gelişimine katkıda bulunan bilim adamları arasında Hasan Olalı'nın ayrı bir yeri olduğuna ilişkin görüş, bu alanda çalışma yapan pek çok araştırmacı ve akademisyen tarafından kabul edilmektedir (Kozak 2000b). 1950 yılından bu yana, gerek hazırladığı tezler, makaleler, kitaplar gerekse yetiştirmiş olduğu akademisyenler ile Olalı'nın etkisini hemen her ortamda görmek mümkündür.

Olalı turizm ile ilgili 15'ten fazla kitap hazırlamış<sup>2</sup> ve bu kitaplar yaklaşık 35 yıl pek çok örgün ve yaygın eğitim programında ders materyali olarak değerlendirilmiştir. Genel itibarıyla makro konulardan oluşan bu eserler arasında, Turizm Ekonomisi, Turizm Politikası ve Planlaması, Otel İşletmeciliği, Turizm Pazarlaması kitapları, turizm programlarında temel kitap olarak kullanılmıştır (Kozak 2000a).

## YÖNTEM

Bilimsel iletişimin sağlanmasında aracı olan yayınların (dergi, kitap, bildiri, vb.) belirli zaman aralıkları ile incelenmesi, hem bilimsel çalışmaların o dönemdeki gelişme çizgisinin ortaya konması hem de eğilimlerin neler olduğu hakkında bilgi sahibi olunması açısından önemlidir. Bu tür çalışmalardan elde edilen bulgular, incelemeye konu olan bilim dalının zaman içerisinde gösterdiği gelişimin takibini kolaylaştırmaktadır (Kozak 1994:26). Bu amaçla kullanılan yöntemlerden biri de karar vericiler, yöneticiler, bilim uzmanları, kütüphaneciler, araştırma projesi ve bilimsel araştırma yürütenler tarafından sıklıkla başvurulan (Pendlebury 2008), bibliyometri yöntemidir. Sayım yapmaya dayalı olan bibliyometri; dergi, belge ya da diğer basılı yayınların matematiksel ve istatistiksel tekniklerle bazı özelliklerinin incelenerek ve çözümlenerek ilgili alanın bilimsel iletişimi hakkında ipuçları veren bir yöntemdir (Didato 1994; Osareh 1996). Bu yöntem, akademik bir alanda yayımlanmış çalışmalarını farklı parametrelere göre (konu, yıl, katkı sağlayan kurum, anahtar kelimeler, eserlerin yazar sayısı, atıflar, ortak atıflar vb.) incelemeye, bilimsel iletişime ilişkin çeşitli bazı bulgular elde etmeye dayanır. Bu çalışmada, Prof. Dr. Hasan Olalı tarafından kaleme alınan turizm ile ilgili kitaplarda yer alan atıfların çeşitli bibliyometrik özellikler çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır.

Hasan Olalı'nın akademik hayatı boyunca yayınlamış olduğu 75 adet kitap bulunmaktadır

<sup>1</sup> Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi 1982 yılı itibarı ile yeni kurulan Dokuz Eylül Üniversitesi'ne bağlanmış ve adı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi olarak değiştirilmiştir.

<sup>2</sup> Çalışmaları ile ilgili olarak bkz. Kozak, N. (2000). "Hasan Olalı: Kısa Yaşam Öyküsü ve Tespit Edilebilen Eserleri ile Yönettiği Tezlerin Bibliyografyası Üzerine Bazı Gözlemler". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (Eylül -Aralık), s: 9-21.

(Kozak 2000a). Bu yayınların 14'ü turizmi konu alan yayınlardır. Araştırma kapsamında tamamına ulaşılmaması hedeflenmiş, ancak "Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesinde Turizmin Rolü (1963)" ve "Turizm, Servis İçkiler ve Ziyafet Bilgisi (1954)" kitaplarına ulaşılamamıştır. İncelenen 12 kitap (Turizm Dersleri, Dış Tanıtım ve Turizm, Turizm Pazarlaması, Turizm Politikası ve Planlaması, Ege Bölgesi Turizmi ve Turizmin Mevsimlik Karakteri, Turizm Teorisi, Otel İşletmeciliği ve Yönetimi, Otelcilik Endüstrisi Yatırımları ve Finansmanı, Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, Turizm Ekonomisi, Otel İşletmeciliği, Turizm) kapsamında toplamda 1029 atıf incelenmiştir.

Bibliyometrik özelliklerin belirlenmesinde kullanılan parametreler; atıf yapılan kaynağın yılı, yazar sayısı, türü, dili, atıf yapılan kaynakların alanı şeklinde sıralanabilir. Çalışmada cevaplanacak araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

- Atıfların kitaplara göre dağılımı nedir?
- Atıfların yıllara göre dağılımı nedir?
- Atıflar hangi dillere aittir?
- Atıfların yazar sayısı ve çok yazarlılık durumu nedir?
- En çok atıf yapılan yazar kimdir?
- Atıf yapılan kaynak türünün (kitap, makale, rapor, vb. gibi) dağılımı nasıldır?

- En çok atıf yapılan kaynak hangisidir?
- Atıfların konulara göre dağılımı nedir?

Çalışma sonucunda elde edilen bulguların, turizm araştırmacısı ve turizm alanyazının gelişimine katkıda bulunmuş önemli bilim insanı Hasan Olalı'nın çalışmalarının, dolayısıyla da turizm alanyazınının hangi kaynaklardan beslenerek geldiği konusunda turizm araştırmacılarına bakış açısı kazandıracığı düşünülmektedir.

#### ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI

Türkiye'de turizm alanyazını incelendiğinde, 1945-1980 döneminde yayımlanan kitapların genel olarak turizme giriş niteliğinde olduğu, konulara makro içerikte yaklaşıldığı, bu alanla ilgili temel bilgileri içeren yayınlar olduğu söylenebilir (Kozak, 2000a). Çalışma kapsamına alınan kitaplar, basım yılları itibariyle, makro konuları kapsayan ve genel bilgileri içeren kitaplardan oluşmaktadır. Bu kitaplar ile ilgili genel bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

#### Atıfların Kitaplara Göre Dağılımı

Çalışma kapsamında incelenen 12 kitapta toplam 1029 atıf tespit edilmiştir. Bu atıfların kitaplara dağılımı incelendiğinde (Grafik 1) en çok atfın

Tablo 1. Çalışma Kapsamına Alınan Kitaplara Ait Genel Bilgiler

Kitap	Basım Yılı	Basım Yeri	Sayfa Sayısı	Atıf Sayısı
Turizm Teorisi ve Politikası	1963	İzmir Ticaret Odası, İzmir	304	44
Otelcilik Endüstrisi Yatırımları ve Finansmanı	1965	İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, İzmir	202	107
Ege Bölgesi Turizmi ve Turizmin Mevsimlik Karakteri	1968	Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir	278	76
Turizm Pazarlaması	1969	İstiklal Matbaası, İzmir	356	71
Turizm Dersleri	1971	Ticaret Matbaası, İzmir	197	50
Otel İşletmeciliği ve Yönetimi	1973	Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fak.	717	112
Turizm Politikası ve Planlaması	1982	Ege Üniversitesi Matbaası	408	139
Dış Tanıtım ve Turizm	1983	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara	432	26
Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri	1986	Ofis Ticaret Matbaası	246	98
Turizm Ekonomisi	1988	Ofis Ticaret Matbaacılık, İzmir	464	96
Otel İşletmeciliği	1989	Beta Yayınları, İstanbul	792	117
Meslek Liseleri için Turizm	1992	Media Print Basım Ticaret A.Ş. İstanbul	298	93

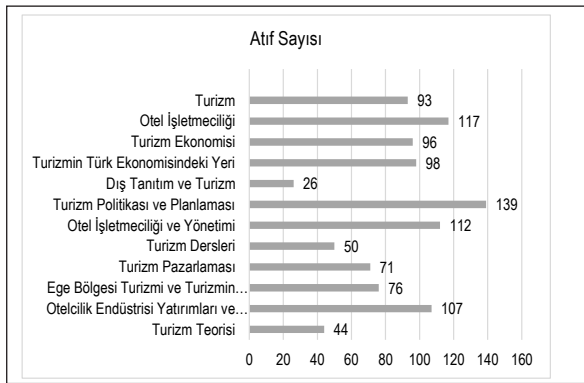


Turizm Politikası ve Planlaması (139), en az atfın ise Dış Tanıtım ve Turizm (26) kitabında olduğu görülmüştür. Diğer taraftan Tablo 1 incelendiğinde kitapların sayfa sayıları ile kitaplarda yapılan atıf sayıları arasında bir ilişkinin olmadığı söylenebilir.

#### Atıfların Yıllara Göre Dağılımı

Çalışma kapsamında incelenen 1029 atıftan 41 atfın yıl bilgisi bulunmamaktadır. Yıl bilgisi bulunan atıflar içerisinde en eski atıf 1931, en yeni atıf 1988 yılına aittir. En fazla atıf yapılan yıl 1964'tür (59). Kozak (2000a) turizm alanyazının gelişim evrelerini, birinci dönem (1940- 1990), ikinci dönem (1991 – 2010) ve üçüncü dönem (2011-2018) olmak üzere üç grupta ele almaktadır. Bu dönemler itibariyle çalışma sonuçları değerlendirildiğinde, en fazla atfın birinci döneme denk geldiği söylenebilir. Aslında bu dönem turizm alanyazınının doğduğu ve geliştiği dönemdir ve bu dönemde yapılan Türkçe atıflarda; Süreyya Ergün, Selahattin Çoruh, Ziya Eralp, İhsan Çetin, Çelik Gülersoy gibi farklı disiplinlerden gelen kişilerin turizm yayınları yaptığı görülmektedir. Örneğin, söz konusu kitaplarda yapılan Türkçe atıflardan en eski tarihlisi (1944) Süreyya Ergün'e ait eser olan "Otelcilik ve Turizm Milli Kredisi" isimli kitaptr.

Çalışmada en az atıf yapılan yıllar ise 1938 ve 1949'dur. Bu bulgu, o yıllarda turizmin çok yeni bir sektör olması, dolayısıyla da alanda gerçekleştirilen çalışma sayısının sınırlı olması ile açıklanabilir.



Grafik 1. Atıfların Kitaplara Dağılımı

#### Atıfların Yazıldıkları Dillere Göre Dağılımı

Atıflar dil parametresine göre değerlendirildiğinde; Türkçe eserlerin (403) çoğunlukta olduğu görülmüştür. Bunu Fransızca (383) ve İngilizce (228) kaynaklar takip etmektedir. Ayrıca atıflar içerisinde Almanca (14) ve Yunanca (1) kaynakların da olduğu tespit edilmiştir. Bu atıflar yıllar bazında incelendiğinde (41 atfın yıl bilgisi bulunmadığı için yıl bazında farklılıklar bulunmaktadır) (Tablo 2), ilk yıllarda ağırlıklı olarak Fransızca kaynakların daha sonra Türkçe ve İngilizce kaynakların kullanıldığı görülmektedir.

Fransızca atıf sayısının Türkçe kaynaklardan sonra ikinci sırada yer alması, Hasan Olalı'nın Fransa'da aldığı eğitim ve sonrasında da orada bulunan akademisyenlerle birlikte çalışmasıyla açıklanabilir. Bu konuda Olalı kendisiyle yapılan bir görüşmede, o dönemlerde hiç kaynağın bulunmadığını, Fransa'dan otelcilikle ilgili kitaplar getirdiğini ve orada aldığı eğitim notlarından yararlandığını ifade etmektedir (Olalı 2013). Bu durum Türkiye'de turizm alanyazının şekillenmesinde etkili olan yayınların neler olduğu konusunda fikir vermektedir. Kozak ve Kozak (2016) dünya turizm alanyazınında ilk dönem Alman ekolünün hâkim olduğunu belirtmektedir. Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise ilk dönemlerde Fransızca sonraki yıllarda ise İngilizce eserlerin ağırlıklı kullanıldığı belirtilebilir. Turizm alanyazınının daha çok 1960-1980 yılları arasında şekillendiği düşünüldüğünde, araştırma ve yayın birikiminin yeterli olmadığı bu dönemde turizm alanında çalışan akademisyenlerin, Batı Avrupa ülkelerinde faaliyet gösteren turizm programlarındaki akademisyenlerle iletişim halinde olmaları, alanın şekillenmesinde etkili olmuştur. Türkiye'deki turizm alanyazınının sınıflandırma düzeninin oluşumunda önemli rolü ortaya koyan bu sonuç Kozak'ın (2000b) çalışması ile örtüşmekte ve söz konusu çalışmada belirtildiği gibi Olalı'nın daha çok Fransız ve İngilizce araştırmacılarının eserlerini referans alması, bugünkü turizm alanyazını sınıflandırma düzeninde etkili olduğu ortaya çıkmaktadır. İngilizce eserlere yapılan atıfların 1971 – 1980 arasında artmasının nedeni ise o dönemlerin Türkiye'de turizmin yükselişe geçtiği yıllar olması ve çeşitli



Tablo 2. Atıf Dili ve Atıf Yılı Karşılaştırması

Atıf Dili	Yıl						Toplam
	1931-1940	1941-1950	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1981-1988	
Türkçe	6	16	29	162	99	78	390
Fransızca	9	8	89	144	102	8	360
İngilizce	2	3	6	93	104	15	223
Almanca	0	3	9	2	0	0	14
Yunanca	0	0	0	0	1	0	1
Toplam	17	30	133	402	305	101	988

kurum ve kuruluşların yabancı dillerde yayımlanmış nitelikli çalışmaların Türkçeye çevrilmesini sağlayarak önemli ve gerekli girişimlerde bulunmaları ile ilişkilendirilebilir. Örneğin, Tınaz Titiz'in bakanlık yaptığı dönemde ILO'dan alınan birçok veri TUGEV (Turizmi Geliştirme ve Eğitim Vakfı) tarafından tercüme edilmiş ve üniversitelere dağıtılmıştır (Dallı 2013). TUGEV bu girişimiyle eğitim kalitesine büyük katkılar sağlamıştır.

Çalışmada farklı olarak göze çarpan tek dil Yunancadır. Hasan Olalı'nın aile kökenlerinin Yunanistan'a dayandığı hatırlandığında, yazarın gerekli olması halinde Yunanca yayınlara da erişiminin olduğunu/kullanabildiğini göstermektedir.

#### Atıfların Yazar Sayısı ve Çok Yazarlılık Durumu

Bilimsel çalışmalar incelendiğinde son yıllarda çok yazarlı yayın yapma eğiliminin yaygınlaşmakta olduğu gözlenmektedir. Özellikle son çeyrek asırda yayın başına düşen yazar sayısında ciddi bir artışın olduğu görülmektedir. Al (2005: 41) bu durumun nedenlerini, araştırmaların giderek daha büyük ölçekli hale gelmesinin yanı sıra ürünün ortaya çıkabilmesi için çok kişiye gereksinim duyulması ile açıklamaktadır. Yazar bunların yanı sıra iletişim olanaklarının artması, araştırmacıların birlikte hareket ederek daha çok sayıda yayın yapma olanağı bulması gibi nedenlerin de çok yazarlı çalışma sayılarını artıran etkenlerden olduğunu belirtmektedir. Bilindiği gibi çok yazarlılık, bireylerin farklı bakış açıları ile düşünmesini sağlayabileceği gibi, tek kişinin gözünden kaçabilecek olası hataları en aza in-

dirmede de yardımcı olmaktadır. Ancak Hasan Olalı'nın yayınlarında günümüzde gerçekleştirilen diğer çalışmalara (Al 2005; Çiçek ve Kozak 2012) göre tek yazarlı çalışmaların önemli derecede ağırlıkta olduğu (% 74,1), çok yazarlı çalışmaların son derece az olduğu (% 9,9) tespit edilmiştir. Bu farklılık söz konusu eserlerin yayım yılları ile açıklanabilir. Çünkü o dönemler iletişim teknolojilerinin henüz çok gelişmediği yıllardır. Diğer taraftan atıfların yıllar bazında yazar sayısı ile karşılaştırılması (Tablo 3) durumunda 1971 itibarıyla iki ve üç yazarlı yayınların sayısında az da olsa bir artış olduğu tespit edilmiştir.

Yazarlar açısından bir değerlendirme yapıldığında, en çok atıfın (72) Olalı'nın eserlerine yapıldığı tespit edilen sonuçlardandır. Özetif kapsamında değerlendirebilecek bu sonuç, o dönemde turizm alanyazınında Türkçe eser sayısının fazla olmaması ile açıklanabilir. Bunu sırasıyla; Archer (21), Hunziker (21), Defert (19), Gülersoy (18), Beratje (14), Gautier (12), Krapf (12), Akoğlu (11) ve Haulot (11) takip etmektedir. Bu yazarların çoğunluğunun iktisatçı olması o dönemlerde dünyada turizmin ülke ve yöre ekonomilerine yaptığı olumlu katkılar yönüyle ele alınması ve bu yönde çalışmaların yapılması ile açıklanabilir (Kozak ve Kozak 2016).

Çalışmada dikkati çeken bir diğer konu gerek yerli kurumların gerekse yabancı kurumların yayınlamış olduğu rapor, bülten gibi basılı yayınlara yapılan atıflardır (%15,7). Bunlardan en fazla (38) atıf alan kurum Resmi Turizm Teşekkülleri Milletlerarası Birliği'dir (*Union Internationale des Organismes Officiels de Tourisme /UIOOT*). Daha

Tablo 3. Atıf Yılı Periyodu/ Çok Yazarlılık Karşılaştırması

Yıl	1931-1940	1941-1950	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1981-1988	Toplam
Yazar Sayısı							
1	14	27	116	313	201	70	741
2	2	3	12	23	31	10	81
3	0	0	0	0	16	2	18
4	0	0	0	1	1	0	2
5	0	0	0	1	2	0	3
Kurum	1	0	5	64	54	19	143
Toplam	17	30	133	402	305	101	988

sonra Devlet Planlama Teşkilatı (14) ve American Hotel and Motel Association (13) gelmektedir. Bu aşamada yazar veya kurumların tek bir atfı üzerinden değil, bütün yayınları dikkate alınarak sıralama gerçekleştirilmiştir.

#### Atıf Yapılan Kaynak Türünün Dağılımı

Atıf yapılan kaynaklar; kitaplar, makaleler, kurum ve kuruluşlara ait raporlar, ders notları, teksir, bildiriler, tezler ve haber, reklam, bülten vb. yer aldığı diğer kaynaklar şeklinde sınıflandırılmıştır. Atıfların 696 tanesini kitaplar oluşturmaktadır. Bunu makale (118), rapor (81), teksir (30), diğer (29), kitap çevirisi (24), bildiri (24) ve tez (14) takip etmektedir. En az atıf ise belli bir dönemde daha sık kullanılan, günümüzde ise neredeyse kaynak olarak hiç kullanılmayan ders notlarına (13) yapılmıştır. İncelenen kitapların yılları dikkate alındığında en çok kullanılan kaynak türünün kitap olması olağandır. Turizm alanındaki dergilerin sayısı her geçen gün artmakla birlikte, 1980'li yıllara kadar dergi sayısının, dolayısıyla makale sayısının fazla olmaması, kongre sayılarının sınırlı olması makale ve bildirilere yapılan atıf sayısının az olmasının nedeni olarak gösterilebilir. Bu bağlamda en çok atıf yapılan kaynak değerlendirilmiş, yapılan sıralamada en çok atıfın Olalı ve Timur tarafından kaleme alınan Turizm Pazarlaması (7) kitabına yapıldığı görülmüştür. Bunu Çelik Gülersoy'un Sosyal Turizm (6), Hunziker'in Betriebswirtschaftslehre des Fremdenverkehrs (5), Baretje'nin la Deman-

de Touristique (5) takip etmektedir. Dergi bazında ise Revue de Tourisme (23) en çok atıf yapılan dergidir. Araştırmada dikkati çeken bir diğer konu diğer olarak gruplandırılan haber, reklam, bülten ve benzeri kaynakların da azımsanmayacak kadar (29) kullanılması olmuştur. Bu durum da yine geçmiş yıllarda kaynak sayısının az olması ve günümüzde fazla tercih edilmeyen çeşitli kaynaklara başvurulması ile açıklanabilir.

#### Atıfların Konulara Göre Dağılımı

Atıfların hangi konular kapsamında olduğu çalışmada incelenen konular arasındadır. Alt konulara karar verilebilmesi için öncelikle atıflar başlıkları itibarıyla sıralanmış, üç uzman akademisyen tarafından değerlendirmeler gerçekleştirilmiş ve böylece 26 alt konu belirlenmiştir. Bunlar; araştırma yöntemleri, bölge planlama, coğrafya, çevre bilimleri, eğitim, ekonomi, finans, genel turizm, halkbilim, hukuk, iktisadi planlama, iktisat politikası, iletişim, istatistik, işletme, kamu yönetimi, mimarlık, muhasebe, pazarlama, rekreasyon, sağlık, sosyoloji, tarih, ulaştırma, yönetim ve diğer başlıklarında gruplandırılmıştır. Atıflarda en sık kullanılan alt konuların sırasıyla; genel turizm (234), ekonomi (232), pazarlama (137) ve yönetim (76) olduğu tespit edilmiştir. Görüldüğü gibi kaynaklar çok farklı disiplinlere ait alt konuları içermektedir ve bu da turizmin disiplinlerarası bir çalışma alanı olmasıyla açıklanabilir. En fazla ilişkili olduğu konular ise beklendiği gibi ekonomi, pazarlama ve yönetimidir. Gün-

müzde de turizm araştırmalarının önemli bir kısmının aynı disiplinler çerçevesinde yoğunlaştığı söylenebilir.

Atıflarda yer alan alt konular yıllar bazında değerlendirildiğinde (Tablo 4), dikkati çeken ilk nokta 1961-1970 aralığında genel turizm alt başlığında yapılan atıflardır. Bunu ekonomi, pazarlama ve yönetim konuları takip etmektedir. Bu durum değerlendirildiğinde, 1961 sonrasındaki on yıllık dönemdeki yayın artışının sadece turizm alanına olan ilginin artması değer, aynı zamanda akademik yayınların sayısında olan artış ile de ilişkilendirilebilir. Tablonun kaynaklar üzerinden oluşturulduğu dikkate alındığında değerlendirilebilecek bir diğer konu incelenen en yeni yayının 1988 yılına ait olmasıdır. Bu durumda 1971-1980 ve özellikle 1981-1988 periyodlarında atıf sayısının azalması olağan kabul edilebilir. Her ne kadar bu çalışmada hesaplanmasa da aslında bu veri, alanyazının dönem itibariyle hızlı yaşlanmadığına da işaret ediyor olabilir. Hem 1970'li hem de 1980'li yıllardaki kaynaklarda alandaki daha eski kaynaklar olan 1961-1970 aralığındaki kaynaklara atıf yapıldığı görülmektedir. Bu da kavramların temellerini oluşturan temel eserlerin bu yıllar arasında kaleme alındığı şeklinde yorumlanabilir. Tabloda dikkati çeken bir diğer alt konu iktisadi planlama konusunun işlenme sıklığı olmuştur.

## SONUÇ

Turizm alanı pek çok bilim dalına göre genç bir bilim olarak değerlendirilebilir. Gerek dünyada gerekse Türkiye'de gelişimi yakın bir geçmişe dayanan bu alan, 1950'li yıllarla birlikte büyük bir ivme kazanmıştır. Turizmin temel çalışma konuları, diğer anabilim dalları üzerine şekillenmiş, farklı disiplinlerdeki akademisyenlerin ilgi göstermesiyle yükselişe geçmiştir. Farklı disiplinde yetişip daha sonra turizme önemli katkılar sağlayan isimlerden biri Prof. Dr. Hasan Olalı'dır. Lisans eğitimini iktisat alanında yapan Olalı, Fransa'da almış olduğu turizm eğitimi sayesinde Türkiye'de turizm alanyazınına önemli katkılar sağlamıştır. Bu katkının ortaya konması amacıyla, bu çalışmada Hasan Olalı tarafından kaleme alınan turizm ile ilgili kitaplarda yer alan atıflar çeşitli bibliyometrik özellikler çerçevesinde incelenmiştir.

Araştırma kapsamında Olalı tarafından kaleme alınan 14 eserden ulaşılabilen 12'si analiz edilmiştir. Toplamda 1029 atıf incelenmiş, en çok atıfın Turizm Politikası ve Planlaması adlı kitapta kullanıldığı görülmüştür. Olalı'nın almış olduğu Fransızca eğitimin etkisiyle yayınlarında kullanılan kaynakların dilinin ağırlıklı olarak Türkçe ve Fransızca olduğu tespit edilmiş, 1970'li yıllarla birlikte bu eğilimin İngilizceye doğru yöneldiği gözlemlenmiştir. Bu sonuç, alanyazında dün-

Tablo 4. Atıf Yılı Periyodu/ Alt Konu Karşılaştırması

Alt Konu	Yıl							Toplam
	1931-1940	1941-1950	1951-1960	1961-1970	1971-1980	1981-1988		
Genel Turizm	9	9	23	94	68	25	228	
Ekonomi	2	8	23	88	73	27	221	
Pazarlama	0	0	20	56	44	15	135	
Yönetim	0	3	8	34	25	4	74	
Muhasebe	2	0	11	14	10	1	38	
İktisadi Planlama	0	0	2	12	10	10	34	
Finans	0	1	7	19	3	3	33	
Eğitim	0	0	8	10	9	5	32	
Diğer	4	9	31	75	63	11	193	
Toplam	17	30	133	402	305	101	988	

yada Alman ekolünün hâkim olduğu dönemde, Türkiye’de daha çok Fransız ve İngiliz kaynaklarının kullanıldığı bilgisine ulaşılmasını sağlamıştır. Yıllar içerisinde çok yazarlılık durumunun arttığı belirlenmiştir. Yazarlar olarak Archer, Hunziker, Defert gibi turizm tanımına önemli katkılar sağlayan isimler öne çıkmış, Türk araştırmacılardan da Türk turizmine katkılarıyla bilinen Çelik Gülersoy’un en fazla atıf alan yazar olduğu tespit edilmiştir.

Turizmin araştırıldığı ilk yıllardaki katkılarıyla dünyada turizm alanına katkı sağlayan bu isimlerin kitapları günümüzde de referans kitaplar olarak kullanılmakta olup kaynak gösterildikleri yılların müstesna eserleridir. Farklı disiplinlerden beslenen turizmde, ilk yıllar ekonomi, pazarlama ve yönetim gibi konular ağırlıkta olurken, 1960’lı yıllarla birlikte genel turizm araştırmalarının hız kazandığı görülmüştür. Bu dönem turizmin ayrı bir bilim dalı olarak incelenmesiyle açıklanabilir. Bütün bu açıklamalar Prof. Dr. Hasan Olalı’nın eserlerinde geniş dil bilgisi sayesinde farklı disiplinlerden temel eserleri inceleyip turizm kitaplarında bu temel kaynaklara yer verdiğini göstermiştir. Günümüz turizm kitaplarında hala kaynak olarak kullanılan bu kitapların 1950’li 60’lı yıllarda Türkçe kitaplarda yer alması turizm alanının anlaşılmasında ve gelişmesinde önemli katkı sağlamıştır. Günümüze nazaran kıt olan kaynakların bu şekilde değerlendirilmesi dönem itibariyle önemli bir öngörü olarak değerlendirilebilir. Prof. Dr. Hasan Olalı’nın günümüz turizm camiası tarafından hala saygıyla anılması da bu öngörü ve emeğin bir sonucudur.

## KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, B. (1981). İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi’nde Yapılan Turizm Tezleri, [http://anatolia-journal.com/ataad/depo/bilgibankasi/bulent\\_036.pdf](http://anatolia-journal.com/ataad/depo/bilgibankasi/bulent_036.pdf), Erişim tarihi: 13 Mayıs 2019.
- Al, U. (2005). Çok Yazarlılığın Bilimsel İletişimdeki Yeri. İçinde M. E. Küçük (Editör), *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer’e Armağan* (ss. 31-41). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Al, U. (2008). Türkiye’nin Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım. (*Basılmamış Doktora Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı.
- Al, U. ve Coştur, R. (2007). Türk Psikoloji Dergisi’nin Bibliyometrik Profili, *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (2): 142-163.
- Altaş, A. (2017). Türkçeye Tercüme Edilen Gastronomi Kitaplarının Bibliyometrik Analizi, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1): 103-117.
- Ayaz, N. ve Türkmen, B. M. (2018). Yöresel Yiyecekleri Konu Alan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi, *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 2 (1): 22-38.
- Aydın, B. (2018). YÖK Tez Merkezinde Yiyecek İçecek İşletmeciliği Alanında Kayıtlı Bulunan Tezlerin Bibliyometrik Analizi, *Disiplinlerarası Akademik Turizm Dergisi*, 2 (1): 23-38.
- Boyraz, M. ve Sandıkçı, M. (2018). Gastronomi Bildirilerinin Değerlendirilmesi: Turizm Kongreleri Örneği (2013-2017), *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (4): 873-889.
- Çakıcı, A. C., Yıldırım, O. ve Karacaoğlu, S. (2013). Ulusal Turizm Kongreleri Bildirilerinin Bibliyometrik Profili, *14. Ulusal Turizm Kongresi* (ss. 1429-1447). Kayseri.
- Çiçek, D. ve Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi’nde Yayımlanan Hakem Denetimli Makalelerin Bibliyometrik Profili, *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4):734-756.
- Dallı, Ö. (2013). Türkiye Turizmi Tarihi kapsamında gerçekleştirilen görüşme. (23 Kasım 2013), İstanbul. (Görüşen: Dönüş Çiçek).
- Diodato, V. P. (1994). *Dictionary of Bibliometrics*. ABD: The Hawthorne Press.
- Evren, S. ve Kozak, N. (2013). Bibliometric Analysis of Tourism and Hospitality Related Articles Published in Turkey, *Anatolia -An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 25 (1): 61-80.
- Güçlü Nergiz, H. (2014). Türkiye’de Lisansüstü Turizm Tezlerinin Bibliyometrik Profili (1990-2013), *VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiriler Kitabı* (ss. 212-221). Aydın: Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi ve Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Güdü Demirbulat, Ö. ve Tetik Dinç, N. (2017). Sürdürülebilir Turizm Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Profili, *Seyahat ve Otel İşlemeciliği Dergisi*, 14 (2): 20-30.
- Hall, C. M. (2011). Publish or Perish? Bibliometric Analysis, Journal Ranking and The Assesment of Research Quality in Tourism, *Tourism Management*, 32(1): 16-27.
- İçöz, O. ve Kozak, N. (1999). Turizm İşletmeciliği Dergisi’nin Turizm Literatürüne Katkısı Hakkında Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (Eylül-Aralık): 9-17.
- Korzay, M. (2013). Hasan Olalı: Eğiticilerin Eğitmeni, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24 (2): 276 – 280.
- Kozak, N. (1994). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi’nde Yayımlanan Yazılar Üzerine Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5 (Aralık): 22-33.
- Kozak, N. (2000a). Türkiye’de Akademik Turizm Literatürünün Gelişim Süreci Üzerine Bir İnceleme, *DAÜ: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (1):15-55.
- Kozak, N. (2000b). Hasan Olalı: Kısa Yaşam Öyküsü ve Tespit Edilebilen Eserleri ile Yönettiği Tezlerin Bibliyografyası Üzerine Bazı Gözlemler, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (Eylül -Aralık): 9-21.

- Kozak, M. ve Kozak, N. (2016). Institutionalisation of Tourism Research and Education: From The Early 1900s to 2000s, *Journal of Tourism History*, 8 (3): 275-299. <https://doi.org/10.1080/1755182X.2017.1284274>, Erişim tarihi: 24 Mart 2018.
- Olalı, H. (2013). Türkiye Turizmi Tarihi kapsamında gerçekleştirilen görüşme. (25 Eylül 2013), İzmir. (Görüşen: Ece Tandoğan).
- Osareh, F. (1996). Bibliometrics, Citation Analysis and Co-Citation Analysis: A Review of Literature, *Libri*, 46: 149-158.
- Özel, Ç. H. ve Kozak, N. (2012). Turizm Pazarlaması Alanının Bibliyometrik Profili (2000-2010) ve Bir Atf Analizi Çalışması, *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4): 715- 733.
- Pendlebury, D. A. (2008). White Paper Using Bibliometrics in Evaluating Research. Web of Knowledge. [http://wokinfo.com/media/pdf/UsingBibliometricsinEval\\_WP.pdf](http://wokinfo.com/media/pdf/UsingBibliometricsinEval_WP.pdf), Erişim tarihi: 2 Nisan 2018.
- Sünnetçioğlu, S., Yalçınkaya, P., Olcay, M. ve Mercan, Ş. O. (2017). Turizm Alanında Yazılmış Olan Gastronomiye İlişkin Tezlerin Bibliyometrik Profili, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5 (Special issue2): 345-354.
- Tayfun, A., Küçükergin, F. N., Aysen, E., Eren, A. ve Özekici, Y. K. (2016). Turizm Alanında Yazılan Lisansüstü Tez- lere Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz, *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 1 (1): 50-69.
- Tonta, Y. ve İlhan, M. (2002). Contribution of Hacettepe University Faculty of Medicine to the World's Biomedical Literature (1988-1997), *Scientometrics*, 55 (1): 123-136.
- Turan, A. (2014). Turizm Konulu Yüksek Lisans Tezlerinin Bibliyometrik Özellikleri (1984-2013), VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi Bildiriler Kitabı (ss. 3-15), Aydın: Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi ve Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Yılmaz, G. (2017). Ulusal Turizm Kongrelerinde Gastronomi ve Mutfak Sanatları Alanı ile İlgili Yayınlanan Bildiriler Üzerine Bir Araştırma, *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 6 (1): 1-21.



#### Dönüş ÇİÇEK

Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'ndan mezun oldu (1997). Yüksek lisans derecesini Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Dalı'ndan (2000), doktora derecesini de Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Dalı'ndan aldı (2017). Balıkesir Üniversitesi'nde çalıştı (1998 – 2004). 2004 yılında Anadolu Üniversitesi'nde çalışmaya başladı. Halen Anadolu Üniversitesi Eskişehir Meslek Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, kat hizmetleri, alternatif turizm, turizm ve kalkınmadır.



#### Ebru ZENCİR ÇİFTÇİ

Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'ndan mezun oldu (1997). Yüksek lisans derecesini Anadolu Üniversitesi'nden Turizm ve Otel İşletmeciliği Dalı'ndan (2004), doktora derecesini de Anadolu Üniversitesi'nden Turizm ve Otel İşletmeciliği Dalı'ndan aldı (2013). Anadolu Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (2006). Çeşitli otel ve seyahat acentelerinde çalıştı (1995-2006). Halen Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, restoran yönetimi, gastronomi ve turizm işletmeciliğidir.



## Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda Alanında Görülen Sorunlar (1957-1963)\*

*Problems in the Field of Touristic Promotion and Propaganda Activities During the Period of the Ministry of Press-Edition and Tourism (1957-1963)*

Erol EVCİN\*\*

\*\*Dr., Kültür ve Turizm Uzmanı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 06490 Emek, Ankara.

E-posta: erol.evcin@ktb.gov.tr

ORCID: 0000-0002-2433-5134

### MAKALE BİLGİLERİ

**Makale işlem bilgileri:**

Gönderilme tarihi: 15 Kasım 2018

Düzeltilme: 25 Ağustos 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** Türkiye Turizm Tarihi, Tanıtma, Propaganda, Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı.

### ARTICLE INFO

**Article history:**

Submitted: 15 October 2018

Resubmitted: 25 August 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** Tourism History of Turkey, Promotion, Propaganda, Ministry of Press-Edition and Tourism.

### ÖZ

Türkiye turizm tarihi içinde önemli bir merhaleyi teşkil eden Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı (BYTB) döneminde (1957-1963) turizm alanındaki gelişmeleri tetikleyen ve kuvvetlendiren bir unsur olarak turistik tanıtım ve propaganda faaliyetleri önem arz etmiştir. Türkiye'nin tarihi ve doğal değerlerinin ülke insanına olduğu kadar yabancılara da tanıtılması, turistler nezdinde olumlu bir ülke imajı uyandırılması BYTB tarafından esaslı bir hedef olarak benimsenmiştir. Bununla birlikte ülkenin içinde bulunduğu siyasi, idari, iktisadi ve sosyal sorunlar, turizm altyapısının yeterli olmaması ve Batılı ülkelerin olumsuz yönde seyreden tarihi Türkiye algısı turizmin bütün alanlarını olduğu gibi tanıtma ve propaganda faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir. Çalışma kapsamında, Türkiye turizmde önemli bir geçiş dönemini ve gelişim merhalesini teşkil eden BYTB döneminde turizmin tetikleyici unsurları arasında yer alan tanıtma ve propaganda faaliyetlerinde karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır. Bu sorunların tespiti ve çözümü konusunda dile getirilen görüş ve öneriler, bu doğrultuda gerçekleştirilen faaliyetler Türkiye turizm tarihinin dönüm noktalarından biri olan BYTB döneminin anlaşılması açısından önem arz etmektedir.

### ABSTRACT

The Ministry of Press-Edition and Tourism (MPET, 1957-1963) is an important period in the history of Turkey tourism. In this period, tourism promotion and propaganda activities were important as a factor triggering and strengthening the development in the field of tourism. Introduction the Turkey's historic and natural values to Turkish citizens and foreign touristic and awakening a positive image about the country has been among the main objectives by MPET. However, the country's political, administrative, economic and social problems, the lack of adequate tourism infrastructure and the negative perception of Turkey in the Western countries, has negatively affected the promotion and propaganda activities. In the study were discussed the problems of promotion and propaganda activities in the period of MPET. The opinions and suggestions expressed in the determination and solution of these problems and the activities carried out are important to understand the MPET period.

### GİRİŞ

Türkiye'de turizm faaliyetleri Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren devlet destekli olarak ivme kazanmaya başlamış ve bu süreç turizmin bir Bakanlık statüsüne kavuştuğu BYTB döneminde (1957-1963) dönüm noktalarından birini yaşamıştır. BYTB, Türkiye'de turizm faaliyetlerinin geliş-

mesi ve ülkenin tarihî, doğal, kültürel ve sanatsal değerlerinin ülke insanına ve yabancılara tanıtımını hususunda önemli hizmetlerde bulunmuştur. Turizm alanında ülke sathında ciddi değişimleri beraberinde getirecek olan Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nun (TTB) 1963'te teşkiline hazırlık süreci olarak değerlendirilebilecek bu dönem aynı zamanda turizme ilişkin faaliyetler için yol ve yön tayin edici etkilere sahip Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın da (1963-1967) yürürlüğe girdiği bir dönem olmuştur.

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça'da düzenlenen "Hasan Olalı Turizm Sempozyumu"nda sunulmuş halinin, yazar tarafından daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.

Turizm teşkilatlanması konusunda bir olgunlaşma süreci olarak değerlendirilebilecek BYTB dönemi ve bu dönemde gerçekleştirilen turistik tanıtma ve propaganda faaliyetleri Türkiye turizm tarihi açısından önem arz eden konulardan birini teşkil etmektedir (Evcin 2017: 41-91). Bu süreçte turizm ve tanıtma alanında yaşanan olumlu gelişmelerin yanı sıra ülkenin siyasi, iktisadi ve sosyal durumu nedeniyle birçok sorunun belirginleştiği veya gün yüzüne çıktığı da görülmektedir. TTB'ye geçiş ve Kalkınma Planı'nın uygulama sürecinde karşılaşılan sorunların yanı sıra siyasi irade değişikliğine yol açan 27 Mayıs 1960 tarihli Hükümet darbesi de söz konusu dönem itibarıyla ülke ve dünya sathındaki etkileriyle turistik tanıtma ve propaganda çalışmalarına sekte vuran gelişmeler arasında yer almıştır. Bütün bu sorunlar Türkiye turizm tarihi açısından BYTB döneminin önem arz eden yönlerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışma BYTB döneminde turistik tanıtma ve propaganda alanında karşılaşılan sorunlara odaklanmıştır. Bu sorunların başta devlet yetkilileri olmak üzere turizm alanında faaliyet gösteren ilim insanları ve sanatçılar ile hususi ve gönüllü kuruluş temsilcileri tarafından değerlendirilişi ve bunlara yönelik olarak dile getirilen çözüm önerileri de çalışma çerçevesinde ele alınan konular arasında bulunmaktadır.

Bu kapsamda incelenen konu ve dönem çerçevesinde, bütçe görüşmeleri vesilesiyle turizm, tanıtma ve propaganda konusundaki tartışmaları kapsayan Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC), Millet Meclisi Tutanak Dergisi (MMTD), Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi (CSTD), Kurucu Meclis Tutanak Dergisi (KMTD), Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi (TMTD) bunların yanı sıra Resmî Gazete (RG) ve resmî raporlar çalışmada yararlanılan resmî hüviyetli kaynak grubunu teşkil etmiştir. Buna ek olarak turizm konusunu sıklıkla işleyen Cumhuriyet gazetesi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu (TTOK) Belleteni, İller ve Belediyeler Dergisi, Turizm Bülteni ve Turizm gazetesi gibi söz konusu dönemin önemli süreli yayınları çalışmaya ışık tutan başlıca kaynaklar arasında yer almıştır.

## BASIN-YAYIN VE TURİZM BAKANLIĞI'NDA TEŞKİLAT KANUNU SORUNU

1949-1957 yılları arasında faaliyet gösteren Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün (BYTGM) kuruluş kanununa göre söz konusu birim ülkeyi halka yakından tanıtmak üzere gerekli imkânları hazırlamak, yabancıların Türkiye'deki tabiat güzelliklerini ve sanat eserlerini görmelerini kolaylaştıracak tedbirleri almak ve bu alandaki özel teşebbüsleri teşvik etmek gibi turistik tanıtma ve propaganda faaliyetleri ile ilişkili ciddi görevler üstlenmişti. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar arasında matbu eserler, filmler, fotoğraflar hazırlamak ve yayınlamak; sergi, konser ve konferans düzenlemek gibi görevler yer almaktaydı. Ayrıca tanıtma ve propaganda faaliyetleri ile bağlantılı olarak iç ve dış basın ve yayını takip etmek, radyo yayın postalarının işleyişini düzenlemek gibi sorumluluklar da kurumun görev alanına girmektedir.

Devlet teşkilatında gerçekleştirilen ani bir düzenleme neticesinde 1957'de teşkil edilen BYTB, bağımsız bir teşkilat kanunu yapılmadan, BYTGM'nin teşkilat yapısı ile çalışmalarına devam etmek durumunda kalmıştı. Türkiye'de ve dünya turizminde büyük ilerlemelerin yaşandığı bir dönemde çağdaş ihtiyaçları karşılamak konusunda yetersiz hâle gelmiş bir genel müdürlük mevzuatı ile bir Bakanlığın idare edilmesi hiç şüphesiz ülkedeki turizm faaliyetlerini olumsuz yönde etkilemişti. Bu yıllarda BYTB bütçelerinin Başbakanlığa bağlı Müstakil Genel Müdürlük bütçesi hâlinde kanunlaşmış olması bu soruna basit bir örnek teşkil etmekte idi. Bu sorunu hızlı bir şekilde çözmek üzere hazırlanan yeni "Teşkilât Kanunu Tasarısı" bütün Bakanlıkların görüş ve önerileri alınarak, ilk olarak yasama yetkisini elinde bulunduran Millî Birlik Komitesi'nin, ardından da Kurucu Meclis'in onayına sunulmuştu. Netice olarak BYTB bünyesindeki turizm yapılanması, içinde bulunduğu bu normal olmayan durumdan ancak yeni teşkilat kanunu ile hakiki hüviyetine kavuştuğu 1963'te TTB'nin kuruluşu ile kurtulmuştu (RG 28.5.1949). Bu bağlamda 1957-1963 yılları arasında devam eden teşkilat kanunu boşluğu turizmin bütün alanlarında olduğu gibi tanıtım ve propaganda faaliyetlerinde de etkin hamlelerin yapıl-

masını engellemiş ve bu konuda ciddi sorunların yaşanmasına sebebiyet vermişti.

Öyle ki Bakanlığın teşkilat kanununun yokluğu, bu münasebetle ortaya çıkan idari sorunlar ve bunların tanıtma ve propaganda faaliyetlerine etkileri nedeniyle hâlihazırda yürürlükte olan turizm anlaşmalarından yeterince verim alınamaması bu sorunlara yalnızca bir örnek teşkil etmekteydi. Tokat Milletvekili Zeyyat Kocamemi'nin İsrail ile BYTGM arasında yapılan müşterek turizm propagandası anlaşması vesilesiyle dile getirdiği üzere bu anlaşmanın uygulanması konusunda esas faydalanacak tarafın Türkiye olması beklenirken İsrail'in istikrarlı turizm teşkilatı ve başarılı propaganda çalışmaları neticesinde İsrail'e Türkiye'den giden turist sayısı İsrail'den Türkiye'ye gelenden fazla olmuştu (MMTD 26.2.1962: 584).

BYTB'nin bir teşkilat kanununun bulunmamasının turizm çalışmaları hususunda yarattığı sorunlar TBMM'de, 1960 sonrasında ise Kurucu Meclis'te, Millet Meclisi'nde ve Cumhuriyet Senatosu'nda tartışılan başlıca konular arasında yer almıştı. Bu mecralarda, teşkilâtının genişlemiş olması nedeniyle BYTGM'nin büyük çaplı görevler üstlendiği, ancak bu görevleri yerine getirmek için söz konusu birimin hâlihazırda teşkilatlanmasının uygun olmadığı, bu nedenle mevcut mevzuatın sınırlarının zorlandığı sıklıkla dile getirilmişti. Bu suretle Bakanlık tarafından yapılan çalışmaların BYTGM'nin çalışmalarının ötesine geçemediği vurgulanmıştı. Bakanlığın asıl görevinin turizm işleriyle uğraşmak ve Türkiye'yi yabancı ülkelere, yabancıları da Türkiye'ye tanıtmak olduğu, dolayısıyla basın ve yayın isminin ve faaliyetlerinin bu bakanlığın görev ve sorumlulukları arasından çıkartılması gerektiği ifade edilmişti. Çok cepheli olan turizm davasını yürütmek ve döviz sağlayan bir endüstri haline getirmek üzere idari, malî ve sosyal görevleri bulunan bir teşkilatlanmaya gidilmesi gerektiği, ancak bütün resmî ve özel teşebbüs ve teşekküllerin turizm ile ilgili çalışmalarını koordine edecek, turizm plan ve programlarının uygulanmasına yön verebilecek tarzda bir teşkilât ile turizm meselesinin ciddiyetle ele alınabileceği dile getirilmişti. Buna ek olarak turizm çalışma-

larına sekte vuran bütün mevzuatın gözden geçirilmesi ve bu konuda gerekli değişikliklerin yapılarak muhtelif Bakanlıklar ve Başbakanlık ile iş birliği yapılması hususları da beyan edilen görüş ve öneriler arasında yer almıştı (KMDT 26.2.1961: 491-510).

Görüldüğü üzere bu dönem basın ve yayın faaliyetlerinin turizm faaliyetlerinden ayrılması konusundaki görüşlerin de keskinleştiği bir dönem olmuştu. Meclis görüşmeleri sırasında CHP Grubu adına Kırklareli milletvekili Ahmet Naci Arı da halkın %70'inin okuma ve yazma imkânlarından mahrum olduğu Türkiye'de radyonun dünya ve ülke hakkında hızlı, zamanında ve doğru haber vermesi, kültür ve eğitime yardımcı olması, neredeyse tek eğlence aracı durumunda olması nedeniyle müstakil bir idare ile ele alınması gerektiğini dile getirmişti. Teknik alanda meydana gelen gelişmeler de radyo ve televizyon idaresinin devlet bünyesinden ayrılmasını gerektiriyordu (CSTD 6.2.1963: 552-553). Gazeteci ve yazar Ecvet Güresin de BYTB teşkilat kanunu ve yapısı hakkındaki tartışmalara katılarak:

*Tanıtma ve turizm artık ayrı ayrı ilim dallarıdır. Uzman ister, para ister ve alakalı teşekküller arasında koordinasyon ister. Bir bakanlık kuruluyor, senelerdir teşkilat kanunu yoktur. 34 küsur milyon lira ile hem memur maaşlarını verecek hem radyoları idare edecek hem de Türkiye'yi tanıtacak turizm faaliyetini geliştirecek. Buna değil işten anlayanlar, havadaki kuşlar bile güler... (Cumhuriyet 12.2.1962: 2)*

şeklinde düşünce beyanında bulunmuştu. Bu şekilde basın-yayın ve turizm faaliyetlerinin müstakil olarak ele alınması konusundaki gerekliliği dile getirmişti. Artık bütün ülke tarafından malum hâle gelmiştir ki BYTGM teşkilat kanunu BYTB bedenine dar gelmekte idi. Dahası güncel gelişmeler turizm faaliyetlerinin basın ve yayın organlarından tamamen ayrılmasını kaçınılmaz bir hâle getirmişti.

#### **BASIN-YAYIN TURİZM BAKANLIĞI YURT DIŞI TEŞKİLATI VE NİTELİKLİ PERSONEL SORUNLARI**

BYTB'nin merkez teşkilatı kadar turistik tanıtım ve propaganda çalışmalarının odak noktasını teşkil eden yurt dışı teşkilatı da yükümlü olduğu görev ve sorumluluklar kapsamında hassasiyet arz eden idari birimler arasında yer almıştı.

Bu bağlamda Türkiye'nin dünya sathındaki imajı ile çok yakından ilgili olan yurt dışı teşkilatının çalışma tarzı, bu teşkilatta görevli basın ataşelerinin yeterlikleri konusu devlet kademelerinde ve kamuoyunda tartışma konusu olmuştu. Meclis görüşmeleri sırasında CHP Grubu adına Kırklareli milletvekili Ahmet Naci Arı Türkiye'nin dış ülkelerde gereği gibi tanınmadığını ülke hakkında yapılan tanıtıcı faaliyetin yetersiz olduğunu belirterek şunları ifade etmişti (CSTD 6.2.1963: 552):

*Turist celbi düşünülürken tanıtma teşkilâtının en önemli ve hayati rolü oynadığı hatırdan çıkarılmayarak, haber büroları, basın ataşelikleri, hariciye teşkilâtı, ticaret ataşelikleri bu mevzuda koordine bir çalışmaya artık yönelmelidir. Basın ataşelikleri ve haber bürolarının medeni âlemdeki, propaganda ve tanıtma yarışının, değeri ile mütenasip bir çalışma temposuna; çeşitli ve geniş imkânlar, yeni bir ruh ve anlayış ile katılmaları temin edilmelidir. Çalışmalarını hâlâ yeterli ve arzulanan seviyede bulamadığımız bu teşkilâtı bütünü ile ele alarak hatırlar, gönül bir yana dört başı mamur bir hale getirmek için gerekli tedbirler alınmalı, komşu memleketlerin bugün bilhassa Türklerle meskûn yerlerinde haber bürolarının ihdası da düşünülmelidir.*

Arı (1963), dünyada turistik propaganda çalışmalarının önem kazandığı ve çeşitlendiği söz konusu dönemde Türkiye'nin yurt dışındaki teşkilatının hızlı ve etkin bir yapıya kavuşturulması hususundaki gerekliliği bu şekilde dile getirmişti. Söz konusu dönem itibariyle basın ataşelerinin yetersizlikleri konusunda ortaya çıkan şikâyetlere temas ettiği TBMM görüşmeleri sırasında Ankara Milletvekili Hasan Tez, Çalışma Vekili ve BYTB Vekili Halûk Şaman'a basın ataşesi olmak için ne gibi şartlar arandığına dair yazılı bir soru sorma gereği hissetmişti. Şaman, bu soruya ilgili kanun hükümlerince BYTB tarafından yabancı ülkelerde görev yapan basın ataşelerinin gidecekleri ülkelerde en çok konuşulan lisanlardan birini çok iyi bilmeleri ve Genel Müdürlük teşkilatında, ajanslarda veya günlük gazetelerde üç yıldan az olmamak üzere devamlı olarak çalışmış olmaları gerektiğini belirtmişti. Bu şartlara sahip olmayan bir basın ataşesinin teşkilatta yer almadığını vurgulamıştı (TBMM ZC 2.5.1960: 356).

Bununla birlikte benzer yöndeki şikâyetlerin ilerleyen süreçte de devam ettiği anlaşılmaktadır. Gazeteci ve yazar Kemal Zeki Gençosman,

dış teşkilatta elçilerin en büyük yardımcıları durumunda olan ataşelerin kitlelerle rahatça temas imkânlarının yanı sıra Türkiye'yi etkin bir şekilde tanıtma imkânlarına sahip olduklarını ve Türkiye'ye ilişkin bilgilerin ataşeler vasıtasıyla rahatlıkla elde edilebildiğini ifade ederek yeni teşkilât kanununda bu hususların dikkate alınması hususundaki beklentilerini dile getirmişti. Bu husustaki tayinlerin çok dedikodulu hadiseler olduğunu ve bu göreve lâyık olmayanların basın ataşesi olarak görevlendirilmemesi gerektiğini belirtmişti (KMTD 26.2.1961: 494). Maraş Milletvekili Mehmet Şişman ise ehil olmayan basın ataşeleri konusunun yurt dışına yansıyan etkileri nedeniyle ciddi bir sorun teşkil ettiğini vurgulamıştı (KMTD 26.2.1961: 506-507).

TBMM Bütçe Komisyonu adına turizmin öneme değinme gereğini hisseden Cumhuriyet Senatosu Tabii Üyesi Ahmet Yıldız ise:

*Dışardaki temsilcimiz tanıtıma sağlayacak, memleketimize turist celbini temin edecek, bizleri buldukları memleketlerdeki fikir kanaat ve faaliyetlerden haberdar edecek, elçiliklerimizle paha biçilmez hizmetlerde bulunacak ve dönüşte de oradaki müktesebatları ile memleketimize önemli hizmetlerde bulunacak olan dış basın temsilcilerinin önemli fonksiyonu izahtan varestedir.*

diyerek ülke içinde ve dışında propaganda vasıta ve imkânlarına sahip olan BYTB'nin bu alanda önemli ve zor bir görevinin olduğunu belirtmişti. Basın ataşelerinin turistlere henüz ülkelerinden ayrılmadan Türkiye'ye gelme arzusu uyandıracak şekilde Türkiye hakkında yeterli bilgi akışını sağlamalarının önemine temas etmişti. Ülke ile ilk temas ettikleri noktadan itibaren turistlere gümrük, emniyet ve döviz işlemleri hususlarında gerekli kolaylıkların sağlanmasının yanı sıra turistlerin gezilecek yerler, ulaştırma, konaklama ve eğlence imkânları hakkında bilgi verilmesinin halk tarafından "tam bir hüsnü kabul" ile karşılanmaları önemini vurgulamıştı. Yurt dışı teşkilatının yabancı ülke örneklerinde olduğu gibi yetkin personel, geniş boyutlu bütçe, devlet çapında plan ve koordinasyon isteyen çok yönlü bir çalışma alanı olduğuna değinmişti (KMTD 26.2.1961: 502). Gazeteci Akkan Suver'in yurt dışındaki basın ataşelerinin harekete geçirilerek propaganda ve reklama yönelik çalışmalarda bulunulması yönündeki tavsiyeleri de Yıldız'ın



görüşleri ile uyumluluk arz etmekteydi (Suver 1962: 17, 22).

Yurt dışındaki kültür ve turizm teşkilatının tanıtım faaliyetleri hususunda önemli bir sorumluluk üstlendiğine değinen Prof. Dr. Sabri Esat Siyavuşgil ise çeşitli etkinlikler vesilesiyle tanıma fırsatı bulduğu Avusturya'nın Türkiye'deki Kültür Ataşesi Prof. Dr. Jordan ile yurt dışında görev yapan Türk Basın Ataşeleri arasında bir kıyaslama yaparak Türkiye'nin bu konudaki eksikliklerini dile getirmişti. Jordan; Türk lisanını, tarihini, sanatını, medeniyetini, Türkiye-Avusturya tarihî ilişkilerini gayet iyi bilmekte idi. Bu şahıs Avusturya'nın kültürel özelliklerini Türk'lere tanıtmakla yetinmeyip, Türk sanatkarlarını Viyana'ya davet ederek sergiler açtırmakta, Avusturyalı sanatçılara Türk piyesi oynatmakta, Viyanalılara Türk virtüözlerini dinlettirmekte ve elindeki kısıtlı imkânlarla rağmen iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerini geliştirmeye gayret göstermekteydi. Bu gibi başarılı çalışmaları nedeniyle Jordan'ın adeta Türkiye'nin Viyana'daki Kültür Ataşesi gibi çalıştığına vurguda bulunan Siyavuşgil, söz konusu gayretleri konusunda beğenisini ve şaşkınlığını gizlememiş ve Avusturya'nın kültür, turizm, tanıtma ve propaganda politikaları hakkında şu hususlara dikkat çekmişti (Siyavuşgil 1960: 10):

*Türkiye gibi komşuları bulunmayan, ticari münasebetleri de pek sıkı olmayan memleketlere bile Prof. Dr. Jordan gibi değerli şahsiyetler gönderebiliyorlar. Yoksa adam katlı-ğı orada da memleketi kasıp kavursa, bize Kültür Ataşesi olarak bambaşka tipte insanlar yollarlardı. Hiçbir yabancı dil bilmemek, gideceği memleketin tarihî ve medeniyeti hakkında en küçük bir fikre sahip olamamak, oranın kültür bakımından kalburüstü şahsiyetlerini tanımamak ve tanımak için de kendini sıkıkmamak, hâsılı gaf yaparım korkusuyla hiçbir işe elini sürmemek ve sürmek zorunda kalınca da mutlaka herkesi kendisine güldürecek kadar çam devirmek itiyat ve kabiliyetinde olanlar seçilir ve bunlar arasından da yüksek makamlara intisabı olanlar memuriyete tayin edilirdi. Demek iyi yetişmiş, iyi niyet ve sağlam şahsiyet sahibi insanların bolluğu sayesinde, böyle nazik ve ehemmiyetli vazifelere kolayca ehil kimseler buluyorlar ve parti gayreti ve şahsi dostluklar işe karıştırılmaksızın memleketin her yerde yüzünü ağartmak mümkün oluyor.*

Siyavuşgil, bu tespitleriyle kültür ve turizm çalışmaları hususunda gıpta ettiği Avusturya ile sitem ettiği ülkesi arasında özlü bir kıyas yapmış

ve Türkiye adına ciddi bir özeleştiride bulunmuştu.

Gazeteci ve yazar Mazhar Kunt ise turizm hareketlerinin Avrupa'dan Doğu Akdeniz ülkelerine yöneldiği söz konusu dönemde Türkiye'nin bu durumdan istifade edemediğini vurgulayarak: "*Dış memleketlerde Basın Ataşelerimiz, Ticaret Ataşelerimiz, Kültür Ataşelerimiz var. Fakat bunlardan Türkiye hakkında malumat isteseniz verecek bir broşürleri yoktur. Binlerce liralık döviz tahsisatlı ataşelikler kurarız, bunların çalışması için gerekli malzemeyi temin etmeyiz. Denizden geçer çayda boğuluruz.*" diyerek yurt dışındaki temsilciliklerin tanıtma ve propaganda çalışmalarında kullanacakları tanıtım materyalleri eksikliklerine ve bunun yol açtığı sorunlara işaret etmişti (Kunt 1962: 2).

Ankara Milletvekili ve Kurucu Meclis Esnaf Teşekkülleri Temsilcisi Hasan Tez 1961 yılı bütçe görüşmeleri sırasında, yurt dışında görevlendirilen basın ataşelerinin Demokrat Parti erkânından seçildiğini, Başbakan Adnan Menderes tarafından lisan bilmek gibi yeterliklerine bakılmadan taltif amaçlı görevlendirildiklerini iddia etmiş, bu münasebetle de BYT Bakanı Cihad Baban'dan Demokrat Parti zamanında yurt dışına gönderilmiş bütün basın ataşelerinin geri çağırılması ve yerlerine ehil basın mensuplarının gönderilmesi talebinde bulunmuştu (KMTD 26.2.1961: 505). 27 Mayıs Hükümet darbesini takip eden süreçte artışa geçen bu gibi talepler Bakanlığın yurt dışı teşkilatında köklü değişikliklere gidilmesini tetiklemişti. Nitekim Milli Birlik Hükümeti döneminde BYTB tarafından ilk aşamada Brüksel ve Beyrut Basın Ataşelikleri ile San Francisco, Brüksel ve Bağdat Haberler Bürolarının lağvına karar verilmiş, diğer ülkelerde görev yapan ataşelerin de merkeze alınması ve yerlerine mahalli kâtiplerin bakması kararlaştırılmıştı. Bu durum Bakanlığın yurt dışında çalışma imkânlarını daha da zora sokmuştu (Evcin 2017: 45).

Yurtdışında nitelikli personel istihdamı ile bunların çalışma imkân ve kabiliyetlerinin artırılması hususunun önemine işaret eden bir diğer basın mensubu Burhan Arpad ise Türkiye'yi yurt dışında tanıtmakla yükümlü basın ve kültür ataşelikleri ile haber bürolarının Hükümet darbesi sonrasında yeniden ele alınması ve etkin hâle getirilmesi hususundaki gerekliliğe işaret etmiş-



ti (Arpad 1960: 6). Millet Meclisi'nde AP Meclis Grubu adına bu duruma temas eden İzmir Milletvekili Nihat Kürşat dış temsil konusunda basın ataşelikleri ve haberler bürolarının "yeni bir ruh ve geniş imkânlarla" harekete geçirilmesi gerektiğini, bu doğrultuda uzun yıllar başarılı hizmetlerde bulunmuş San Francisco Haberler Bürosu'nun kapatılmasının hatalı olduğunu, San Francisco'nun bir taraftan büyük bir turizm hareketinin odak noktası, diğer taraftan aleyhte çalışan bazı unsurların yoğun bir şekilde yerleştikleri bir bölge olması itibarıyla Türkiye için önemini koruduğuna değinmişti. Turist çekme ve karşı propaganda faaliyeti ile görevli bir teşkilâtın San Francisco'da tekrar kurulmasının gerektiğini, benzer şekilde Orta ve Kuzey Avrupa'nın merkezi olan ve "Müşterek Pazar" dolayısıyla Türkiye için ayrı bir önem arz eden Brüksel Basın Ataşeliği ve Turizm Bürolarının yeniden açılmasının faydalı olacağını belirtmişti. Benzer şekilde, turist çekmek açısından önem arz eden Yunanistan'da Atina teşkilâtının genişletilmesi ve İsrail'de yeniden bir temsilciliğin ihdas edilmesi gerektiğine işaret etmişti (MMTD 26.2.1962: 574). Yurtdışında Türkiye'nin gereği gibi tanınmamasını tanıtıcı faaliyetlerin yetersizliğine bağlayan Kırklareli Milletvekili Ahmet Naci Arı da CHP Grubu adına bu soruna çözüm olmak üzere komşu ülkelerde özellikle Türklerle meskûn yerlerde haber bürolarının ihdasının önem arz ettiğine vurguda bulunmuştu. Arı'nın turist celbinde hayati bir rol oynadığını vurguladığı basın ataşelikleri ve haber bürolarının medeni dünyadaki propaganda ve tanıtma yarışında yer bulabilmeleri için hariciye teşkilatı ve ticaret ataşelikleri ile koordineli ve hızlı bir çalışma temposuna girmeleri doğrultusundaki önerileri de dikkat çekiciydi (CSTD 6.2.1963: 552).

#### **YABANCI ÜLKELERDE TÜRKİYE İMAJI, MENFİ PROPAGANDA VE FAALİYETLER**

Tarih boyunca sosyal, kültürel, siyasi, iktisadi ve askerî alanlarda birçok örneği görüldüğü üzere Türklere karşı olumsuz bir önyargıya sahip olduğu gözlemlenen Batı dünyasında BYTB döneminde de Türkiye hakkında bilgi eksiklikleri göze çarpmaktaydı. Bunun bariz sebeplerinden

biri hiç şüphesiz Türklerin tarihlerini yazmak ve bunları yabancılara aksettirmek konusundaki zafiyetleri idi. Bu durum tarihsel boyutu ile ilmi alanda öteden beri belli başlı şikâyet konularından birini teşkil ediyordu.

Bu noktada, söz konusu dönemde Londra'da muhabir olarak görev yapan G.A. Öztürk'ün uzun yıllar Avrupa'da Türklerin aleyhine olarak sürdürülen propagandaların etkilerinin hâlihazırda hissedilmeye devam ettiğini belirterek, Türkiye'yi Avrupalılara sevdirmenin uzun ve yorucu bir emek istediğini vurgulaması dikkat çekicidir (Öztürk 1962: 19). Türklerin tarihî kimliğinin Avrupa devletleri için bir tehdit unsuru olarak görüldüğüne çeşitli vesilelerle şahit olmak mümkündür. Bu imaj Cumhuriyet döneminde kırılmaya çalışılsa da Türkiye üzerindeki menfi propaganda ve algılar uzun yıllar devam etmişti. Buna örnek olmak üzere 1630-1635 yıllarındaki Viyana Kuşatmaları'ndan beri Viyana Kalesi'nde Türklerin gelip gelmediklerini orduya bildirmek üzere sembolik olarak bekleyen bir gözcü taburunun varlığına ilişkin dönemin basınına yansıyan haberler dikkat çekicidir. Habere göre, Viyana'daki sembolik gözcü taburu 322 seneden beri kalede beklemekte ve bu iş için tahsisat almakta idi. Öyle ki ancak 1957'de Viyana Belediyesi tarafından yayımlanan bir tebliğ doğrultusunda söz konusu gözcü taburunun lağvına karar verilmişti (TTOK Belleteni 1957: 9). Türkiye'nin ve Türklerin turistik imajına büyük ölçüde zarar veren bu tür anlayışların ve bakış açılarının değiştirilmesinin ülkenin varlığı, uluslararası alandaki imajı ve geleceğe yönelik çalışmaları açısından önem arz ettiğini belirten sabık Turizm Dairesi Müdürü Selahattin Çoruh bu hususta şunları beyan etmişti (Çoruh 1959: 335):

*Memleketimizi tanıtmak kadar kendimizi de tanıtmak lüzumunun her zamandan daha çok kuvvet bulduğu bir devirdeyiz. Dış turizmin gelişmesi, asırlardan beri tanınmamış hatta tanınmak şöyle dursun; yanlış, fena tanınmış olan halkımızın Batı dünyasına hakiki değerleriyle tanıtılmasına sebep olacaktır. Batı dünyası bizi sırf kılıç zoruyla ülkeleri fethetmiş ve imparatorluklar kurmuş asker millet olarak tanır. Bu yanlış kanaate o kadar bağlanmıştır ki Türk'ün müşterek medeniyete olan büyük hizmetlerini tamamiyle inkâr eder. Daha doğrusu bundan tamamiyle gafildir. Hakkımızda verilen bu yanlış ve muzır peşin hükümlere bugün bile tesadüf edilmektedir.*

Türkiye'yi ziyaret eden turist sayısının artması ile yabancıların Türkiye ve Türk insanı hakkındaki olumsuz düşüncelerinin ortadan kalkabileceğini ve aleyhte propagandalara önem vermeyeceklerini dile getiren Çoruh (1959), gerek turizm yolu ile gerek diğer yollarla gerçekleştirilecek tanıtma ve propaganda çalışmalarında Batı dünyasının Türkiye'yi ve Türk milletini tanımadığı gerçeği üzerinden hareket etmek gerektiğini belirtmişti. Zira ABD'ye giden Türk gençleri ile iş adamları, Türkiye'nin İran ve Mısır ile karıştırıldığına ve bir Ortadoğu ülkesi olarak algılandığına sıklıkla şahit olmaktadır. Dahası Amerikalıların Türkiye'deki idare sistemi, Türk insanının fiziksel özellikleri ve medeni çehresine ilişkin herhangi bir bilgi sahibi olmadıkları da gözlemlenmekteydi. Hatta Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı topraklarının bir parçası durumunda olan komşu ülkelerde bile yeni nesillerin Türkleri gereği gibi tanımadıkları, eski nesillerin ise unutmak üzere oldukları görülmekteydi (Çoruh 1958: 195). Türkiye'nin yabancı ülkelerdeki imajı ve tanıtımı konusundaki eksikliklerine temas eden Cihad Baban'ın tespitleri de bu bağlamda önem arz etmekte idi (Baban 1962: 2):

*Türkiye kendini dünyaya tanıtabilmiş bir memleket değildir. Bir kavim kendini tanıtma ihtiyacı ile kıvranıyor, içimizde bir duygu bizi mütemadiyen dürtüklüyor ve yabancılara medeni millet olduğumuzu, harem hayatı yaşamadığımızı hatırlatmak istiyor. Buna rağmen karikatürler hâlâ Türk'ü fesli gösterir, hâlâ bir Türk bir suç işlese o suç bütün millete mâl edilerek yazılır. İtalya'da her gün turist soydukları hâlde hiçbir Amerikalı bundan yüksünmez, bizdeki en küçük vaka gazetelere intikal eder. Yani bu demektir ki bizi tanımazlar...*

Baban'ın belirttiği üzere Türkiye ve Türk imajı konusunda asırlar öncesine kadar giden olumsuz intibalar birçok konuda olduğu gibi turizm alanında da büyük sorunlara neden olmaktadır. Benzer şekilde, Türklerin kendilerini dünya satışında ifade etmek hususunda zafiyet gösterdiklerini ve bu durumun ülke turizmi için büyük sorunlara yol açtığını dile getiren profesyonel turist rehberi ve yazar Ercüment Özbay da ülkeye misafir olarak gelenlerin elinde yalan yanlış veya eksik bilgiler içeren rehber kitapların bulunduğu şahit olmaktadır. Mevcut tarih kitapları ile turizm broşürlerinde ise Bizans merkezli bir bakış açısı hâkim durumda idi (Özbay 1960: 11-12).

Görüldüğü üzere Batı dünyasının oryantalist bakış açısı turizm alanında da çeşitli vesilelerle ve çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktaydı. Tarih ve sanat araştırmaları ile tanınan Halûk Yusuf Şehsuvaroğlu baskı sayısı yüksek bazı yabancı dergi muhabirlerinin zaman zaman Türkiye hakkında propaganda yapacaklarını belirterek müzelerde çekim yapmak üzere ilgili makamlardan izin istediklerini, bu şekilde kendilerine tanınan izinlerle birlikte: *"Bağdat Köşkü'ne nargileler koyalım, Harem Dairesi'nde padişahların kaç karılı olduklarını gösterelim"* gibi tekliflerde bulduklarını ve bu tür fotoğraflar çekmek arzusunda olduklarını ifade etmişti. Söz konusu muhabirlerin köşkün Hazine Dairesi'nde de "bir barbarlık arayışı" içinde oldukları gözlemlenmekteydi. Şehsuvaroğlu, son olarak Time ve Life dergilerinde gördüğü bu tür yazıların turistik propaganda aracı olarak kullanılmasının ve müzelerin bu zanla baskı altına alınmasının doğru bir yaklaşım olmadığını belirtmişti (Şehsuvaroğlu 1961: 2).

Prof. Dr. Sabri Esat Siyavuşgil ise benzer bir anlayışla şehircilerin özellikle turizm bölgelerine sanatkarların elinden çıkmış bir heykel, havuz veya şelale gibi unsurların yerine bir katlı, pencerelerin altı sedirle çevrelenmiş, ortasında fiske, bir köşesinde ocak, pirinç kahve takımları, kulpsuz fincanlar, aralıksız iskemleler ile nargilelerden ve duvarlarında acem basması tablolarından oluşan müzeyi andıran bir bina içinde "Şark Kahvesi" tesis etme merakını eleştirmişti. Bunların turistlerin ilgisini çekebileceğine değinmekle birlikte şehrin en azından birkaç önemli bölgesinde Batı tarzında, Viyana ve Paris üslubunda birer "Garp Kahvesi"nin açılmasını da aynı şekilde önemseyen Siyavuşgil bu tür mekânların iç ve dış tasarımları, garsonlarının tarzı ile kahvehane kültürüne katkı sağlayacağını ve perişan bir manzara arz ettiğini belirttiği mahalle kahveleri için de iyi bir örnek teşkil edebileceğini vurgulamıştı. Bu suretle: *"içerisinde yüksek sesle konuşulmayan, avaz avaz garson çağrılmayan, şamata ile tavla oynanmayan, iskemlenin üstüne bağdaş kurup oturulmayan, yere izmarit atılmayan temiz, düzenli ve zarif birkaç kahvehanenin hem turistlerin hem de yerli halkın memnuniyetine sebep olacağını"* beyan etmiş ve bu konuda gösterilecek hassasiyetin tu-

ristik faaliyetler açısından önem arz ettiğine değinmişti (Siyavuşgil 1959: 15).

Türklere karşı besledikleri husumetten ve Türkiye toprakları üzerindeki tarihî emellerinden bir türlü vazgeçmeyen bazı ülkelerin geçmişten gelen bir alışkanlıkla Türkiye aleyhindeki propaganda faaliyetlerine ısrarla devam ettikleri de görülmekteydi. Örneğin Suriye Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Şam Turizm Dairesi Müdürlüğü tarafından 1958'de basılan turistik haritalar Hatay'ı Suriye sınırları içinde göstermekteydi. Türk Hükümeti'nin protestosu ile dağıtımı durdurulan bu turistik haritaların 1962'de tekrar Halep ve diğer şehirlerde dağıtıldığı görülmüştü. Bu haritalar "Birleşik Arap Cumhuriyeti-Suriye Eyaleti Birleşik Haritası" başlığını taşımakta idi. Suriye'nin okul kitaplarında ve atlaslarında da daima bu tema işlenmekte idi (Cumhuriyet 25.11.1962: 1-7; CSTD 11.6.1963: 515). Benzer bir anlayışla yabancı ülkelerde Türkiye coğrafyasındaki yer isimlerinin ısrarlı bir şekilde Türk hâkimiyetinden önceki isimlerle anıldığı görülmekteydi. Öyle ki bu yöndeki şikâyetlerin artması ve Muğla Milletvekili Adnan Akarca'nın bu durumu Millet Meclisi'nde dile getirmesi üzerine BYT Bakanı Celâl Tefvik Karasapan bu soruya cevap verme gereği hissetmişti. Türkiye'deki coğrafya isimlerinin gelişigüzel değiştirilmesi nedeniyle ortaya çıkan şikâyetlerin üzerinde durulması gereken bir mesele olduğunu dile getiren Karasapan yabancıların örneğin Uludağ'a "Olemp Dağı", İstanbul'a "Konstantinopol" demelerinin millî hisleri rencide etmemesi gerektiğini ifade etmişti. Turistik bültenlerde ve yazılarda mahallerin tarih ve arkeolojik bakımdan önemlerini gösteren isimlerin kullanılabilceğini vurgulamıştı (MMTD 22.2.1963:173).

Bu dönemde Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen turistlerin ifadelerine göre Yunan seyahat acenteleri Türkiye'ye gelmeyi arzu eden yabancı turistleri bu düşüncelerinden vazgeçirmek için türlü şekillerde kandırmak ve fikirlerini çelmek yoluna gitmekteydi (TTOK Belleteni 1960: 12). Örneğin 1959 yılı Mart ayında iki turistin Efes'te zehirlendikleri haberini yazan iki Yunan gazetesi turistleri Türkiye seyahatleri konusunda dikkatli olma-ya davet etmişti (TTOK Belleteni 1960:12). Ahmet

Halil takma adı ile kaleme aldığı bir yazısında Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'nun tespitlerine göre de Paris'te Türkiye'nin vapurlarının seyahat faaliyetlerinin yabancı bir büro tarafından ve oldukça isteksizce yürütüldüğüne şahit olunmaktaydı. Türkiye'ye seyahat sorunlarından bahsederek turistik seyahati için İtalya'yı tercih ettiğini belirten bir Alman turistin Türkiye'ye seyahat etme düşüncesinde olan turistlerin fikirlerini çeldirici tavrı da durumun ciddiyetini gösteren başka bir örnek olarak müşahade edilmişti (Halil 1958: 20).

Türk kültürüne ait unsurların bir zamanlar Osmanlı tebaası olan ülke halkları tarafından benimsenmesi ve kendilerine mâl edilmesi gibi olaylar da bu dönemde sıklıkla görülen hadiseler arasında idi. Paris'te 1959'da düzenlenen Tiyatro Festivali vesilesiyle Yunanlıların icra ettikleri Karagöz oyununu takip eden Prof. Dr. Sabri Esat Siyavuşgil, bu oyunun Yunanistan'a Türklerden gitmiş olmakla birlikte Yunanlıların bu oyunu zamanla işleyerek kendi toplumlarına mâl etmeye başladıklarını, oyunlardaki karakterlerin ve konuların bile zamanla değişiklik gösterdiğini dile getirmişti. Siyavuşgil Türkiye'de Karagöz gölge oyunu ve benzer türdeki kültürel değerlere sahip çıkılmaması nedeniyle: "Eğer biz cedlerimiz derin bir felsefe ve ince bir nükteye sardıkları bu güzel oyunu zamanla hor görüp bir köşeye atmışsak, bunun vebâli sadece bize aittir." (Siyavuşgil 1959:12) diyerek konu hakkında sitemlerini dile getirme gereği hissetmişti.

Türkiye turizmi için önem arz eden isimler arasında yer alan Raufi Manyas'ın BYTB dönemindeki turistik tanıtma ve propaganda faaliyetlerine dair gözlemleri ve tecrübeleri de çalışmamıza ışık tutacak mahiyettedir. Bu hususta Manyas'ın dikkat çektiği önemli unsurlardan biri tabâhat konusu olmuştur. Manyas, bu dönemde özellikle ABD'de tabâhat<sup>1</sup> konusunda yapılan yayınların çokluğuna işaret ederek, bu konuda dünya çapında ilgi gören birkaç kitaba dikkat çekme gereği hissetmiştir. Bunlardan Joan Rowland'ın 1950'de yayınlanan "Good Food from the Near East" adlı kitabında Ermenistan mutfağına

<sup>1</sup>Tabâhat: Yemek pişirme sanatı



ayrılan ve 64 sayfa tutan yemekler Manyas'ın dikkatini çekmişti. Bu yemeklerin belli başlıları arasında pirinç ve yayla çorbaları, balık pilaki, hünkârbeğendi, döner kebab, keşkek, kuzu kaplama, pilav, kadayıf, baklava ve helva gibi Türk yemek kültürüne ait belli başlı unsurlar yer almaktaydı. Kitapta bu Türk yemeklerinin Ermenice isimlerle ve Ermeni kültürüne özgü yemekler olarak nakledildiği göze çarpmakta idi. Kitabın Türkiye faslı içinse basit türden yemek isimlerine ve tariflerine yer veren 20 sayfa ayrılmıştı. Manyas ele aldığı ikinci kitabın pastalar kısmında da içine kuru üzüm katılan basit keklerle, "strudel" e ve hamur işlerine değinildiğini görmüş, ancak bu konuda son derece kaliteli İzmir'in çekirdeksiz üzümüne hiç temas edilmeyip, kaba kuru olarak tanımladığı "korint üzümü" nün tavsiye edilmesini eleştirmişti. Mısır ve Roma döneminden başlayarak ülkelerin mutfak tarihçelerini veren diğer bir kitabın Türkiye kısmında ise: "*Bir Türk tabâhat sistemi yoktur. Rum aşçıları incelmış faik bir çeşni tesis etmişlerdir... Türkiye balıkları iyidir, fakat bunları ancak Rum aşçıları iyi pişirirler... Türkiye'de şeker yerine ekseriyetle bal kullanılır. Ekseriyetle şişman olan Türk kadını mütemadiyen şekerli şeyler yer ve hareket etmez.*" gibi yerici ifadeler yer almakta idi.

Türkiye'nin turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecek bu eserler söz konusu dönemde ülkede üzerine titrenen turizm davasında sistemli ve metotlu bir tanıtım ve propaganda planına ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktaydı. Bunun yetkililer tarafından da görülmesi ve bu konuda gerekli tedbirlerin alınması önem arz etmekteydi (Manyas 1958: 13-16). Türk tabâhatının dünya sathında tanıtımının Türkiye turizmüne sağlayabileceği faydalar ve bu konuda çözülmeyi bekleyen büyük ölçekli sorunlar bu suretle Manyas tarafından dile getirilmişti. Türkiye'nin ABD'deki tanıtım faaliyetlerini değerlendiren gazeteci ve yazar Hasan Refik Ertuğ ise New York şehrinin Manhattan semtinde meşhur "Beşinci Avenue" üzerinde Türk yemekleriyle tanınmış, Türk içkilerinin içilebildiği, tavla oynanan, sıklıkla Türkçe hitapların işitildiği, duvarlarında Boğaz ve Haliç resimlerinin yer aldığı bir lokanta ile benzer tarzda alaturka lokantaların ve hatta ince saz çalınan gazinoların bulunduğunu gözlemlemişti. Şark

dekorlarıyla süslenmiş bu tür lokallerin genellikle Rumlar tarafından işletilmesi ve Türklerin bu tür mekânları işletmek konusunda geri planda kalması hiç şüphe yok ki Türkiye'nin tanıtımı ve reklamı açısından önemli bir boşluk yaratmakta ve türlü riskleri içinde barındırmaktaydı (Ertuğ 1959: 5-7).

## TANITMA VE PROPAGANDA VASİTALARINA İLİŞKİN SORUNLAR

Sahip olduğu tarihî, doğal, kültürel ve sanatsal değerleri ile Türkiye'nin turistik bir değer olarak dünya sathında tanıtılması ve bu konuda farkındalık yaratılması hiç şüphe yok ki amaca uygun turistik tanıtım ve propaganda vasıtalarının kullanılmasını gerektirmekteydi. Birbiriyle yakın bir ilişki içinde bulunan tanıtım, propaganda ve reklam faaliyetleri bu nedenle BYTB döneminde üzerinde özellikle durulan turizm çalışmaları arasında yer almıştır. Diğer yandan gösterilen bütün hassasiyete rağmen Türkiye'nin tanıtım ve propaganda imkânları ile faaliyetlerinin yeterli düzeyde olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Bu süreçte aşağıda çeşitli örneklerle açıklayacağımız gibi tanıtım, propaganda ve reklam konularında birçok sorunla karşılaşmıştı.

Tanıtım ve propaganda faaliyetlerine ayrılan bütçenin yetersizliği söz konusu dönemde BYTB'ye yöneltilen eleştirilerin odak noktalarından birini oluşturmuştu. BYTGM 1961 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Temsilciler Meclisi Üyesi İlhan Esen planlı bir turizm sanayi hamlesi yapılması doğrultusundaki gerekliliği dile getirmiş ve bütçe imkânlarının artırılarak klasik mecrada icra edilen turistik doküman basım ve yayım faaliyetlerinin üzerinde bir tanıtım ve propaganda faaliyetine girişmenin yerinde olacağını vurgulamıştı (KMTD 26.2.1961: 498-499):

*Arkadaşlar sadece broşürler bastırmak, takvim yapraklarına İstanbul Boğazı'nın, Efes Harabelerinin renkli resimlerini basmak, garson kursları açmak ve şurada burada 'Türkiyemiz güzel bir memleket, her türlü tabii ve tarihî zenginliklere sahiptir.' demekle bu mühim dava halledilecek zannedilmesin. Hiç şüphesiz bunlar da lüzum. Ama işe temelinden başlamak şarttır. Bunun için de süratle plânlı bir turizm sanayi faaliyetine geçmeye mecburuz. Esefle kaydetmek gerekir ki memleketimizde bu yıl da turizm çalışmaları broşür bastırmak ve garson kursu açmak gibi müteferrik işlerden ibaret kalacaktır. Elimizdeki bütçe tasarısı bizi böyle düşünmeye zorluyor...*

Esen'in bütçe yetersizliğinin esaslı bir turizm altyapısı oluşturmaya yönelik girişimleri engellediği ve dolayısıyla kapsamlı bir turistik tanıtma ve propaganda faaliyetine de engel olduğu doğrultusundaki görüşleri esasen muhtelif partilerin milletvekilleri tarafından da kabul gören bir gerçekliğin ifadesi olmuştu. Nitekim bu konudaki serzenişler ilerleyen süreçte de devam etmiş ve Kalkınma Planı ile 1963 yılı bütçe görüşmeleri sırasında da yoğun bir şekilde tartışılmıştı. Yeni Türkiye Partisi Grubu adına Tunceli Milletvekili Mehmet Ali Demir Meclis bütçe görüşmelerinde resmî ve özel sektörün turizme yatırdığı milyonlarca lira yatırımın gereği kadar değerlendirilebilmesinin Türkiye'ye turist gönderebilecek ülkelerde her çeşit vasitadan faydalanmak suretiyle yapılacak geniş bir propaganda hareketi ile mümkün olabileceğini belirtmişti. Turistik amaçlar ve tesisler uğruna yapılacak yatırımların en az %25'inin bu işin propagandasına sarf edilmesi gerektiğini ifade ederek: *"Her köşesi başlı başına bir cennet olan yurdumuzu tanıtmak imkânlarından mahrum olduğumuz müddetçe turizmden gelecek milyonları düşünmek bir nevi hayal mahsulünden başka bir şey olmaz."* demişti (CSTD 6.2.1963: 550). BYT Bakanı Kamuran Evliyaoğlu, Türkiye'nin tarihi ve doğal özelliklerine rağmen bunlardan söz konusu döneme kadar yeterine istifade edilemediğini ifade ederek: *"Biz maalesef kendi memleketimizi kendimiz tanımıyoruz. Yabancılar çoğu kere memleketimizi bizden daha iyi tanıyorlar, takip ediyor ve yayın yapıyorlar."* şeklinde görüş bildirmişti (Turizm Bülteni 1962: 3).

Görüşmeler sırasında Adalet Partisi Grubu adına Aydın Milletvekili İskender Cenap Ege ise tanıtma ve propaganda alanındaki çalışmalara ayrılan miktarlar doğrultusunda Kalkınma Planı ile genel bütçe arasındaki tutarsızlıklara dikkat çekmişti. Buna göre, Türkiye'nin turizm propagandasını yapacak, ülkeyi ve halkı her bakımdan dünyaya tanıtmaya çalışacak olan turizm alanına Kalkınma Planı'nda 30 milyon ayrıldığı hâlde bir çelişki ile 1963 yılı bütçesinde bu miktarın 4,5 milyon liraya düşürülmesinin uygulamada sorunlar yaratacağına temas etmişti. Örnek olarak Yunanistan'ın turizm propagandası için 1962'de bütçesine 100 milyon liraya yakın bir tahsisat konulduğunu vurgulayan Ege, turizm yönünden

Türkiye'nin Yunanistan'a göre "daha bakir, daha az tanınmış bir ülke" olduğunu ve Türkiye'nin propagandaya Yunanistan'dan daha fazla ihtiyaç duyduğunu belirtmişti (CSTD 6.2.1963: 537). Buna cevap olmak üzere BYT Bakanı Celâl Tevfik Karasapan, Kalkınma Planı ile bütçede öngörülen meblağlar konusundaki çelişki konusunda Ege'nin haklı olduğunu belirtmekle birlikte bu dağılımın bütçe kaynaklarıyla uyumluluğu sağlamak üzere icra edildiğine dikkat çekmişti. 30 milyonluk bir propagandaya girişmenin zamansızlığına temas eden Karasapan henüz böyle bir propaganda ile Türkiye'ye gelebilecek bir milyon turisti karşılayacak durumda olunmadığını, böyle bir girişimin propagandadan ziyade karşıt propaganda olacağını belirtmişti (CSTD 6.2.1963: 564).

Sinop Milletvekili Cemil Karahan, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adına Millet Meclisi'nde yaptığı konuşma ile Bakan Karasapan'ın Türkiye'ye gelecek turistler için henüz hazırlıklı olunmadığı ve böyle bir durumda iase, ibate ve yer temini bakımından sıkıntıya düşüleceği şeklindeki düşüncelerini eleştirmişti. Bu düşüncelerin makul görünmekle beraber dünyada hiçbir milletin turist karşılamaya yönelik dört başı mamur bir hazırlığından da bahsetmenin mümkün olmadığını vurgulamıştı. Türkiye'ye gelen turistlerin de bir kısmının memnun olmadan geri dönebilecekleri ve bundan korkmamak gerektiğini dile getirmişti. Bu suretle BYGM'nin 1963 yılı bütçesi çerçevesinde devlete düşen vazifenin turistik propaganda yapmak olduğunu, bu girişimi gören hususi teşebbüslerin de zamanla propaganda hususunda devletin faaliyetlerini tamamlayıcı bir rol oynayacaklarını belirtmişti (MMTD 22.2.1963: 162-163).

Söz konusu dönemin teknolojik altyapısı ve imkânları düşünüldüğünde tanıtma, propaganda ve reklam hususunda basılı materyallerin başat rol oynayan unsurlar arasında yer aldığı görülecektir. Ancak ilan, afiş, broşür basımı ve dağıtım hususundaki eksiklikler ülkedeki tanıtım ve propaganda çalışmalarının etki derecesini düşürmekte idi (Suver 1962: 17). BYT Bakanı Celâl Tevfik Karasapan ise yapılan çalışmalar hakkında bilgi verdiği Meclis konuşmaları sırasında



1963 yılı bütçesi çerçevesinde bütün Türkiye'yi kapsayan, her bölgeye ait tanıtıcı yayınların, broşürlerin ve afişlerin hazırlanacağını ve ülkedeki otelleri, motelleri, kamp yerlerini ve turistik özelliğe sahip olmamakla beraber turist kabul edecek otelleri gösterecek bir bülten üzerinde çalıştıklarını da ifade ederek bu dokümanların Türkiye sınırlarına gelen turistlere ve yabancı turizm bürolarına gönderileceğini vurgulamıştı (CSTD 6.2.1963: 564).

Hiç şüphe yok ki, yayın vasıtasıyla yapılan propaganda çalışmaları ülkenin tanıtımı hususunda başarıyı tetikleyen belli başlı unsurlar bulunmaktaydı. Türkiye'nin turistik değerlerini tanıtmak üzere reklam faaliyetlerine girilmemesi, tanıtım ve propaganda hizmetleri için turizm acenteleri ve büroları ile işbirliği tesis edilmemesi ve bu teşekküllere söz konusu faaliyetleri gerçekleştirmek üzere komisyon vermekten imtina edilmesi gibi nedenlerle söz konusu dönemde yabancı ülkelerdeki seyahat acentelerinde Türkiye'ye ait yayın bulmakta zorluk çekiliyordu (TTOK Belleteni 1960: 4). Turistik tanıtım ve propaganda konusunda yapılan yayımların içeriği, basımı ve bunların ülkelerin ve coğrafyaların ihtiyaçlarına uygun zamanlarda dağıtımı bu hedefe ulaşmak hususunda önem arz etmekteydi. Çoruh'un da vurguladığı üzere propaganda faaliyetinin amacına ulaşabilmesi için bu tür eserlerin hitap edilen ülkelerin zihniyetine uygun olarak kaleme alınması, özellikle lisan ve ifade bakımından kolay anlaşılır ve net bilgiler içermesi önem arz etmekteydi. Özlü bir içeriğe sahip, kaliteli ve bol resimli metinler, anlaşılır ve çarpıcı ifadelerle basılmış afişler tanıtım ve propaganda çalışmalarında başarılı olmanın belli başlı gerekleri arasındaydı. Bunların bol miktarda yabancı ülkelerdeki seyahat acentelerine, seyahat vasıtaları şirketlerine, turizm teşekkülleri ile kulüplerine dağıtım tanıtım ve propaganda çalışmalarına önemli bir katkı sağlamaktaydı (Çoruh 1958: 237).

Buna karşın söz konusu faaliyetler hususunda birtakım sorunlarla karşılaşabilmekteydi. Hâlihazırda basılan broşürlerin dışı süslü olmakla birlikte içeriklerinin eksik bilgilerle dolu olduğunu ve yetersiz bir lisanla kaleme alındığını belirten gazeteci Akkan Suver'in bu iddiasını dik-

kate almak gerekmektedir (Suver 1962: 17, 22). Kıbrıs ziyareti sırasında Kıbrıs Basın Ataşesinin taleplerine rağmen kendisine yeterli sayıda resim, broşür, afiş gönderilmediğini belirten Tokat Milletvekili Zeyyat Kocamemi'nin de bu noktada BYTB'nin zafiyetine dikkat çektiği görülmektedir (MMTD 26.2.1962: 584-585). Türkiye'yi yabancılara tanıtılabilmek amacıyla çeşitli diller üzerinden yayın hayatına başlayan "Turizm" gazetesinin ilk sayısında, turizm alanında dünya çapında bir değere sahip olan Türkiye'nin Avrupa'da hâlâ 6-7 senelik broşürlerinin dolaşmasının ve bunların da sınırlı sayıda olmasının ciddi bir soruna işaret ettiği belirtilmişti. Gazete ayrıca tanıtım kampanyalarında sürekliliğin sağlanması, çağdaş reklam tekniklerin kullanılması, bu doğrultuda Türkiye'nin yalnızca Avrupa'nın birkaç şehrinde değil, dünya çapında bir propaganda ile tanıtılması hususundaki öneme dikkat çekmişti (Turizm 1 27.9.1962: 1-5). Avrupa ülkelerinde ve ABD'de seyahat planlarının kış aylarında yapılarak özellikle yazın tatile çıkıldığını belirten gazeteci ve yazar Burhan Felek ise mayıs ayı itibarıyla bile bu ülkelerde çıkan dergilerde Türkiye'ye dair tanıtım haberleri ile ilanlarının yer almamasının anlaşılır olmadığını dile getirmişti (Felek 13.5.1963: 3). Turizmin ayrılmaz bir vasıtası olan propagandanın bir ilim ve ihtisas konusu olduğunun kabul edilerek bu işe ciddiyetle yaklaşılmasını salık veren Cumhuriyet Senatosu Üyesi Şadi Kocaş, Türk tarih ve kültürü ile yakın ilişkiler içinde bulunan Orta ve Yakınoğu gibi Türkiye propagandasının kolay yapabileceği coğrafyaların da turizm alanında değerlendirilmesi gerektiğini dile getirmişti (CSTD 6.2.1963: 546-547).

Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, yurt dışında seyahatleri sırasında Türkiye'nin tanıtımına yönelik faaliyetlerin ve materyallerin eksiliğine şahit olan aydınlardan biri olmuştur. Fındıkoğlu'nun edindiği izlenimler Türkiye ile tarihî bağları bulunan hatta bir zamanlar Osmanlı topraklarına dâhil olan ülkelerde bile turistik tanıtım faaliyetlerinin Türkiye'ye göre ileri safhalarda olduğu yönünde idi. Örnek olarak Mısır'ın Avrupa'daki seyahat bürolarında ve otellerde duvar ilanlarından, levhalardan, broşürlerden ve dergilerden oluşan zengin dokümanlarını görmek mümkündü. Hatta "Egypte Travel Ma-

gazine" adlı dergi her ay turistik ülkelerde dağıtılmaktaydı. Mısır Turizm Müdürü Bedreddin Celâl Bey, turizm hareketlerini artırmak ve sorunlara çözüm bulmak üzere Avrupa ülkelerinin yerli turizm idareleri ile sürekli müzakerelerde bulunmak ve anlaşmalar yapmak suretiyle faal bir anlayış benimsemişti. ABD, Fransa, İngiltere, İtalya ve İsviçre'de hatta demir perde gerisi ülkelerde Mısır Turizm Dairesi'nin uzun zamandır büroları bulunmaktaydı.

Benzer şekilde, Avrupa'nın büyük ya da küçük her şehrinde Yugoslavya'yı yabancılara ve yerlilere tanıtan materyallerin görülebileceğini ifade eden Fındıkoğlu, ikinci bir "Cote-d'Azur" olarak tasvir edilen Adriyatik sahillerinin her yerinde: "Durma! Bana gel" diyen propaganda malzemelerinin bulunduğunu, başta Bosna Hersek olmak üzere Slovenya, Hırvatistan ve Sırbistan'ın tarihî ve doğal güzellikleri ve Türklerden kalma camileriyle Avrupa'nın her tarafında tanındığını ifade etmişti. Bu şekilde doğu ülkelerini, camiye ve minareyi görmek isteyen Avrupalıların bile buralara akın ettiğini vurgulamıştı. Bu bilgilerden hareketle Fındıkoğlu turistik propaganda malzemelerinin Türkiye'nin yurt dışında tanıtılmasına yönelik çalışmalarda kullanılacak etkin unsurlardan biri olduğunu dile getirmişti (Halil 1958: 20). Turizmin gelişmesi yolunda Yugoslavya, İtalya ve Yunanistan'ın Avrupa şehirlerinde sarf ettikleri gayretleri yakından müşahede eden isimler arasında yer alan İstanbul Milletvekili Fahrettin Kerim Gökay Paris'te ve diğer şehirlerin caddelerinde, metro istasyonlarında söz konusu ülkelerin büyük reklam afişlerine rastladığını, buna karşın bir yatırım konusu olarak ele alınmadığını belirttiği Türkiye'de turizmin hâlihazırda yetersiz seviyede bulunduğunu ve çalışmaların takviyeye ihtiyacı olduğunu ifade etmişti (MMTD 6.4.1962: 272).

Bu yıllarda BYTB Turizm Dairesi Enformasyon Bürosu tarafından Antalya, İstanbul ve Türkiye broşürleri basılmakta ve talep edenlere dağıtılmakta idi. İstanbul'da bu yöndeki çalışmalara katkı sağlamak üzere turistlere Sirkeci'deki "Turizm Zabıta Bürosu"nda turistik broşürler dağıtılmaktaydı (Cumhuriyet 12.7.1961: 2). Ancak turistlere ulaşma noktasında bu çalışmaların yeterli

olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Türkiye'de turistlere hitap ederken göz önünde bulundurulması gereken hususlara dikkat çeken AID Teşkilatı Sanayi Dairesi'nde Turizm Müşaviri olarak görev yapan Raymond Brisach bunlar arasında öncelikle havaalanına, limana, hudut kapısında gelen turiste Türkiye içindeki gezisini planlarken yardımcı olacak dokümanların önemine değinmişti. Ana dilinde yazılmış tarihî ve doğal yerleri gösteren, ulaşım vasıtalarına dair bilgiler içeren broşürlerin ve bir bakışta anlaşılabilir bir yol haritasının temin edilmesi bu kapsamındaki başlıca çalışmalar içinde yer almaktaydı (Brisach 1961: 466).

Mecliste propaganda malzemelerinin gerekliliği tartışma konusu olmuştu. CHP Grubu adına Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga bütçe görüşmeleri sırasında turistik tanıtma ve propaganda dokümanlarının önemine temas ederek şunları söylemişti (MMTD 22.2.1963: 157):

*Turizm propaganda ve tanıtıma en fazla ihtiyaç duyulan bir endüstridir. Yabancı memleketler bugün bize de cazip görünen turizm hareketlerini turistik kaynaklarının bolluğundan değil ve fakat propaganda ile broşür ve afiş baktırıp dağılmakla, dokümanlar filmler yapmakla temin etmişlerdir. Turizmle ilgili broşür ve renkli afişler basıp dağıtmak, tanıtma filimleri yapmak hiçbir şekilde israf sayılmamalıdır. Aksine, bu imkânlarımızı geliştirmekte her memlekette çok bu yola, bu vasıtalara muhtaç olduğumuz unutulmamalıdır.*

Görüldüğü üzere Çanga, Türkiye'nin tanıtımı hususunda etkin rol oynayan turistik dokümanlar için bütçede ayrılan tahsisatın israf sayılması doğrultusundaki değerlendirmelere şiddetle karşı çıkmış, bu yönde yapılacak çalışmaların her şekilde desteklenmesinde fayda olduğunu beyan etmişti. Turistik tanıtma ve propaganda malzemelerinden alınan gümrük resimleri de yetkililerin ve aydınların gündem maddelerinden birini oluşturmaktaydı. Çanga, Mecliste partisi adına yaptığı konuşma sırasında BYTB tarafından yabancı memleketlerde bastırılmak zorunda kalınan propaganda malzemesinden gümrük resmi alınmasını turizm faaliyetlerini sınırlayıcı bir uygulama olarak gördüklerini belirtmişti (MMTD 26.2.1962: 578). Gazeteci ve yazar Burhan Arpad da benzer şekilde İstanbul Belediyesi tarafından turist acentelerinin vitrinlerine ve yazıhanelerine koydukları uçak modelleri, seyahat şirketlerinin

flamaları, pankart ve harita gibi tanıtma malzemelerinin vergiye tabi tutulmasını eleştirmişti. Dünyanın her tarafında turizm malzemesi adı altında her türlü vergiden muaf tutulan bu işler için belediyeler tarafından olduğu gibi son dönemlerde gümrüklerde de vergi alınmaya başlamasını turizm faaliyetleri açısından olumsuz bir gelişme olarak kaydetmişti (Arpad 1959: 17).

Tanıtma, propaganda ve reklam faaliyetlerinin etkisini artırmak ve işin bir yanından tutarak bu konuda gözlemlenen sorunlara çözüm yolunda mesafe kat etmek üzere “Başbakanlık Mevzuat ve Hukuki Tedbirler Komisyonu” toplantıları sırasında bir dizi tavsiye kararının alındığı görülmektedir. 1955 tarihli Turizm İşbirliği Nizamnamesi'nin de gereği olarak polis memurları ile belediye zabıta memurlarına BYTB tarafından pratik yabancı dil konuşma kitabı hazırlanması ve turistlere rehber olmak üzere el kitapları, bölge ve şehir plan ve broşürlerinin verilmesi hususunun İçişleri ile BYTB Bakanlıkları tarafından ele alınması söz konusu tavsiye kararları arasında yer almıştı. Bu münasebetle müzelerdeki eserlerin halka ve turistlere yayın faaliyetleri, fotoğraflar ve resimler vasıtasıyla tanıtılması, müzelerde bedeli karşılığında fotoğraf çekimine izin verilmesi, ilgi gören eserlerin fotoğraf ve modellerinin satışa sunulması konusundaki uygulamaların önemine vurguda bulunulması da dikkat çekicidir. Buna ek olarak manzara ve turistik mahallerin fotoğraflarının çekilmesi ve PTT gişeleri ve otel gibi mahallerde ülkeye ait manzaraları gösteren posta kartları ile pullarının satılmasının temini için MEB, BYTB ile Ulaştırma Bakanlığı ortak çalışma yapmaya davet edilmişti.

Hava alanlarında, garlarda, yolcu salonlarında enformasyon memurları ile BYTB'nin yabancı dil bilen görevlileri arasında tesis edilecek iş birliği neticesinde turistlere kolaylık sağlanması ve ülkeyi tanıttak turistik yayın dağıtılması tavsiye edilmişti. Denizcilik Bankası'nın ve THY'nin dış ülkelerdeki acentelerinin de birer Turistik Enformasyon Bürosu hâlinde çalıştırılması ve deniz, hava, kara ve demir hatlarında sefer tarifelerini ve ücretlerini gösteren dokümanlar bulundurulması gereği dile getirilmişti. Türkiye'ye yolculuk etmek isteyen turistler için dış ülkelerde bilet te-

min imkânlarının artırılmasının, büyük şehirlerdeki iskele ve garlarda şehir planlarının bulunmasının ve mühim mahallerin bu planlarda işaretleşmesinin isabetli olacağı değerlendirilmişti (TTGHR 1961: 9-25). Görüldüğü üzere alınan tavsiye kararları çerçevesinde turistik tanıtma ve propaganda faaliyetleri ile ilgili olarak devletin birçok birimi kendileri ile ilgisi nispetinde iş birliği içinde çalışmaya davet edilmişti.

Prof. Dr. Sabri Esat Siyavuşgil ise yurt dışında olduğu gibi yurt içinde de yapılacak seyahat faaliyetlerinden önce gerekli bilginin alınabileceği kaynakların sınırlı olduğuna değinmiş ve bunun sonucu olarak iç turizm hareketliliğinde de düşüşün söz konusu olduğuna vurguda bulunmuştu (Siyavuşgil 1960: 14). Gazeteci Akkan Suver İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi turistik şehirlerde danışma (information) servislerinin kış mevsiminde çalışmadığını, çalışanların da hizmet kalitesinin düşük olduğunu belirterek yerli ve yabancı turistleri bilgilendirme hizmetlerinde görülen aksaklıklara temas etmişti (Suver 1962: 17, 22).

Turistik filmler de tanıtma ve propaganda çalışmaları kapsamında etkin bir unsur olarak söz konusu dönemde ele alınan konular arasında yer almıştı. Meclis görüşmeleri sırasında Türkiye'yi yurt dışında tanıttak ve propaganda faaliyetlerini etkin kılmak üzere dokümanter film çekimleri konusu sıklıkla gündeme gelmişti. Bu husustaki çalışmalara değinen BYTB Bakanı Kâmrân Evliyaoğlu, tanıtma çalışmaları kapsamında İstanbul'da Ayazağa mevkiinde bir film stüdyosu teşkili için çalışmalara girişildiğini, bunun için 1961 yılı bütçesi içerisinde 2 milyon 400 bin, 1962 yılı bütçesine de 1 milyon lira tahsis edildiğini ifade etmişti. Bu stüdyonun turistik bölgelerin filminin çekimi ve yabancıların Türkiye'de film çevirmeleri konusunda turizmi teşvik edici hizmetlerde bulunacağını vurgulamıştı (MMTD 26.2.1962: 596). Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga ise dokümanter filmlerle yurt içinde ve dışında Türkiye'yi tanıttak hususunda hızlı hareket edilmesini ve Basın Ataşelerinin de bu konuda etkin bir rol oynayabileceğini ifade etmişti (MMTD 26.2.1962: 578).

Durum böyle iken Tokat Milletvekili Zeyyat Kocamemi'nin Kıbrıs ziyareti ile şahit olduğu



olaylar örneğinde olduğu gibi Türkiye'ye turist celp etmek üzere dokümanter film çekimi hususunda sarf edilen gayretlerin yersiz ve gereksiz uygulamalarla zayıf olduğu da görülebilmisti. Kocamemi'nin ziyareti sırasında Basın Ataşeliği tarafından Marmara vapuru ile Kıbrıs'a gelen İsrail Heyeti'ne yönelik bir film çekmek üzere hazırlık yapılmış, folklor gösterilerinin de yer alacağı bu filmin halka gösterilmesi de planlanmıştı. Bütün bu hazırlıklara rağmen geminin kaptanının çekimlere izin vermemesi gibi sudan bir sebep önemli bir propaganda çalışmasının gerçekleşmesine engel olmuştu (MMTD 26.2.1962: 585). Ülkede renkli filmlerin ve fotoğrafların banyo edilme imkânının olmaması da tanıtma ve propaganda faaliyetleri için ciddi bir sorun teşkil etmekteydi. Bu nedenle Başbakanlık bünyesindeki Mevzuat ve Hukuki Tedbirler Komisyonu tarafından ilgili mercilere turistlerin yasak bölgelerin dışında istedikleri yerde ve temada fotoğraf çekmelerine izin verilmesi, sinematografik filmlerin ise İçişleri Bakanlığı'nın iznine tabi tutulmadan yurt dışına serbestçe çıkarılması hususunun temini için 1934 tarihinde çıkan 2444 sayılı Matbuat Umum Müdürlüğü Kanunu, 2559 sayılı Polislerin Vazife ve Salahiyet Kanunu ile 2550 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkındaki Kanununun uygulanmasına dair nizamnamede tadilat yapılması yönünde tavsiyelerde bulunulmuştu (TTGHR 1961: 26-36).

Turistik tanıtma ve propaganda çalışmalarında etkin bir rol oynayan radyo ile bu konudaki etkisi her geçen gün artan televizyona ilişki çalışmaları da incelenmesi gereken belli başlı turistik vasıtalar arasında yer almaktadır. Radyo yayıncılığı ve yayınları BYTB'nin önde gelen sorumlulukları arasında idi. Söz konusu dönem itibariyle dünya sathında hızla yaygınlaşan radyolar insanlar arasında en geniş haberleşme aracı ve devletlerarasında en etkili propaganda vasıtası olarak kaçınılmaz bir ihtiyaç hâline gelmişti. Ancak halkla ve yabancı turistlerle doğrudan iletişim imkânı sunan bu alanda da turizmin bütün alanlarında olduğu gibi ciddi sorunlar görülmekte idi.

Bütçe komisyonu adına turizm propagandası ile radyo yayınları arasındaki ilişkiye değinmek gereği hisseden Cumhuriyet Senatosu Tabii

Üyesi Ahmet Yıldız, kuvvetli istasyonlara sahip olmamaları nedeniyle radyoların Türkiye'de seslerini pek de duyuramadıklarını vurgulamıştı. Ancak İzmir, İstanbul, Erzurum ve güneyde kurulması planlanan radyoların hazırlık çalışmalarının tamamlanmasıyla ülkenin her tarafından radyo yayını yapılabileceğini ve dinlenebileceğini, bunlar yapılmaya kadar hâlihazırda Ortadoğu'da dinlenebilen kısa dalgaların faaliyette olduğunu belirtmişti (KMTD 26.2.1961: 503). Ülke topraklarında millî radyo istasyonlarının bile rahat dinleme imkânı bulunmadığını, bu radyoların yurt içinde ve yurt dışında rahatça dinlenir, ilgi ile takip edilir hale getirilmesi gerektiği konusuna değinen isimler arasında yer alan Aydın Milletvekili İskender Cenap Ege AP Meclis Grubu adına mevcut verici istasyonların takviyesi ve bunlara yenilerinin eklenmesi, radyo evlerindeki stüdyo noksanlarının, teçhizat, malzeme ve personel eksiklerinin telafisi gibi sorunların giderilmesinde fayda görüldüğünü şu şekilde ifade etmişti (CSTD 6.2.1963: 558):

*Jeopolitik durumumuz itibariyle memleketimiz yabancı radyoların yıkıcı yayınlarına hedef tutulmaktadır. Doğuda ve kuzeyde Rus, güneyde Arap ve batıda demirperde gerisi radyoları durup dinlenmeden vatandaşlarımızı zehirlemeye çalışıyorlar. Hükümetin de bildiği, önlenmesi yolunda gayret sarf ettiği bu meselenin üzerine daha ehemmiyetle eğilmek gerektiğini hatırlatmayı borç biliriz. Yurt içinde ve yurt dışında kolay ve rahat dinlenir bir radyo şebekesine kavuşmak medeni âlemdeki mevkiimizi de takviye edecektir....*

Bütçe görüşmeleri sırasında CHP Grubu adına Bursa Milletvekili Sadreddin Çanga da Bakanlığa bağlı Devlet Radyolarının günün ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak olduklarını, radyo istasyonlarının hemen hepsinin teknik onarıma ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştı. Arap dünyası ile özellikle komünist memleketlerin yayınlarının Türkiye radyolarından daha kuvvetli olarak seslerini ülke sathında duyurduğunu bu nedenle bir an önce bu zararlı yayınları etkisiz hâle getirecek çarelerin düşünülmesi gerektiğini dile getirmişti (MMTD 22.2.1963: 157-158).

Cumhuriyet Senatosu'nda Kalkınma Planı'nın görüşmeleri sırasında, kalkınma plânı tasarısında radyo istasyonlarının çoğaltılması ve yayınların daha tedbirli hale getirilmesi için 80 milyon lira ayrıldığı kaydedildiğini belirten Aydın Milletve-

kili İskender Cenap Ege bu planda radyo bahsinin geniş çaplı olarak ele alınması gerektiğini ifade etmişti. Bu münasebetle şu hususlar üzerinde durmuştu (CSTD 8.11.1962: 152):

*En zehirli propagandalar radyo vasıtasıyla yapılmaktadır. Geniş, jeopolitik toprağa sahip memleketimiz hür milletler cephesini de tutması cihetinden, Rusya ve peyklere başta olmak şartıyla birçok yabancı radyonun âdeti bombardımanı altındadır. Kırkı aşan istasyonlar geceli gündüzlü menfi propaganda ile millî bütünlüğümüzü yıpratmaya çalışmaktadırlar. Teknik ve propagandacılıkta ileri olduklarından bilhassa Türk radyolarının seslerini duyuramadıkları bölgelerde maalesef dinlenmektedirler. Radyo vericilerimiz az ve yetersizdir. Yunanistan'daki toprak itibarıyla bizden 5-6 defa küçük olduğu halde radyo verici istasyonu adedi itibarıyla daha ileridedir. Büyüklü küçükklü radyo verici istasyonlarını ne kadar çabuk çoğaltırsak ve vatan sathında boşluk bırakmayacak tarzda neşriyat yapabilirsek bu müzır ve tehlikeli neşriyattan millî bünyemizi o derece korumaya imkânlarına sahip olabiliriz.*

Benzer şekilde yurt dışına yapılan radyo yayınlarının dinleyicilere ulaşmasında birtakım sorunlarla karşılaşıldığını ifade eden Çoruh, örnek olarak ABD'de halkın genellikle orta dalga üzerinde çalışan radyoları dinlemeleri nedeniyle ülke dışındaki radyo kanallarını dinlemediklerini, bu münasebetle Türkiye'den radyo yayınları ile yapılacak propagandanın ABD'de yeterine etkili olamayacağını vurgulamıştı. Bunun için Avrupa ve ABD radyolarında Türk konuşmacıların ve tanınmış yabancı yorumcu ve konferansçılara yer vermenin daha faydalı olacağına temas etmişti (Çoruh 153, 1958: 286). Meclis görüşmeleri sırasında CHP Grubu adına Kırklareli milletvekili Ahmet Naci Arı yabancı ülkelerde yaşayan, çalışan, Türklerin Türk radyolarını gereği gibi dinleyebilmelerinin temin edilmesi, yayın programlarında mesai ve istirahat zamanları, saat dilimleri farklarının hesap edilmesi, yabancı dille yapılan zararlı ve yıkıcı propagandaları etkisiz kılacak tedbirler alınmasını faydalı görmüştü. Memleket nüfusunun %80'inin küçük yerleşme merkezlerinde oturduğuna ve fakir olduğunu belirten Arı, bu nedenle pilli, bataryalı, ucuz radyolar imal ve ithal edilerek köylü vatandaşların bu araçtan geniş çapta istifadeleri için ilgili Bakanlıklarla iş birliği yapılması gerektiğini dile getirmişti. Bu dönemde radyo yayınları konusundaki hassasiyetin daha yeni bir teknoloji olan televizyon yayınları konusunda gösterilmediği, dahası televiz-

yona yönelik çalışmaların radyo işlerinin gölgesinde kaldığı anlaşılmaktadır.

Kalkınma Planı'na televizyon kurulması konusunun alınmadığına ve bu konuda bir yatırımın düşünülmeyeceğine temas eden Arı, Amerika ve Avrupa'da 20 yıl kadar önce yayınlarına başlayıp, kıtalar arası yayın yapabilecek seviyeye ulaşan televizyonun Türkiye'de daha düşünce safhasından öteye geçemeyişi müessir yayın vasıtasının kurulması için hızlı hazırlıklara girişilmesinin önem arz ettiğini dile getirmişti (CSTD 6.2.1963: 553). Aydın Milletvekili İskender Cenap Ege, kulağın yanı sıra göze de hitap eden bir cihaz olması nedeniyle öğretici, eğitici ve eğlendirici etkisinin radyodan çok daha fazla olduğu televizyon konusundaki çalışmaların da memnuniyet verici olduğunu ancak Türkiye'yi televizyona kavuşturmak üzere yapılan bu çalışmaların radyo çalışmalarının hızını kesmemesine dikkat edilmesi gerektiğini dile getirmişti. BYTB gibi ülkenin tanıtımı hakkında önemli bir rol üstlenmiş olan Anadolu Ajansı'nın ise halen devletten yardım gören bir anonim şirket statüsünde olduğunu, bu millî ajansın geliştirilmesinin ve Türkiye'ye ait haberleri modern vasıtalarla yurt dışına da ulaştırabilecek bir hale getirilmesi gerektiğini belirtmişti (CSTD 6.2.1963: 539-540).

Turistik tanıtma ve propaganda faaliyetleri kapsamında Türkiye'ye gelen tanınmış yabancı isimleri ağırlama konusunda da birtakım sorunlar göze çarpmakta idi. Bu sorunu iki örnekle açıklamaya çalışalım. 1958 yılı itibarıyla Türkiye Turizm Bankası ile İstanbul Turistik Otelleri Derneği'nin davetiyle İtalyan otelcileri ile eşlerinden oluşan 300 kişilik bir grup Agamemnon gemisiyle İstanbul'a gelmişti. İtalyanca ve Fransızca bilen bu misafirlerin kaldıkları Park Otel'de anlamadıkları İngilizce lisanı ile karşılanması, Abant ve İstanbul tanıtım filmlerinin yine İngilizce olarak yapılması, film gösteriminden önce 5 dakika bir bankanın reklamına yer verilmesi gibi gelişmeler ziyaretçilerde olumsuz izlenim bırakacak nitelikteydi. Buna ek olarak grubun başkanı Bella Casa'nın otellerdeki yüksek tarifelere atıfta bulunarak turistlerin ucuzluk aradığını belirtmesi de dikkatleri çekmişti. İtalyanların Leonardo da Vinci adlı lüks transatlantiği ABD ve Avrupa'da



şubeleri bulunan “Şöhretlere Hizmet Şirketi” tarafından düzenlenen “Şöhretler Gezisi” münasebetiyle 16 Şubat 1962 tarihinde 497 yolcusu ile İstanbul limanına demir atmıştı. Gemide sessiz sinema döneminin sevilen kadın yıldızı Gloria Swanson, film sanatçısı Joan fontaine, kovboy ve salon filmlerinin tanınan ismi Zachary Scott ve Anglo-Sakson ülkelerinde tanınmış sahne sanatçısı ve senaristi olan karısı Ruth Ford, genç aktör Hugh O'Brian gibi ünlü isimler de bulunuyordu. Çanakkale’de gemiye binen Türk folklor ekibinin gösterileri ile Basın-Yayın ve Turizm Bürosu’nun hediye ettiği sigara, kuru üzüm ve broşürler söz konusu ziyaretçilerde memnuniyet uyandırmıştı. Yalnız Pire’den hareket edilir edilmez İstanbul’da inecek yolcuların paralarını beyan etmeleri ve gerekli evrakları doldurmaları gerektiğinin belirtilmesi yolcuları tedirgin etmişti. Geminin rıhtıma yanasamayıp açıkta demirlemiş olması da yolcularda olumsuz izlenim uyandıran diğer bir sorun olmuştu. Bu sebeplerden dolayı bir kısım yolcular gemide kalmayı tercih etmişler, şehre inenler ise şehir turundan sonra akşam Hilton Oteli’nde düzenlenen partiye iştirak etmişlerdi (Cumhuriyet 17.2.1962: 5; Cumhuriyet 4.11.1958: 3).

Turizmin yalnızca bir Bakanlığa bağlı bir dava sayılmaması, Hükümetçe ve milletçe benimsenmesi gerektiğini dile getiren BYT Bakanı Kamuran Evliyaoğlu söz konusu dönem itibarıyla özellikle iç turizm, tanıtma ve propaganda faaliyetlerinde önemli rol oynayan mahalli dernekleri ve festivalleri destekleme kararında olduklarını ifade etmişti (Turizm Bülteni 1962: 3).

Yurt dışında Türkiye turizmine hizmet etmek üzere tanıtma ve propaganda faaliyetlerinde etkili olabilecek tüzel veya özel nitelikli bir teşkilatlanmaya gidilmesi hususu da söz konusu dönemde dile getirilen öneriler arasında yer almakta idi. *Konu ile ilgili olarak Bursa Milletvekili Sadrettin Çanga partisinin Meclis Grubu adına: “İçeride yapacağımız tesisler ve gayretler ne kadar başarılı olursa olsun propagandayı ve teşkilâtı Türkiye için turist ambarı telâkki edilen memleketlerin göbeğine götürmedikçe bu başarıdan daima zararlı çıkarız.”* demiş ve bu ülkelerde millî sermaye ile iş birliği tesis edecek büroların kurulmasını şart olarak görmüştü (MMTD 26.2.1962: 578). Cumhuriyet

Senatosu’nda Kalkınma Planı’nın görüşmeleri sırasında benzer bir görüş ileri süren Aydın Milletvekili İskender Cenap Ege, tabî ve tarihî zenginlikleri ile turizm cenneti olmaya lâyık olarak değerlendirdiği Türkiye’nin bu tükenmez kaynağından gereğince istifade edebilmek hususunda tanıtma ve propaganda faaliyetlerinin önemine temas ederek şunları söylemişti (CSTD 8.11.1962: 153):

*Turizmde propagandanın da önemi büyüktür. Memleketin turistik yönleriyle tanıtılabilmesi için tamamen ilmi ve ticari mahiyette çalışacak, bürokratik bağlar dışında kalabilecek bir propaganda teşekkülüne ihtiyaç vardır. Bu teşekkül başka memleketlerdeki teşekküllerin benzeri olabilir. Meselâ İsviçre’deki Ofis veya İtalya’daki E. N. I. T. (İtalyan Millî Turizm Kuruluşu) gibi özellikle İtalya örnek teşkil edecek kadar bize yakındır. Memleketimizi her bakımdan tanıtacak, propagandamızı yapacak böyle bir teşekkül kurulmadığı takdirde beş yıllık yatırım plânında propaganda giderlerine ayrılmış olan 150 milyon lira semeresiz bir şekilde heba olabilir.*

Ege, Türkiye’yi tanıtma işini doğrudan ele alarak konu ile bağlantılı olarak ilmî ve ticari bir çalışma tarzına sahip bir ofis teşkil edilmesi taraftarıdır. Bu doğrultuda İsviçre ve İtalya’daki örneklerle ofislerin referans alınabileceğini ifade etmişti.

Türkiye’nin ihraç ürünlerinin de hiç şüphe yok ki ülkenin tanıtım ve markalaşma faaliyetlerinde etkisi olmakta idi. Nitekim Gümrük ve Tekel Bakanlığı’nın 1962 yılı bütçe görüşmeleri sırasında Türkiye’ye ait ticari unsurların reklamının son derece sınırlı olduğuna değinen İstanbul Milletvekili Fahrettin Kerim Gökay, Bern Büyükelçiliği sırasında Zürih istasyonunda Yunanistan’a ait ticari ürün reklâmlarını sıklıkla görmekle birlikte Türkiye’ye ait reklam faaliyetlerine rastlamayışının bu duruma önemli bir örnek teşkil ettiğini ifade etmişti. Bu anlamda örnek olmak üzere yurtdışında birçok yerli ürün gibi Türk tütünün de reklamının yapılmadığını, bu ürün hakkında talep edenlere bilgi verilemediğini, hatta turizm dergilerinin çeşitli girişimlerine rağmen reklam faaliyetlerinin gerçekleştirilemediğini belirtmişti. Bu gibi sebepler nedeniyle Türk tütünün yerini Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı yıllarında “Virjinya” tütünün aldığını, Türkiye’nin tütün pazarı durumunda olan Almanya’nın ABD ordusunun işgali neticesinde kaybedilmiş olduğunu belirterek, tütün ihracı ve dış memleketlerde

Türkiye'nin bir marka değeri olarak tütün reklamı konusunun ele alınmasında fayda görüldüğünü izah etmişti (MMTD 27.2.1962: 657-658).

Turistik hatıra eşyaları da ülkenin tanıtımında ve propaganda faaliyetlerinde önem arz eden hususlardan biri olarak BYTB döneminde ele alınan konular arasında yer almıştı. Turistik hatıra eşya üreticilerinin teşviki, ürünlerde kalite standardının sağlanması, ürünlerin teşhiri ve satışı bu kapsamda değerlendirilmişti. Bütün planlamalara ve çalışmalara karşın ülkenin mevcut şartları içinde turistik hediye eşyaları konusunda da kısa vadede etkin hamlelerin yapılması mümkün olamamıştı.

### TURİST REHBERLERİNİN VE TERCÜMANLARIN DURUMU

BYTB döneminde turist rehberleri ve tercümanlar tanıtma ve propaganda faaliyetlerinin en önemli unsurlarından birini teşkil etmişti. Türkiye turizminin ilk dönemlerinden itibaren özellikle turistik şehirlerde hissedilen rehber-tercüman sıkıntısının BYTB döneminde de bariz bir şekilde devam ettiği gözlemlenmişti. Bu sıkıntıyı gidermek üzere girilen muhtelif çalışmalara rağmen etkin çözümlerin üretilmediği görülmektedir.

Bu dönemde turizm alanında etkin olarak çalışan rehber sayısının azlığı dikkat çekmekte idi. Bunda rehberlerin iş bulma imkânlarının kısıtlılığı birinci derecede etkili olmaktadır. Yaz aylarında kısmen artan iş imkânları kış aylarında düşüş göstermekteydi. Ayrıca rehberlerin devamlı surette acentelerle temas hâlinde bulunmak ve turist gemileri geldikçe rıhtımlara koşmak gibi yorucu çalışma şartları bu mesleğin tercih edilme oranını düşürmekteydi. Yeni yetişen rehberlerden talebelik hayatı devam edenlerin mekteplerine bağlı olması, mezun olanlardan bir kısmının tahsillerine devam etmek üzere yurt dışına gitmeleri ve bayan rehberlerden bir kısmının evlenmesi gibi gelişmeler rehberlik mesleğinin icrasını olumsuz yönde etkilemekteydi (TTOK Belleteni 195, 1958: 7-8). Rehber ve tercümanların kazandıkları ücretler de yüksek sayılmazdı. İstanbul Belediyesi Encümeni'nin 18 Kasım 1959'da yürürlüğe giren kararına göre belediye sınırları içinde tercüman ve rehber ruhsatına sahip kişi-

Tablo 1. Tercüman-Rehberlerin Şehir Gezisi İçin Alacakları Ücret Tarifesi

Faaliyet	Lira / Kuruş
Yarım Gün (saat 9-12)	30,00
Bütün Gün ( saat 9-12 ve 14-18)	50,00
Kurvaziyer Yarım Gün	50,55
Kurvaziyer Bütün Gün	75,00
Topkapı Sarayı ( Bütün Kısımlar Dâhil)	12,50
Ayasofya Müzesi	5,00
Sultanahmet Camii ve Hipodrom Meydanı	5,00
Arkeoloji Müzesi ve Eski Eserler Müzesi	5,00
Bütün Camilerde Terlik	0,25

lerin alacakları ücretler bu konuda oldukça bilgi vericidir (TTOK Belleteni 214, 1959: 20):

Başbakanlık Mevzuat ve Hukuki Tedbirler Komisyonu toplantıları bu dönemde tercümanlık ve rehberlik mesleğine ilişkin sorunların ele alındığı platformlardan biri olmuştu. Bu münasebetle söz konusu meslek erbabının sayıca artırılması ilk aşamada değerlendirilen konular arasında yer almıştı. Bu doğrultuda tercüman-rehber kurslarının açılması ve tercüman-rehber yetiştirilmesi hususlarında BYTB ile MEB arasında sıkı bir iş birliğinin tesisi öngörülmüştü (TTGHR 1961: 21).

Hiç şüphe yok ki turizm elçileri durumunda olan turist rehberlerinin ve tercümanların nitelikleri de turistik tanıtım ve propaganda faaliyetlerinde başarıyı etkileyen önemli etkenler arasında yer almaktaydı. Bu meslek erbabının durumu ve ülke turizminde oynadığı rol hakkında gazeteci ve yazar Hamdi Varoğlu'nun tespitleri önem arz etmektedir. Varoğlu, 1958'de Türkiye Millî Talebe Federasyonu Turizm Müdürlüğü tarafından açılan amatör rehber kursları münasebetiyle: "Memleketimizi bu arada bilhassa İstanbul'u turistlere gezdirmek, göstermek, tanıtmak, anlamak elbette herkesin harcı değildir. Bu işi başarabilmek için evvela lisan lazım, bilgi lazım, görgü lazım; hatta feraset, intikal sürati, konuşma hüneri hatta sevimlilik, sıcakkanlılık, sokulganlık gibi birtakım vasıflar lazım." diyerek rehberlerde bulunması gereken temel özelliklere değinmiştir. Uzun yıllar boyunca Türkiye ve Türkler aleyhine yapılan propagandaların ülke

imajına verdiği büyük zararı dile getiren Varoğlu, bunda rehberliği meslek edinmiş birtakım kötü niyetli ve cahil kişilerin de önemli bir etkisinin bulunduğunu ifade etmişti. Takiben:

*Türkiye hakkında kulaktan dolma bilgileri kim bilir nasıl bir Bizans hülyası içinde kafasına yerleştirmiş; Türk milletini kim bilir nasıl ters bir menşurdan seyretmeğe alışmış bir yabancı turistin zihnindekileri kökünden silmek, ancak o hatalı bilgileri aşılacak olanlar kadar kuvvetli olmakla kabildir.*

diyerek rehberlerin ülke imajı açısından önemli bir unsur olduğunu vurgulamıştı (Varoğlu 1958: 2). Türkiye’de hâlihazırdaki uygulamalar ile “turistin daha limana girmeden gemisinde heybetli üniformalarla korkutulduğunu” belirten Varoğlu, İstanbul Tercüman Rehber Derneği’nin de vurguladığı üzere ruhsatsız edici ve kontrolsüz bir şekilde tercümanlık yapan başıboş kimselerin yarattığı sorunların hâlihazırda devam ettiğini belirtmişti. Ayrıca alınan şikâyetlere göre turistlerin ülkelerine dönerken değiştirmek zorunda oldukları paraları konusunda rehberlerin kendilerine vazife çıkarıp karaborsacılığa soyundukları, bazılarının ise turistlere karşı laubali tutum ve davranışlar içinde bulduklarını ifade edilmekte idi (Varoğlu 1958: 2).

Türkiye’yi ziyaret eden Amerikalı turistler ile bir arada bulunma fırsatı bulan gazeteci ve yazar Ahmet Emin Yalman ise söz konusu turistlerin başlıca şikâyetleri arasında rehberlerin bulunduğunu vurgulamıştı. İtalya’da ya da Yunanistan’da turistlere eşlik eden rehberlerin ülkelerini seven, onunla iftihar eden, memleketlerini yabancılara sevdirmeyi amaç edinen, sorulara münasip bir dille cevap veren görevliler olduklarına dikkat çeken Amerikalı turistler, bu meslek erbabının aynı zamanda güvenilir ve dürüst olduklarını, turistlerin herhangi bir zarara uğramaması için çaba gösterdiklerini ve aldıkları uygun miktarda parayı hak ettiklerini dile getirmişlerdi. Turistlerin gözlemlerine göre Türkiye’de ise rehberler hizmetleri karşılığında kur farkından doğan meblağlarda dürüst davranmayarak fazla miktarda ücret talep etmekte, yüklü bir komisyon almak dürtüsüyle dükkân işletmecisini yönlendirerek esnaf rolü ile turistleri alışverişe güdülmekte ve bunda başarılı olamazlarsa da gün bo-

yu seyahatte turistlere gereken ilgiyi göstermemekteydiler (Yalman 1958: 6-7).

Söz konusu dönem itibariyle gezmek-görmek, resmî temaslarda bulunmak veya ticari faaliyetler münasebetiyle Türkiye’ye gelen ziyaretçilerin bu ve benzer sebeplerle ülkeyi daha ziyade evlerine gittikleri ahablarıyla veya temsil ettikleri şirketlerin kavaslarıyla gezmeyi tercih ettikleri görülmekteydi. Bu ağırlayıcılar ise profesyonellikten ve objektiflikten uzak bir yaklaşım sergileyebilmekte, dahası tarihî konular ve güncel gelişmeler hususundaki bilgi eksiklikleri dikkat çekmekte idi. Ülkenin tanıtımı hususunda zafiyet yaratan bu durumu eleştiren gazeteci ve yazar Ercümen Özbay ülkeye gelen misafirlerin yeni bilgilerle donanmış rehberler veya tercümanlarla dolaşmalarını tavsiye etmek durumunda kalmıştı (Özbay 1960: 13). Bütün bu sorunların yanı sıra bu dönemde çeşitli vesilelerle turistik gezilerde yer alan bazı yabancı rehberlerin rehberlik hizmetleri sırasında Türkiye’nin turizm, tanıtma ve propaganda faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyecek bir üslup içinde oldukları görülmekteydi. Ciddiyet arz eden bu sorun nedeniyle 1960 yılı Eylül ayı itibariyle turistlerin gezilerde yabancı rehber kullanmaları yasak edilmiş ve turist kafilelerini her yerde yerli rehberlerin gezdirmesi zorunlu kılınmıştı. Böylece uzun zamandır ülke turizmını baltalayan önemli bir sorunun çözümü hususunda ciddi bir adım atılmıştı. Bu girişim ülkede faaliyet gösteren seyahat acenteleri tarafından da olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmişti (TTOK Belleteni 1960: 6).

## SONUÇ

Türkiye’de Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren yavaş fakat istikrarlı bir gelişim çizgisi izleyen turizm faaliyetleri için Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı dönemi önemli merhalelerden birini teşkil etmiştir. Bu dönemde gerçekleştirilen önemli çalışmalara karşın turizm alanında ciddi sorunlarla karşı karşıya kalındığı gözlemlenmiştir. Bu sorunların belirgin bir hâl aldığı alanlardan biri de tanıtma ve propaganda meselesi olmuştur.

Genel Müdürlük statüsünden Bakanlık statüsüne dönüştürülen Basın-Yayın ve Turizm teşkilatının bu yapıya uygun olarak bir teşkilat kanunu-

nun 1963'e kadar çıkarılmaması ve bu anlamda Genel Müdürlük teşkilat yapısı ile bir bakanlığın idare edilmek durumunda kalınması bu konuda önde gelen sorunlar arasında yer almıştı. 27 Mayıs 1960 Hükümet Darbesi ülkedeki siyasal süreci olduğu gibi iktisadi ve sosyal süreçleri de olumsuz yönde etkilemişti. Bu süreç içinde yaşanan sıkıntılar Türkiye turizmine ve Türkiye'nin kendini dünyaya ifade etme şekline de ciddi bir darbe vurmuştu. Yurt dışı teşkilatında esas olan organizasyon ve bu teşkilatta nitelikli personel görevlendirilmesi hususunda görülen eksiklikler ülkenin yurt dışındaki imajına hiç şüphe yok ki olumsuz yönde etki etmekteydi. Tarih boyunca sosyal, kültürel, siyasi, iktisadi ve askerî alanlarda birçok örneği görüldüğü üzere Türklere karşı olumsuz bir önyargıya sahip olduğu gözlemlenen Batı dünyasında hâlihazırda devam etmekte olan Türkiye hakkında bilgi eksiklikleri çözülmesi zaman ve etkin bir çalışma isteyen başlıca sorunlar arasında yer almaktaydı.

Ülke turizminde görülen altyapı sorunları ise bu sorunlarla yüzleşen veya bu sorunlar hakkında bir şekilde bilgi edinen turistlerde Türkiye ve Türk insanı hakkında olumsuz yargıların oluşmasına ya da hâlihazırda mevcut olumsuz yargıların kuvvetlenmesine sebebiyet vermektedir. Turistik tanıtım ve propaganda araçlarından etkin bir şekilde faydalanılamamaktaydı. Basılı malzemeler nitelik ve nicelik açısından sorgulanmaya muhtaçtı. Dönemin önemli propaganda araçlarından biri olan radyodan ve belgesel film çalışmalarından altyapı eksiklikleri nedeniyle yeterince istifade edilememekteydi. Turist rehberliği ve tercümanlık mesleği yeterince profesyonelleşmemiş idi. Bu mesleği icra edenlerin çalışma koşulları alt düzeyde, sayıları da yetersiz durumdaydı. Kültür ve sanat faaliyetlerinin turizm alanında bir tanıtım ve propaganda aracı olarak kullanılması fikrinsel olarak düşünülmekte olmasına rağmen uygulamada bir ivme kazanamamıştı. Turizm alanında en basit ve etkin tanıtım ve propaganda çalışmaları arasında yer alan hediyelik turistik eşya meselesinde devletin desteği yeterli seviyeye ulaşamamış ve bu konuda belirli bir standart oluşturulamamıştı.

Bu olumsuzluklara karşılık söz konusu dönemde

ülke sathında olduğu gibi dünya sathında da ülke imajının kuvvetlendirilmesi yönünde ciddi bir çaba sarf edildiği görülmektedir. Devam eden ve şartlara göre yeniden şekillenen bu sorunlar tartışılmış, irdelenmiş ve gerek BYTB ve devletin diğer organları gerekse aydınlar ve gönüllü kuruluşlar tarafından çözüm üretilmeye çalışılmıştı. Turizm alanında yüksek potansiyellere sahip bir ülkede kaçınılmaz olan bu sorunlar bu alanda geleceğe yönelik olarak atılacak önemli adımlar için de birer uyarıcı niteliğinde olmuştu. Türkiye'de başta BYTB nezdinde olmak üzere devlet organlarının, aydınların ve gönüllü kuruluşların turistik tanıtım ve propaganda çalışmalarına hususi bir önem vermeleri bu sorunların çözümünü ülke hakkında farkındalık yaratmak ve ülke adına olumlu bir imaj yaratma çabaları için elzem görmeleri bu noktada önemle vurgulanması gereken bir tespit olarak karşımıza çıkmaktadır.

## KAYNAKÇA

- Alpin, O. (1960). Turizmin Gençlikten Bekledikleri, Turizm. 1: 1.
- Arpad, B. (1959). Turizm, Propaganda, Tabelâ Resmi, T TOK Belleteni, 205: 17.
- Arpad, B. (1960). Türkiye'yi Tanıtmak, Turizm. 6.
- Baban, C. (18.05.1962). Avrupa'da ve Bizde Turizm Anlayışı, Cumhuriyet. 2.
- Brisach, R. (1961). Türkiye'de Turizm, İller ve Belediyeler Dergisi, 192: 466-468.
- Candan, J. (1959). Yabancı Gözüyle İstanbul, T TOK Belleteni, 208-209: 11.
- Cumhuriyet (04.11.1958). Turizm Ucuzluk Demektir. 3.
- Cumhuriyet (08.11.1959). Turizmle Alâkalı Tavsiyeler. 1.
- Cumhuriyet (12.07.1961). Belediye Turizm Zabıtasının Faaliyeti. 2.
- Cumhuriyet (17.02.1962). Meşhurlar Gemisi Dün Pek Az Meşhurla Geldi. 5.
- Cumhuriyet (23.07.1961). 1960 Yılındaki Turizm Gelirimiz 5.460.156 Dolar. 3.
- Cumhuriyet (25.11.1962). Suriyeliler Hatay'ı Yine Millî Sınırları İçinde Gösteriyorlar. 1, 7.
- Çoruh, S. (1958). Turizm Propaganda VII, İller ve Belediyeler Dergisi, 151: 195-196.
- Çoruh, S. (1958). Turizm Propaganda VIII, İller ve Belediyeler Dergisi, 152: 237-238.
- Çoruh, S. (1958). Turizm ve Propaganda IX, İller ve Belediyeler Dergisi, 153: 286-288.
- Çoruh, S. (1959) Turizm, Basın-Yayın'dan Ayrılmalıdır, İller ve Belediyeler Dergisi, 167: 333-338.
- Ertuğ, H.R. (1959). Amerikalılara Türkiye'yi Nasıl Tanıtabiliriz?, T TOK Belleteni, 214: 5.



- Evcin, E (2017). Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı Döneminde Turistik Tanıtım ve Propaganda, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi, 6 (2): 41-91.
- Evsal, V. (03.07.1959) Türkiye’de Bir Turizm Endüstrisi Kuru-luyor, Cumhuriyet. 5.
- Felek, B. (13.05.1963). Bizimki Veznedarlık, Cumhuriyet. 3.
- Felek, B. (16.03.1962). Birbirimizi Yerken!, Cumhuriyet. 3.
- Geray, C. (1963). Kalkınma Plânı, Turizm ve Şehirciliğimiz, İl-ler ve Belediyeler Dergisi, 207: 71-74.
- Güresin, E. (12.02.1962). Bizde Turizm Anlayışı, Cumhuriyet. 2.
- Halil, A. (1958). Turizm İşine Dair, TTOK Belleteni, 201: 20.
- Kunt, M. (13.02.1962). Komşularımız ve Biz, Cumhuriyet: 2.
- Kunt, M. (1958). Turizm Ucuzluk Demektir, TTOK Belleteni, 202: 20.
- Manyas, R. (1958). Turizm Davamız, TTOK Belleteni, 196: 13-16.
- Onar, S.S. (1957). Kültür ve İmar İşlerimizde Eski Vakıfların Büyük Rolü, TTOK Belleteni, 191: 5-6.
- Özbay, E. (1960). Turizm ve Tarih, TTOK Belleteni, 216-217: 11-12.
- Öztürk, G. A. (1962). Turistik Propagandanın Önemi, Kema-lizm, 2: 19.
- P.F. (1958). Tercüman-Rehber Davasında Neler Yapıldı ve Durum Nedir?, TTOK Belleteni, 195: 7-8.
- Siyavuşgil, S.E. (1959). Şark Kahvesi, TTOK Belleteni, 213: 15.
- Siyavuşgil, S.E. (1959). Yunan Karagözü, TTOK Belleteni, 208-209: 12.
- Siyavuşgil, S.E. (1960). Ateş Gibi Ataşe, TTOK Belleteni, 216-217: 10.
- Siyavuşgil, S.E. (1960). İç Turizm, TTOK Belleteni, 221-222: 14.
- Soysal, M. (1959). Çanakkale ve Turizm, TTOK Belleteni, 215: 9.
- Suver, A. (1962). Turizmimiz Nereye Gidiyor?, Kemalizm, 3: 17, 22.
- Şehsuvaroğlu, H.Y. (28.06.1961). Time’a Bir Cevap, Cumhuri-yet, 2.
- Tör, V.N. (1959). Eksiğimiz Yalnız Propaganda mı?, TTOK Belleteni, 213: 8-9.
- TTOK Belleteni (1957). Viyanalı Bekçi Artık Türkleri Gözetle-miyecek, 191: 9.
- TTOK Belleteni (1959). Tercüman-Rehberlerin Şehir Gezisi İçin Alacakları Ücret Tarifesi. 214: 20.
- TTOK Belleteni (1960). İstanbul Turist Bir Şehir Olmaya Hazır Değil. 221-222:17-18.
- TTOK Belleteni (1960). TTOK İdare Heyeti 1960 Yılı 3. İçtimaı Zaptı. 219-220: 10.
- TTOK Belleteni (1960). TTOK İdare Heyeti 1960 Yılı 5. İçtimaı Zaptı. 219-220: 12.
- TTOK Belleteni (1960). TTOK İdare Heyeti 1960 Yılı 9. İçtimaı Zaptı. 226: 7.
- TTOK Belleteni (1960). TTOK İdare Heyeti 1960 Yılı 10. İçti-maı Zaptı. 227: 4.
- TTOK Belleteni (1960). Turistler Yerli Rehber Kullanacak. 224: 6.
- Tuna, Orhan (1959). Turizm Hakkında Düşünceler, TTOK Belleteni, 215: 6-7.
- Turizm (27 Eylül 1962). Turizm, Az Para ve Çok Ciro ile Ka-ımdır. 1: 1, 5.
- Turizm (27 Eylül 1962). Yabancı Film Şirketleri Türkiye’ye Akın Ediyorlar. 1: 1, 5.
- Turizm Bülteni (1962). Turizm Konusu Senatoda. 3: 3.
- Varoğlu, H. (05.04.1958). Bir İmtihan Münasebet ile, Cumhu-riyet, 2.
- Varoğlu, H. (17.04.1958). Turizm Endüstrisi, Cumhuriyet, 2.
- Varoğlu, H. (28.06.1961). Turizm ve Bir Eski İstanbul, Cum-huriyet, 2.
- Yalman, A. E. (1958). Turistlerin Şikâyetleri, TTOK Belleteni, 195: 6-7.
- Resmî Yayınlar
- CSTD (06.02.1963). BYTB 1963 Yılı Bütçesi. D.2, C.9, T.2, B.41: 536-574.
- CSTD (08.11.1962). Kalkınma Planının Görüşülmesi. D.1, C.6, T.2, B.5: 99-154.
- CSTD (11.06.1963). C.S. Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ’un Deme-cine ve BYT Bakanı Celâl Tevfik Karasaban’ın Cevabı. D.2, C.11, T.2, B.73: 471-473.
- CSTD (11.06.1963). Dışişleri Bakanı’na Sözlü Soru. D.2, C.11, T.2, B.73: 497.
- KMTD (26.02.1961). BYTGM 1961 Yılı Bütçesi. B.7: 491-510.
- MMTD ( 27.02.1962). 1962 Yılı Gümrük ve Tekel Bakanlığı Bütçesi. D.1, C.3, T.1, B.58: 639-668.
- MMTD (05.07.1962). Başbakan İsmet İnönü Tarafından Teşkil Olunan Bakanlar Kurulunun Programının Görüşülme-si. D.1, C.6, T.1, B.109: 165-189.
- MMTD (06.04.1962). İstanbul Milletvekili Fahrettin Kerim Gökay’ın Millet Meclisine Açıklamaları, D.1, C.4, T.1, B.70: 269-272.
- MMTD (22.02.1963). BYTGM 1963 Yılı Bütçesi. D.1, C.14, T.2, B.57: 146-178.
- RG (10 Mayıs 1960). Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası Kanunu. S.10501, KN:7470, KT: 04.05.1960.
- RG (28.05.1949). BYTGM Kanunu. S.7218, KT: 24.05.1949, KN: 5392.
- TBMM ZC (02.05.1960). Basın Ataşesi Sual Takririne Verilen Cevap. D.11, C.13, İ.3, 63. İnikat: 356.
- TBMM ZC (03.02.1960). Hudut ve Sahiller Sıhhat Umum Mü-dürlüğü 1959 yılı Bütçe Kanunu. D.XI, C.11, İ.3, 32. İni-kat: 467-485.
- TTGHR, Türkiye Turizminin Gelişmesi Hakkında Raporlar (1961). Ankara: Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı.



**EroI EVCİN**

Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu (2002). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans ve Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde "Tarih Öğretmenliği" Ana Bilim Dalı'nda Pedagojik Formasyon Programı'nı tamamladı. Takiben Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" Ana Bilim Dalı'nda Doktora derecesini aldı (2011). İntisap ettiği Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda "Kültür ve Turizm Uzmanı" unvanı ile Bakanlık adına yurt içinde ve yurt dışında birçok çalışmada ve etkinlikte görevli olarak bulundu (2005). Hâlen Bakanlık nezdinde söz konusu görevine devam etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'ne ilişkin bilimsel çalışmaları bulunmaktadır. Bu kapsamda temel çalışma alanları arasında Türkiye turizm tarihi de yer almaktadır. İyi derecede İngilizce bilmektedir. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde Türkiye Cumhuriyeti Tarihine ilişkin ders okutmaktadır.

## Turizmde Kadın Akademisyenler

*Woman Academicians in Tourism*

**Hatice GÜÇLÜ NERGİZ\***

\*\* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Konaklama İşletmeciliği Bölümü, 41001, Kocaeli.

E-posta: hg.nergiz@kocaeli.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8848-7014

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 21 Nisan 2019

Düzeltilme: 1 Eylül 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** *Turizm eğitimi,  
Toplumsal cinsiyet, Kadın  
akademisyen.*

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 21 April 2019

Resubmitted: 1 September 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** *Tourism education,  
Gender, Woman academicians*

### ÖZ

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de turizm bilim dalındaki kadın akademisyenlerin mevcut durumunun saptanmasıdır. Bu amaçla, yükseköğretim kurumlarında görevli olan öğretim elemanları ile ilgili veriler derlenerek, farklı değişkenler açısından incelenmiştir. Mart 2019 tarihi itibarıyla turizm bilim alanında akademik.yok.gov.tr internet adresinde kayıtlı toplam 1210 öğretim elemanı bulunmaktadır. Bu akademisyenlerden 486’sı kadın akademisyenlerden oluşmaktadır. Araştırmada, farklı akademik pozisyonlardaki turizm bilim dalındaki kadın akademisyenler unvan, görev yaptıkları üniversitenin niteliği (devlet veya vakıf), anahtar kelime gibi değişkenler açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca kadın akademisyenler akademik çalışmalarını açısındandır kitap, makale, bildiri, proje ile öğretim üyeleri yönettikleri tezler açısından incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, turizm alanında kadın akademisyenlerin unvanlarının yayın türlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

### ABSTRACT

The main purpose of this paper is to determine the current status of women academics in tourism studies. Therefore, the data associated with the academic members in higher education institutions was compiled and analyzed. The study evaluates woman academicians working in different academic positions in terms of title, the nature of the university and keywords. As of March 2019, there has been a total of 1210 academic members who are registered in tourism. Of these, 486 are women. The study also assesses academics in terms of their academic studies such as their published books, articles, papers, projects, and the thesis supervised. Results determine that the titles of woman academicians in tourism differ significantly according to the types of publications.

## GİRİŞ

Yükseköğretim kurumlarının toplumun değer ve normları, gelenek ve görenekleri ile adetlerine göre şekillendikleri (Adak 2018), kurumun yapılışında içinde cinsiyet temelli bir farklılaşmanın olup olmadığı, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur (Başarır ve Sarı 2015). Cinsiyet,

bireye yönelik toplumsal anlamaları, değerleri, rolleri biçimlendiren, özellikleri ve beklentileri içeren önemli bir sosyal kategori olarak ifade edilmektedir (Ersoy 2009). Dökmen (2004) cinsiyet farklılığının biyolojik farklılıklara dayandığını işaret ederek, kavramın doğuştan gelen yapısal ve fiziksel özelliklerle açıklanabileceğini ifade etmektedir. Acker’ın (1992) belirttiği gibi ‘cinsiyet’, fizyolojik ve biyolojik doğal bir oluşum iken ‘toplumsal cinsiyet’ bireyin ilerleyen yaşam süreçlerinde aile, meslek, toplum ve kültür etmeni ile şekillenen karmaşık bir oluşumdur. Ada-

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça’da düzenlenen “Hasan Olalı Turizm Sempozyumu”nda sunulmuş halinin, yazarlarca daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.

çay (2014) toplumsal cinsiyeti, bireyin biyolojik doğasından kaynaklanmayan, ancak toplumda doğallaştırılmış cinsiyet kimliği olarak ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet kimliği, toplumdan topluma farklılık gösteren bir kimlik olarak kabul edilmektedir (Mayatürk Akyol 2015: 9). Bu anlamda ele alındığında kadın ve erkek çalışanların kariyer yaşamlarında sahip oldukları unsurlar birbirinden farklı olmaktadır. Öktem ve arkadaşları (2018) çalışan kadınların iş bulma, kariyerinde ilerleme, mesleki eğitim alma, sosyal hak ve ücretlerden yararlanma, yıldırma, cinsel taciz, cam tavan sendromu gibi sorunlarla sıkça karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’de hizmet sektöründe istihdam edilen kadınların ağırlıklı eğitim sektöründe yoğunlaştığı ve bunu da sağlık sektörünün takip ettiği gözlenmektedir (Elmas Arslan 2014).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayrışmadan dolayı, kadın ve erkek bireyler arasında cinsiyet temelli bir farklılık söz konusudur. Kadın ve erkek arasında toplumsal cinsiyet açısından ise toplumsal yaşama katılım, fırsatların kullanılması, hizmetlere erişim ve kaynakların kullanımı gibi konularda toplum tarafından yapılabilecek bir şekilde oluşturulan bir eşitsizlik durumundan söz etmek mümkündür (Başarır ve Sarı 2015).

Kadının toplum içindeki yeri ilk kez Türkiye’de pek çok alanda olduğu gibi ilk modernleşme çabalarının olduğu Tanzimat döneminde tartışılmaya başlanmış (Er 2008: 28) ve ilk örnekler de yine bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında 1873’te bir kadının ilk defa öğretmen olarak atanması, 1881’de okul töreninde bir kadının ilk defa kamusal alanda konuşma yapması ve nihayet 1883’te okullara kadınların yönetici olarak atanması (Kodaman 1980: 266) gibi örneklerle gelişmeye devam etmiştir. Türk akademik hayatında Türk kadınına yükseköğrenim yapma olanağı ilk kez Meşrutiyet Dönemi’nde sağlanmıştır (Kurnaz 1996). Cumhuriyet Dönemi’nde Medeniyet Projesi kapsamında modern kadın kurgusu oluşturulmuş ve “eğitim” aracılığıyla bu proje kentlerde uygulanmaya çalışılmıştır (Er 2008). Cumhuriyet Dönemi’ne geçildiğinde de kadınlar

yükseköğrenime kabul edilme haklarını kullanarak, akademik ilerlemeler yapmışlardır (Çağlayan 2015).

Akademik yaşamda kadınların geleneksel olarak ev işleri, çocuk bakımı gibi rutin rolleri yanında; ders anlatma, bilimsel araştırma yapma, kitap, makale yazma, kongre-konferans gibi etkinliklere katılma gibi mesleki sorumluluklarının olması akademide kadınların iş ve aile hayatlarını zorlaştıran bir unsur olmaktadır (Başarır ve Sarı 2015).

Bu kapsamda makalede Türk yükseköğretimi turizm bilim alanında çalışan kadın akademisyenlerin mevcut durumunun saptanması ve akademik performanslarının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda yürütülen çalışmada ortaya konulan verilerle turizm bilim alanında kadın akademisyenler çeşitli dinamiklerle (unvanlarına göre dağılımı, yayın türlerine göre dağılımları, yürüttükleri lisansüstü tez yöneticiliği vb.) ele alınıp incelenecektir.

#### ALANYAZIN TARAMASI

Kadın akademisyen çalışmaları (Spuler 1975; Ergün 1978; Öncü 1979; Acar 1983, 1989, 1990a, 1990b, 1991, 1996, 1998; Köker 1988; Cindoğdu ve Muradoğlu 1996; Kurnaz 1996; Şenesen 1996; Er 2008) 1979 yılından itibaren dikkat çeken bir konudur. Türkiye’de ilk kadın konulu çalışma Köker’e (1988) ait “*Türkiye’de Kadın, Eğitim ve Siyaset: Yüksek Öğretim Kurumlarında Kadının Durumu Üzerine Bir İnceleme*” başlıklı doktora tezidir. Bu çalışmada 21 kadın akademisyenle derinlemesine görüşme yapılarak veriler toplanmıştır. Meslek bilinci, gündelik yaşamlarını sürdürme, bilim, ilerleme, aydın ve siyaset konuları üzerine kadın akademisyenlerin görüşleri alınmıştır. Kadın akademisyenlerin toplumda kendilerine yüklenen görevlerdeki hak ve sorumlulukları zihinlerinde ne derece içselleştirdikleri, bu ortamda kendilerini nasıl konumlandıkları incelenmiştir. Bu çalışmadan sonra da kadın konulu çalışmalara sıkça rastlanmaya başlanmıştır. Son dönemlerde yapılan bir başka çalışma ise kadın akademisyenlerin durumunu sosyolojik bir yaklaşımla inceleyen bir diğer doktora tezidir (Er 2008). Araştırma sonucunda; kadın öğretim



üyelerinin çoğunluğunun unvanları yükseldikçe taşra üniversitelerindeki oranlarının düştüğü, toplumsal cinsiyet bağlamında unvanlarına göre belirli alanlarda yoğunlaştıkları, orta ve üst idari pozisyonlarda daha düşük sayıda temsil edildikleri; akademik unvan basamaklarında terfi ve ilerleme hususunda düşük oranda cinsiyet ayrımcılığıyla karşılaştıkları saptanmıştır. Köker'in (1988) üniversitelerde kadın akademisyenleri ele aldığı çalışmadan 20 yıl sonra gerçekleştirilen ve sosyolojik bir yaklaşımla ele alınan çalışmada kadın akademisyenlerin ücret, iş tatmini, bilimsel çalışmalar, cinsel taciz, siyasete katılım, din, moda ve boş zamanları değerlendirme gibi konularda görüşleri alınmıştır. Bu çalışma sonucunda da Köker (1988) ve Acar'ın (1996) çalışmaları ile demografik özellikler açısından örtüşen sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin, kadın öğretim üyelerinin kent kökenli olması, gelir düzeyi açısından orta ve orta sınıfın üstü seviyesinden gelmesi gibi. Kadın öğretim üyelerinin özel ve iş yaşamlarında geleneksel konumlarının geçerliliğini koruduğu, idari görevlerde orta ve üst seviyelerde düşük oranlarda yer aldıkları saptanmıştır.

Kadınların akademik yaşamdaki mevcut durumları, kadınların akademiye girişini ortaya koymaya yönelik betimsel çalışmalar da (Acar 1996; Akbulut 2011) mevcuttur. Erkek akademisyenlerin kadın akademisyenlerle kurdukları sosyal ilişkileri, kadın akademisyenleri konumlandırmalarını ve aralarındaki bilgi alışverişini belirlemeyi amaçlayan bir çalışmada da erkek akademisyenlerin toplumsal cinsiyetlere göre bir ayrımında buldukları sonucuna ulaşılmıştır (Altınoluk 2017).

Kadın akademisyenlerin "*kadın akademisyen*" olmaya yönelik algılarını metaforlar yoluyla inceleyen nitel bir çalışmada, kadın akademisyenlerin en fazla "*çoklu görev ve sorumluluklara sahip*" ve "*ürettikleriyle etrafını besleyen biri*" şeklinde kavramsal kategorilerle kendilerini ifade ettikleri saptanmıştır (Başarır ve Sarı 2015). Batman Üniversitesi'nde kadın akademisyenlerin karşılaştıkları sorunların incelendiği bir çalışmada ise evliliğin akademik kariyeri engellediğini ve çocuk sahibi olmanın akademik ilerlemeyi olumsuz etkilediğini düşündüklerini belirlemiştir.

lerdir. Kadın akademisyenler cinsiyete dayalı bir eşitsizlik yaşamadıklarını ve akademik kariyer yaşamında eş desteğinin önemli olduğunu ifade etmişlerdir (Çakır ve Arslan 2018). Bu iki çalışmada da kadın akademisyenlerin kendileri ile ilgili algıları ve sorunları incelenmiştir.

Turizm bilim alanında çalışan kadın akademisyenlerin işyeri arkadaşlıklarının örgüt iklimine ve bu arkadaşlıkların kadın akademisyenlerin yaşamlarına etkisini inceleyen başka bir çalışmada ise bölüm başkanlığı görevi olan kadın akademisyenlerin işyeri arkadaşlıklarından bireysel ve profesyonel olarak etkilendiklerini, kadın çalışan ve yöneticilere karşı algılarının olumlu olduğu saptanmıştır (Kozan Akbayırlı 2016). Turizm alanında kadın akademisyenlerle yürütülen tek çalışma olan bu yüksek lisans tezinde kadın akademisyenlerin işyeri arkadaşlıklarının örgüt iklimine etkisi incelenmiştir.

Naymansoy (2009) tarafından yürütülen doktora tez çalışmasında ise Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Bilim, Hizmet ve Teşvik Ödüllerini alan bilim insanları ile sınırlandırılarak Türk bilim kadınları inceleme konusu yapılmıştır. Sağlık (40 akademisyen), sosyal bilimler (27 akademisyen), temel bilimler (25 akademisyen), mühendislik ve mimarlık (19 akademisyen) alanlarındaki kadın akademisyenlerin biyografileri incelenmiş ve ayrıca görüşmelerle veriler elde edilmiştir. Kadın akademisyenlerin oranının istatistiksel olarak en yüksek olduğu alan mimarlık iken sayısal olarak sağlık alanında yoğunlaşmıştır. Ayrıca, aldıkları ödüller açısından değerlendirildiğinde de Türk kadın akademisyenlerin en fazla etkin olduğu alan sağlık bilimleridir. Sosyal bilimlerin oranının düşük olması ise ödüllendirmelerde sosyal bilimlerde bilim ödüllerinin 2008 yılından itibaren verilmeye başlanması ile açıklanmıştır.

Uluslararası ilişkiler disiplininde kadın akademisyenlerin disiplin alanlarının eril bir yapıya sahip olup olmadığıyla ilgili düşünceleri inceleyen bir çalışmada; kadın akademisyenler akademide eril bir yapının var olduğunu düşünmekle beraber, genç nesilde erilleşmeye karşı bir tavır olduğunu tespit etmişlerdir (Öner ve Özdemirkıran 2017).

Türkiye’de kadın akademisyenlerin mesleklerine karşı tutumları ile akademik ilerlemede ve yöneticiliğe atanmada cinsiyetin etkisi (Özkanlı ve Korkmaz 2000), meslek yüksekokullarında teknik bilimler alanındaki kadın akademisyen oranları (Şevik 2016), yönetim kadrolarında kadın akademisyenlerin cam tavan engelini (Tahtaloğlu 2016) inceleyen araştırmalar da mevcuttur.

Tepe (2018) kadın akademisyenlerin işte ve evde yerine getirmeleri gereken rollerinden dolayı çifte vardiyayı yaptıklarını ve bu durumu rol çatışması mı rol genişlemesi olarak mı deneyimlediklerini incelemiştir. Fen bilimleri alanındaki kadın akademisyenlerle derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Çalışma sonucunda kadın akademisyenlerin çoğunluğunun çifte vardiyayı rol çatışması olarak deneyimlediği tespit edilmiştir. Kadın akademisyenlerin Türkiye’de ücret dağılımları inceleyen bir çalışmada ise kadın akademisyenlerin daha düşük ücret aldıkları ortaya konmuştur (Ucal vd. 2015).

Köker’in (1988) çalışması üzerinden geçen yaklaşık 20 yıllık zaman diliminde kadın akademisyenlerin ücret seviyeleri, cam tavan sendromları, iş tatmini, rol çatışması, yönetim kademesinde kadın akademisyenlerin oranı gibi farklı konularda çalışmalar yürütülmüştür. Modernleşme sürecinde toplumun en üst eğitim kurumunda görev yapan kadın akademisyenler için de geleneksel toplumsal roller geçerliliği devam ettirirken, iş yaşamının erkek egemen özelliğinin olması ve kadın akademisyenlerin aile ve iş yaşamını dengelemede sorunlarının olduğu yapılan çalışmalarla da ortaya konmuştur.

## YÜKSEKÖĞRENİM DÜZEYİNDE TURİZM EĞİTİMİ

Türkiye’de turizm eğitimi ve öğretimi ile ilgili çalışmalarda (Korzay 1987; Ünlüönen 1993; Brotherton vd. 1994; Okumuş ve Yağcı 2005; Ünlüönen ve Boylu 2005; Yeşiltaş vd. 2010) konuların çoğunlukla planlı dönem öncesi ve planlı dönem gelişmeleri olarak iki aşamaya ayrılarak ele alındığı görülmektedir. Planlı dönem öncesinde Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1863 yılında *Sergi-i Umumi-i Osmani* (Osmanlı Genel Sergisi) düzenlenen ilk iç turizm etkinliği olarak kayıtlarda yer almıştır (Kozak vd. 2017: 145). Yurtdı-

şından gelen turistlere hizmet verecek rehberler ile ilgili 1890 yılında yürürlüğe giren *Seyyahine Tercümanlık Edenler Hakkında Tatbik Edilecek 190 Sayılı Nizamname* ile yasal düzenlemelerle bu süreç devam etmiştir (Akpınar 2006: 2). Cumhuriyet döneminde ise 1925 yılında 1730 sayılı *Seyyah Tercümanları Hakkında Kararname* çıkarılarak bir yönetmelik düzenlenmiştir ve sonrasında turist rehberliği ve meslek kursları ile turizm gelişimi devam etmiştir (Ünlüönen 1993:499).

Korzay (1994), Türkiye’de turizmin gelişimini *farkındalık* (1955-1970), *teşvik yılları* (1970-1982) ve *eylem* (1982 yılından bugüne) dönemi şeklinde üçe ayırarak incelemiştir. Korzay’ın bu yaklaşımında turizm eğitimi açısından ilk dönemin önemli olaylarından biri 1961 yılında Ankara Otelcilik Okulu’nun açılmasıdır. Ankara Otelcilik Okulu, turizmin ekonomik açıdan bir çıkış yolu olarak görülerek, sektörde hizmet verecek nitelikli personelin yetişmesi konusunda açılan ilk okul özelliği taşımaktadır (Toker 2018: 565).

Yükseköğretimde önlisans düzeyinde ilk turizm eğitimi veren bölümler 1970’li yılların başında Boğaziçi Üniversitesi ve Ege Üniversitesi bünyesinde (Ünlüönen 1993), daha sonra Hacettepe Üniversitesi’nde (Kozak 2000) açılmıştır. Bu okulların bir bölümü daha sonra lisans düzeyinde eğitim vermeye devam etmiş, bu okullara ilave olarak 1976 yılında Balıkesir (Gülenç 2018) ve 1979 yılında Mersin’de (Evren 2018) turizm lisans okulları eğitime başlamıştır.

Yükseköğretim Kurulu’na bağlı olarak turizm ve otel işletmeciliği eğitimi hiyerarşik olarak dört aşamada verilen bir eğitimidir. Bunlar:

- Önlisans düzeyinde iki yıllık meslek yüksekokulları,
- Lisans düzeyinde dört yıllık turizm fakülteleri veya turizm işletmeciliği ve otelcilik yüksekokulları,
- Sosyal bilimler enstitülerine bağlı olarak eğitim veren turizm ve ilgili diğer yüksek lisans programları,
- Sosyal bilimler enstitülerine bağlı olarak eğitim veren turizm işletmeciliği doktora programlarıdır.

Yükseköğrenim düzeyinde yaşanan bu hızlı değişimin arka planında sektördeki gelişmelerin rol oynadığı ifade edilebilir. Okumuş ve Yağcı (2005), Türk turizminin 1980'li yılların başından itibaren hızlı bir gelişme ivmesi yakaladığını vurgulamaktadır. Özellikle 1982 yılında çıkarılan *Turizmi Teşvik Kanunu* ile bu ivme hız kazanarak devlet desteğinin finansal ve hukuki anlamda sağlanması sonucunda tesis sayısında da artış yaşanmıştır. Bununla ilgili veriler incelendiğinde Türkiye'de turizm işletme ve yatırım belgeli konaklama tesisleri 1970 yılında 54.226 yatak kapasitesine sahip iken 1980 yılında 82.332'ye yükselmiş, 1990 yılında ise 325.515 yatak kapasitesine ulaşmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı 2019). 2019 yılında ise turizm işletme belgeli tesislerde yatak kapasitesi 974.991'e yükselmiştir (tursab.org.tr).

Açılan tesislerdeki eleman ihtiyacının önlisans ve lisans düzeyinde okulların açılması ile karşılanması hedeflenmiştir. Yükseköğretim düzeyinde eğitim veren kurumların nitelikleri 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu 3. Maddesinde şöyle ifade edilmiştir (2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu):

- Fakülte: Yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan; kendisine birimler bağlanabilen bir yükseköğretim kurumudur.
- Yüksekokul: Belirli bir mesleğe yönelik eğitim öğretime ağırlık veren bir yükseköğretim kurumudur.
- Meslek Yüksekokulu: Belirli mesleklere yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan yılda iki veya üç dönem olmak üzere iki yıllık eğitim- öğretim sürdüren, önlisans derecesi veren bir yükseköğretim kurumudur.

Boyacı ve Aktaş (1995), Türkiye'de 1995 yılında lisans düzeyinde turizm eğitimi veren 10 adet turizm işletmeciliği ve otelcilik yüksekokulu bulunduğunu ifade etmiştir. Akoğlan Kozak (2009) ise 15'i İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri'nin bünyesinde, altısı Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu bünyesinde ve 22'si Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu olarak faaliyet gösteren 43 kurumda lisans düzeyinde turizm eğitimi veril-

diğini vurgulamıştır. Günümüzde ise üniversitelerde sadece turizm fakültesi sayısının 45'e ulaştığı saptanmıştır (YÖK İstatistikleri).

İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ne bağlı olarak 1964 yılında Turizm Enstitüsü kurulmuş, daha sonraki yıllarda Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde 1982-1983 öğretim yılına kadar turizm işletmeciliği dalında yüksek lisans ve doktora programlarında eğitime devam etmiştir (Ünlüöner 1993). İlk doktora programı ise 1972 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde açılmıştır (Yeşiltaş vd. 2010). Daha sonraki yıllarda Hacettepe ve İstanbul Üniversitesi de lisansüstü eğitim veren kurumlar arasına eklenmiştir (Ünlüöner ve Boylu 2005). Günümüzde turizm alanında yüksek lisans programı sayısı 80, doktora düzeyinde ise 50'yi aşmaktadır (Kozak ve Kozak 2018: 7). Solmaz ve Ulema (2014) 2013 yılında yükseköğretim istatistikleri verilerine göre Türkiye'de önlisans ve lisans düzeyinde turizm eğitimi veren öğretim elemanları sayısını 814 olarak ifade etmiştir.

Türk turizm literatürünün gelişim evrelerini 1940-1990 yılları arasında *Birinci Dönem*, 1991-2010 yılları arasında *İkinci Dönem* ve 2011-2018 arasında ise *Üçüncü Dönem* şeklinde sınıflandırılmıştır (Kozak ve Kozak 2018). Birinci Dönem, farklı disiplinlerden gelen özellikle de ekonomi, pazarlama, coğrafya, sosyoloji gibi farklı alanlardan gelen ve turizme odaklanan akademisyenlerin olduğu bir dönemdir (Kozak ve Kozak 2018: 4). Turizm literatürünün İkinci Dönemi'nde turizm alanında lisansüstü eğitimini tamamlayan akademisyenlerin turizm okullarında görev aldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, turizm doçentlik bilim alanı arasından çıkarılmıştır. Bu dönemin akademisyenlerinin turizmi bir uygulama alanı olarak ele alarak, pazarlama, ekonomi, yönetim gibi alanlarda uzmanlaştığı bir dönem olmuştur. Son dönemde ise alınan bir kararla turizm tekrar doçentlikte bilim alanı olarak kabul edilmiştir (Kozak ve Kozak 2018).

Öğretim üyeliğinden emekli olan Meral Korzay, Şule Çetin ve Bahar Taner gibi kadın akademisyenlerimiz, turizm literatürüne önemli katkılarda bulunmuştur. Korzay, 1970 yılında Ege Üniversitesi'nde İzmir'i ziyaret eden turist-

lere ilişkin pazarlama psikolojisi konulu tezi ile doktora derecesi alarak, 1976 yılında doçent, 1984 yılında profesör unvanı almıştır. Akademik kariyerine Ege Üniversitesi'nde başlamış, ardından Boğaziçi Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde devam etmiş ve bu bölümden 2004 yılında emekli olmuştur (Alvarez 2018: 266).

Turizme önemli katkılar vermiş olan kadın akademisyenlerimizden bir diğeri Çukurova Üniversitesi Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu öğretim elemanı olarak görev yapan ve 2008 yılında emekli olan Şule Çetin'dir. Çetin, Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu mezunudur. Turizm eğitimi, turizm sektöründe çalışacak elemanlara yönelik eğitim programları ve istihdam sorunları gibi konularda çalışmaları ile önemli katkılarda bulunmuştur (Sahilli Birdir 2018). Bu iki değerli kadın akademisyenimiz dışında turizm bilim alanına katkıda bulunan ve halen akademik çalışma hayatına devam eden kadın akademisyenlerimizi de tespit etmeye yönelik bu çalışmada kadın akademisyenlerimizin mevcut durumunun saptanması hedeflenmiştir. Çalışmanın literatüre bu yönüyle de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

## YÖNTEM

Bu çalışma, Türkiye'de yükseköğretimde turizm alanında görev yapan kadın öğretim elemanlarının (öğretim üyeleri, öğretim görevlileri ve araştırma görevlilerinin) mevcut durumunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu temel amaç çerçevesinde araştırma sürecinde aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Turizm alanında kadın öğretim elemanı sayısı nedir?
- Kadın öğretim elemanlarının unvanlarına göre dağılımı nedir?
- Kadın öğretim elemanlarının üniversitelere göre dağılımı nedir?
- Kadın öğretim elemanlarının akademik çalışmalarının dağılımı nedir?

Bu araştırma, betimsel araştırma tasarımı ile şekillenmiş ve <https://akademik.yok.gov.tr> adresi veri toplama sitesi olarak belirlenmiştir. Bu

doğrultuda verilerin toplanmasında belgesel kaynak tarama tekniği (doküman incelemesi) kullanılmıştır. "Belgesel kaynak tarama, araştırılan konu hakkında diğer kişi veya kurumlar tarafından yazılmış, hazırlanmış veya yaratılmış çeşitli yazı, belge, yapım veya kalıntının toplanması ve incelenmesi"dir (Seyidoğlu 1995: 36).

Bu amaçla, doküman (belgesel kaynak tarama) incelemesinin aşamaları; dokümanlara ulaşma, özgünlüğün kontrolü, dokümanı anlama, veriyi analiz etme, veriyi kullanma olarak kurgulanmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2006: 193). Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'nın "Akademik Arama (akademik.yok.gov.tr)" sayfasındaki veriler, yükseköğretim kurumlarının idari kayıtlarına dayalı olarak yükseköğretim kurumlarında görev yapan öğretim elemanlarının Yükseköğretim Bilgi Yönetimi Sistemi (YÖKSİS) üzerindeki kayıtlarının akademik.yok.gov.tr adresine aktarılması ile oluşturulmaktadır. Çalışmada bu veriler esas alınmıştır.

Türkiye'deki üniversitelerde çalışan kadın akademisyenler bu araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada, yükseköğretim kurumlarında turizm bilim alanında görev yapan kadın öğretim elemanlarına ait belgesel tarama yöntemi ile elde edilen verilerin çeşitli özellikleri frekansları ile özetlenerek yorumlanmıştır. Araştırmada betimsel analiz tekniği kullanılarak veriler araştırma soruları çerçevesinde unvan, görev yaptıkları üniversite, akademik çalışmaları ise yayınlanan kitap, makale, bildiri, proje ve yönetilen tezler açısından incelenerek analiz edilmiştir. Kadın akademisyenlerin farklı değişkenler açısından karşılaştırılmasında varyans analizinden yararlanılmıştır. Varyans analizi sonucunda fark bulunan grubu belirlemek amacı ile çeşitli testlerden yararlanılmıştır.

## BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular, araştırma soruları çerçevesinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Araştırma verileri 1 Temmuz 2018 ile 20 Mart 2019 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu tarihler arasında sistemde değişiklik yapan öğretim elemanlarının bilgilerinde farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Elde edilen



Tablo 1. Turizm Bilim Alanında Görev Yapan Öğretim Elemanları

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	486	40,17
Erkek	724	59,83
TOPLAM	1210	100,00

verilerin sunulmasında, araştırma sonuçlarını çalışma kapsamında özetlemek ve araştırmanın bütünü hakkında bilgilendirmek amacıyla sadece özet bilgilere yer verilmesi uygun görülmüştür.

Araştırma sorularından birincisini oluşturan "Turizm alanında kadın öğretim elemanı sayısı nedir?" sorusuna ilişkin bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir. Buna göre, sosyal, beşeri ve idari bilimler alanı turizm bilim alanında görev yapan akademisyenlerin içinde kadın akademisyen oranı erkeklere oranla %40,17'dir. Diğer bir deyişle; turizm bilim alanında görev yapan 1210 akademisyenden 486'sı (%40,17) kadınlardan oluşurken, geri kalan 724'ü (%59,83) ise erkektir.

Tablo 2, turizm bilim alanında görev yapan tüm akademisyenlerin unvanlarına ve görev yaptıkları üniversitenin devlet veya vakıf üniversitesi olmasına göre dağılımlarını göstermektedir. Kadın akademisyenler içinde %31,7 ile öğretim görevlisi unvanına sahip iken, en düşük orana profesör unvanına sahip akademisyenler takip etmektedir.

Kadın akademisyenlerin görev yaptığı üniversite türüne ilişkin bilgiler incelendiğinde akademisyenlerin büyük bir kısmının (%86,63) devlet üniversitesinde görev yaptığı saptanmıştır. Vakıf üniversitesinde görev yapanlar içinde ise en yüksek oranı öğretim görevlisi unvanındaki akademisyenlerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

Kadın akademisyenlerin çalışma konularına ilişkin kendilerinin tanımladığı anahtar kelimeleri gösteren dağılıma Tablo 3'te yer verilmiştir. Bu tabloda en az kullanılan anahtar kelimenin gastronomi olduğu dikkat çekmektedir. Bu anahtar kelimenin sisteme yeni tanımlanmış olması dolayısıyla, kullanım oranının düşük olduğu ifade edilebilir.

Turizm bilim alanında kadın akademisyenlerin lisansüstü tez danışmanlıklarına ilişkin veriler ise Tablo 4'te sunulmuştur.

Doktora tez danışmanlığında doçent unvanlı akademisyenler, yüksek lisans tez danışmanlığında ise doktor öğretim üyesi unvanına sahip akademisyenlerin en fazla oranda danışmanlık görevi üstlendiği tespit edilmiştir.

Kadın akademisyenlerin yayınları ile unvanları arasında anlamlı farklılık olup olmadığı test edilmiştir. Burada, kadın akademisyenlerin kitap, makale, bildiri ve proje değişkenlerine göre unvanlarının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Veriler normal dağılım göstermediğinden, burada Kruskal Wallis H analizinden yararlanılmıştır. İstatistiksel analizlerin tümü %95 güvenilirlik düzeyinde yapılmıştır.

Tablo 2. Turizm Bilim Alanında Görev Yapan Akademisyenlerin Unvanlarına ve Görev Yaptıkları Üniversite Türlerine Göre Dağılımı

Unvan	Kadın		Üniversite Türü			
	Sayı	%	Devlet		Vakıf	
	Sayı	%	n	%	n	%
Profesör	17	3,5	17	100,00	-	-
Doçent	31	6,4	29	93,5	2	6,5
Dr. Öğr. Üyesi	148	30,5	130	88,8	18	12,2
Öğretim Görevlisi	154	31,7	117	75,97	37	24,03
Araştırma Görevlisi	136	28,0	128	94,12	8	5,88
TOPLAM	486	100,00	421	86,63	65	13,37

Turizmde Kadın Akademisyenler

Tablo 3. Turizm Bilim Alanında Görev Yapan Akademisyenlerin Çalışma Konularında Tanımladıkları Anahtar Kelimelere Göre Dağılımı

Anahtar Kelime	Sayı	%
Turizm İşletmeciliği	340	70,0
Otel İşletmeciliği	49	10,1
Turizm Pazarlaması	54	11,1
Turizm Ekonomisi	12	2,5
Sürdürülebilir Turizm	26	5,3
Turizm Planlaması	3	0,6
Gastronomi	2	0,4
TOPLAM	486	100,00

Kadın akademisyenlerin unvanlarına göre yayın türleri açısından anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre kitap, makale, bildiri ve proje puanları en yüksek olanlar profesör doktor unvanına sahip kadın akademisyenler iken, öğretim görevlisi unvanına sahip kadın akademisyenler en düşük sıra ortalamasına sahiptir. Profesör un-

Tablo 4. Turizm Bilim Alanında Görev Yapan Akademisyenlerin Lisansüstü Tez Danışmanlıklarına Göre Dağılımı

Anahtar Sözcük	Doktora Tez Danışmanlığı		Yüksek Lisans Tez Danışmanlığı	
	n	%	n	%
Prof. Dr.	11	35,48	15	15
Doç. Dr.	13	41,94	28	28
Dr. Öğr. Üyesi	7	22,58	57	57
TOPLAM	31	100,00	100	100,00

vanını, doçent, doktor öğretim üyesi ve araştırma görevlisi unvanına sahip akademisyenler takip etmiştir.

Araştırmada incelenen diğer değişkenler açısından da inceleme yapılmıştır. Ancak, anahtar kelime, üniversite türü gibi değişkenler açısından gruplar arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Bu nedenle, anlamlı fark bulunmayan değişkenlere ilişkin sonuçlara çalışmada yer verilmemiştir.

Tablo 5. Kadın Akademisyenlerin Unvan Gruplarının Yayınlarına Göre Karşılaştırması

	Unvanlar	N	Sıra Ortalama	$\chi^2$	Anlamlılık Düzeyi (P)
Kitap	Prof. Dr.	17	427,76	147,740	,000*
	Doç. Dr.	31	399,82		
	Dr. Öğr. Üyesi	147	297,33		
	Öğr. Gör.	158	170,26		
	Arş.Gör.	136	209,19		
Makale	Prof. Dr.	17	458,21	199,736	,000*
	Doç. Dr.	31	422,76		
	Dr. Öğr. Üyesi	147	314,35		
	Öğr. Gör.	158	163,58		
	Arş.Gör.	136	189,19		
Bildiri	Prof. Dr.	17	374,53	113,350	,000*
	Doç. Dr.	31	389,21		
	Dr. Öğr. Üyesi	147	299,58		
	Öğr. Gör.	158	163,58		
	Arş.Gör.	136	189,19		

\*:  $p < 0,05$

## SONUÇ

Türkiye’de turizm bilim alanında kadın akademisyenleri “resmetmeyi” amaçlayan bu çalışma, kadın akademisyen profilini sunmaktadır. Araştırma bu alanda görev yapan akademisyenlere ilişkin elde edilen sayısal veriler turizm akademisinde kadınların varlığını ortaya koyan bir ön çalışma olarak görülmelidir. Turizm bilim alanında kadın akademisyenlerin unvanları, yayın türleri, görev yaptıkları üniversite türü, yürüttükleri lisansüstü tez danışmanlıkları gibi değişkenler açısından mevcut durum ortaya konmuştur. Bu tablo, Türkiye’de yükseköğrenim düzeyinde turizm eğitiminde kadınların bulunduğu yeri ifade etmektedir. Tüm akademisyenler içinde kadınların %40 gibi bir orana sahip olması turizm eğitim ihtiyacını karşılamada kadınların da önemli rol üstlendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Yükseköğretimde turizm bilim alanında, kadın akademisyenlerin durumunu belirlemeyi amaçlayan bu çalışmadan elde edilen bulgulara dayanarak, şunları söylemek mümkündür:

- Kadın akademisyenlerin turizmde en fazla öğretim görevlisi ve doktor öğretim üyesi unvanına, en düşük oranda da profesör unvanına sahip oldukları saptanmıştır. Bu durum, ön-lisans düzeyinde okul sayısının lisans düzeyinde okul sayısına göre daha fazla olması ile açıklanabilir.
- Turizm bilim alanında kadın akademisyenlerin en fazla devlet üniversitesinde görev yaptıkları saptanmıştır. Araştırma sonuçlarına bağlı olarak, kadın akademisyenlere ilişkin bu tablonun zaman içinde değişeceğini söylemek mümkündür. Turizm alanında doktora eğitiminin 1970’li yıllardan itibaren verilmesi nedeni ile ilerleyen yıllarda bu tür çalışmaların zaman karşılaştırmalarının yapılarak daha gerçekçi sonuçların ortaya çıkması sağlanabilir. Bu çalışmada karşımıza çıkan unvanlar arasındaki sayı farklılığı zaman içinde azalacağından, her bir unvana göre farklı değişkenleri karşılaştırırken her bir unvanın ayrı ayrı dikkate alınması gerekmektedir.

Önceki araştırmalarda çoğunlukla turizm eğitiminin durumu, sorunları gibi konular incelenirken, bu çalışmada ilk kez eğitim veren kişiler inceleme konusu olmuştur. Yükseköğretim alanında görev yapan akademisyenler için oluşturulan resmi sitedeki bilgilerden yararlanılarak, turizm eğitiminde kadın akademisyenlerin durumu sunulmuştur. Tarafsız ve kişilerin kendi veri girişini yaptıkları bir sayfadan verilerin elde edilmiş olması da çalışmanın güvenilirlik düzeyini artırmaktadır. Bu çalışmada, tarafsız bir şekilde veriler elde edilerek, karşılaştırma yapılmış ve veriler değerlendirilmiştir. Konuyla ilgili olarak, daha önce bu tür bir çalışmanın olmaması, söz konusu bu çalışmanın literatüre yaptığı bir katkı olarak ifade edilebilir. Bununla birlikte; araştırmada, sadece nicel olarak değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bunun yanında, kadın akademisyenlerin çalışmalarının niteliksel özelliklerinin de ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınması gerekmektedir.

Çalışmanın sadece belirli değişkenler açısından ele alınması araştırmanın en önemli kısıtını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, turizm bilim alanında kadın akademisyenlerin sadece unvan, görev yapılan üniversite türü, yayın türleri ve danışmanlıklar gibi bazı sayısal veriler üzerinden yürütülmesi niteliksel değerlendirmelerin yapılmasını engellemiştir.

Sonuç olarak; turizmin giderek büyüyen bir sektör olması ve artan turist sayısına ilişkin tesis sayısının da artması bu alanda kalifiye çalışan ihtiyacını karşılamak için yükseköğretimde turizm eğitimi kurumları sayısının artacağına ilişkin beklentiler, akademisyen sayısında da bir gelişme ve artış olacağını ortaya koymaktadır. Yeni eğilimlerle ve değişimlerle ilerleyen turizm sektöründeki bu gelişme ve büyüme sürecindeki en önemli nokta, eğitim alanında da rekabet gücü olgusudur. Eğitim kurumlarının ve akademisyenlerin birer marka haline dönüşmeye başladığı eğitim camiasında küresel açıdan da kaliteli bilimsel yayınlara ve çalışmalara sahip olan akademisyenlerin gelecekte daha başarılı olacakları ve rekabetçi üstünlük sağlayarak, sektöre de yön verecekleri beklenmektedir.

## KAYNAKÇA

- Acar, F. (1991). Women in Academic Science Careers in Turkey. İçinde V. S. Heiskanen (Editör), *Women in Science Taken Women or Gender Equality* (ss.147-171). New York: St Martin's Press.
- Acar, F. (1996). Türkiye'de Kadın Akademisyenler: Tarihsel Evrim ve Bugünkü Durum. İçinde H. Coşkun (Editör), *Akademik Yaşamda Kadın* (ss. 75-102), Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi No. 9.
- Acar, F. (1998). *Türkiye Üniversitelerinde Kadın Öğretim Üyeleri, 75 Yılda Kadımlar ve Erkekler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.
- Acar, F. (1983). Turkish Women in Academia: Roles and Careers, *METU Studies in Development*, 10 (4): 409- 446.
- Acar, F. (1989). Women's Participation in Academic Science Careers: Turkey in 1989, *Improving Prospects for Women in Changing Society: The Years Ahead International Conference*, İstanbul.
- Acar, F. (1990a). Role Priorities and Career Patterns: A Cross-Cultural Study of Turkish and Jordanian University Teachers. İçinde S. Hie ve V. O. Learyu (Derleyenler), *Storming the Tower Women in Academic World*, Londra: Kopan Page.
- Acar, F. (1990b). Türkiye'de Kadınların Akademik Kariyere Katılımı. *Değişen Bir Toplumda Kadınların İstihdam İmkanlarının Geliştirilmesi Konferansı* (ss.81-100). Ankara: İş ve İşçi Bulma Kurumu Yayını.
- Acker, J. (1992). From Sex Roles to Gendered Institutions, *Contemporary Sociology*, 21(5): 565-569.
- Adaçay, F. R. (2014). *Toplumsal Cinsiyet ve Kalkınma*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Adak, N. (2018). Akademi Kadınlar: Yükseköğrenime Giriş ve Kariyerde İlerleme, *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1 (1): 23-38.
- Akbulut, N. (2011). Ayna Benlik: Kadın Akademisyenler Genelidir, *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 9 (34): 50-66.
- Akoğlan Kozak, M. (2009). Akademik Turizm Eğitimi Üzerine Bir Durum Analizi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (İlke), 22: 1-20.
- Akpınar, S. (2006). Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekoturizm Yaklaşımları, [http://www.geocities.com/ceteris\\_tr/s\\_akpinar.doc](http://www.geocities.com/ceteris_tr/s_akpinar.doc). Erişim tarihi: 10 Eylül 2018.
- Altınoluk, D. (2017). Cinsiyetlendirilmiş Kurum Olarak Akademi: Erkek Akademisyenlerin "Öteki" Üzerinden Erkeklik İnşaları, *Masculinities Journal*, 8 (Ağustos): 37-58.
- Alvarez, M. D. (2018). Meral Korzay Portresi: Türkiye ve Ötesinde Turizmin Gelişmesine Öncülük Etmek. İçinde M. Kozak ve N. Kozak (Editörler), *Türk Turizmine Kanat Gerenler Cilt 1 Öncü Turizm Eğitimci ve Araştırmacıları* (ss. 265-276). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Başarır, F. ve Sarı, M. (2015). Kadın Akademisyenlerin "Kadın Akademisyen Olma"ya İlişkin Algılarının Metaforlar Yoluyla İncelenmesi, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5 (1): 41-51.
- Brotherton, B., Woolfenden, G. ve Himmetoglu, B. (1994). Developing Human Resources for Turkey's Tourism Industry in the 1990s, *Tourism Management*, 15(2): 109-116.
- Boyacı, C. ve Aktaş, A. (1995). Konaklama Sektöründe İnsan-gücü Araştırması ve Antalya Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6 (3-4): 48-62.
- Cindoğdu, D. ve Muradoğlu, G. (1996). Türkiye'de Tıp Bilimlerinde Kadınların Özgül Durumları. İçinde H. Coşkun (Derleyen.), *Akademik Yaşamda Kadın* (ss.244-260). Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Yayını.
- Çağlayan, K. (2015). Üniversitede Kadın Akademisyenlik, *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi*, 4 (16): 22-23.
- Çakır, İ. ve Arslan, R. (2018). Türkiye'deki Üniversitelerde Kadın Akademisyenlerin Karşılaştıkları Sorunlar ve Bartın Üniversitesi'nde Çalışan Kadın Akademisyenler Üzerine Bir Araştırma, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (18): 265- 280.
- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Elmas Arslan, G. (2014). Türkiye'de Çalışan Kadın Olmak ve Kadın Akademisyenler, *Gazi Üniversitesi Öğretim Üyeleri Derneği Bülteni*, 12 (1): 36-40.
- Er, D. (2008). Modern Türkiye'de Kadın Öğretim Üyelerinin Konumuna ve Sorunlarına Sosyolojik Bir Yaklaşım. *(Basılmamış Doktora Tezi)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergün, M. (1978). II. Meşrutiyet Dönemi'nde Eğitim Hareketleri. *(Basılmamış Doktora Tezi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.
- Ersoy, E. (2009). Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2): 209-230.
- Evren, S. (2018). Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu. İçinde N. Kozak (Editör), *Dünden Bugüne Türkiye'de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler* (ss.685-714). İstanbul: Yıkılmazlar Matbaası.
- Gülenç, S. (2018). Balıkesir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu. İçinde N. Kozak (Editör), *Dünden Bugüne Türkiye'de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler* (ss. 659-684). İstanbul: Yıkılmazlar Matbaası.
- Kodaman, B. (1980). *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*. İstanbul: Ötügen Yayınevi.
- Korzay, M. (1987). Tourism Education in Turkey, *International Journal of Hospitality Management*, 6(1): 43-48.
- Korzay, M. (1994). Turkish Tourism Development. İçinde A.V. Seaton (Editör), *Tourism: The State of the Art* (ss.85-99). New York: John Wiley.
- Kozak, M. ve Kozak, N. (2018). *Türk Turizmine Kanat Gerenler Cilt 1 Öncü Turizm Eğitimci ve Araştırmacıları*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N., M. Akoğlan Kozak ve M. Kozak. (2017). *Genel Turizm: İlkeler ve Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, M. (2000). Türkiye de Turizm Literatürünün Gelişim Süreci Üzerine Bir İnceleme, *Doğu Akdeniz Üniversitesi Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1 (1): 16-59.
- Kozan Akbayırlı, G. Y. (2016). Kadın Turizm Akademisyenlerinin İşyeri Arkadaşlıklarının Örgüt İklimi Ekseninde Analizi. *(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.



- Köker, E. (1988). Türkiye’de Kadın, Eğitim ve Siyaset: Yükseköğrenim Kurumlarında Kadının Durumu Üzerine Bir İnceleme. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Enstitüsü.
- Kurnaz, Ş. (1996). *II. Meşrutiyet Dönemi’nde Türk Kadını*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2019), <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-9860/turizm-belgeli-tesisler.html>, Erişim tarihi: 4 Mart 2019.
- Mayatürk Akyol, E. (2015). Toplumsal Yaşamda ve Çalışma Hayatında Kadın ve Anne Kimlikleri: Kuramsal Bir Bakış. İçinde O. Sürgevil Dalkılıç (Editör), *Çalışma: Kadın Akademisyenlerin Kaleminden Çalışma Yaşamında Annelik* (ss. 1-30). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Naymansoy, G. (2009). Türkiye’de Bilim Kadınları ve Bilimin Gelişimine Katkıları. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Okumus, F. ve Yagci, O. (2005). Tourism Higher Education in Turkey, *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, 5 (1-2): 89-116.
- Öktem, Ş., Kubat, G. ve Kızıltan, B. (2018). Otel İşletmelerinde Kadın İşgören Davranışlarını Etkileyen Algılara İlişkin Bir Araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29 (2): 197-208.
- Öncü, A. (1979). *Uzman Mesleklerde Türk Kadını (Nermin Abadan UNAT) Türk Toplumunda Kadın*. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayını.
- Öner, S. ve Özdemir Kiran, M. (2017). Uluslararası İlişkiler (Üİ) Disiplininin Eril Dili ve Türkiye’de Kadın Üİ Akademisyenlerinin Disiplinin Eril Diline Bakışları, *Alternatif Politika*, 9 (3): 361-384.
- Özkanlı, Ö. ve Korkmaz, A. (2000). *Kadın Akademisyenler*. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını.
- Sahilli Birdir, S. (2018). Şule Çetin Portresi: Bir Turizm Öncüsü. İçinde M. Kozak ve N. Kozak (Editörler), *Türk Turizm Kanat Gerenler Cilt: I Öncü Turizm Eğitimci ve Araştırmacıları* (ss. 439-448). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Seyidoğlu, H. (1995). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*. 6. Baskı, İstanbul: Gözlem Yayınları.
- Spuler, B. (1975). Tanzimat ve Atatürk Dönemi’nde Türk Eğitim Sistemleri ve Mukayeseleri, *Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul: Sermet Matbaası, 428-439.
- Solmaz, S. A. ve Ulema, Ş. (2014). Türkiye’de Turizm Eğitim-Öğretiminde Mevcut Durum Üzerine Analitik Bir Değerlendirme, *1. Uluslararası Turizm ve Yönetim Araştırmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*, 97-115.
- Şenesen, G.G. (1996). Türkiye Üniversitelerinin Üst Yönetiminde Kadınların Konumu: 1990-93. İçinde H. Coşkun (Editör), *Akademik Yaşamda Kadın* (ss. 209-244). Ankara: Türk-Alman Kültür İşleri Kurulu Yayını.
- Şevik, S. (2016). MYO’ların Teknik Bilimler Alanlarında Kadın Akademisyen İstihdamının Problematik Bir Yaklaşım ile Değerlendirilmesi, *Uluslararası Yükseköğretimde Mesleki Eğitim ve Öğretim Sempozyumu* (ss. 173-184). Çorum: Hitit Üniversitesi.
- Tahtaloğlu, H. (2016). Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Cam Tavan Sendromunun Kadınlar Üzerindeki Etkileri, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(2): 89-105.
- Tepe, F. F. (2018). 2000’lerde Türkiye’de Kadın Akademisyenler: Rol Çatışması mı veya Rol Genişlemesi mi?, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 8(2): 271-279.
- Toker, A. (2018). Türkiye’de Bir İlk: Ankara Otelcilik Okulu (1961-1974). İçinde N. Kozak (Editör), *Dünden Bugüne Türkiye’de Turizm: Kurumlar, Kuruluşlar, Turizm Bölgeleri ve Meslekler* (ss. 565-602). İstanbul: Yıkılmazlar Matbaası.
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, [www.tursab.org.tr/istatistikler/turistik-tesis-isletmeler](http://www.tursab.org.tr/istatistikler/turistik-tesis-isletmeler), Erişim tarihi: 4 Mart 2019.
- Ucal, M., O’Neil, M. L. ve Toktas, S. (2015). Gender and the Wage Gap in Turkish Academia, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17 (4): 447-464.
- Ünlüönen, K. ve Boylu, Y. (2005). Türkiye’de Yükseköğretim Düzeyinde Turizm Eğitimindeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (12): 11-32.
- Ünlüönen, K. (1993). Türkiye’de Yüksek Öğretim Düzeyinde Turizm Eğitim ve Öğretimi, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6: 497-521.
- Yeşiltaş, M., Öztürk, Y. ve Hemmington, N. (2010). Tourism Education in Turkey and Implications for Human Resources, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 21 (1): 55-71.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- YÖK İstatistikleri.  
2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu.



### HATİCE GÜÇLÜ NERGİZ

Adnan Menderes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu’ndan mezun oldu (1992). Yüksek lisans derecesini Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı’ndan (2000), doktora derecesini de Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm ve Otel İşletmeciliği Ana Bilim Dalı’ndan aldı (2006). Doçentlik unvanını Turizm alanında aldı (2017). Adnan Menderes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu’nda Araştırma Görevlisi olarak başladığı (1996) akademik yaşamına Kocaeli Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu’nda devam etmektedir. Temel çalışma alanları turizm etiği, otel işletmeciliği, örgütsel davranış ve gastronomidir.

## Annals of Tourism Research Dergisinde Yayımlanan Postmodern Dönemde Turizm Konulu Makaleler: Bibliyometrik İnceleme\*

*Tourism Papers of the Postmodern Period Published in Annals of Tourism Research: A Bibliometric Analysis*

Majd TAYARA\*\*, Çağıl Hale ÖZEL\*\*\*

\*\* Yüksek Lisans Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yunus Emre Kampüsü, 26470 Tepebaşı, Eskişehir.

E-posta: mtayara33@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1775-9131

\*\*\* Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü Yunus Emre Kampüsü, 26470 Tepebaşı, Eskişehir.

E-posta: chkayar@anadolu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-4898-0867

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale İşlem Bilgileri:

Gönderilme tarihi: 2 Nisan 2019

Düzeltilme: 28 August 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** Bibliyometri, Postmodernizm, Annals of Tourism Research, Bradford Yasası, Lotka Yasası.

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 2 April 2019

Resubmitted: 28 August 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** Bibliometrics, Postmodernism, Annals of Tourism Research, Bradford's Law, Lotka's Law.

### ÖZ

Bu çalışmanın amacı, *Annals of Tourism Research* dergisinde yayımlanan postmodern dönemde turizm konulu makalelerin bibliyometrik özelliklerinin incelenmesidir. Alanyazında turizm-postmodernizm ilişkisini ya da postmodern dönemde turizm alanının özelliklerini konu alan bibliyometrik bir çalışmaya rastlanılmaması, çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır. Çalışmanın verilerinin toplanması amacıyla çevrimiçi ortamda taramanın gerçekleştirildiği dönem, 31 Mayıs-5 Ağustos 2018 tarihleri arasındadır. Derginin 1995-2018 yılları arasındaki 24 yıllık döneminde yayımlanan ve postmodernizm-turizm ilişkisini konu alan toplam 52 adet makale, araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Yapılan bibliyometrik incelemeye göre ilgili konuda yayımlanan makalelerin yoğunlaştığı yıllar, 2010 ve 2011 yıllarıdır. Makalelerin çoğu bireysel olarak kaleme alınan makalelerdir ve makalelerin yazımında görece yüksek sayıda esere atıfta bulunmaktadır. İncelenen makalelere yapılan atıfların dergilere dağılımı, Bradford Yasası'na; yazar verimliliği ise Lotka Yasası'na uymaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçların, postmodernizm-turizm ilişkisini ele alan alanyazının nasıl bir gelişim gösterdiğinin derinlemesine anlaşılmasında araştırmacılara yol göstermesi beklenmektedir.

### ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the bibliometric characteristics of articles about tourism in the postmodern period published in the Annals of Tourism Research. The lack of bibliometric studies in the field of postmodern tourism provides the basis for this study. In order to determine the articles about postmodernism-tourism relationship, an online scanning was conducted between 31 May and 5 August 2018. A total of 52 articles published in the journal in the 24-year period between 1995 and 2018 are included. Results indicate that articles are published mostly in 2010 and 2011, most of the articles are contributed by a single author, and a relatively high number of articles are cited in these articles. The references to the articles reviewed do not comply with the Bradford Law and author productivity does not comply with Lotka's Law. Results are expected to provide guidance in understanding the development of the literature dealing with the postmodernism-tourism relationship.

### GİRİŞ

Turizm, ekonomik, sosyolojik ve kültürel yönlerden diğer bilim dallarından etkilenen bir uygulama alanıdır. Bu yönüyle turizm, kültürel bir ol-

gu olarak kabul edilen postmodernizm (Firat ve Dholakia 2006) ile de etkileşim halindedir. Postmodernizm, modern dönemi ortaya çıkaran kitlesel üretimin ve mutlak doğru anlayışının sarılması ve sona ermesiyle ilişkilendirilmektedir. Diğer bir ifade ile postmodernizm, bireysel ve toplumsal düzeyde yapısal bir değişikliğe işaret etmektedir. Nitekim, endüstriyel alanda olduğu gibi turizmde de kitlesizleşirmeye yönelik

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça'da düzenlenen "Hasan Olalı Turizm Sempozyumu"nda sunulmuş halinin, yazarlarca daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.

alternatif arayışlarla bireyselliğe doğru bir değişim yaşanmıştır (Kozak vd. 2013). Postmodernizmin felsefesi gereği bireyler, geleneksel kalıplardan kurtulup kendi özgür davranış örüntülerini oluşturabilmekte, gerçek ile sanalı, eski ile yeniyi birlikte tüketebilmektedir. Buna koştur olarak, turizm endüstrisi de bu potansiyel tüketicilerin özel ilgi alanlarına yönelik ürünler tasarlamaktadır.

Turizmin postmodern dönemdeki yapısını daha iyi anlayabilmek için öncelikle postmodernizm ile turizmin etkileşimini anlamakta yarar vardır. Bunu anlayabilmek içinse bu etkileşim ekseninde yürütülen çalışmaların ortak özelliklerinin incelenmesi yararlı olabilir. Bu noktada, bir bilim dalıyla veya konuyla ilgili yapılan çalışmaların nicelik ve nitelik açısından gelişimine yönelik bilgiler sunması açısından bibliyometrik çalışmalar önem arz etmektedir. Sözgelimi postmodernizm-turizm ilişkisi alanında yürütülen bibliyometrik çalışmalarla, bu alandaki çekirdek dergi grubunun hangileri olduğu, en verimli yazarların kimler olduğu, postmodern turizm alanında yazılan makalelerde yer alan atıf, kaynakça ve anahtar sözcüklerin sayısının ne olduğu gibi verilere ulaşmak olanaklı olacaktır. Diğer bir ifade ile belirli bir alanda üretilmiş olan bilginin derinlemesine anlaşılmasında bibliyometrik çalışmalar, önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Bu çalışmada postmodernizm ve turizm ilişkisini ele alan bir bibliyometrik araştırma yürütülmüştür. Çalışmanın amacı, *Annals of Tourism Research* dergisinde yayımlanan postmodern dönemde turizm konulu makalelerin bibliyometrik özelliklerinin incelenmesidir. Araştırmadan elde edilen bilgiler, postmodernizm gibi soyut ve karmaşık bir alanın daha derinlemesine anlaşılmasına hizmet edebilir. Bu çalışmanın da bu yönüyle alanyazına katkıda bulunması beklenmektedir.

#### ALANYAZIN TARAMASI

Bibliyometri, terim olarak yeni olduğu halde, bibliyometrinin kullanımı ve uygulaması, 1890'lı yıllara uzanmaktadır (Osareh 1996). Temelde sayım yapmaya dayalı bir inceleme alanı olan bibliyometri, bir alan, bölge ve dönem özelindeki kurumlar veya kişilerce üretilmiş yayınlar arasındaki ilişkilerin sayısal analizini ifade etmektedir.

Başka bir deyişle bibliyometri, yayınların veya dokümanların belirli özelliklerinin analiz edilmesine dayanmaktadır (Al ve Coştur 2007).

Pritchard (1969) bibliyometriyi "*matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin bilimsel iletişim ortamlarına uygulanması*" olarak tanımlamıştır. Ulu ve Akdağ (2015) ise bibliyometri sayesinde bir akademik alana ilişkin yayınların çeşitli özellikleri itibarıyla incelenemediğini vurgulamıştır. Bibliyometri sayesinde elde edilebilen bulgular, kurumlar ve ülkeler arasında karşılaştırmalar yapılmasını, bilimsel iletişim araçlarıyla ilgili kullanım oranlarının ortaya konulmasını, alanyazındaki en etkin yazarların belirlenmesini ya da bir derginin değerlendirilmesini sağlamaktadır (Yalçın 2010: 206).

Bibliyometrik analiz, belli bir alandaki yayın örüntülerini tanımlamak için yapılan niceliksel ve istatistiksel analizdir (Tonta 2002). Bu analizi gerçekleştirebilmek için yasalara gereksinim vardır. Bibliyometrik analizlerde yaygın olarak kullanılan yasalar; Lotka Yasası, Bradford Yasası, alanyazın eskimesi, Price Yasası ve Pareto Yasasıdır. Bu çalışmada, postmodernizm-turizm ilişkisi alanındaki çekirdek dergilerin belirlenmesi için Bradford Yasası, yazarların bilimsel verimliliğinin belirlenmesi içinse Lotka Yasası kullanılmış olduğundan bu iki yasanın kısa açıklamalarına yer verilmesi uygun görülmüştür.

Bradford'ın 1934 yılında formüle ettiği Dağılım Yasası "*belirli bir konudaki alanyazının dergilere saçılımı ya da dağılımı*" şeklinde tanımlamaktadır (Garfield 1980). Garfield (1980), Bradford Yasası'nı "*Belirli bir konuda bir kaynakça derlemek isterseniz, küçük bir çekirdek grup derginin o konu ya da disiplinde yayımlanan makalelerin her zaman önemli bir kısmını (üçte birini) içerdiğini bulursunuz. Daha sonra ikinci ve daha fazla sayıda dergi içeren bir grubun bütün makalelerin diğer üçte birini, çok daha fazla sayıda dergi içeren çok daha büyük bir dergi grubunun da son üçte birini içerdiğini görürsünüz*" şeklinde açıklamaktadır.

Yazar verimliliği ile ilişkilendirilen Lotka Yasası, araştırmacılara, yazıları ile belli bir alana katkıda bulunan yazarların, bu katkıyı kaç yazı ile sağladığını belirleme olanağı sunmaktadır. Lotka (1926), formüle ettiği yasayı şöyle açıklamakta-

dır; “Belirli bir alanda,  $n$  sayıda yazı yazanın sayısı, bir yazı yazanın  $1/n^2$ 'si kadardır”. Rowlands (2005) ise bu durumu, belirli bir alanda yayın yapan yazarların yüzde 60'ının ilgili alana bir, 15'inin iki, 7'sinin üç makale ile katkıda bulunduğu ile açıklar.

### POSTMODERNİZM PARADİGMASI

“Çağdaş, asri” anlamına gelen “modern” sözcüğü, geleneksel olandan muasır olana geçişi tabir eder (Kale 1971). Postmodernizm ise modern sonrası dönemi vurgulamaktadır. Postmodern terimi, 1934 yılında Federico de Onis tarafından ve 1939'da Arnold Toynbee'nin A Study of History kitabında kullanılmıştır (Demirkol 2008: 108). Bu paradigma, batıdaki aydınlanmacı harekete ve özellikle modernizme eleştirel bir yaklaşım içermektedir. Postmodernizmi, modern paradigmanın bir özeleştirisi olarak yorumlayanların yanı sıra, onun modernizmden bir ayrılma veya uzaklaşma olduğunu ifade edenler de bulunmaktadır (Huysen 1984).

1960'lı yıllara gelindiğinde postmodernizmin kapsamının da genişlediği görülür. Bu yıllarda sanattaki ve mimarideki yeni eğilimleri ifade edecek biçimde kullanılmaya başlanan postmodernizm, mimari, sosyoloji, pazarlama, edebiyat ve eğitim gibi farklı disiplinlerle ilişkilendirilmiştir (Odabaşı 2006; Kılıç ve Bayram 2014). Bu ilişki nedeniyle postmodernizm; post-pozitivism, geç-kapitalizm, post-kapitalizm, post-endüstriyel,

post-görgül ve post-yapısalcı gibi kavramlarla açıklanmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2016; Demirkol 2008).

Postmodernizmin çeşitli disiplinlerden yorumlar alması, onun kesin bir tanımının oluşturulmamasına, nitelikleri konusunda bir fikir birliğinin sağlanamamasına neden olmuştur (Brown 1995: 106; O'Shaughnessy ve O'Shaughnessy 2002: 110). Bu nedenle, postmodernizmin daha iyi anlaşılmasında rehberlik edecek kriterlere gereksinim duyulmuştur. Postmodernizmin anlaşılmasında ve yorumlanmasında başvuru kriterler, esasen onun farklı yazarlarca ortaya konan özellikleridir. Bu özellikler, *parçalanma (fragmentation)*, *farklılaşmanın giderilmesi (de-differentiation)*, *öznenin merkezleştirilmesi (decentring of the subject)*, *zıtlıkların birlikteliği (paradoxical juxtapositions of opposites)*, *paradoks (paradox)*, *üst-gerçeklik (hyperreality)*, *kronoloji (chronology)*, *pastiş (pastiche)*, *kurumsalcılık karşıtlığı (anti-foundationalism)*, *çoğulculuk (pluralism)* ve *bağlılığın kaybı (loss of commitment)* olarak sıralanabilir (Tablo 1).

Postmodernizmin alanyazında yer bulan özellikleri arasında en çok bahsi geçenlerden biri olan parçalanma, Berthon ve Katsikeas'a (1998) göre, geleneksel sistemlerin parçalara ayrılmasını ve bu sistemlerin tüm aşamalarındaki bütünsüzlüğü ifade etmektedir. Başka bir anlatımla parçalanma, yerleşik sistemlerin ve sistem içinde

Tablo 1. Postmodernizmin Farklı Yazarlarca Ortaya Konan Özellikleri

Berthon ve Katsikeas (1998)	Brown (1995)	Fırat ve Dholakia (2006)	Fırat vd. (1995)
Üst-gerçeklik	Üst-gerçeklik	Üst-gerçeklik	Üst-gerçeklik
Parçalanma	Parçalanma	Parçalanma	Parçalanma
Farklılıkların giderilmesi	Farklılıkların giderilmesi	Öznenin merkezleştirilmesi	Öznenin merkezleştirilmesi
Paradoks	Pastiş	Zıtlıkların paradoksal birlikteliği	Zıtlıkların paradoksal birlikteliği
Zaman ve mekân	Kronoloji	Farklılığı ve çoğulculuğu tolere etme	Üretim ve tüketimin yer değiştirmesi
Kurumsalcılık karşıtlığı	Kurumsalcılık karşıtlığı		Bağlılığın kaybı
	Çoğulculuk		

Kaynak: Brown 1995; Fırat vd. 1995; Berthon ve Katsikeas 1998; Fırat ve Dholakia 2006.



yer alan varlıklar arasındaki ilişkilerin dağılmasıdır. Bu durum, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) gibi ülkeleri ve sosyal grupları (geleneksel aile gibi) içerebileceği gibi ürün ve tüketici pazarlarını da kapsayabilir. Örneğin; deniz-kum-güneş odaklı standart paket turlar yerine, savaşların yaşandığı tarihi yerleri ziyaret etmek isteyen turistlere yönelik tasarlanmış hüzün turizmi bu kapsamda değerlendirilebilir. Postmodernizm ile özdeşleştirilen diğer bir özellik, geleneksel pazar bölümleri arasındaki sınırların bulanıklaşması anlamına gelen *farklılaşmanın giderilmesi*dir. Tüketiciler günümüzde kendi hayatlarını şekillendirmede daha fazla rol oynamakta ve üretici ile tüketici arasındaki ayrım bulanık hale gelmektedir (Firat ve Dholakia 2006: 137). Turistlerin bir destinasyondaki çekicilikleri sosyal medya hesapları üzerinden paylaşarak buraların tanıtımını yapmaları ve tüketerek üretme (prosuming) sürecine girmeleri, bu durumu örneklendirebilir.

*Öznenin merkezsizleştirilmesi*, modern dönemde olanın aksine nesne üzerindeki kontrolün insanın elinde olmadığını ve öznenin artık merkezi konumda olmadığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, tüketilen aslında ürün değil, bireyin kendisidir ve özne, kendisini pazarlanabilen bir nesne olarak algılamaktadır (Firat vd. 1995). Örneğin, toplum tarafından *"fenomen"* olarak nitelenen ve insanları etkileme gücüne sahip olan bireylerin turizm firmalarının reklamlarında yer alması, bu kapsamda düşünülebilir. *Zıtlıkların birlikteliği* ise şimdi/geçmiş, yerel/küresel ve ticaret/kültür gibi zıt unsurların bir arada kullanılabilirliğini vurgulamaktadır (Firat ve Dholakia 2006). Ticari ve kültürel öğeleri bir arada bulunduran kültürel miras turizmi, buna örnek olarak gösterilebilir.

Postmodernizmin belirgin özelliklerinden biri olan *paradoks*, farklı ve paradoksal anlamlara değer verilerek normalin sorgulandığına; işlevsiz, dışlanan veya anormal değerlerin benimsendiğine işaret etmektedir (Berthon ve Katsikeas 1998). *Üst gerçeklik* ise gerçeklik duygusunun kaybolmasını ve simülasyonların gerçeğe dönüşmesini vurgulamaktadır. Baudrillard (1983) üst gerçekliği, hayal edilmiş bir plan üzerine inşa edilmiş bir

gerçeklik biçimi olarak tanımlar. Üst gerçekliğin en bilinen örnekleri, kurgu ve gerçekliğin bütünleştiği Disneyland benzeri temalı parklardır.

Postmodernizmin sıklıkla başvurduğu diğer bir özellik ise kronolojidir. *Kronoloji*, retrospektif bir anlayışla geçmişin temsil edilmesini ve geçmişe olan ilgiyi ve merakı ifade etmektedir. Eski günlere olan ilgi ve özlem, nostalji, retro ürünler ve yeniden canlandırma, bu kapsamda düşünülebilir. Örneğin, Beetle marka otomobilin yeni formuyla sunulması, eskiye duyulan özlemi yansıtmaktadır. Bunun birlikte, Beyoğlu'nda düzenlenen Antika Festivali veya otellerde 1970'li ve 1980'li yılların temasıyla gerçekleştirilen nostalji temalı etkinlikler, bu duruma örnektir. *Pastiş* ise "başka sanatçıların eserlerini taklit etme yoluyla meydana getirilen sanat eseri" anlamına gelmektedir (TDK 2018). Olguların alaycı ve ironik bir dille ifade edilmesini içerir. Kültürüyle ön plana çıkan şehirlerin caddelerinde rastlanan mitolojik ve ironik nitelik taşıyan yarı insan yarı balık heykelleri, buna örnek olarak gösterilebilir.

Postmodern düşüncenin temelinde bir de *kurumsalcılık karşıtlığı* bulunmaktadır. Hiyerarşiye, sistematığe ve genelleştirmeye yönelik antipatik eğilimi ifade eden bu özellik, moda ve stil karşıtı üretim, yeşil pazarlama, tüketim karşıtlığı ve yaşamı sadeleştirme gibi eğilimler ile örneklendirilebilir. Interrail gezginleri gibi grupların turistik amaçlarla kendi aralarında oluşturdukları örgütlenmenin içinde hiyerarşi veya alt-üst ilişkilerinin bulunmaması, bu bağlamda değerlendirilebilir.

*Çoğulculuk*, çeşitliliğin ve değişkenler arasındaki muhtelif ilişkilerin tolere edildiğini ifade etmektedir. O'Shaughnessy ve O'Shaughnessy'e (2002) göre çoğulculuk, insanların birden fazla hedefe sahip olduğunu ve evrensel bir gerçeğin olmadığını ifade etmektedir. Postmodern dönemde farklılıkları deneyimleme arzusunun artması *bağlılığın kaybına* da yol açmaktadır. Bu durum, bireyin kişisel ilişkilerinde ve işlerinde olabileceği gibi tüketim olgusunda da görülmektedir (Firat vd. 1995). Örneğin, farklılıkları deneyimleme arzusu güden turistlerin işletmelere olan bağlılığını yitirmesi, bireysel/başıboş (drifter) gibi yeni turist tiplerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

## İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Turizmin disiplinlerarası bir alan olarak büyümesi, bu alanda faaliyet gösteren akademisyen sayısının artması, akademisyenlerin ve görev aldıkları kurumların araştırma performanslarıyla alanyazına sağladıkları katkıyı çözümleme gereksinimi gibi etkenler, bibliyometriyi turizm alanında da sıklıkla başvurulan bir yöntem haline getirmiştir (Hall 2011). Türkiye’de turizm alanında gerçekleştirilen bibliyometrik çalışmalar, 1980’li yıllar itibariyle ön plana çıkmaya başlar. Özellikle Bülent Ağaoğlu’nun bu dönemde yürütmüş olduğu araştırmaların alana anlamlı bir katkısı olur. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise Nazmi Kozak, turizm alanında yürütülen bibliyometrik çalışmalarda öncü rol üstlenir. Turizm pazarlaması yazınının gelişimsel sürecini incelemeye tabi tuttuğu çalışmasında Kozak (2001), 1972–1998 yılları arasında Türkiye’de hazırlanmış olan 131 lisansüstü tezi incelemiş ve turizm pazarlaması konulu tezlerin en çok İstanbul Üniversitesi’nde (25) ve Gazi Üniversitesi’nde (24) hazırlandığını tespit etmiştir.

Turizm alanyazınındaki bilgi birikimini oluşturan dergiler de bibliyometri çalışmalarında sıklıkla inceleme konusu edilmiştir. Bu çalışmalardan birinde Jogaratnam vd. (2005), turizm alanında önde gelen 11 dergiyi incelemiş ve bu dergilerde 1992-2001 yılları arasında yayımlanan makalelere en fazla katkı yapan yazarların üniversitelerini, dünyadan en fazla katkı yapan bölgeleri ve yazarların en fazla tekrar yayın yaptıkları dergileri belirlemişlerdir. Ryan (2005) ise yine turizm alanındaki önemli dergileri derecelendirmek amacıyla 1990–2004 yılları arasında bu dergilerde yayımlanan makaleleri yazarları, isimleri ve yayın sayıları itibariyle incelemiştir. McKercher vd. (2006) ise turizm alanındaki 70 derginin 505 akademisyen tarafından farkındalık (erişilebilirlik) ve kalite algısı kriterleri ile değerlendirildiği ve derecelendirildiği bir araştırma yürütmüşlerdir.

Türkiye’de belirli bir süreli yayının bibliyometrik incelemesine yönelik çalışmaların sayısının yakın dönemde arttığı söylenebilir (Çiçek ve Kozak 2012). Berkman ve Kozan (1979), 1968–1977 yılları arasında Amme İdaresi Dergisi’nde ya-

yımlanan makaleleri dayandıkları veri türleri, yazarları ve konuları itibariyle incelemişlerdir. Çakın (1980) ise 1952–1994 yılları arasında *Türk Kütüphaneciliği Derneği Bülteni ve Türk Kütüphaneciliği Dergisi*’nde yayımlanan makaleleri, konuları ve yazarları açısından değerlendirmiştir. Benzer şekilde Kozak ve İçöz (1999), *Turizm İşletmeciliği Dergisi*’ni ele almış ve bu dergide 1979–1983 yılları arasında yayımlanan makaleleri; konu, yazar unvanı ve yazarın kurumu kriterleri itibariyle incelemişlerdir. Belirli bir süreli yayını ele alan bir diğer çalışma, 1983–1988 yılları arasında *T.C. Turizm Bankası A.Ş. Bülteni*’nde yayımlanan yazıları bibliyometrik özelliklerine göre değerlendiren Özdemir ve Kozak (2000) tarafından yürütülmüştür. Strandberg vd. (2018) ise *Tourism and Hospitality Research*’te 2000–2014 yılları arasında yayımlanan 292 makaleyi; yazarlık durumu, etkili (influential) makaleler, etkili yazarlar, en çok yayın yapan yazarlar, kapsanan temalar ve dönem içinde yayımlanmış makalelerin özellikleri açısından incelemiştir.

Alanyazında turizm araştırmacılarının çeşitli konularda bibliyometrik çalışmalar yayımladıkları görülmekle birlikte *postmodernizmi* konu alan bibliyometrik çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Erişilebilen çalışmalardan birinde Tipurić ve Novak (2017), yönetim ve organizasyon çalışmalarında “postmodernizm” sözcüğünün kullanımını analiz etmiştir. Yazarlar, bu amaçla, “postmodernizm”, “organization” ve “management” anahtar sözcüklerini kullanarak 1992–2016 yılları arasında yayımlanan postmodernizm-yönetim ve organizasyon ilişkisi konulu makaleleri taramış, toplam 118 makaleye ulaşmıştır.

Turizm-postmodernizm ilişkisini ya da postmodern dönemde turizm alanının özelliklerini konu alan bibliyometrik bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Oysa dünyada 1960’lı yıllarda ortaya çıkan, 1970’li ve 1980’li yıllarda hakkında yazılar yazılmaya başlanan bu çarpıcı akımı konu alan alanyazının bibliyometrik özelliklerinin ne olduğu, merak konusudur. Sözgelimi, postmodernizm-turizm ilişkisi alanında en çok makale yayımlayan dergilerin hangileri olduğunun, bu alanda en çok yazı kaleme alan yazarların kimler olduğunun tespit edilmesi, bu alanyazının nasıl

bir gelişim gösterdiğinin anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Ek olarak, bu bilgi, alanı daha iyi anlamak isteyen yeni araştırmacılara yol gösterebilir ya da mevcut araştırmacılar için yararlı bilgilere hangi kaynaklardan erişilebileceği yönünde kılavuzluk edebilir. Bu çalışmanın bu konularda alanyazına ve uygulamaya katkı sağlaması beklenmektedir.

## YÖNTEM

Bu çalışmada *Annals of Tourism Research* dergisinde yayımlanan makaleler, bibliyometrik özellikleri açısından incelenmiştir. Araştırma alanı olarak *Annals of Tourism Research* dergisinin seçilmesinin nedeni, söz konusu derginin turizm alanında teori ve uygulama arasında denge köprüsü kurmaya ve teorik yapılar geliştirmeye çalışan, köklü bir dergi olmasıdır. Bu derginin, yayımladığı makaleler ile postmodernizm alanındaki bilgi birikimine de hizmet ettiği varsayılmış ve postmodern dönemde turizm konusunun derinlemesine anlaşılması açısından *Annals of Tourism Research* dergisinin kaynak oluşturabileceği düşünülmüştür.

*Annals of Tourism Research*, 1973 yılında yayın hayatına başlamıştır. Derginin 1995 yılından önceki sayılarına çevrimiçi ortamlarda ulaşılamadığından, 1995-2018 yılları arasındaki 24 yıllık dönemde yayımlanan ve postmodernizm-turizm ilişkisini konu alan makaleler araştırma kapsamında alınmıştır. Makaleleri saptamak amacıyla, başta postmodern sözcüğü olmak üzere, belirli anahtar sözcükler kullanılarak makale taraması yapılmıştır. Söz konusu anahtar sözcükler; Brown (1995) tarafından alanyazına kazandırılan *fragmentation, de-differentiation, hyperreality, chronology, pastiche, anti-foundationalism ve pluralism*dir. Bunlara ek olarak, üst-gerçekliği konu alan makaleleri belirleyebilmek adına *simulation, theme park, theme hotel ve theme restaurant* kavramları temel alınmıştır. Ayrıca, postmodernizmi ve postmodern dönemi vurgulamak adına farklı disiplinler ve yazarlar tarafından kullanılan *post-empiricism, post-industrial, post-capitalist, post-structuralism, post-positivism* (Yıldırım ve Şimşek 2016) ve *late-capitalism* (Demirkol 2008) kavramları da makale taramada esas alınmıştır. Makale-

lerin başlığında, özünde, anahtar sözcüklerinde ve metnin içeriğinde bu anahtar sözcüklerin yer alıp almadığı saptanmıştır.

31 Mayıs-5 Ağustos 2018 tarihleri arasında yukarıda belirtilen anahtar sözcükleri kullanarak gerçekleştirilen tarama sonucunda postmodernizm-turizm ilişkisini doğrudan konu alan toplam 52 makaleye ulaşılmıştır. Bu makalelere ve atıflarına ait tüm veriler, incelenecek olan parametreler itibariyle bilgisayar ortamına aktarılmış ve ardından analiz aşamasına geçilmiştir. Belirlenen parametreler; “anahtar sözcük sayısı ortalaması”, “makalelerin yıllara göre dağılımı”, “çok yazarlık durumu”, “sayfa sayısı”, “atıf sayısı” ve “kaynak sayılarının ortalaması”, “makalelerin yazarları”, “yazarların çalıştıkları kurumlar”, “kurumların yer aldığı ülkeler” ve “makalelerde atıf yapılan dergilerin ismi”dir. Araştırmada yanıtı aranan sorular şunlardır;

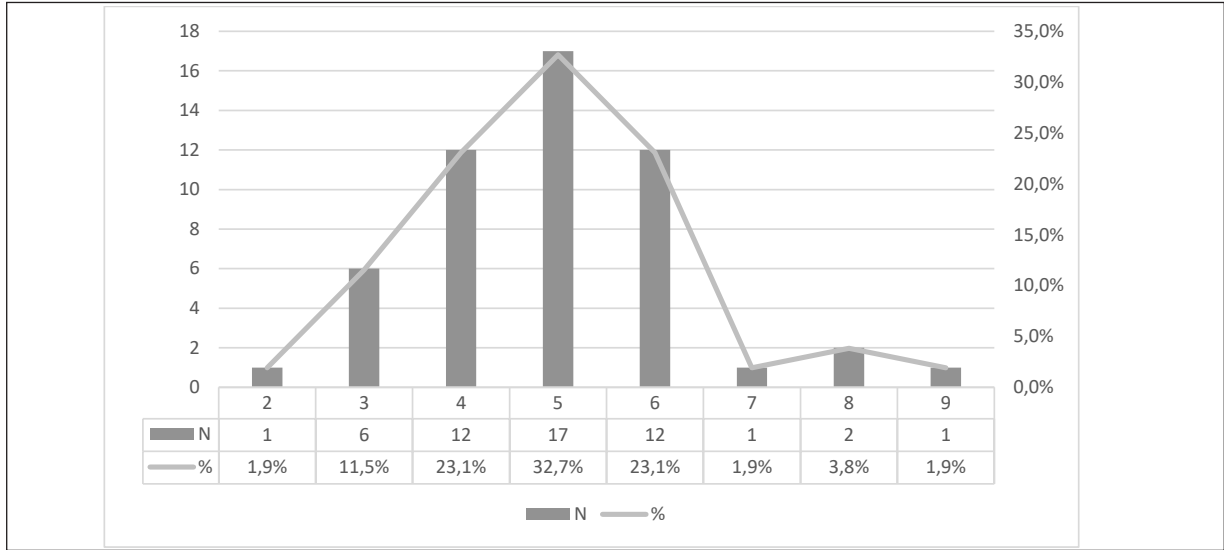
*Annals of Tourism Research* dergisinde yayımlanan postmodernizm-turizm ilişkisi konulu makalelerde;

- makale başına düşen ortalama anahtar kelime sayısı nedir?
- yıllara göre dağılım nasıldır?
- çok yazarlık durumu nedir?
- yer alan sayfa sayılarının ortalaması nedir?
- yer alan kaynak sayılarının ortalaması nedir?
- hangi kurumlar diğerlerine göre sayıca öndedir?
- yer alan atıf sayılarının ortalaması nedir?
- dergilere yapılan atıfların dağılımı Bradford Yasası’na uymakta mıdır?
- yazar verimliliği Lotka Yasası’na uymakta mıdır?

## BULGULAR

Grafik 1’de, anahtar sözcüklerin sayısının makalelere göre dağılımı gösterilmektedir. 52 makalenin toplam anahtar sözcük sayısı 257; ortalama anahtar sözcük sayısı ise 4,95’dir. Grafikte görüldüğü üzere, makalelerde en az iki ve en çok dokuz anahtar sözcük kullanılmış, 17 makalede (%32,7) beş anahtar sözcük yer almıştır.

Yıllar itibariyle inceleme yapıldığında, 2010 ve 2011 yılında yayımlanan makale sayısının diğer



Grafik 1. Anahtar Sözcük Sayısının Makalelere Göre Dağılımı (Toplam, yuvarlama hatasından dolayı %100'den farklıdır).

yıllara oranla daha fazla olduğu ve 1998 yılında bu alanda makalenin yayımlanmadığı dikkat çekmektedir (Grafik 2).

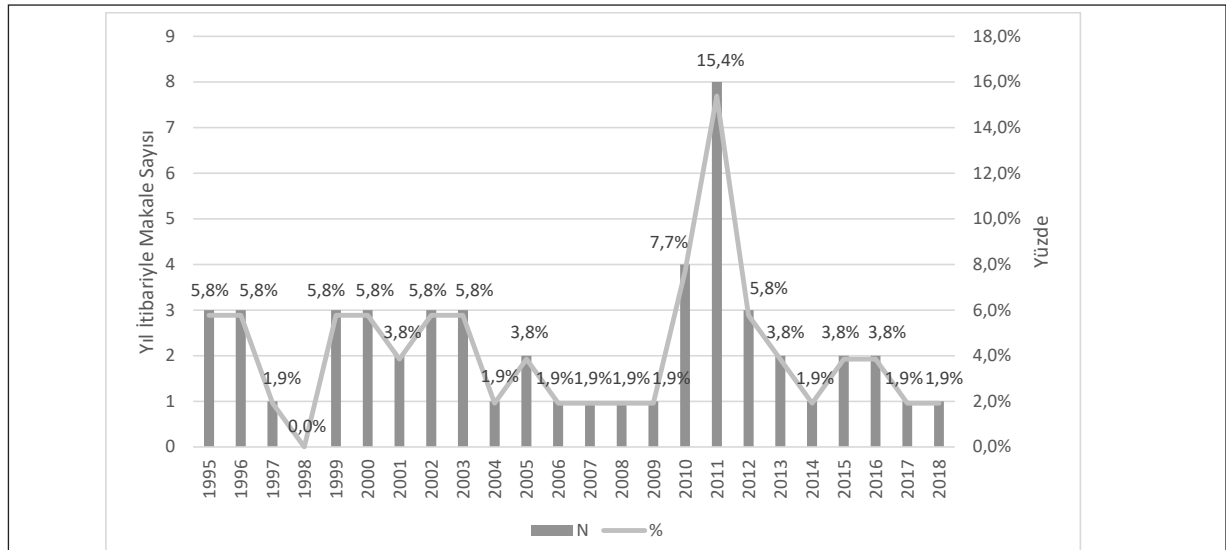
52 makalenin 28'inin (%53,8) tek yazarlı, 16'sının (%30,8) iki yazarlı, altının (%11,5) üç yazarlı ve ikisinin ise (%3,8) dört yazarlı olduğu görülmektedir (Grafik 3).

İnceleme konusu olan makalelerin toplam sayfa sayısı 1053, ortalama sayfa sayısı ise 20,25'tir

(en az 10, en çok 31). İncelenen makalelerin kaynakçalarındaki toplam eser sayısı 3505, kaynakçalardaki ortalama eser sayısı ise 67,40'tır (en az 18, en çok 181).

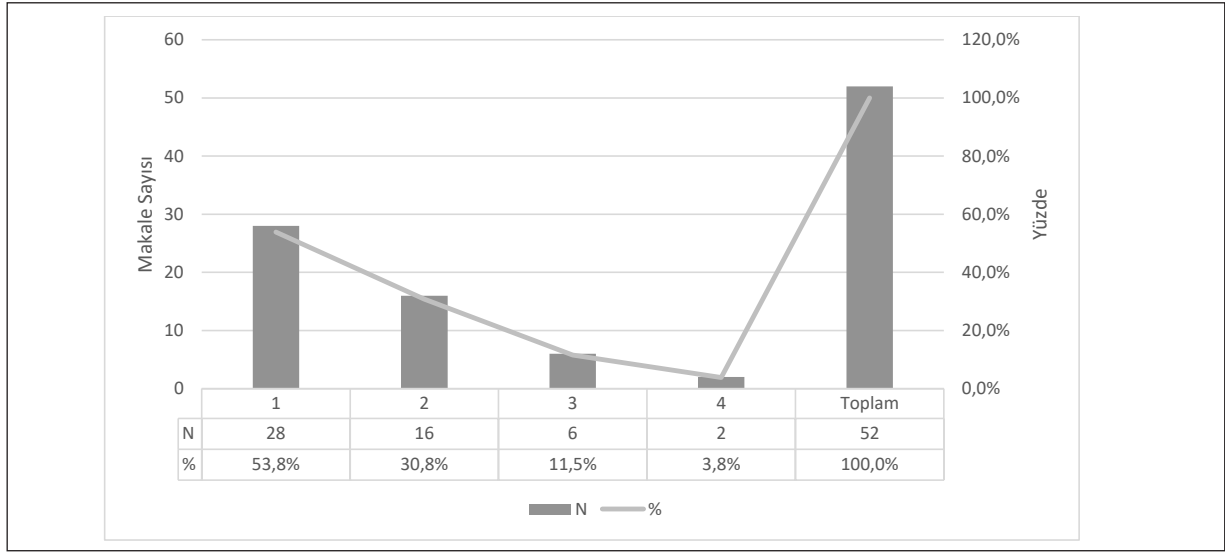
#### Yazarlar, Kurumlar ve Ülkeler

Çalışma kapsamında incelenen 52 makale, 82 farklı yazar tarafından yazılmıştır. Yazarların %95,12'si (78 yazar), 1995-2018 yılları arasında postmodernizm döneminde turizm alanyazınına



Grafik 2. Makale Sayısının Yıllar İtibariyle Dağılımı (Toplam, yuvarlama hatasından dolayı %100'den farklıdır).





Grafik 3. Makalelerin Yazar Sayısı İtibariyle Dağılımı (Toplam, yuvarlama hatasından dolayı %100'den farklıdır).

bir makale ile katkıda bulunmuşlardır. Makalelerin %53,8'i tek yazarlıdır. Yazar sayısının en fazla olduğu makale ise dört yazarlıdır. Ayrıca, makale başına düşen ortalama yazar sayısı 1,65'dir. Makalelerin çok yazarlılık durumuna ilişkin dikkat çeken bulgu, iki, üç ve dört yazarlı makalelerin oranının, %46,2 olmasıdır. Esasen, turizmin disiplinlerarası bir alan olması ve postmodernizmin karmaşık bir yapıya sahip olması, bu alandaki bilimsel çalışmalarda çok yazarlılığı istenilen bir durum olarak ortaya çıkarabilmektedir. Bu nedenle, makalelerin çok yazarlılık oranının %50'nin altında olması, bu alan için beklenmeyen bir durum olarak yorumlanabilir.

Çalışmada inceleme kapsamında alınan 52 makale, 60 farklı kurumda görev yapan yazarlar tarafından kaleme alınmıştır. Üç makale, Haifa Üniversitesi'nde görev yapan yazarlar tarafından yazılmıştır. Bu kurumu, ikişer makale ile Negev Ben-Gurion Üniversitesi, Griffith Üniversitesi, Singapur Ulusal Üniversitesi, Sejong Üniversitesi, Teksas A&M Üniversitesi, Queensland Üniversitesi, Tilburg Üniversitesi, Calgary Üniversitesi, Las Palmas de Gran Canaria Üniversitesi ve Otago Üniversitesi takip etmektedir. Bu kurumların yer aldığı ülkeler açısından inceleme yapıldığında ise 52 makalenin 19 farklı ülkede yer alan kurumlarda görev yapan yazarlarca hazırlandığı, kurumların en çok Avustralya'da (11 kurum) yer

aldığı bulgusu elde edilmiştir. Bu ülkeyi sırasıyla, Birleşik Krallık (dokuz kurum), İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri (sekiz kurum) ve İspanya (altı kurum) izlemektedir.

#### Atıf Analizi ve Atıfların Bibliyometrik Yasalara Uyumluluğuna İlişkin Bulgular

52 adet makalenin atıflarının toplam sayısı 6178 iken, ortalama atıf sayısı 118,81'dir (en az 36, en çok 266). 52 makalenin kaynakçalarındaki toplam eser sayısı, 3505'tir. Kaynakçadaki eser sayısı toplamının %33,01'ini dergiler oluşturmaktadır. Makalelerde dergilere yapılan 1157 atfın 262'sinin farklı dergiden geldiği belirlenmiştir. Tablo 2'de en çok atıf alan 20 derginin listesi görülmektedir. En çok atıf yapılan dergi, 476 atıfla yine *Annals of Tourism Research* dergisidir. Bu dergiyi, 102 atıfla *Tourism Management* ve 37 atıfla *Journal of Travel Research* izlemektedir.

Çalışmada dergi dağılımının Bradford Yasası'na uygun olup olmadığı Egghe ve Rousseau (1990) tarafından öne sürülen formül ile analiz edilmiştir. 52 makalenin kaynakçalarında atıfta bulunulan 1157 makalenin yayımladığı 262 farklı dergi, atıf sıklıklarına göre çoktan aza doğru sıralanmış ve üç eşit bölgeye ayrılmıştır. Verilerin sergilediği dağılımın, Bradford Yasası'na uygun olup olmadığını belirlemek için sayılar, yasa ile

Tablo 2. Postmodernizm Dönemde Turizm Konusunda En Çok Atıf Yapılan Dergiler

Sıra No	Dergi Adı	N	%
1	Annals of Tourism Research	476	41,14
2	Tourism Management	102	8,82
3	Journal of Travel Research	37	3,20
4	Tourist Studies	28	2,42
5	Environment and Planning D: Society and Space	19	1,64
6	Journal of Consumer Research	16	1,38
7	American Journal of Sociology	15	1,30
8	Leisure Studies	12	1,04
9	American Anthropologist	11	0,95
10	Sociology	11	0,95
11	Current Issues in Tourism	10	0,86
12	Cognition and Emotion	9	0,78
13	Museum Management and Curatorship	9	0,78
14	American Ethnologist	7	0,61
15	Canadian Geographer	7	0,61
16	Cultural Anthropology	7	0,61
17	Advances in Consumer Research	6	0,52
18	Higher Education	6	0,52
19	Journal of Marketing	6	0,52
20	American Sociological Review	5	0,43

ilgili formülde yerlerine konmuş ve üç bölgede olması gereken dergi sayıları hesaplanmıştır. Yasaya göre, birinci bölgede üç, ikinci bölgede 25,

üçüncü bölgede ise 234 dergi bulunmalıdır. Tablo 3'te Bradford Yasası'na göre olması gereken ve çalışmanın verileri ile elde edilen dağılımlar sunulmuştur.

Tablo 3'ten anlaşılacağı üzere, makalelerin dergilere dağılımı, Bradford Yasası'na uygun değildir. Yasaya göre, ilk bölgedeki üç çekirdek derginin makalelerin %53,15'ini, ikinci bölgedeki 25 derginin %19,19'unu ve üçüncü bölgedeki 234 derginin ise makalelerin %27,66'sını içermesi gerekmektedir. Çalışmada kullanılan verilere göre ise bu bölgelerde yer alan dergiler, makalelerin sırasıyla %41,14'ünü, %25,32'sini ve %33,54'ünü kapsamaktadır. Bu veriler incelendiğinde, Bradford Yasası'na göre öngörülen ve gerçekleşen değerlerin birbirine yakın olmadığı görülebilir. Bradford Yasası'nın öngördüğü üç çekirdek dergi yerine, yayımlanan makalelerin büyük bir kısmı yalnızca bir çekirdek dergiden sağlanmaktadır. Çoğunluğu oluşturan 247 dergiye ise daha az başvurulmaktadır. Bu çalışmanın verilerine göre çekirdek dergi *Annals of Tourism Research* iken Bradford Yasası'na göre olması gereken çekirdek dergiler, *Annals of Tourism Research*, *Tourism Management* ve *Journal of Travel Research* sıralamasını izlemelidir. Dergilerin %67,18'i (176 dergi) incelenen alana bir makale ile katkıda bulunmuştur. Bir ila beş makale ile katkıda bulunan dergiler ise toplam dergi sayısının %92,75'ini teşkil etmektedir.

Çalışmada yazar verimliliği Lotka Yasası ile incelenmiştir. Toplam 82 yazar üzerinden yapılan inceleme sonucunda, yazarların 78'inin (%95,12) bir makale ile dördünün (%4,88) ise iki makaleyle

Tablo 3. Bradford Yasası'na ve Çalışmada Elde Edilen Verilere Göre Dergi Dağılımları

Grup	Bradford Yasası'na Göre				Çalışmanın Verilerine Göre			
	Dergi Sayısı		Makale Sayısı		Dergi Sayısı		Makale Sayısı	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1	3	1,15	615	53,15	1	0,38	476	41,14
2	25	9,54	222	19,19	14	5,34	293	25,32
3	234	89,31	320	27,66	247	94,27	388	33,54
Toplam	262	100,00	1157	100,00	262	100,00	1157	100,00

(Toplam, yuvarlama hatasından dolayı %100'den farklıdır).

le alana katkıda bulunduğu görülmüştür. Oysa Lotka Yasası'na göre, alana bir makale ile katkıda bulunması gereken yazar sayısı 49, iki makale ile katkıda bulunması gereken yazar sayısı 12 olmalıdır. Bu sonuca göre, incelenen çalışmalarda yazar verimliliği, Lotka Yasası'na uygun değildir.

## SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, postmodernizm-turizm ilişkisini konu alan bilimsel bilgi birikimini daha iyi anlamak, bu alandaki bilimsel iletişim sürecinin nasıl gerçekleştiğini izlemek amacıyla *Annals of Tourism Research* dergisinde yayımlanan makaleler, bibliyometrik analize tabi tutulmuştur. Dergide 1995-2018 yılları arasında yayımlanan 52 makalenin yıllar itibariyle dağılımı değerlendirildiğinde, makalelerin 2010 ve 2011 yıllarında yoğunlaştığı belirlenmiştir. Tipurić ve Novak'ın (2017) çalışmasında ise yönetim-organizasyon ve postmodernizm ilişkisini ele alan makalelerin en çok 2005 ve 2008 yıllarında yayımlandığı ortaya çıkmıştır. Bu durum, postmodernizm konusunun turizm bağlamında incelenmesine duyulan ilginin bahsi geçen alana kıyasla biraz daha geç ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca incelenen zaman kesitinin ilk yarısında (1995-2006) yayımlanan makale sayısı, ikinci yarısında (2007-2018) yayımlanan makale sayısından daha fazladır. Özellikle 2011 yılından sonra yayımlanan makale sayısında düşüşün olması, bu dönemde konuya olan ilginin azaldığını gösterebilir.

Turizm, yapısı gereği diğer disiplinlerden beslenen bir alan olması ve farklı alanların bakış açılarına gereksinim duyması nedeniyle bu alandaki çalışmalarda çok yazarlılık, beklenen bir durumdur. Çok yazarlılığın öneminin postmodernizm-turizm ilişkisini ele alan çalışmalarda daha da artması beklenebilir. Ancak, yapılan araştırmanın sonuçlarına göre makalelerin çoğu Stranberg vd.'nin (2018) çalışmalarında elde edilen sonuçların aksine, bireysel olarak kaleme alınmıştır. Bu durum, bu alana hâkim olan ya da olmak isteyen araştırmacıların tek başına yayın yapmayı öncelemeden ya da farklı araştırmacılar ile iş birliği yapmak istememesinden kaynaklanmış olabilir. Çok yazarlılık için saptanan bu durum, makalelerin yararlandığı kaynakçadaki eser sayı-

sında ise aynı şekilde ortaya çıkmamıştır. Makalelerin kaynakçalarındaki ortalama eser sayısının 67,5 gibi görece yüksek bir sayı olması, makalelerin yazımında çok sayıda esere başvurulduğunu göstermektedir. Bu da turizmin postmodernizm gibi karmaşık yapıya sahip bir paradigma çerçevesinde ele alınmasının beraberinde getirdiği bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Makale yazarlarının çalıştıkları kurumlar itibarıyla bir değerlendirme yapıldığında, yazarların 60 farklı kurumda çalıştığı saptanmıştır. En fazla katkı, Haifa Üniversitesi (İsrail) tarafından yapılmıştır. Bu kurumların yer aldığı ülkeler sıralamasında ilk sırada Avustralya, ikinci sırada Birleşik Krallık yer almaktadır. Öte yandan, Jogaratnam vd.'nin (2005) çalışmalarında derginin 1992-2001 yılları arasındaki 10 yıllık süreçte en çok Kuzey Amerika'dan, Avrupa'dan ve Asya Pasifik ülkelerinden gelen makaleleri yayımladığını bulgularını, derginin hitap ettiği yazar kitlesinin son dönemlerde coğrafi açıdan çeşitlendiğini göstermesi bakımından çarpıcıdır.

Araştırma çerçevesinde incelemeye alınan makalelere yapılan atıfların dergilere dağılımı, Bradford Yasası ile uyumlu değildir. Bradford Yasası'na göre ilk üçte birlik dergi grubunda üç çekirdek dergi olması gerekirken, inceleme kapsamına alınan makalelerin yalnızca bir çekirdek dergiden yararlandığı tespit edilmiştir. Bu başvuru kaynağı, *Annals of Tourism Research* dergisinin kendisidir. Bradford Yasası'na göre ilk grupta yer alması gereken diğer iki dergiden ise çok daha az miktarda yararlandığı görülmüştür. Bu durum, belirli bir dergide yayımlanması talep edilen makalelerde söz konusu dergiye atıf yapılması eğiliminin yüksek olması yönündeki dergi politikalarından kaynaklanıyor olabilir.

Bu çalışma, kapsadığı alanın bibliyometrik özelliklerinin ortaya konulmasına ek olarak bibliyometrik yasaları da kullanmak suretiyle alan yazının daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Ancak, her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da kendine özgü sınırlılıkları mevcuttur. Öncelikle çalışma kapsamında yalnızca bir dergide yayımlanan makalelerin incelemesine yer verilmiştir. Turizm alanında önde gelen diğer dergiler ve bu alanda yazılmış lisansüstü tez-

ler kapsamında da bu araştırma sorularına yanıt aranması yerinde olacaktır. Ayrıca, gelecekteki çalışmalarda yalnızca çevrimiçi ortamlarda ulaşılabilen makalelerin değil derginin tüm sayılarında yayımlanmış olan makalelerin araştırma kapsamına alınması önerilebilir.

## KAYNAKÇA

- Al, U. ve Coştur, R. (2007). Türk Psikoloji Dergisi'nin Bibliyometrik Profili, *Türk Kütüphaneciliği*, 21 (2): 142-163.
- Baudrillard, J. (1983). *Simulations*. New York: Semiotext.
- Berkman, A. Ü. ve Kozan, K. (1979). Amme İdaresi Dergisi'nde Yayımlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme, *Amme İdaresi Dergisi*, 12 (1): 9-26.
- Berthon, P. ve Katsikeas, C. (1998). Essai: Weaving Postmodernism, *Internet Research*, 8 (2): 149-155.
- Brown, S. (1995). *Postmodern Marketing*. Londra: Routledge.
- Çakın, Y. (1980). Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni'nin İçerik ve Yazar Yönünden Değerlendirilmesi. (*Yayımlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi*). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bilim Dalı.
- Demirkol, V. C. (2008). *Batı Sanatında Modernizm ve Postmodernizm*. İstanbul: Evrensel Basın Yayın.
- Egghe, L. ve Rousseau, R. (1990). *Introduction to Informetrics Quantitative Methods in Library, Documentation and Information Science*. Hollanda: Elsevier Science Publishers.
- Firat, F. A., Dholakia, N. ve Venkatesh, A. (1995). Marketing in a Postmodern World, *European Journal of Marketing*, 29 (1): 40-56.
- Firat, F. A. ve Dholakia, N. (2006). Theoretical and Philosophical Implications of Postmodern Debates: Some Challenges to Modern Marketing, *Marketing Theory*, 6 (2): 123-162.
- Garfield, E. (1980). Bradford's Law and Related Statistical Patterns, *Essays of an Information Scientist*, 4: 476-483.
- Hall, C. M. (2011). Publish and Perish? Bibliometric Analysis, Journal Ranking and the Assessment of Research Quality in Tourism, *Tourism Management*, 32 (1): 16-27.
- Huyssen, A. (1984). Mapping the Postmodern, *New German Critique*, 33: 5-52.
- Jogaratanam, G., McCleary, K. W., Mena, M. M. ve Yoo, J. J. (2005). An Analysis of Hospitality and Tourism Research: Institutional Contributions, *Journal of Hospitality & Tourism Research*, 29 (3): 356-371.
- Kale, N. (1971). Postmodernizm Hermeneutik ve Eğitim, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 28 (2): 281-292.
- Kılıç, K. L. ve Bayram, B. (2014). Postmodernizm ve Eğitim, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3 (1): 368-376.
- Kozak, N. (2001). Türkiye'de Turizm Pazarlaması Literatürünün Gelişim Süreci: 1972-1998 Yılları Arasında Hazırlanmış Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Biyo-Bibliyografik Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12 (1): 26-33.
- Çiçek, D. ve Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde Yayımlanan Hakem Denetimli Makalelerin Bibliyometrik Profili, *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4): 734-756.
- Kozak, M. A., Evren, S. ve Çakır, O. (2013). Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24 (1): 7-22.
- Kozak, N. ve İçöz, O. (1999). *Turizm İşletmeciliği Dergisi'nin Turizm Literatürüne Katkısı Hakkında Bir İnceleme*, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (2): 9-17.
- Lotka, A. (1926). The Frequency Distribution of Scientific Productivity, *Journal of the Washington Academy of Sciences*, 16 (12): 317-323.
- McKercher, B., Law, R. ve Lam, T. (2006). Rating Tourism and Hospitality Journals, *Tourism Management*, 27 (2006): 1235-1252.
- O'Shaughnessy, J. ve O'Shaughnessy, N. J. (2002). Postmodernism and Marketing: Separating the Wheat from the Chaff, *Journal of Macromarketing*, 22 (1): 109-135.
- Odabaşı, Y. (2006). *Postmodern Pazarlama*. İstanbul: Mediacat Yayınları.
- Osareh, F. (1996). Bibliometrics, Citation Analysis and Co-Citation Analysis: A Review of Literature I, *Libri*, 46 (3): 149-158.
- Özdemir, M. ve Kozak, N. (2000). Türkiye Turizm Yayıncılığı Tarihinden Bir Süreli Yayın: T. C. Turizm Bankası A.Ş. Bülteni (1983-1988), *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (2): 129-141.
- Pritchard, A. (1969). Statistical Bibliography or Bibliometrics?, *Journal of Documentation*, 25 (4): 348-349.
- Rowlands, I. (2005). Emerald Authorship Data, Lotka's Law and Research Productivity, *Aclib Proceedings*, 57 (1): 5-10.
- Ryan, C. (2005). The Ranking and Rating of Academics and Journals in Tourism Research, *Tourism Management*, 26 (5): 657-662.
- Strandberg, C., Nath, A., Hemmatdar, H. ve Jahwash, M. (2018). Tourism Research in the New Millennium: A Bibliometric Review of Literature in *Tourism and Hospitality Research*, *Tourism and Hospitality Research*, 18 (3): 269-285.
- Türk Dili Kurumu (TDK). [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b5f816e3c01a0.43929288](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b5f816e3c01a0.43929288), Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2018.
- Tipurić, D. ve Novak, I. (2017). 'Postmodernism' as a Label Within Management and Organization Studies: What Can be Learned from a Bibliometric Analysis, *Proceedings of the 5th International OFEL Conference on Governance, Management and Entrepreneurship – The Paradoxes of Leadership and Governance in the Postmodern Society* (ss. 239-265). Hırvatistan: Dubrovnik.
- Tonta, Y. (2002). Türk Kütüphaneciliği Dergisi 1987-2001, *Türk Kütüphaneciliği*, 16 (3): 282-320.
- Ulu, S. ve Akdağ, M. (2015). Dergilerde Yayımlanan Hakem Denetimli Makalelerin Bibliyometrik Profili: Selçuk İletişim Örneği, *Selçuk İletişim*, 9 (1): 5-21.
- Yalçın, H. (2010). Millî Folklor Dergisi'nin Bibliyometrik Profili (2007-2009), *Millî Folklor*, 22 (85): 205-211.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.





**Majd TAYARA**

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2017). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı'na başladı (2017). Halen aynı kurumda yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Temel çalışma alanları; akıllı turizm, sanal gerçeklik ve bibliyometridir.



**Çağıl Hale ÖZEL**

Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulu'ndan mezun oldu (2003). Aynı yüksekokulda araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı (2003). Doktora derecesini Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Turizm İşletmeciliği Programı'ndan aldı (2010). Doçentlik unvanını Turizm alanında aldı (2017). Halen Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, turizm pazarlaması ile boş zaman ve rekreasyondur.

## Prof.Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu

### GİRİŞ

Dünyada ve özellikle de Batı ülkelerinde akademik turizm konusunda yapılan ilk çalışmalar 20. yüzyıl başına kadar gitmektedir. Turizm eğitiminin ise İkinci Dünya Savaşı döneminden itibaren ilgi görmeye başladığını söylemek mümkündür. Almanya, Avusturya ve İsviçre gibi ülkelerin öncülüğünde oluşan Alman ekolü başı çekmiştir (Kozak ve Kozak 2017). Bu gelişmelere paralel ama dönem olarak farklılık gösteren Türkiye’de ise turizm sektörünün, esas itibariyle 1980’li yıllardan sonra, hızlı bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Akademik düzeydeki turizm eğitimi ve araştırmalarının geçmişi 1950’li yıllara kadar gitmektedir (Kozak 2019). Kurulduğu 1923 yılından itibaren çağdaş ülkelerin düzeyine çıkmayı hedef edinen Türkiye Cumhuriyeti ve onun kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1930’lu yıllardan itibaren kamu yönetiminde önemli değişiklikler yapmıştır. Ülkenin tanıtım çalışmalarına destek vermek üzere kamu kurumu niteliğinde kurulan *Türkiye Seyyahin Cemiyeti*, 1923 yılından itibaren önemli çalışmalara imza atmıştır. 1940’lı yıllarda birtakım münferit yazarların ve araştırmacıların öncülüğünde turizm literatürüne birtakım çalışmalar eklenmeye başlanmıştır.

Türkiye’nin NATO üyeliği ve dönemin iktidarı Demokrat Parti’nin Amerika Birleşik Devletleri ile kurduğu yakın ilişkiler sonrasında 1950 yılından itibaren turizm yatırımları artmaya başlamıştır. Türkiye’de turizm sektörüne yönelik ilk yatırımlar 1950’li yıllarda, ülkenin Batılı ülkeler ile girdiği ilişkiler sonrasında başlamıştır. Turizm sektörüne yönelik ilk teşvikler verilmiş ve Turizm Bankası gibi kurumlar bu dönemde kurulmuştur. Bu dönemin kayda değer çalışmalarından biri, Hilton Otel zincirinin Amerika Birleşik Devletleri dışındaki ilk otelinin 1954 yılında İstanbul’da faaliyete geçmesidir.

Bütün bu çalışmalar ülkede turizm sektörüne yönelik ilginin artmasına, kamu yönetiminin de birtakım girişimlere girmesine yol açmıştır. Turizm, ilk kez 1957 yılında *Basın, Yayın ve Turizm Bakanlığı* adı altında bakanlık düzeyinde temsil edilmeye başlanmıştır. Yeni kurulan otel işletmelerinin işgücü ihtiyacını karşılamak üzere bazı girişimler ilk kez bu yıllarda ortaya çıkmıştır. Otel işletmeciliği yapan ailelerin çocuklarının altı aylık sürelerle İsviçre’ye mesleki eğitim ve lisansüstü çalışmalar yapmak için Fransa’ya öğrenci olarak gönderilmesi bu girişimler arasında yer almaktadır. Bu özel sayının öznesini oluşturan Prof. Dr. Hasan Olalı da işte bu dönemde Fransa’ya lisansüstü turizm çalışmaları yapmak üzere gönderilenlerden birisidir.

### HASAN OLALI KİMDİR?<sup>1</sup>

Hasan Olalı, günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde kalan Drama’da 1923 yılında doğar. Doğumunu izleyen aylarda Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş senedi olan Lozan Antlaşması’nda yer alan Türkiye ve Yunanistan arasında halkların değişimini öngören Lozan Mübadelesi ile Türkiye’ye mübadil olarak gelir. Altı çocuklu bir ailenin çocuğu olan Olalı eğitimini Akhisar ve İstanbul’da tamamlar. Liseyi Kabataş Lisesi’nde parasız yatılı olarak okur. Üniversite öğrenimini İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi’nde tamamlar. Olalı, İktisat Fakültesi’nden mezun olmasının ardından İzmir’de bir lisede öğretmenliğe başlar (1945). Bu arada da devlet burslu olarak Fransa’ya gönderilecek öğrenciler için açılan sınavda başarılı bulunur. Olalı, Fransa’da School Hotel De Paris School Jean Drouant’ta lisansüstü çalışmalarını

<sup>1</sup> Hasan Olalı’nın kişisel ve mesleki yaşamı konusunda daha fazla bilgi için bkz. Kozak 2019; Korzay 2013; Olalı 2018; Özdemir 2000.

tamamlandıktan sonra ülkeye döner ve görevli olduğu turizm derslerine girmeye devam eder.

Daha sonra akademik yaşamına başlar. Olalı, 1961 yılında İzmir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde "Türkiye'nin Ekonomik Kalkınmasında Turizmin Rolü" adlı tezi ile doktor unvanına hak kazanır. Aynı kurumda 1963 yılında Doçent, 1969 yılında ise Profesör olur. Olalı, 1968 yılında Ege Üniversitesi bünyesinde Turizm İşletmeciliği Bölümü'nün açılmasına öncülük eder. Burası turizm sektörüne üniversite düzeyinde eleman yetiştirmeyi amaçlayan Türkiye'deki ilk bölüm olma özelliğine sahiptir. Ege Üniversitesi bünyesinde 1972 yılında Turizm İşletmeciliği alanında yüksek lisans ve doktora çalışmalarını başlatır. Olalı'nın kitaplarının konuları geniş bir yelpazede yer almakla birlikte, daha çok ekonomi, finansman, pazarlama ve turizm politikası ve planlaması ile ilgili konulardan oluşmaktadır. Olalı'nın toplam olarak 70 dolayında yayımlanmış kitabı bulunmaktadır. Olalı, Türkiye'de 1960-1990 yılları arasını kapsayan dönemde ülkede turizm literatürünün gelişimine ve yönlmesine birinci elden ve en fazla katkıda bulunmuş akademisyen, yazar, yönetici ve tez danışmanıdır.

#### PROF.DR. HASAN OLALI TURİZM SEMPOZYUMU

Türk turizm akademisyenleri olarak kendisine olan saygıyı göstermek amacıyla Hasan Olalı adına bir sempozyumun düzenlenmesi fikri, aslında uzun zamandır gündemde olan bir konuydu. Hatta kendisi hayatta iken böyle bir organizasyonun düzenlenmesinin daha da anlamlı olacağı üzerinde duruluyordu. Ancak yürütülen diğer faaliyetlerin yükü nedeniyle bu sempozyum fikri ötelenmek durumunda kaldı. Nihayet 2017 yılında alınan bir kararla Prof. Dr. Hasan Olalı Turizm Sempozyumu'nun düzenlenmesine karar verildi. Duyurusu yaklaşık bir yıl öncesinden başlayan sempozyum, *Anatolia Turizm Akademisi ile Dokuz Eylül Üniversitesi Reha Midilli Foça Turizm Fakültesi* iş birliğiyle 18-21 Ekim 2018 tarihleri arasında Foça'da gerçekleştirildi.

Sempozyumun amacı, 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye'de turizm eğitimi, turizm araştırmaları ve turizm literatürünün gelişimi ile ilgili çalışmalara yer vermek, elde edilen bulguları tartışmak

ve geleceğe yönelik birtakım kararların alınmasına katkıda bulunacak çıktılara erişmek olarak belirlendi. Sempozyumun alanına giren konularda yapılacak çalışmalarda bibliyometri, sözlü tarih, literatür incelemesi, atıf analizi, içerik inceleme vb. tekniklerin kullanılarak hazırlanan toplam 24 bildiriye yer verildi. Sempozyum öncesi sadece bildiri özetlerinin kabulü yapıldı. Sempozyum bitiminde ise seçilen bildirilerin tam metinleri istenmiş olup, toplamda gelen 11 bildirinin *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*'nin bu özel sayısında yer alması uygun görüldü.

#### ÖZEL SAYI VE İÇERİĞİ

Özel sayıda yer alan makalelerin içeriği, büyük oranda bibliyometrik araştırmalar üzerinedir. Buna ek olarak, sektör-akademi iş birliği, işyerinde eğitim, bazı dergi ve kurumların tarihsel gelişimi, kadın akademisyenler ve müfredat programlarının incelenmesi gibi konular üzerine de makaleler yer almaktadır. Toplam 11 kurumdan 21 turizm araştırmacısının katkıda bulunduğu bu özel sayıda 11 makale yer almaktadır. Katkıda bulunan kurumlar, temsil eden yazar sayısına göre sırasıyla, Anadolu Üniversitesi (7), Adnan Menderes Üniversitesi (3), Dokuz Eylül Üniversitesi (2), Hacı Bayram Veli Üniversitesi (2), Afyon Kocatepe Üniversitesi (1), Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi (1), Kocaeli Üniversitesi (1), Kültür ve Turizm Bakanlığı (1), Nevşehir Hacıbekttaş Veli Üniversitesi (1) ve Yozgat Bozok Üniversitesi (1) şeklindedir. Ortak yazarlık bakımından ise iki adedi tek yazarlı, yedi adedi iki yazarlı ve iki adedi de üç yazarlıdır.

İlk makalede, Dönüş Çiçek ve Ebru Zencir, Hasan Olalı tarafından kaleme alınan toplam 12 adet kitaba günümüze değin yapılan atıf sayısının dökümünü yapmaktadır. Çalışma kapsamında incelenen söz konusu kitaplara toplam 1029 atıf yapıldığı görülmektedir. En çok atıf alan eseri *Turizm Politikası ve Planlaması* başlıklı kitabıdır. Kitaplarında kullandığı kaynakların çoğunluğu, Türkçe ve Fransızca eserlerden oluşmaktadır. Daha çok tek yazar tarafından kaleme alınan atıflarda en sık kullanılan alt konular sırasıyla genel turizm, ekonomi, pazarlama ve yönetim alanındadır. Çalışma, turizm alanına önemli kat-

kı sağlayan Olalı'nın, ulusal düzeyde vermiş olduğu eserlerinde başvurduğu kaynakların ortaya konulması, turizm alanının gelişiminde hangi yazar, kurum ve ülkelerden beslendiği ve sonraki dönemlerde turizm çalışmalarının şekillenmesinde oynadığı rolü göstermesi bakımından önemlidir.

Son yıllarda, dünyada turizm alanında yürütülen çalışmalarda bibliyometrik çalışmaların izine daha da fazla rastlanmaktadır (Benckendorff ve Zehrer 2013; García-Lillo, Úbeda-García ve Marco-Lajara 2016; Hall 2011; Jogaratnam, Chon, McCleary, Mena ve Yoo 2005; McKercher 2008; Racherla ve Hu 2010). Benzer şekilde, sempozyum kapsamında da en çok ilgi gören konunun bibliyometri olduğu görülmektedir. Doğal olarak, izleyen beş makale bibliyometrik çalışma niteliğindedir. Dilek Acar ve Esra Gül Yılmaz iş birliğiyle hazırlanan bu gruptaki ilk çalışmada, Türkiye'nin uluslararası turizm araştırmalarındaki yeri, SSCI kapsamında yer alan Türkiye adresli makaleler aracılığı ile incelenmektedir. Bu çerçevede 1989-2018 yılları arasında yayınlanmış olan 330 makale tespit edilmekte, ilişkisel ve değerlendirici genel bibliyometrik parametrelerle analiz edilmektedir. Araştırmanın önemli sonuçları arasında, 330 makalenin yaklaşık yarısının Türkiye adresli iki kurum ve 10 araştırmacı tarafından üretildiği, üçte ikisinin sadece Türkiye adresli kurumlardaki araştırmacıların yer aldığı, bununla birlikte uluslararası iş birliğinin de önemli olduğu görülmektedir.

Majd Tayara ve Çağıl Hale Özel, *Annals of Tourism Research* dergisinde yayımlanan postmodern dönemde turizm konulu makalelerin bibliyometrik özelliklerini incelemektedir. Derginin 1995-2018 yılları arasındaki 24 yıllık dönemde yayımlanmış olan ve postmodernizm-turizm ilişkisini konu alan toplam 52 adet makale araştırma kapsamına alınmıştır. Yapılan bibliyometrik inceleme sonucunda, ilgili konuda yayımlanan makalelerin 2010 ve 2011 yıllarında yoğunlaştığı, makalelerin çoğunun bireysel olarak kaleme alındığı, makalelerin yazımında görece yüksek sayıda esere atıfta bulunulduğu belirlenmiştir. İncelenen makalelere yapılan atıfların dergilere dağılımı, Bradford Yasası'na; yazar verimliliği ise

Lotka Yasası'na uymamaktadır. Araştırmadan elde edilen sonuçların, post-modernizm ve turizm ilişkisini ele alan alanyazının nasıl bir gelişim gösterdiğinin derinlemesine anlaşılmasında araştırmacılara yol göstermesi beklenmektedir.

Sibel Canik ve Ebru Güneren Özdemir, 1988-2017 yılları arasında Türkiye'de hazırlanan sağlık turizmi konulu lisansüstü tezlerin dört dönem altında bibliyometrik analizini yapmaktadır. Araştırma, tez türüne, cinsiyet, erişime açık olup olmama ve üniversite gibi farklı değişkenlere göre dağılımı ele almaktadır. Yüksek lisans tezlerinin oranının doktora tezlerine göre yüksek, son yıllardaki kadın yazar oranının erkek yazar oranına göre yüksek, tezlerin büyük oranda erişime açık olduğu ve sağlık konulu tezlerin en fazla sırasıyla Dokuz Eylül Üniversitesi, Balıkesir Üniversitesi ve Afyon Kocatepe Üniversitesi arasında paylaşıldığı görülmektedir. Benzer bir başka bibliyometrik çalışma da Ülker Çolakoğlu, H. Erhan Altun ve Berkant Kıykaç tarafından yürütülmüştür. Medikal turizm konulu 31 adet lisansüstü tezinin incelendiği bu çalışmada, tezlerin özet kurgusu, lisansüstü düzeyi, araştırma tasarımı, enstitü adı, danışman unvanı, yılı ve bölgesi, sayfa sayısı ve örneklem sayısı gibi değişkenler kullanılmıştır.

Kadın akademisyenler konusu, son yıllarda diğer alanlarda olduğu kadar Türkiye'de de giderek üzerinde durulmaya başlanan araştırma konuları arasında gelmektedir. Bu kapsamda akademisyen kadınların farklı açılardan özellikleri incelenmektedir (Özbilgin ve Healy 2004; Özkanlı ve White 2008; Ergöl, Koç, Eroğlu ve Taşkın 2012). Hatice Güçlü Nergiz tarafından kaleme alınan bu çalışmanın amacı, Türkiye'de turizm alanında çalışmalarda bulunan kadın akademisyenlerin mevcut durumunun saptanmasıdır. Farklı akademik pozisyonlardaki kadın akademisyenler, unvan, görev yaptıkları üniversitenin niteliği ve anahtar kelime gibi değişkenler açısından değerlendirilmektedir. Çalışmada, Mart 2019 tarihi itibarıyla akademik.yok.gov.tr internet adresinde kayıtlı toplam 1210 öğretim elemanı içinde 486 kadın akademisyenin turizm alanında görev yaptığı belirtilmektedir.

Bekir Eşitti tarafından kaleme alınan makalede, turizm akademisyenlerinin işbaşı eğitim uygu-



lamaları ile ilgili beklentileri ve alguları belirlenmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda, üniversitelerde görev yapan 17 turizm akademisyeni ile görüşmeler yapılmıştır. Akademisyenler, işbaşı eğitimin uygulanması konusunda üniversiteler ve sektör kaynaklı eksikliklerin olduğu, sektör-akademi iş birliğiyle üniversitelerde yeniden yapılandırılan ders müfredatında işbaşı eğitim uygulamasına yönelik gerekli değişikliklerin gerçekleştirilmesi konusunda önerilerde bulunmaktadırlar. Sektörde bulunan potansiyel işletmeleri belirlemek ve en uygun nitelikte işletme-öğrenci eşleştirmesini gerçekleştirmenin oldukça önemli olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, akademisyenler, öğrenci gönderilen işletmeler ile ilişkileri yönetmek için uzman personel konusundaki eksikliğe de dikkat çekmektedirler. Sonuç olarak, akademisyenler, işbaşı eğitim uygulamasını öğrencilere gerçek anlamda sektörü tanıtan ve katma değer oluşturan bir uygulama olduğu konusuna vurgu yapmaktadırlar.

Turizm eğitimi konusundaki diğer bir çalışma, Azize Hassan ve Feriyal Farhadi tarafından kaleme alınmaktadır. 2009 yılında kapatılan mesleki ve teknik eğitim fakültelerinden mezun olan öğrenciler ile sonrasında ortaya çıkan yeni yapılanmada mezun olan ve öğretmen olan turizm fakülteleri mezunu olan öğretmenlerin mesleki öz-yeterlik inançlarının düzeyleri araştırılmaktadır. Kullanılan üç boyutlu öğretmen öz-yeterlik ölçeği sonucunda, her iki grubun mesleki öz-yeterlik inanç düzeylerinin oldukça yeterli olduğu ve demografik değişkenlere göre mesleki öz-yeterlik inançlarında anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı vurgulanmaktadır. Elde edilen bulgular ışığında, turizm eğitimi programlarında mesleki öz-yeterlik konusuna da önem verilmesi gerektiği söylenebilir.

Diğer taraftan, ulusal düzeyde turizm tarihinin anlaşılması da önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Bu özel sayı kapsamında, Türkiye’de geçmişte faaliyete başlayıp sonlandırılmış olan bazı kurum ya da oluşumlara da yer verilmektedir. Bunlardan birincisi, Erol Evcin tarafından kaleme alınan Basın-Yayın ve Turizm Bakanlığı döneminde (1957-1963) yapılan tanıtım ve propaganda faaliyetleridir. Türkiye’nin tarihî ve tabii değerlerinin

ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımı, olumlu bir ülke imajı uyandırılması bu Bakanlık tarafından temel bir hedef olarak benimsenmiştir. Bununla birlikte ülkenin içinde bulunduğu siyasi, idari, iktisadi ve sosyal sorunlar, turizm altyapısının yeterli olmaması ve Batılı ülkelerin olumsuz yönde seyreden Türkiye algısı turizmin bütün alanlarını olduğu gibi tanıtma ve propaganda faaliyetlerini de olumsuz yönde etkilemiştir.

Kurumsal analizi içeren diğer bir makalede, Çağdaş Aydın ve Ceren Aydın, 1957-1987 yılları arasında 30 yıl aralıksız faaliyet gösteren *Turizm Mecmuası* isimli dergiyi incelemektedirler. Derginin kuruluş yılı ile turizm ile ilgili Bakanlığın faaliyete başladığı yılın örtüştüğü dile getirilmektedir. Bakanlığın misyonu arasında olduğu gibi, bu derginin yayın amacı da sahip olunan güzellikleri okuyuculara aktararak Türkiye’yi bir çekim noktası haline getirmek ve turizm hareketini topluma yaymak olarak belirlenmiştir. İçerik olarak incelendiğinde, dergide dönemin turizmini etkileyecek olayların gündeme getirildiği, siyasi, askeri, ekonomik ve doğal afetler gibi birbirinden farklı tüm unsurların turizm açısından değerlendirildiği görülmektedir.

Akademik anlamda geçmişi neredeyse bir asrı bulan turizm, henüz işletme ya da iktisat alanlarının etkisinden arındırılmamış, isim ve müfredat bakımından kendine has özgünlüğünü henüz gösterememiştir. Bu nedenle, bölüm ismi olarak Turizm İşletmeciliği eğilimi artarak devam etmektedir. Dünyada rekreasyon alanının bir alt dalı olarak görülen turizm, Türkiye’de tersi durumdan ele alınarak ana alan olarak, rekreasyon da yakın geçmişte kurulan turizm fakültelerinin bir alt bölümü olarak işlem görmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra, spor bilimleri fakülteleri bünyesinde oldukça fazla yer alan rekreasyon bölümlerinin varlığı da bilinmektedir. Son çalışmada ise, halen kimlik bunalımından kurtulabilme şansını yakalayamayan turizm işletmeciliği ve rekreasyon yönetimi bölümlerinin müfredatları incelenmektedir. Özkan Tütüncü, Yılmaz Akgündüz ve Cem Yeşilyurt tarafından ele alınan makalede, her iki bölüm müfredat içeriklerinin birbirine büyük oranda benzediği yönünde ip uçlarının bulunduğu görülmektedir.

## SON SÖZ

Özetle, dünyada olduğu kadar, Türkiye’de de üniversite düzeyinde turizm eğitimi ve araştırmaları 1960’lı yıllar ile birlikte gündeme gelmiş ve öncelikle de diğer alanlarda görev yapan akademisyenlerin katkısıyla çocukluk ve gençlik yıllarını yaşamıştır. Dünyada iktisat kökenli turizm akademisyenlerinin yoğun etkisi altında büyüyen turizm araştırmaları ve eğitimi, Türkiye’de de benzer bir gelişme göstermiştir. İşte Prof. Dr. Hasan Olalı da iktisat alanından giriş yaparak turizm kavramını akademiyle tanıştıran bir isim olması nedeniyle önem arz etmektedir. 1990’lı yıllarla birlikte, turizm kökenli araştırmacı ve akademisyen sayısının artmasıyla birlikte, farklı konular da araştırma kapsamına alınmıştır.

Yeni yüzyıla atılan adım ile birlikte, turizm kapsamında araştırılan konu, sayı ve çeşit olarak maksimum düzeye ulaşmış, diğer alanlarla başa-baş yürümeye başlamıştır. Aradan geçen 60 yıllık dönemde turizm, olgunluk devresini tamamlayarak hem eğitim ve yürütülen araştırma kalitesiyle hem de yetiştirdiği araştırmacı ve eğitimcilerin özelliğiyle tek başına ayakta durabilecek olgun bir birey olmayı başarmış durumdadır. 30 yıldır yaşamını sürdüren Anatolia oluşumu ve bu sayıda yer alan makalelerin içerik bakımından zenginliği de bu iddianın doğruluğuna işaret etmekte ve Türkiye’nin dünyaya ne derece entegre olduğunu da başarılı bir şekilde göstermektedir.

Yararlı olması dileğiyle!...

## KAYNAKÇA

- Benckendorff, P. ve Zehrer, A. (2013). A Network Analysis Of Tourism Research, *Annals of Tourism Research*, 43: 121–149.
- Ergöl, Ş., Koç, G., Eroğlu, K. ve Taşkın, L. (2012). Türkiye’de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 2 (1): 43-49.

- García-Lillo, F., Úbeda-García, M. ve Marco-Lajara, B. (2016). The Intellectual Structure of Research in Hospitality Management: A Literature Review Using Bibliometric Methods of the Journal *International Journal of Hospitality Management*, *International Journal of Hospitality Management*, 52: 121–130.
- Hall, C. M. (2011). Publish and Perish? Bibliometric Analysis, Journal Ranking and the Assessment of Research Quality in Tourism, *Tourism Management*, 32 (1): 16–27.
- Jogaratanam, G., Chon, K., McCleary, K., Mena, M. ve Yoo, J. (2005). An Analysis of Institutional Contributors to Three Major Academic Tourism Journals: 1992–2001, *Tourism Management*, 26 (5): 641–648.
- Korzay, M. (2013). Hasan Olalı: Eğiticilerin Eğitmeni, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24 (2): 276/281.
- Kozak, M. ve Kozak, N. (2017). Institutionalisation of Tourism Research and Education: From the Early 1900s to 2000s, *Journal of Tourism History*, 8 (3): 275-299.
- Kozak, N. (2019). Hasan Olalı: Pioneer of Tourism Education And Research in Turkey, *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 30 (4): 1-6.
- Kozak, N. (2000). Hasan Olalı: Kısa Yaşam Öyküsü ve Tespit Edilebilen Eserleri ile Yönettiği Tezlerin Bibliyografyası Üzerine Bazı Gözlemler, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (Eylül-Aralık): 9-21.
- McKercher, B. (2008). A Citation Analysis of Tourism Scholars, *Tourism Management*, 29 (6): 1226–1232.
- Olalı, H. (2018). Hasan Olalı (Görüşen: Ece Doğanatan). İçinde: N. Kozak (Editör), *Türkiye Turizmi Sözlü Tarih Araştırması Görüşme Metinleri, Cilt-5: Turizm ve Otelcilik Eğitim Kurumları*. (ss. 25-41). İstanbul: Yıkılmazlar Basım Yayın.
- Özbilgin, M. ve Healy, G. (2004). The Gendered Nature of Career Development of University Professors: The Case of Turkey, *Journal of Vocational Behavior*, 64 (2): 358-371.
- Özdemir, M. (2000). Türk Turizminin Duayeni Hasan Olalı, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 11 (1): 6-8.
- Özkanlı, Ö. ve White, K. (2008). Leadership and Strategic Choices: Female Professors in Australia and Turkey, *Journal of Higher Education Policy and Management*, 30 (1): 53-63.
- Racherla, P. ve Hu, C. (2010). A Social Network Perspective Of Tourism Research Collaborations, *Annals of Tourism Research*, 37 (4): 1012–1034.

Metin KOZAK  
Dokuz Eylül Üniversitesi

Nazmi KOZAK  
Anadolu Üniversitesi

## Rekreasyon Yönetimi ve Turizm İşletmeciliği Bölüm Müfredatlarının Karşılaştırılması\*

*Comparison of Recreation Management and Tourism Management Syllabuses*

Özkan TÜTÜNCÜ\*\*, Yılmaz AKGÜNDÜZ\*\*\*, Cem YEŞİLYURT\*\*\*\*

\*\* Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, 35350 Inciraltı, İzmir.

E-posta: ozkan.tutuncu@deu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-2482-0893

\*\*\* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Seferihisar Fevziye Hepkon Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, 35460 Seferihisar, İzmir.

E-posta: yilmaz.akgunduz@deu.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8887-9280

\*\*\*\* Araştırma Görevlisi Dr., Adıyaman Üniversitesi Turizm Fakültesi, 02040 Merkez, Adıyaman.

E-posta: cyesilyurt@adiyaman.edu.tr

ORCID: 0000-0003-2193-5406

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 6 Şubat 2019

Düzeltilme: 5 Eylül 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** Turizm eğitimi, Rekreasyon yönetimi, Turizm işletmeciliği, Turizm Fakültesi, Müfredat.

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 6 February 2019

Resubmitted: 5 September 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** Tourism education, Recreation management, Tourism management, Tourism schools, Syllabus.

### ÖZ

Turizm faaliyetleri, rekreasyon faaliyetlerinden sadece bir tanesidir. Bu nedenle, rekreasyon ve turizm arasında benzerlikler ve farklılıklar vardır. Bu araştırmanın amacı, rekreasyon yönetimi (RY) ve turizm işletmeciliği (TI) bölüm müfredatlarının karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıklarını belirlemektir. Bu kapsamda Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (AHBVÜ) ve Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültelerinde yer alan RY ve TI bölüm müfredatları incelenmektedir. Kurum internet sitelerinden sağlanan bölüm müfredatlarından yararlanılarak doküman analizi gerçekleştirilmektedir. Çalışmanın bulguları, özellikle AHBVÜ'nde, TI ve RY müfredatlarının önemli oranda benzer olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bölümlerin farklılıkları ve benzerlikleri dikkate alınarak bölüm müfredatlarının güncellenmesi gerektiği söylenebilir.

### ABSTRACT

Tourism activities are only one of the recreational activities. Therefore, similarities and differences exist between recreation and tourism. The purpose of this study is to determine the similarities and differences between the syllabus of recreation management (RM) and tourism management (TM) departments. In this scope, the study examines the syllabus of RM and TM departments of Akdeniz University and Ankara Hacı Bayram Veli University. Document analysis is carried out using department syllabuses that was provided from the university websites. Results indicate that TM and RM syllabus of Ankara Hacı Bayram Veli University is almost similar to those of Akdeniz University. Therefore, the syllabus of the RM and TM departments at both universities should be updated according to the similarities and differences between RM and TM departments.

### GİRİŞ

İnsanların yoğun, yorucu, rutin ve sıkıcı iş hayatının stresinden uzaklaşması, genellikle dinlendirici, rahatlatıcı ve yeniden toparlayıcı özelliğe sahip olan reaktif nitelikli boş zaman faaliyetle-

riyle mümkündür (Tel ve Köksalan 2008). Özellikle teknolojiye yaşanan gelişmeler insanların hem çalışma saatlerini hem de zorunlu faaliyetlere ayırmaları gereken zamanı giderek azaltmaktadır. Bu durum insanların kendileri için ayırabilecekleri zamanı diğer bir ifadeyle zorunlulukları dışında kalan ve kendilerini gerçekleştirmeleri için sahip oldukları zamanı, serbest zamanı, artırmaktadır (Akgündüz ve Karamustafa 2019). Serbest zamanın kullanımını ise rekreasyon etkinlikleri ile ilişkilendirilmektedir.

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça'da düzenlenen "Hasan Olalı Turizm Sempozyumu"nda sunulmuş halinin, yazarlarca daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.

Kelime anlamı olarak yenilenme, yeniden yaratma veya yeniden yapılanma anlamına gelen rekreasyon insanların çalışmak, uyumak gibi zorunlu davranışlarının dışında kalan ve serbest zaman olarak ifade edilen zaman dilimlerinde gerçekleştirilmektedir (Şahbaz ve Altınay 2015). Hazar (2003) rekreasyon etkinliklerini insanların zorunlu davranışları dışında kalan serbest zamanlarında doyum sağlamak amacıyla gönüllü olarak katıldıkları etkinlikler olarak tanımlarken; Tütüncü (2008) ise bireylerin ya da toplumsal kümelerin serbest zamanlarında gönüllü olarak yaptıkları dinlendirici ve eğlendirici etkinlikler olarak tanımlamaktadır.

İnsanlar, hayatlarının üçte birini rekreasyon faaliyetlerine katılarak geçirmektedirler (Tütüncü ve Aydın 2014). Rekreasyon, her yaşta sağlıklı veya engelli insanları kapsamaktadır. Özellikle kişisel ve toplumsal olarak sağladığı faydalar rekreasyona ihtiyaç duyulmasına neden olmaktadır. Bireylerin fiziki gelişimlerinin ve sosyalleşmelerinin sağlanmasında, ruh sağlıklarının kazandırılmasında, yaratıcılıklarının atılmasında, beceri ve yeteneklerinin geliştirilmesinde ve iş başarılarının artırılmasında rekreasyon faaliyetleri etkili olmaktadır (Tütüncü 2008). Ayrıca rekreasyon, eğitim-öğretimi ve kültürel kalkınmayı desteklediği, çalışma kapasitesini arttırdığı, ekonomik kalkınmayı sağladığı, beden ve ruh sağlığını koruduğu, bireylerin çeşitli yönlerden gelişimine katkı sağladığı için de önem taşımaktadır (Karaküçük 1995).

Boş zaman, rekreasyon ve turizm insanların yaşamlarında önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir (Jenkins ve Pigram 2005: 1). Boş zaman faaliyetleri, rekreasyon faaliyetleri kapsamında incelenmektedir. Bu nedenle rekreasyon, boş zaman faaliyeti olarak kabul edilen turizmi de içinde barındırmaktadır (Mieczkowski 1990). Turizm sosyolojisi ve antropolojisi ile yapılan ilgili ilk çalışmalarda turizm, boş zamanın özel bir formu olarak kabul edilmiştir (Cohen 1974 den akt. Karaküçük 2016: 370).

Mieczkowski (1990) hem turizmi hem de boş zamanı rekreasyonun bir türü olarak kabul etmektedir. Karaküçük de (2001) rekreasyon etkinliklerini amaçlarına göre toplumsal, kültürel,

sanatsal, sportif, turizm ve dinlenme olarak sınıflandırmaktadır. Dolayısıyla hem Karaküçük hem de Mieczkowski turizm faaliyetlerini, rekreasyon faaliyetlerinden sadece birisi olarak kabul etmektedir. Tribe (2004) ise rekreasyon ve turizm arasındaki ilişkiyi Karaküçük (2001) ve Mieczkowski'den (1990) farklı değerlendirmektedir. Tribe (2004), rekreasyonu ev içinde ve ev dışında gerçekleştirilen olmak üzere iki başlıkta sınıflandırmakta; turizmi, ev dışında gerçekleştirilen rekreasyon etkinlikleri kapsamında değerlendirmektedir. Ayrıca turizmin iş ile ilişkili olduğunun altını çizerek de rekreasyondan ayrılabilirliğini belirtmektedir. Sadece konu ile ilgilenen bilim insanlarına göre değil, ülkelere göre de rekreasyon ve turizm kavramlarının kullanımında farklılıklar görülebilmektedir. Örneğin; Kuzey Amerika'da turizm kavramı seyahat kavramının yerine değil, rekreasyon kavramının yerine kullanılmaktadır. Avrupa'da turizm kavramı, Kuzey Amerika'daki açık hava etkinliklerini kapsamaktadır. Kanada'da ise turizm ve açık hava etkinlikleri eş anlamlı olarak kabul edilmektedir (Serçek ve Özaltaş Serçek 2015). Türkiye'de konu ile ilgili alanyazın incelendiğinde turizmin faaliyetlerine katılmak için boş zamanın gerekli olduğu, ancak iş amaçlı yapılan (fuar ve kongre katılımı gibi) bazı seyahatlerin de turizm faaliyetleri kapsamında kabul edildiği görülmektedir (Kozak vd. 2001; Usta 2014).

Turizm faaliyetlerinin çoğu rekreasyonel amaçlıdır; göreceli bir özgürlük içerisinde kişisel zevk ve memnuniyet amacıyla boş zamanlarda yapılmaktadır. Doğal olarak bu durum aktiviteyi ödüllendirici bir aktivite haline getirmekte ve dolayısıyla bu aktivite boş zaman veya rekreasyon kavramının içine girmektedir (Smith ve Godbey 1991: 94; Jenkins ve Pigram 2005: 6). Turizm doğası gereği rekreasyon merkezlidir. Bu nedenle turizm, boş zaman ve rekreasyonun bir parçasıdır (Karaküçük 2016).

Rekreasyon disiplinlerarası bir çalışma alanı olduğu için üniversitelerin turizm fakültelerinde, spor bilimleri fakültelerinde, uygulamalı bilimler yüksekokul/fakültelerinde ve beden eğitimi ve spor yüksekokullarında, rekreasyon bölümleri bulunmaktadır. Bu çalışmanın ama-



cı ülkemizde bulunan ve turizm alanında köklü iki üniversitenin turizm fakültelerinde yer alan Rekreasyon Yönetimi (RY) bölümü ile Turizm İşletmeciliği (Tİ) bölümünün müfredatlarını karşılaştırmaktır. Böylelikle her iki bölümün müfredatına ilişkin bilgi sahibi olunması ve öneriler getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi (AHBVÜ) Turizm Fakültesi'nde yer alan RY ve Tİ bölüm müfredatları, Akdeniz Üniversitesi (AÜ) Turizm Fakültesi'nde yer alan RY ve Tİ bölüm müfredatları ile karşılaştırılmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada öncelikle rekreasyon ve rekreasyon bölümlerine ilişkin açıklamalara yer verilmekte, devamında bölüm müfredatlarının karşılaştırmaları yapılmakta ve çalışma önerileri ile tamamlanmaktadır.

### REKREASYON EĞİTİMİ

Rekreasyon eğitimi, genel eğitim içerisinde çevre, sağlık ve yurttaşlık eğitimleri gibi yer alan, uygulamalarda ve amaçlara ulaşma yollarında farklılıklar olan fonksiyonel bir alanı oluşturmaktadır. Rekreasyon eğitiminin amacına ilk olarak Altın-

cı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1990-1994) 856. Maddesinde "Boş zamanların değerlendirilmesinde eğitim ve organizasyon faaliyetlerini yürütecek nitelikli elemanların yetiştirilebilmesi amacıyla ile üniversitelerin beden eğitimi ve spor bölümlerinde rekreasyon anabilim dalı açılacaktır" şeklinde değinilmiştir (IV. Kalkınma Planı: 297).

Rekreasyon bilim dalı özellikle boş ve serbest zaman faaliyetleri olarak bireylerin sağlıklı yaşamak adına yaptıkları gönüllü faaliyetlere odaklanmaktadır (Tütüncü 2012). Bu alanda uzmanlaşacak kişilerin, rekreasyon faaliyetlerini sağlık, kültür ve spor bazlı planlayabilmeleri, yürütebilmeleri ve uygulamada karşılaşılabilecek sorunları çözebilme yeteneğine sahip olmaları gerekir. Rekreasyon bölümlerinde rekreasyona yönelik genel yaklaşımların kavratılmasının yanı sıra, bu alanın alt-dallarında uzmanlaşarak bağımsız araştırma yapabilme becerisi kazandırılması ve bu alanda yeni bilgi üretme kapasitesini destekleyecek bir eğitim verilmesi planlanmalıdır. Bu çerçevede rekreasyon bölümü rekreasyon ve serbest zaman kuramlarını, yaklaşımlarını ve uygulamalarını kapsayan bir müfredata ihtiyaç duymaktadır (Tütüncü 2012).

Tablo 1. 2018 YKS Tercih Kılavuzunda Yer Alan Rekreasyon Bölümlerinin Dağılımı 1

Üniversite Adı	Akademik Birim Adı	Bölüm Adı
Akdeniz Üniversitesi (Antalya)	Manavgat Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
Balıkesir Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
Gazi Üniversitesi (Ankara)	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi (Karaman)	Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu	Rekreasyon Yönetimi
	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
Necmettin Erbakan Üniversitesi (Konya)	Turizm Fakültesi	Rekreasyon Yönetimi
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Spor Bilimleri Fakültesi	Rekreasyon
Girne Amerikan Üniversitesi (KKTC-Girne)	Spor Yüksekokulu	Rekreasyon Yönetimi (Burslu)

<sup>1</sup> <https://www.osym.gov.tr/TR,15240/2018-yuksekgretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>

Rekreasyon eğitimi alan kişinin, insan organizmasının anatomik yapısını, işleyişini, davranışlarını ve rekreasyon aktivitelerini bilen, spor teknolojilerini kullanan, davranış bilimleri konusunda bilgili, rekreasyon faaliyetlerini yönetebilen, insanları rekreasyon aktivitelerine katılmaları için motive edebilen, böylelikle toplum sağlığına ve toplumsal kaynaşmanın gerçekleştirilmesine hizmet edebilen bir eleman olarak yetiştirilmesi amaçlanmalıdır. Bu kapsamda da rekreasyon eğitimi alan kişilerin çevrelerine, zararlı etkiler yaratmaksızın insanların serbest zamanlarını verimli değerlendirmelerini sağlayarak yaşam kalitelerini yükseltmek gibi önemli katkılar sağlanmaları hedeflenmelidir (Tütüncü 2008).

2018 YKS tercih kılavuzuna göre ülkemizde Tablo 1’de görüldüğü gibi rekreasyon bölümleri Turizm Fakülteleri, Spor Bilimleri Fakülteleri, Spor Yüksekokulları ve Uygulamalı Bilimler Yüksekokulları bünyelerinde yer almaktadır. Tabloya göre 2018-2019 öğretim yılında beş adet Rekreasyon Yönetimi (RY) bölümü Turizm Fakültelerinin bünyesinde, üç adet Rekreasyon bölümü Spor Bilimleri Fakültesi bünyesinde, bir adet Rekreasyon bölümü Spor Yüksekokulu ve bir adet Rekreasyon bölümü Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu bünyesinde olmak üzere toplam 10 adet rekreasyon bölümü 2018-2019 öğretim yılında öğrenci kabul etmektedir (2018-Yükseköğretim Programları ve Kontenjan Kılavuzu 2018).

## YÖNTEM

Araştırmanın amacı RY ile Tİ bölüm müfredatlarını karşılaştırmak olduğu için nitel araştırma yaklaşımı ile RY ile Tİ bölüm müfredatları karşılaştırmalı olarak betimlenmektedir. Araştırma verilerinin kaynağını AHBVÜ ve AÜ Turizm Fakültesi RY ve Tİ bölüm müfredatları oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırma doküman analizi kapsamında gerçekleştirilmektedir.

Çalışma iki aşamalı olarak yürütülmüştür. İlk aşamada her bir üniversitenin kendi içerisinde RY ile Tİ bölümlerinin öğretim programları; ikinci aşamada AHBVÜ ile AÜ’nin önce RY ve sonra Tİ bölüm müfredatları karşılaştırılmıştır. Bölümlerin müfredatlarına akademik birimlerin resmi web sitelerinden 20-24 Ağustos 2018 tarihlerinde ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamının sadece AHBVÜ ve AÜ Turizm Fakültelerinde yer alan Tİ ve RY bölümleri ile sınırlı tutulmasında, bu üniversitelerin turizm alanında köklü üniversiteler arasında yer almaları, akademik birimlerinde incelenen bölümlerin aktif olması, internet üzerinden program müfredatlarının erişilebilir olması ve lisansüstü eğitim programlarının olması etkilidir. Kuruluşu 1955 yılına dayanan Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi, 2009 yılında mesleki ve teknik eğitim alanında faaliyet gösteren tüm fakültelerin kapatılması nedeniyle Turizm Fakültesi’ne dönüşmüştür. Turizm Fakültesi ise<sup>2</sup> 2018 yılında açılan AHBVÜ’ye devredilmiştir. Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi ise 1982 yılında yüksekokul olarak kurulmuş olup, 2012 yılında Turizm Fakültesine dönüşmüştür<sup>3</sup>.

## BULGULAR

Tablo 1’de belirtildiği gibi dört ayrı üniversitenin beş farklı turizm fakültesinde hem RY hem de Tİ bölümü bulunmaktadır. Bu bölümde, AHBVÜ ve AÜ Turizm Fakültelerinde bulunan RY ile Tİ bölüm müfredatlarının benzerlik ve farklılıkları sunulmaktadır. İlk karşılaştırma AHBVÜ Turizm Fakültesinde yer alan RY ve Tİ bölümlerinin müfredatlarında yapılarak Tablo 2’de özetlenmektedir.

Tablo 2 incelendiğinde AHBVÜ Turizm Fakültesi’nde bulunan RY ve Tİ bölümlerinde bulunan 38 zorunlu dersin 30’u, 33 seçmeli dersin 24’ü her iki bölümde de verilmektedir. Bu nedenle zorunlu derslerin benzerlik oranı %79 ve seçmeli derslerin benzerlik oranı ise %73’tür.

AHBVÜ’nde bulunan RY ile Tİ bölümlerinin müfredatlarındaki benzerlik oranının bu kadar yüksek olmasında özellikle Türkçe, Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi, Genel Turizm, Genel Ekonomi, Genel Muhasebe, Genel İşletme, Yönetim ve Organizasyon, İnsan Kaynakları Yönetimi, Turizm Ekonomisi, Yiyecek-İçecek Hizmetleri ve Araştırma Teknikleri derslerinin her iki bölümde de bulunması etkilidir.

<sup>2</sup> <http://turizm.ahbv.edu.tr/posts/view/title/tarihce-88824?siteUri=turizm>

<sup>3</sup> <http://turizm.akdeniz.edu.tr/fakultemiz/tarihce/>

Tablo 2. AHBVÜ Turizm Fakültesi'nde Bulunan RY<sup>4</sup> ve Tİ<sup>5</sup> Bölümlerinin Müfredatlarının Karşılaştırılması

Yarıyıl	Zorunlu Dersler		Seçmeli Dersler	
	Derslerin Benzerliği	Farklı Olan Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı Olan Dersler
1.Yarıyıl	7/7	-	-	-
2.Yarıyıl	7/7	-	-	-
3.Yarıyıl	4/5	-Rekreasyon Kaynakları	5/5	-
4.Yarıyıl	3/5	-Rekreasyon Etkinlikleri -Rekreasyon İşletmeciliği	4/4	-
5.Yarıyıl	4/4		3/6	-Terapatik Rekreasyon -Rekreasyon ve Kentleşme -Tesis Yönetimi
6.Yarıyıl	3/4	-Rekreasyon Politikaları ve Planlaması	3/6	-Ekoloji -Rekreasyon İşletmelerinde Bilgi ve İletişim Teknolojileri -Rekreasyon ve Yerel Yönetim
7.Yarıyıl	1/3	-Rekreatif Alan Tasarımı -Animasyon Hizmetleri	4/6	-Parklar Yönetimi -Yaratıcı Drama
8.Yarıyıl	1/3	-Rekreasyon Program Planlaması -Animasyon Uygulamaları	5/6	-Rekreasyon ve Spor

<sup>4</sup> <http://turizm-rekreasyon.ahbv.edu.tr/posts/view/title/mufredat-35512?siteUri=turizm-rekreasyon>

<sup>5</sup> <http://turizm-isletme.ahbv.edu.tr/posts/view/title/mufredat-35566>

İkinci karşılaştırma AÜ Turizm Fakültesinde yer alan RY ve Tİ arasında yapılmaktadır (Tablo 3). Bu kapsamda bakıldığında AÜ Turizm Fakültesinde bulunan RY ve Tİ bölümlerinin müfredatlarında yer alan 51 zorunlu dersin 27'si her iki bölümde de verilmektedir. Bu nedenle zorunlu derslerin benzerlik oranı %53'tür. Seçmeli sekiz dersin sadece ikisi ortaktır, dolayısıyla seçmeli derslerdeki benzerlik %25'tir.

Üçüncü karşılaştırma Tablo 4'te görüldüğü gibi AÜ'nin Turizm Fakültesinde yer alan RY bölüm müfredatının AHBVÜ Turizm Fakültesinde yer alan RY bölüm müfredatı ile benzerlikleri ve farklılıklarını belirlemek amacıyla yapılmaktadır.

Genel olarak bakıldığında AÜ'nin Turizm Fakültesinde bulunan RY bölümündeki 51 zorun-

lu dersten 30'u, sekiz seçmeli dersten üçü AHBVÜ Turizm Fakültesi RY bölümündeki dersler ile benzerlik göstermektedir. Buna göre zorunlu derslerin benzerliği %59, seçmeli derslerin benzerliği %27'dir.

Dördüncü karşılaştırma bir önceki karşılaştırmanın tersi olarak AHBVÜ'nün Turizm Fakültesinde yer alan RY bölüm müfredatının AÜ Turizm Fakültesinde yer alan RY bölüm müfredatı ile benzerliklerini ve farklılıklarını belirlemek amacıyla yapılmaktadır.

Tablo 5'e göre AHBVÜ'nün Turizm Fakültesinde bulunan RY bölümündeki 39 zorunlu dersten 19'u, 31 seçmeli dersten 14'ü AÜ Turizm Fakültesi RY bölümündeki dersler ile benzerlik göstermektedir. Buna göre zorunlu derslerin ve seçmeli derslerin benzerliği yaklaşık %50'dir.

Tablo 3. AÜ Turizm Fakültesi'nde Bulunan RY ve Tİ Bölümlerinin Müfredatlarının Karşılaştırılması

Yarıyıl	Zorunlu Dersler		Seçmeli Dersler	
	Derslerin Benzerliği	Farklı Olan Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı Olan Dersler
1.Yarıyıl	5/6	-Turizm ve Kültür	-	
2.Yarıyıl	5/7	-Rekreasyona Giriş -Mesleki Anatomi ve Fizyoloji	-	
3.Yarıyıl	4/7	-Rekreasyon Psikolojisi -Terapötik Rekreasyona Giriş -Park ve Açık Alan Rekreasyon Kaynakları	-	
4.Yarıyıl	4/7	-Rekreasyon Yönetimi -Rekreasyon Sosyolojisi -Yaratıcı Drama	-	
5.Yarıyıl	1/6	-Animasyona Giriş -Sahne Makyajı -İletişim ve İnsan İlişkileri -Wellness & Spa Turizmi -Terapötik Rekreasyona Giriş	0/2	-Müşteri İlişkileri Yönetimi -Sağlık ve İlk Yardım
6.Yarıyıl	2/6	-Wellness & Spa Uygulamaları -Animasyon Uygulamaları -Rekreasyonel Fiziksel Uygunluk -Sağlık Turizmi	1/2	-Alternatif Turizm
7.Yarıyıl	2/6	-Rekreasyonel Tesis Yönetim -Kentsel Rekreasyon -Rekreatif Alan Tasarımı -Rekreasyon ve Spor Turizmi	1/2	-Rekreasyon ve Yerel Yönetimler
8.Yarıyıl	4/6	-Rekreasyonel Materyal Geliştirme -Rekreasyonel Ritim ve Dans	0/2	-Rekreatif Tandem Bisikleti -Masaj

<sup>6</sup> <http://turizm.akdeniz.edu.tr/rekreasyon-yonetimi/mufredat/><sup>7</sup> <http://turizm.akdeniz.edu.tr/turizm-isletmeciligi/mufredatlar/>

Beşinci karşılaştırma AÜ'nin Turizm Fakültesinde yer alan Tİ bölüm müfredatının AHBVÜ Turizm Fakültesinde yer alan Tİ bölüm müfredatı ile benzerliklerini ve farklılıklarını belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Karşılaştırmanın yer aldığı Tablo 6'ya göre AÜ'nin Turizm Fakültesinde bulunan Tİ bölümündeki 28 zorunlu dersten 17'si, 25 seçmeli dersten 17'si AHBVÜ'nün Turizm Fakültesinde bulunan Tİ bölümündeki dersler ile benzerlik göstermektedir. Buna göre

zorunlu derslerin benzerliği %60 ve seçmeli derslerin benzerliği %68'dir.

Altıncı karşılaştırma AHBVÜ'nün Turizm Fakültesinde yer alan Tİ bölüm müfredatının AÜ Turizm Fakültesinde yer alan Tİ bölüm müfredatı ile benzerliklerini ve farklılıklarını belirlemek amacıyla yapılmaktadır ve Tablo 7'de sunulmaktadır. İlgili tabloya göre AHBVÜ'nün Turizm Fakültesinde bulunan Tİ bölümündeki 38 zorunlu



Rekreasyon Yönetimi ve Turizm İşletmeciliği Bölüm Müfredatlarının Karşılaştırılması

Tablo 4. AÜ'nin Turizm Fakültesinde Yer Alan RY Bölüm Müfredatının AHBVÜ Turizm Fakültesinde Yer Alan RY Bölüm Müfredatı ile Karşılaştırılması

Yarıyıl	Zorunlu Dersler		Seçmeli Dersler			
	Benzer Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı olan dersler	Benzer Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı olan dersler
1.Yarıyıl	-Türk Dili -AİİT -Genel Turizm Bilgisi -Yabancı Dil -Turizm ve Kültür -İşletme Bilimine Giriş	6/6	-	-	-	-
2.Yarıyıl	-Türk Dili II -AİİT II -Rekreasyona Giriş -Turizm ve Etik -Yabancı Dil II	5/7	-Bilgi Teknolojileri Kullanımı -Mesleki Anatomi ve Fizyoloji	-	-	-
3.Yarıyıl	-Terapötik Rekreasyona Giriş -Park ve Açık Alan Rekreasyon Kaynakları -Yönetim ve Organizasyon -Muhasebe -Ekonomi	5/7	-Rekreasyon Psikolojisi -Yabancı Dil III	-	-	-
4.Yarıyıl	-Yaratıcı Drama -Araştırma Yöntemleri -Türkiye Turizm Coğrafyası	3/7	-Rekreasyon Yönetimi -Rekreasyon Sosyolojisi -Pazarlama -Yabancı Dil IV	-	-	-
5.Yarıyıl	-İletişim ve İnsan İlişkileri -2. Yabancı Dil I	2/6	-Animasyona Giriş -Sahne Makyajı -Wellness & Spa Turizmi -Terapötik Rekreasyon Uygulamaları	-Sağlık ve İlk Yardım(S) -Müşteri İlişkileri Yönetimi(S)	2/2	-
6.Yarıyıl	-Animasyon Uygulamaları -Etkinlik Yönetimi -Sağlık Turizmi -2. Yabancı Dil II	4/6	-Wellness & Spa Uygulamaları -Rekreasyonel Fiziksel Uygunluk	-	0/2	-Alternatif Turizm(S) -Turizm İşletmelerinde Performans Yönetimi(S)
7.Yarıyıl	-Kentsel Rekreasyon -Rekreasyon Alan Tasarımı -Rekreasyon ve Spor Turizmi	3/6	-Rekreasyonel Tesis Yönetimi -Stratejik Yönetim -2.Yabancı Dil III	-Rekreasyon ve Yerel Yönetimler(S)	½	-Yeni Yönetim Teknikleri(S)
8.Yarıyıl	-İnsan Kaynakları Yönetimi -Girişimcilik	2/6	-Destinasyon Yönetimi -Rekreasyonel Materyal Geliştirme -Rekreasyonel Ritim ve Dans -2.Yabancı Dil IV	-	0/2	-Rekreatif Tandem Bisikleti(S) -Masaj(S)

Tablo 5. AAHBVÜ'nün Turizm Fakültesinde Yer Alan RY Bölüm Müfredatının AÜ Turizm Fakültesinde Yer Alan RY Bölüm Müfredatı ile Karşılaştırılması

Yarıyıl	Zorunlu Dersler		Seçmeli Dersler			
	Benzer Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı olan zorunlu dersler	Benzer Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı olan zorunlu dersler
1.Yarıyıl	-Türk Dili -AİİT -Genel Ekonomi Turizme Giriş -Genel Muhasebe -Yabancı Dil	6/7	-Hukuk Başlangıcı	-	-	-
2.Yarıyıl	-Türk Dili II -AİİT II -Genel İşletme -Rekreasyon -Yabancı Dil II	5/7	-Davranış Bilimleri -İşletmeciler İçin Matematik	-	-	-
3.Yarıyıl	-Yönetim ve Organizasyon -Rekreasyon Kaynakları	2/5	-İstatistik -Yiyecek İçecek Hizmetleri -Mesleki Yabancı Dil I	-İletişim ve İnsan İlişkileri (S) -Kültür ve Turizm(S)	2/4	-Temel Sanat ve Estetik Bilgisi -Yat ve Marina İşletmeciliği (S)
4.Yarıyıl	-Turizm Coğrafyası	1/5	-Türk Mutfak Kültürü -Rekreasyon Etkinlikleri -Rekreasyon İşletmeciliği -Mesleki Yabancı Dil II	-Sağlık Tedbirleri ve İlk Yardım (S)	¼	-Turizm ve Çevre -Dünya Turizm Hareketleri (S) -Seyahat ve Ulaştırma Hizmetleri (S)
5.Yarıyıl	-	0/4	-Turizm Pazarlaması -Seyahat Acenteciliği ve Tur Op -Otel Otomasyon Sistemleri - Mesleki Yabancı Dil III	-Hastane Hizmetleri ve Sağlık Otelciliği (S) -Terapötik Rekreasyon (S) -Rekreasyon ve Kentleşme (S)	3/5	-İkram Hizmetleri(S) -Turizm İşletmelerinde Finansal Yönetim (S)
6.Yarıyıl	-İnsan Kaynakları Yönetimi	1/4	-Turizm Ekonomisi -Rekreasyon Politikaları ve Planlaması -Mesleki Yabancı Dil IV	-Girişimcilik (S) -Rekreasyon ve Yerel Yönetimler (S)	2/6	-Rekreasyon İşl. Bilgi ve İletişim Teknolojileri (S) -Ekoloji (S) -Mekân Tasarımı ve Konsept (S) -Tur Planlaması ve Yönetimi (S)
7.Yarıyıl	-Araştırma Teknikleri -Rekreatif Alan Tasarımı	2/3	-Animasyon Hizmetleri	-Etkinlik Yönetimi (S) -Yaratıcı Drama (S) -Sosyal Sorumluluk ve Meslek Etiği (S) -2. yabancı Dil I (S)	4/6	-Parklar Yönetimi (S) -İş ve Sosyal Güv. Hukuku (S)
8.Yarıyıl	-Animasyon Uygulamaları -2. Yabancı Dil II	2/4	-Rekreasyon Program Planlaması -Mezuniyet Projesi	-Rekreasyon ve Spor (S) -Müşteri İlişkileri Yönetimi (S)	2/6	-Halkla İlişkiler (S) -Gastronomi ve Yemek Tarihi (S) -Turizm Politikası Planlaması (S) -Şehir ve Medeniyet (S)

Rekreasyon Yönetimi ve Turizm İşletmeciliği Bölüm Müfredatlarının Karşılaştırılması

Tablo 6. AÜ'nin Turizm Fakültesinde Yer Alan Tİ Bölüm Müfredatının AHBVÜ Turizm Fakültesinde Yer Alan Tİ Bölüm Müfredatı ile Karşılaştırılması

Yarıyıl	Zorunlu Dersler		Seçmeli Dersler			
	Benzer Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı olan dersler	Benzer Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı olan dersler
1.Yarıyıl	-Türk Dili I -Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I -Genel Turizm -İşletme Bilimine Giriş -Turizm Etiği ve Mevzuat -Yabancı Dil I	6/6			-	
2.Yarıyıl	-Türk Dili II -Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II -İşletme Matematiği -Turizm Coğrafyası -Yabancı Dil II	5/6	-Bilgi Teknolojileri Kullanımı		-	
3.Yarıyıl	-Muhasebe -Yönetim ve Organizasyon	2/3	-Turist Davranışı	-Alternatif Turizm -Odalar Bölümü Yönetimi -Araştırma Yöntemleri -Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü -Yabancı Dil	5/5	
4.Yarıyıl	-Ekonomi -Pazarlama	2/3	-Muhasebe Uygulamaları	-Rekreasyon yönetimi -Yabancı Dil	2/5	-Rehberlik -Kültürel Miras Yönetimi -Destinasyon Yönetimi
5.Yarıyıl	-İnsan Kaynakları Yönetimi -Örgütsel Davranış	2/3	-İşletme Finansı	-Etkinlik Yönetimi -Yiyecek İçecek Yönetimi -Otel Otomasyonları -Yabancı Dil	4/5	-Yönetim Muhasebesi
6.Yarıyıl		0/3	-Turizm Sosyolojisi -Turizm Enformasyon Sistemleri -Sürdürülebilir Turizm	-Maliyet Muhasebesi -Acenta Otomasyonları -Yabancı Dil	3/5	-Turizm Yönetim Modelleri -Turizmde Tutundurma Yönetimi
7.Yarıyıl		0/3	-Stratejik Yönetim -Yatırım Proje Analizi -Çağdaş Yönetim Yaklaşımları	-Girişimcilik -Seminer -Yabancı Dil	3/5	-Performans Ölçümü ve Yönetimi -Pazarlama Yönetimi
8.Yarıyıl		0/1	İş Yerinde Eğitim			

Tablo 7. AHBVÜ'nün Turizm Fakültesinde Yer Alan Tİ Bölüm Müfredatının AÜ Turizm Fakültesinde Yer Alan RY Bölüm Müfredatı ile Karşılaştırılması

	Benzer Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı olan dersler	Benzer Dersler	Derslerin Benzerliği	Farklı olan dersler
1.Yarıyıl	-Turizme Giriş -Genel Ekonomi -Genel Muhasebe -Türk Dili I -Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi -Yabancı Dil	6/7	-Hukuk Başlangıcı			
2.Yarıyıl	-Genel İşletme -İşletmeciler İçin Matematik -Rekreasyon -Türk Dili II -Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi -Yabancı Dil	6/7	-Davranış Bilimleri			
3.Yarıyıl	-Önbüro Yönetimi -Yönetim ve Organizasyon -Mesleki Yabancı Dil	3/5	-İstatistik -Yiyecek İçecek Hizmetleri	-Kültür ve Turizm	1/5	-Yat ve Marina İşletmeciliği -İletişim ve İnsan İlişkileri -Temel Sanat ve Estetik Bilgisi -Alan Dışı Seçmeli Ders
4.Yarıyıl	-Turizm İşletmelerinde Maliyet Analizleri -Turizm Coğrafyası -Türk Mutfak Tarihi -Mesleki Yabancı Dil	4/5	-Kat Hizmetleri		0/5	-Sağlık Tedbirleri ve İlk Yardım -Dünya Turizm Hareketleri -Seyahat ve Ulaştırma Hizmetleri -Turizm ve Çevre -Alan Dışı Seçmeli Ders
5.Yarıyıl	-Seyahat Acenteciliği ve Tur Operatörlüğü -Otel Otomasyon Sistemleri -Mesleki Yabancı Dil	3/4	-Turizm Pazarlaması	-Örgütsel Davranış -Biletleme I	2/6	-Hastane Hizmetleri ve Sağlık Otelciliği -Turizm İşletmelerinde Finansal Yönetim -İkram Hizmetleri -Servis ve Bar Bilgisi
6.Yarıyıl	-İnsan Kaynakları Yönetimi -Mesleki Yabancı Dil	2/4	-Turizm Ekonomisi -Ticaret Hukuku	-Girişimcilik	1/6	-Turizmde Yatırım Projeleri -Tur Planlaması ve Yönetimi -Biletleme II -Arkeoloji ve Müzecilik -Mekan Tasarımı ve Konsept
7.Yarıyıl	-Turizm Hukuku -Araştırma Teknikleri -Sosyal Sorumluluk ve Meslek Etiği	3/3		-Etkinlik Yönetimi -Yabancı Dil	2/6	-İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku -Uluslararası Mutfaklar -Ürün Belirleme ve Satın Alma -Ziyafet Organizasyonu
8.Yarıyıl	Mezuniyet Projesi	1/3	-Yönetim Muhasebesi -İşletme Politikası	-Özel İliği Turizmi -Yabancı dil -Meslek Stajı	3/8	-Turizm Politikası ve Planlaması -Müşteri İlişkileri Yönetimi -Halkla İlişkiler -Şehir ve Medeniyet -Gastronomi ve Yemek Tarihi



dersten 28'i, 36 seçmeli dersten dokuzu AÜ Turizm Fakültesi Tİ bölümündeki dersler ile benzerlik göstermektedir. Buna göre zorunlu derslerin benzerliği %74 ve seçmeli derslerin benzerliği %25'tir.

## SONUÇ VE ÖNERİLER

2018 YGS tercih kılavuzuna göre AHBVÜ Turizm Fakültesi, AÜ Turizm Fakültesi, AÜ Manavgat Fakültesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm Fakültesi, Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi olmak üzere toplam beş akademik birimin hem RY hem de Tİ bölümlerine öğrenci alınmaktadır. Bu çalışmada AHBVÜ ve AÜ Turizm Fakültelerindeki RY ve Tİ müfredatları karşılaştırılmakta, her iki bölümdeki derslerin birbiri ile ne kadar örtüştüğü ve ayrıştığı belirlenmektedir.

Yapılan karşılaştırmalara göre AHBVÜ Turizm Fakültesi RY ile Tİ bölümlerinde yer alan zorunlu derslerin %79'u ve seçmeli derslerin ise %73'ü; AÜ Turizm Fakültesi RY ile Tİ bölümlerindeki zorunlu derslerin %53'ü ve seçmeli derslerin %25'i ortaktır. Özellikle Genel Turizm, İşletme Yönetimi, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Pazarlama, Girişimcilik, Yönetim ve Organizasyon, Araştırma Yöntemleri, İstatistik, Ekonomi, Muhasebe, İnsan Kaynakları Yönetimi dersleri benzerlik oranlarını yükselten derslerdir. Ayrıca Türkçe ve Atatürk İlke ve İnkılapları dersleri de benzerlik oranının yükselmesinde etkili olmaktadır. Müfredat benzerlik oranlarının yüksek olduğu AHBVÜ, Turizm Fakültesi, RY müfredatının bölümün multidisipliner özellikleri daha fazla dikkate alınarak tekrar düzenlenmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu kapsamda düzenleme yapılırken dünyadaki örneklerine uygun olarak spor bilimleri, güzel sanatlar, sağlık bilimleri alanları ile ilgili derslerin yeterli nicelikte ve nitelikte müfredatlara eklenmesi gerektiği vurgulanabilir. Ayrıca 6. Akademik Turizm Eğitim Arama Konferansı sonuç raporunda müfredatlarla ilgili yapılan önerilerde de belirtildiği gibi uzmanlık alanlarına ilişkin seçmeli dersler yerellik ve coğrafi farklılıklar dikkate alınarak ve dil öğretimine yönelik dersler artırılarak RY programı güçlendirilmelidir (Kozak vd. 2014).

Müfredatlarına göre AÜ'de bulunan RY bölümündeki zorunlu derslerin %59'u ve seçmeli derslerin ise %27'si AHBVÜ'nde bulunan RY bölüm dersleri ile AHBVÜ'nde bulunan RY bölümündeki zorunlu derslerin ve seçmeli derslerin yaklaşık %50'si AÜ'de bulunan RY bölüm dersleri ile benzerlik göstermektedir. RY bölümleri arasındaki benzerliklerin Tİ bölümlerine göre daha düşük olması, RY bölümleri için akademisyenler tarafından bölümlerin gereği olduğu düşünülen dersler konusunda henüz yeterince uzlaşmanın sağlanmadığını göstermektedir. Üniversitelerin bulunduğu bölgeler ve akademik birimlerin imkanları ve bunun gibi diğer unsurlar dikkate alındığında farklılık olmaması mümkün değildir. Ancak farklılığın bu kadar yüksek olması, henüz asgari düzeyde uzlaşmaya varılmadığını göstermektedir. Bu nedenle bölüm müfredatları arasında, bölümün özelliklerini de dikkate alarak tutarlılığın sağlanması için bölüm akademisyenlerinin yüksek katılımı ile arama konferansları yapılarak elde edilen sonuçlara göre farklılıklar ve benzerlikler müfredatlara yansıtılmalıdır.

AÜ'de bulunan Tİ bölümündeki zorunlu derslerin %60'ı ve seçmeli derslerin %68'i AHBVÜ'nde bulunan Tİ bölüm dersleri ile AHBVÜ'nde bulunan Tİ bölümündeki zorunlu derslerin %74'ü ve seçmeli derslerin ise %25'i AÜ'de bulunan Tİ bölüm dersleri ile benzerlik göstermektedir. Bu bulgular, Tİ bölümlerine ilişkin karşılaştırmalarda benzerlik oranlarının yüksek olduğu ve farklı üniversite bünyesinde bulunan programlar arasında tutarlılık olduğu yönünde yorumlanabilir. Bu bulgu, lisans düzeyinde turizm eğitimi veren turizm bölümü müfredatlarının birbirinden önemli ölçüde farklılık gösterdiğini belirleyen Gürbüz ve Dağdeviren'in (2007) bulguları ile uyumsuzdur. Bulguların Gürbüz ve Dağdeviren'in bulgularından farklılaşmasında hem araştırmaların farklı zamanlarda gerçekleştirilmiş olmasının hem de turizm akademisyenlerin hangi derslerin müfredatta yer alması gerektiği konusunda zamanla hemfikir olmalarının etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Bu araştırmanın en önemli sınırlılığı araştırmanın sadece AHBVÜ ve AÜ Turizm Fakültesinde yer alan RY ile Tİ bölüm müfredatlarının hem

kendi içlerinde hem de her iki üniversite arasında karşılaştırılmasını kapsamaktadır. Bu nedenle RY ve Tİ bölümü bulunan diğer turizm fakültelerine sonuç ve öneriler genellenememiştir. Diğer üniversitelerin akademik birimlerindeki rekreasyon bölümleri ve turizm işletmeciliği bölümlerinin müfredatlarına açık bir şekilde erişilemediği için diğer üniversiteler araştırma kapsamına dahil edilmemiştir. Bunu da bir sınırlılık olarak kabul etmek mümkündür. Ayrıca bölümlerin müfredatlarında farklı seçmeli dersler olmakla birlikte, öğretim üyesi sıkıntısından her dersin açılmadığı da bir gerçektir. RY ve Tİ bölümlerinde açılan seçmeli derslerin, fiilen hangilerinin seçildiği bu çalışmada ele alınamamıştır. Bu nedenle benzerlikler ve farklılıklar sadece müfredatta yer alan bilgilere bağlı olarak belirlenmiştir. Fiiili seçilen derslerin oranları dikkate alındığında, seçimlik derslerdeki benzerlik oranlarının artabileceği öne sürülebilir. Ancak bu oranlara ulaşılabilmesi çalışmanın bir diğer kısıtıdır. Gelecekteki çalışmaların bu kısıtları dikkate alınarak yapılmasında ve hatta Tİ bölümleri ile Yiyecek-İçecek ve/veya her nedense tam olarak karşılanamamasına rağmen yabancı adı tercih edilen Gastronomi bölümleri ile karşılaştırma yapılmasının, faydalı olacağı düşünülmektedir.

## KAYNAKÇA

- 2018-Yükseköğretim Programları ve Kontenjan Kılavuzu, <https://www.osym.gov.tr/TR,15240/2018-yuksekoğretim-programlari-ve-kontenjanlari-kilavuzu.html>, Erişim tarihi: 25 Ağustos 2018.
- Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi Rekreasyon Yönetimi Bölümü Müfredat, <http://turizm.akdeniz.edu.tr/rekreasyon-yonetimi/mufredat/>, Erişim tarihi: 28 Ağustos 2018.
- Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi Tarihçesi, <http://turizm.akdeniz.edu.tr/fakultemiz/tarihcel/>, Erişim tarihi: 28 Ağustos 2018.
- Akdeniz Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü Müfredat <http://turizm.akdeniz.edu.tr/turizm-isletmeciligi/mufredatlar/>, Erişim tarihi: 28 Ağustos 2018.
- Akgündüz, Y. ve Karamustafa, K. (2019). Turizmin Geleceği ve Yeni Eğilimler. İçinde A. Celil Çakıcı (Editör), *Genel Turizm* (ss. 325-341). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Rekreasyon Yönetimi Bölümü Müfredat, <http://turizm-rekreasyon.ahbv.edu.tr/posts/view/title/mufredat-35512?siteUri=turizm-rekreasyon>, Erişim tarihi: 28 Ağustos 2018.

- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Tarihçesi, <http://turizm.ahbv.edu.tr/posts/view/title/tarihce-88824?siteUri=turizm>, Erişim tarihi: 28 Ağustos 2018.
- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü Müfredat, <http://turizm-isletme.ahbv.edu.tr/posts/view/title/mufredat-35566>, Erişim tarihi: 28 Ağustos 2018.
- Gürbüz, A.K. ve Dağdeviren, A. (2007). Lisans Düzeyinde Turizm Eğitimi Veren Kurumların Ders Programlarının Fonksiyonel Açından İncelenmesi, *Balikesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (18): 157-167.
- Hazar, A. (2003). *Rekreasyon ve Animasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Jenkins, J. ve Pigram, J. (2007). *Outdoor Recreation Management*. Abingdon: Routledge.
- Karaküçük, S. (1995). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. (2001). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme* (Dördüncü baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karaküçük, S. (2016). *Rekreasyon Bilimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kozak, N., Kozak, M.A. ve Kozak, M. (2001). *Genel Turizm İlkeler-Kavramlar* (Genişletilmiş Beşinci Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kozak, N., Tütüncü, Ö. ve Kozak, M. (2014). 6. *Akademik Turizm Eğitimi Arama Konferansı Sonuç Raporu*, 17-20 Nisan 2014, Bodrum, Muğla.
- Mieczkowski, Z. (1990). *World Trends in Tourism and Recreation*. New York: Peter Lang Publishing.
- Serçek, S. ve Özaltaş Serçek, G. (2015). Turistlerin Konaklama İşletmesi Tercihinde Rekreasyon Aktivitelerinin Etkisi, *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10 (14): 681-689.
- Smith, S. L. J. ve Godbey, G. C. (1991). Leisure, Recreation and Tourism, *Annals of Tourism Research*, 18 (1): 85-100.
- Şahbaz, R.P. ve Altınay, M. (2015). Türkiye'deki Milli Parkların Rekreasyon Faaliyetleri Açısından Değerlendirilmesi, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3 (3): 125-135.
- Tel, M. ve Köksalan, B. (2008). Öğretim üyelerinin Spor Etkinliklerinin Sosyolojik Olarak İncelenmesi (Doğu Anadolu Örneği), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1): 261-278.
- Tribe, J. 2004. *The Economics of Recreation, Leisure and Tourism*. Amsterdam: Elsevier.
- Tütüncü, Ö. (2008). Rekreasyon Yönetimi'ne Yönelik Üniversite Düzeyinde Bir Müfredat Geliştirme Önerisi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 19 (1): 93-103.
- Tütüncü, Ö. (2012). Rekreasyon ve Rekreasyon Terapisinin Yaşam Kalitesindeki Rolü, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23 (2): 248-252.
- Tütüncü, Ö. (2012). Rekreasyona Yönelik Disiplinlerarası Bir Doktora Programı Önerisi. I. *Rekreasyon Araştırmaları Kongresi* (ss. 745-760). 12-15 Nisan 2012, Kemer, Antalya.
- Tütüncü, Ö. ve Aydın, İ. (2014). Toplum ve Açık Hava Rekreasyon Faaliyetleri: ABD Örneği, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 25 (1): 118-120.

Tütüncü, Ö. ve Kuşluvan, Z. (1997). Çevre Sorunlarının Doğada Rekreasyon Faaliyetlerine Duyulan Gereksinimi Artırıcı Etkisi, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 8 (1-2): 9-11.

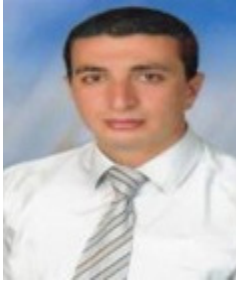
Usta, Ö. (2014). *Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım* (4. Baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

VI. Kalkınma Planı, <http://www.sbb.gov.tr/Lists/Kalkınma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf>, Erişim tarihi: 1 Eylül 2018.



### Özkan TÜTÜNCÜ

Yükseköğrenimini Çukurova Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Mersin Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda tamamladı (1988). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisansını (1992-1994) ve Doktorasını tamamladı (1994-1998). Türkiye Bilimler Akademisi'nden kazandığı burs ile Michigan Eyalet Üniversitesi'nde bütünlük doktora tez araştırmasını yaptı. Yönetim ve Organizasyon alanında Doçent unvanını aldı (2003). Virginia Tech, Wisconsin ve New York Eyalet Üniversitelerinde doktora sonrası turizm ve rekreasyon işletmelerinde kalite yönetimi üzerine araştırmalar yürüttü. Halen Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi ve Rekreasyon Ana Bilim Dalı Başkanı'dır. Uluslararası Standartlar Örgütü Kalite Komitesi Üyesi'dir.



### Yılmaz AKGÜNDÜZ

Lisans öğrenimini Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Turizm Eğitimi Bölümü'nde (1997-2001), Yüksek Lisansını Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda (2005-2007) ve Doktorasını Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda tamamladı (2008-2012). Mersin Üniversitesi Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü'ne Yardımcı Doçent olarak atandı (2013). Ardından Doçent unvanını aldı (2015). Halen Dokuz Eylül Üniversitesi Seferihisar Fevziye Hepkon Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü Öğretim Üyesi'dir. Temel çalışma alanı, davranış psikolojisidir.



### Cem YEŞİLYURT

Yükseköğrenimini Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu Seyahat İşletmeciliği Bölümü'nde tamamladı (2006). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisansını (2008-2011) ve Doktorasını tamamladı (2011-2019). 2010 yılında Adıyaman Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okuluna Araştırma Görevlisi olarak atandı. Halen Adıyaman Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü'nde olarak görevini sürdürmektedir. Temel çalışma alanları, rekreasyon, öz-belirleme kuramı ve turizm işletmeciliğidir.

## Sağlık Turizmini Konu Alan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Değerlendirmesi\* (1988-2017)

*Bibliometric Analysis of Graduate Thesis on Health Tourism (1988-2017)*

**Sibel CANIK\*\*, Ebru GÜNEREN ÖZDEMİR\*\*\***

\*\*Öğr. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi Sorgun Meslek Yüksekokulu Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri Bölümü, 66700 Sorgun, Yozgat.

E-posta: sibel.canik@yobu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0700-0823

\*\*\*Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm İşletmeciliği Bölümü, 50300, Nevşehir.

E-posta: ebruguneren@nevsehir.edu.tr

ORCID:0000-0003-2669-4402

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 3 Nisan 2019

Düzeltilme: 20 Ağustos 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** Sağlık turizmi,  
Lisansüstü tez, Bibliyometrik analiz,  
Parametre.

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 3 April 2019

Resubmitted: 20 August 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** Health tourism, Graduate  
theses, Bibliometric analysis,  
Parameter.

### ÖZ

Çalışmanın amacı, 1988-2017 yılları arasında Türkiye’de hazırlanan sağlık turizmi konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizini yapmaktır. Analize esas alınan süre dört döneme ayrılarak (1990 öncesi, 1991-2000, 2001-2010, 2011-2017), dönemler arası karşılaştırma yapılabilmesi ve olası değişimlerin belirlenebilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla, lisansüstü tezler, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ‘sağlık turizmi, medical turizm, termal turizm, engelli turizmi ve yaşlı turizmi anahtar kelimeleriyle taranmıştır. Yapılan tarama neticesinde, 139 yüksek lisans tezi ve 29 doktora tezi ‘tez türü ve yılı, hazırlandığı üniversite, hazırlandığı anabilim dalı, hazırlandığı enstitü, tezlerin temel konu alanları, tezlerin araştırma yöntemi, tezlerin izin durumu’ parametrelerine göre incelenmiştir. Araştırmanın bazı önemli bulguları şöyledir: Lisansüstü tezler hazırlanan üniversiteye göre değerlendirildiğinde, en fazla lisansüstü tez, Dokuz Eylül Üniversitesi’nde (13) hazırlanmıştır. Lisansüstü tezlerde en fazla yoğunlaşılan sağlık turizmi konusu, 68 yüksek lisans tezi ve 13 doktora tezi ile termal turizm konusudur. En fazla sağlık turizmi konulu tez, sosyal bilimler enstitülerinde (137) hazırlanmıştır. Anabilim dalları açısından bakıldığında ise işletme anabilim dalı (52) ilk sırada yer alırken, turizm işletmeciliği anabilim dalı (50) onu izlemektedir.

### ABSTRACT

The purpose of this study is to undertake a bibliometric analysis of graduate theses on health tourism in Turkey between the years of 1988-2017. Timespan based on the analysis is divided into four periods (up to 1990, 1991-2000, 2001-2010, 2011-2017). The study offers a comparison analysis between the periods and determines the possible changes. For this purpose, graduate theses were searched by using keywords health tourism, medical tourism, thermal tourism, disabled tourism and elderly tourism in the database of Council of Higher Education National Thesis Center. As a result, 139 master’s and 29 doctoral theses were examined according to such parameters as the type of thesis, year submitted, the university and institute submitted, main subject areas, research method employed, and permission status. Some of the important findings are as follows: Dokuz Eylül University (13) sits on the first place in terms of the number of thesis. Thermal tourism is the mostly studied subject (68 master’s and 13 doctoral theses). The institutes are represented mostly by social sciences (137). The department of business administration (52) is followed by the department of tourism management (50).

### GİRİŞ

Bibliyometrik analiz, bilimsel topluluğun artan ilgisini çeken bir araştırma alanıdır. Özellikle bil-

gisayarın ve internetin hızla gelişmesiyle kullanımını artmaktadır. Bibliyometrik analiz, anahtar kelimeler, sınıflandırma kodları, yazarlar ve alıntılar gibi bibliyografik varlıklar tarafından temsil edilen araştırma alanının genel bir resmini sağlayan analiz türüdür (Merigo ve Yang 2017).

Bibliyometrik analiz, özellikle bilimsel ve uygulamalı alanlarda araştırma değerlendirme me-

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça’da düzenlenen “Hasan Olalı Turizm Sempozyumu”nda sunulmuş halinin, yazarlarca daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.

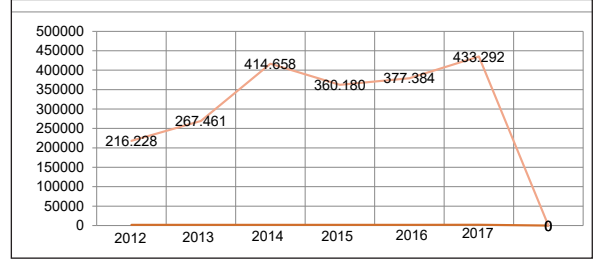


todojisinin önemli bir parçası haline gelmiştir (Ellegard ve Wallin 2015). Analizde herhangi bir akademik alanda yapılmış çalışmalar çeşitli parametrelere ayrılarak (konu, yıl, katkı sağlayan kurum, anahtar kelimeler, eserlerin yazar sayısı, atıflar, ortak atıflar vb.) incelenmektedir ve bilimsel iletişime ilişkin bulgular sağlamaktadır. Elde edilen veriler herhangi bir disiplinle veya bilim dalıyla ilgili mevcut durumu gösterme, sonuçlara göre sorunları bulma ve çözme açısından önemlidir (Temizkan, Çiçek ve Özdemir 2015).

Son yıllarda sağlık turizmi önemli bir gelişme göstererek küresel turizmin en hızlı büyüyen segmentlerinden olmuştur (Huang ve Xu 2018). Sağlık turizmi, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'ne öncülük eden Uluslararası Turizm Örgütleri Birliği (IUTO) tarafından 'ülkenin doğal kaynakları, özellikle mineral suyu ve ikliminden yararlanılan sağlık tesislerinin sağlanması' olarak tanımlanmaktadır (Hall 2011).

Türkiye, sağlık hizmetleri açısından yüksek kalitede imkânlar sunmaktadır. Sağlıkla ilgili paket fiyatlarına beş yıldızlı otel konaklamasını da dâhil etmektedir. Bilindiği gibi Türkiye; stratejik olarak Avrupa ve Asya arasındaki buluşma noktasında yer almaktadır. Bulgaristan, Yunanistan, Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, İran, Irak ve Suriye ile birlikte sekiz ülkeyle çevrilidir. Bu coğrafi konumu, Türkiye'yi Doğu ve Batı kültürlerinin bir kesişim noktası yapmaktadır. Bu konunun bir sonucu olarak, Türkiye, Rusya, Ukrayna, Almanya, İngiltere, Hollanda, Romanya, Bulgaristan ile Ortadoğu ve Arap ülkelerinden medikal turistlerinin popüler yeri haline gelmiştir (Karakoç 2017). Şekil 1'de 2012-2017 yılları arasında Türkiye'ye sağlık nedeniyle gelen hasta turist sayısına yer verilmiştir.

TÜİK'in (2017) verilerine göre, sağlık ve tıbbi nedenlerden dolayı Türkiye'ye gelen hasta turist sayısı 2015 yılına kadar artış gösterirken 2015 yılında bir düşüş yaşanmıştır. Bu düşüşün sebebi terör olayları, eksik veriler veya bölgesel olaylar olabilmektedir (Dyussebayeva 2018). 2017 yılında gelen hasta turist sayısı, 2016 yılına göre yaklaşık %40 oranında artış göstermiştir (TÜİK 2017). Sağlık Bakanlığı'ndan elde edilen bilgile-



Şekil 1. Türkiye'ye sağlık ve tıbbi sebeplerden dolayı gelen hasta sayısı (TÜİK 2017)

re göre, sağlık turizmi; medikal, termal, yaşlı ve engelli turizmi olarak dört gruba ayrılmaktadır. Çalışmada sağlık turizmi, medikal turizm, termal turizm, yaşlı ve engelli turizm kelimeleri ile veri tabanı taraması yapılmıştır. Tarama sonucunda, derlenen sağlık turizmi konulu tezlerin bibliyometrik analizi yapılmıştır. Alanyazında sağlık turizmini bibliyometrik olarak değerlendiren çalışmaların azlığı nedeniyle, bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı ve alan araştırmacılarına rehber niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

#### ALANYAZIN TARAMASI

Bibliyometri ilk olarak 1969 yılında Allan Pritchard tarafından "İstatistiksel Bibliyografya veya Bibliyometri" adlı çalışmasında tanıtılmıştır. Pritchard, bibliyometriyi 'kitaplara ve diğer iletişim araçlarına matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin uygulanması' olarak tanımlamıştır. Aiyepku ve Ehikhamenor'a (1979) göre ise bibliyometri, istatistiksel ve matematiksel tekniklerin, formüle edilmiş bilgi transferinin özelliklerine ışık tutmak ve bir disiplinin gidişatını ve gelişimini anlamak için kitap, dergi makalelerin ve diğer grafik iletişim araçlarının analiz edilmesidir (Vosner, Bobek, Zabukovsek, Kokol 2017).

Bir konuda literatür incelemesinin bibliyometrik yöntemlerle derinlemesine bir analizi, değerlendirilen sonuçlar ve yeni ortaya çıkan alanlar ile gelecekteki çalışmalar için de bilgi sağlamaktadır (Feng, Zhu ve Lai 2017). Yapılan literatür incelemesi sonucunda turizm ile ilgili tezlerde çok sayıda bibliyometrik çalışmanın yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Aşağıda bu çalışmalardan bazılarına değinilmiştir.

Türkiye'de turizm alanında lisansüstü tezlere yönelik yapılan bibliyometrik çalışmaların temeli



Kozak'a aittir. Kozak'ın (1996) çalışması olan Türkiye Turizm Tezleri Bibliyografyası, 1952-1995 yılları arasında turizm ile ilgili uzmanlık, yüksek lisans, doktora, doçentlik ve doktora takdim tezleri ile mezuniyet sonrası bazı kurumlarda hazırlanan 1055 tezdendir. Tezler ilk olarak konu sınıflandırılmasına göre ayrılmıştır. Daha sonra tezlere künye numarası verilmiştir. Yazar adı dizini ve kavramsal dizin olarak iki ayrı dizin hazırlanmıştır. Yazar adı dizininde, tez yazarları soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Kavramsal dizinde, önce tezlerin içerdikleri konuya göre anahtar kelimeler ile ifade edilmiş ve anahtar sözcükler alfabetik olarak sıralanmıştır.

Kozak (1999), "Türkiye'de Turizm Araştırmalarının Gelişimi: Üniversitelerin Bünyesinde Lisans Sonrasında Hazırlanmış Tezlerle İlgili Bazı Gözlemler" adlı çalışmasında, 982 tez 'hazırladığı enstitü, tezlerin düzeyi, yazarların cinsiyeti, tezlerin kapsadığı coğrafi alan, tezlerin kabul edildiği yıllar, hazırlandığı üniversiteler, tezin konusu,' parametreleriyle incelenmiştir. Yıllar bazında ilk tezin, 1952 yılında hazırlandığı tespit edilmiştir. Tezlerin düzeyleri bakımından incelendiğinde, en fazla tezin yüksek lisans (%83,1) düzeyinde yazıldığı tespit edilmiştir. Doktora tezleri (%12,8), doçentlik tezleri (%3,4) ve profesörlük takdim tezleri (%0,7) olarak belirlenmiştir.

Kozak (2001) 1972-1998 yılları arasında turizm pazarlaması konusunda hazırlanmış lisansüstü tezlerin biyo-bibliyografik çalışmasında, 131 lisansüstü tezi incelemiştir. Bulgular, tezlerin 1986 yılında sonra daha yoğun bir şekilde hazırlandığını göstermektedir. Turizm pazarlamasının alt konularına göre ise daha çok pazarlama iletişimi, pazarlama yönetimi ve pazarlama araştırması konuları çalışılmıştır.

Alımanoğlu ve Ayazlar'ın (2017) Türkiye'deki üniversitelerde kırsal turizmle ilgili lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizini yaptıkları çalışmada, kırsal turizm ile ilişkilendirilen parametreler şunlardır: Araştırma tasarımı, özet kurgusu, lisansüstü düzey, danışman unvanı, araştırma yılı, sayfa sayısı, araştırmanın yapıldığı bölge, örneklem sayısı, üniversite ve enstitü türü. Bulgulara göre, kırsal turizm başlığı altında yazılan yüksek lisans tezleri, doktora tez çalışmalarına nazaran daha fazladır.

## YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, 1988-2017 yılları arasında, Türkiye'de hazırlanan sağlık turizmi konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizini yapmaktır. Analize esas alınan süre dört döneme (1990 öncesi, 1991-2000, 2001-2010, 2011-2017) ayrılarak, dönemler arası karşılaştırma yapılabilmesi ve olası değişimlerin belirlenebilmesi hedeflenmiştir. Çalışmanın kapsadığı sürenin dört döneme ayrılması, hazırlanan lisansüstü tezlerin belirlenen parametreler kapsamında, dönemler arası karşılaştırmaya uygun hale getirilmesine olanak vermektedir.

Bu sayede, Türkiye'de sağlık turizmini konu alan lisansüstü tezlerin dönemsel olarak geçirdiği değişim pek çok farklı açıdan ortaya konulabilecektir. Alana ilişkin üretilecek bibliyometrik bilginin gelecekteki araştırmalara ışık tutması beklenmektedir.

1988-2017 yılları arasında yayınlanan yüksek lisans ve doktora tezlerine, Yükseköğretim Kurulu'na (YÖK) bağlı Ulusal Tez Merkezi internet veri tabanı üzerinden erişim sağlanmıştır. Sağlık turizmi konulu ilk lisansüstü tezin 1988 yılında hazırlanmış olması, analize esas olacak tarih aralığının başlangıcının belirlenmesine temel teşkil etmektedir. Öte yandan, yıllar ve dönemler arası karşılaştırmanın doğruluğunu sağlayabilmek amacıyla, analizin kapsadığı son yıl ise içinde bulunulan 2018 yılı yerine, 2017 yılı olarak seçilmiştir.

Çalışmada tam sayım yöntemi kullanılmıştır. Birden fazla anahtar kelime içeren tez adlarının olması durumunda, tezin adı, dizin terimlerindeki öncelik sırası ve tezin özeti dikkate alınmış, böylelikle, aynı tezin iki kez kodlanması hatası engellenmiştir. Tezin başlığı; tezin içeriği hakkında bilgi vermektedir. Dizin terimleri; YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında aranan tezlere, doğrudan erişim sağlayan anahtar kelimelerin alfabetik listesidir (YÖK Ulusal Tez Merkezi 2018). Tezin özet kısmı ise tezin amacı, yöntemi, bulguları ve sonucu hakkında bilgi vermektedir. YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında gerçekleştirilen taramaya esas olacak anahtar kelimelerin seçiminde, Sağlık Bakanlığı'nın kullanmakta olduğu sınıflandırma dikkate alınmıştır. Buna

göre, sağlık turizmi, medikal turizm, termal turizm, engelli turizmi ve yaşlı turizmi anahtar kelimeleriyle detaylı tarama gerçekleştirilmiştir. Yapılan tarama sonucunda, 139 yüksek lisans tezi ve 29 doktora tezi olmak üzere, toplam 168 teze ulaşılmıştır.

Hazırlanan tezlerin bibliyometrik analizi için 'tez türü ve yılı, hazırlandığı üniversite, hazırlandığı anabilim dalı, hazırlandığı enstitü, tezlerin temel konu alanları, tezlerin araştırma yöntemi, tezlerin izin durumu ve yazarların cinsiyeti' parametreleri kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, SPSS programında yüzde ve sıklık değerleri hesaplanarak bulunmuştur.

### BULGULAR VE YORUM

Sağlık turizmi ile ilgili 1988-2017 yılları arasında, toplam 168 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Araştırmada tezlerin tamamı incelenmiştir. Tablo 1'de tezlerin türüne ve yıllarına göre dağılımları verilmiştir. Tablo 1'deki verilere göre, 1988-2017 yılları arasında yayınlanan tezlerin 139'u yüksek lisans tezi, 29'u doktora tezidir. 1990 öncesi dönemde sağlık turizmini konu alan herhangi bir doktora tezine rastlanmamıştır. 1991-2000 yılları arasında yazılan 21 tezin 18'i (%13) yüksek lisans tezi, üçü (%10,3) doktora tezidir. 2001-2010 yılları arasında yazılan 38 tezin 28'i (%20,2) yüksek lisans tezi, 10'u (%34,4) doktora tezidir. 2011-2017 yılları arasında yazılan 107 tezin 91'i (%65,5) yüksek lisans tezi, 16'sı (%55,0) doktora tezidir. 2011-2017 yılları arasında yazılan yüksek lisans tezleri, toplam yüksek lisans tezlerinin %65,5'ini kapsamaktadır. Tablo 2' de ise tezlerin temel konu alanlarına göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 2'de yer alan verilere göre, 1988-2017 yılları arasında hazırlanmış tezler içinde, 68 yüksek lisans tezi ve 13 doktora tezi ile *termal turizm*, en çok kullanılan temel konu alanıdır. Dört dönem incelendiğinde genel olarak temel konu alanı termal turizm ve sağlık turizmidir. 2000 yılına kadar medikal, engelli ve yaşlı turizmi ile ilgili herhangi bir yüksek lisans ve doktora tezi tespit edilmemiştir. Engelli turizm ve yaşlı turizmi ile ilgili 2000 yılından önce Türkiye'de turizm altyapısını oluşturan öğelerin yetersiz oluşu (ulaşım, konaklama, çevre, yasal düzenlemeler) ve akade-

Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin Türüne ve Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Yüksek Lisans		Doktora	
	N	%	N	%
1988	2	1,4	0	0,0
1989	0	0,0	0	0,0
1990	0	0,0	0	0,0
1990 Öncesi Toplam	2	1,4	0	0,0
1991	0	0,0	0	0,0
1992	3	2,2	0	0,0
1993	0	0,0	0	0,0
1994	2	1,4	0	0,0
1995	1	0,7	1	3,4
1996	2	1,4	2	6,9
1997	3	2,2	0	0,0
1998	3	2,2	0	0,0
1999	1	0,7	0	0,0
2000	3	2,2	0	0,0
1991- 2000 Toplam	18	13	3	10,3
2001	3	2,2	0	0,0
2002	1	0,7	2	6,9
2003	1	0,7	0	0,0
2004	0	0,0	0	0,0
2005	3	2,2	0	0,0
2006	2	1,4	0	0,0
2007	2	1,4	2	6,9
2008	4	2,9	1	3,4
2009	4	2,9	2	6,9
2010	8	5,8	3	10,3
2001-2010 Toplam	28	20,2	10	34,4
2011	7	5,0	0	0,0
2012	9	6,5	1	3,4
2013	7	5,0	1	3,4
2014	20	14,4	6	20,7
2015	20	14,4	3	10,3
2016	19	13,7	3	10,3
2017	9	6,5	2	6,9
2011-2017 Toplam	91	65,5	16	55,0
Genel Toplam	139	%100	29	%100

Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Temel Konu Alanlarına Göre Dağılımı (1988-2017)

Yıllar	Tez Türü	Temel Konu Alanları					Toplam
		Termal Turizm	Sağlık Turizmi	Engelli Turizm	Yaşlı Turizmi	Medikal Turizm	
1990 Öncesi	Yüksek Lisans	2	0	0	0	0	2
	Doktora	0	0	0	0	0	0
1991-2000	Yüksek Lisans	15	3	0	0	0	18
	Doktora	1	1	0	0	0	2
2001-2010	Yüksek Lisans	18	6	1	0	3	28
	Doktora	0	2	0	0	0	10
2011-2017	Yüksek Lisans	33	26	6	4	22	91
	Doktora	4	6	1	0	6	17
Toplam	Yüksek Lisans	68	35	7	4	25	139
	Doktora	13	9	1	0	6	29

mide yeterli kaynağın olmamasından dolayı, bu konularda yüksek lisans ve doktora tezinin yazılmadığı düşünülebilir. Tablo 3'te tezlerin araştırma yöntemine göre dağılımı verilmiştir.

Lisansüstü tezlerin araştırma yöntemine göre analizinin yapılması çalışmaların niteliği hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlamaktadır. Ayrıca böyle bir analizin yapılması, o ülkedeki çalışmaların dolayısıyla da bilimsel çalışmaların düzeyi hakkında da somut sonuçlar elde edilmesine olanak vermektedir (Kozak ve Çiçek 2012). Tablo 3'ten de görülebileceği gibi 1990 öncesi ve 1991-

2000 yılları arasında tezlerin yarısından fazlasında nitel araştırma yöntemi, 2000 yılından sonra hazırlanan tezlerde ise daha çok nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Tablo 4'te lisansüstü tezlerin üniversitelere göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 4'e göre, yüksek lisans tezi en fazla Balıkesir Üniversitesi'nde (%8,6) ve en fazla doktora tezi Dokuz Eylül Üniversitesi'nde (%20,7) yazılmıştır. Sağlık turizmi ile ilgili yazılan lisansüstü tezler bakımından Dokuz Eylül Üniversitesi'nin alanyazına daha fazla katkı sağladığı görülmek-

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerde Temel Alınan araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı (1988-2017)

Yıllar	Tez Türü	Araştırma Yöntemi		
		Nicel	Nitel	Toplam
1990 Öncesi	Yüksek Lisans	1	1	2
	Doktora	0	0	0
1991-2000	Yüksek Lisans	6	12	18
	Doktora	1	2	3
2001-2010	Yüksek Lisans	14	13	27
	Doktora	3	7	10
2011-2017	Yüksek Lisans	50	42	92
	Doktora	8	8	16
Toplam	Yüksek Lisans	71	68	139
	Doktora	12	17	29

Tablo 4. Lisansüstü Tezlerin Hazırlandıkları Üniversitelere Göre Dağılımı (1988-2017)

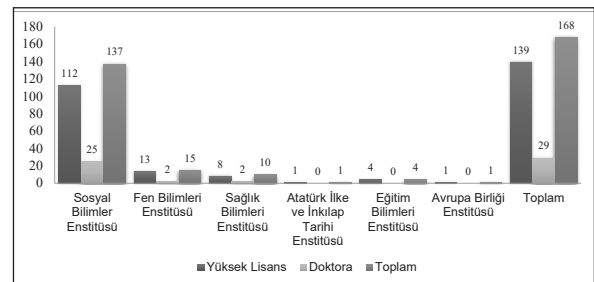
Hazırladığı Üniversite	Yüksek Lisans		Doktora	
	n	%	N	%
Dokuz Eylül Üniversitesi	7	5,0	6	20,7
Anadolu Üniversitesi	2	1,4	0	0,0
İstanbul Üniversitesi	6	4,3	1	3,4
Süleyman Demirel Üniversitesi	7	5,0	2	6,9
Gazi Üniversitesi	6	4,3	1	3,4
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	2	1,4	0	0,0
Sakarya Üniversitesi	4	2,9	0	0,0
Beykent Üniversitesi	7	5,0	0	0,0
Atılım Üniversitesi	6	4,3	0	0,0
Düzce Üniversitesi	3	2,2	1	3,4
Balıkesir Üniversitesi	12	8,6	0	0,0
Akdeniz Üniversitesi	5	3,6	3	10,3
Afyon Kocatepe Üniversitesi	8	5,8	3	10,3
Selçuk Üniversitesi	3	2,2	1	3,4
Dumlupınar Üniversitesi	4	2,9	1	3,4
Diğer Üniversiteler (38 Üniversite)	57	41,1	10	34,5
<b>Toplam</b>	<b>139</b>	<b>100</b>	<b>29</b>	<b>100</b>

tedir. Lisansüstü tezlerin yayınlandığı enstitüye göre dağılımı Şekil 2'de gösterilmiştir

Şekil 2'de yer alan verilere göre, yüksek lisans tezlerinin hazırlandığı enstitüler dağılımında ilk sırada 112 ile sosyal bilimler enstitüsü gelmektedir. Onu 13 tez ile fen bilimleri enstitüsü izlemektedir. Doktora tezlerinin hazırlandığı enstitü dağılımına göre ise 25 tez sosyal bilimler enstitüsü, iki tez fen bilimleri enstitüsünde yazılmıştır. Tablo 5'te lisansüstü tezlerin anabilim dalına göre dağılımına yer verilmiştir.

Lisansüstü tezlerin hazırlandığı anabilim dalları incelendiğinde, en fazla yüksek lisans tezinin 42 tez ile turizm işletmeciliği, 38 tez ile işletme ve 12 tez ile sağlık yönetimi anabilim dalında, en fazla doktora tezinin ise 14 tez ile işletme, 8 tez ile turizm işletmeciliği anabilim dallarında hazırlanmış olduğu belirlenmiştir. Ayrıca YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından yapılan tarama

sonucunda 11 yüksek lisans tezinin ve 1 doktora tezinin anabilim dallarının belirtilmediği tespit edilmiştir. Sağlık turizmi alan yazını incelendiğinde, çeşitli bilim dalları tarafından araştırma alanı olarak seçilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, turizm alanının disiplinler arası bir alan olduğunun göstergesidir denilebilir. Tablo 6'da tezlerin erişim durumu hakkında bilgiler yer almaktadır.



Şekil 2. Lisansüstü tezlerin hazırlandıkları enstitülere göre dağılımı (1988-2017)

Tablo 5. Lisansüstü Tezlerin Ana Bilim Dalına Göre Dağılımı (1988-2017)(1988-2017)

Ana Bilim Dalı	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Turizm İşletmeciliği	42	8	50
Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi	1	0	1
Coğrafya	2	0	2
Avrupa Birliği	1	1	2
Jeoloji	2	0	2
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	1	0	1
Sağlık Yönetimi	12	1	13
Kamu Yönetimi	2	1	3
Uluslararası Ticaret	2	0	2
Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi	1	0	1
Seyahat İşletmeciliği	1	0	1
Peyzaj Mimarlığı	5	1	6
Denizcilik İşletmeleri Yönetimi	1	0	1
Yönetim ve Organizasyon	1	0	1
Belirtilmemiş	11	1	12
İşletme	38	14	52
Mimarlık	5	1	6
Beden Eğitimi ve Spor	4	0	4
İktisat	2	1	3
Şehir Planlama	3	0	3
Turizm İşletmeciliği Eğitimi	2	0	2
Belirtilmemiş	11	1	12
Toplam	139	29	168

Tablo 6'da yer alan verilere göre, 1988-2017 yılları arasında hazırlanan, 108 yüksek lisans tezi erişime açık iken 31 yüksek lisans tezi erişime kapalıdır. 2011-2017 yılları arasında hazırlanan, 78 yüksek lisans ve 14 doktora tezi erişime açık iken 10 yüksek lisans tezi ve bir doktora tezi erişime kapalıdır. 1990 öncesi ve 1991-2000 tarihli dönemlerde hazırlanan tezlerin ise çoğu erişime kapalıdır. 2006 yılından önce yazarların tezleri için erişim izni vermemesi halinde, YÖK Ulusal Tez Merkezi'nin bu konuda işlem yapmaması, bu bulgunun olası nedeni olabilir. 2006 yılından sonra, YÖK Ulusal Tez Merkezi mevzuatına göre, lisansüstü tezler, en çok üç yıl süre ile erişime kapatılabilmekteyken 2018 yılında yeniden düzenlenen 'Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge'ye göre, lisansüstü tezler iki yıl süre ile erişime kapatılabilmektedir. 2017 yılından önce erişime kapatılmış olan tezlerin ise veri tabanı üzerinden yayınlanma izni bulunmamaktadır. Yayınlanma izni olmayan tezlerin kopyalarına, tezlerin hazırlandığı üniversitenin kütüphanesinden erişim sağlanmaktadır.

## SONUÇ

Artan ekonomik büyüme, yaşlanan nüfus ve insan sağlığı bilincinin gelişmesiyle alternatif turizm çeşidi olan sağlık turizmi, yeni bir pazar bölümü haline gelmiştir. İnsanlar kaybolan sağlığını yeniden kazanmak ve sağlığını uzun süre

Tablo 6. Lisansüstü Tezlerin Erişim Durumuna Göre Dağılımı (1988-2017)

Yıllar	Tez Türü	İzin Durumu		Toplam
		Erişime Açık	Erişime Kapalı	
1990 Öncesi	Yüksek Lisans	0	0	0
	Doktora	1	0	1
1991-2000	Yüksek Lisans	4	14	18
	Doktora	1	2	3
2001-2010	Yüksek Lisans	26	7	33
	Doktora	8	2	10
2011-2017	Yüksek Lisans	78	10	88
	Doktora	14	1	15
Toplam	Yüksek Lisans	108	31	139
	Doktora	24	5	29



koruyabilmek için yalnızca kendi ülkelerindeki sağlık hizmetlerini değil, diğer ülkelerdeki sağlık hizmetlerini de değerlendirerek hareket etmektedirler. Böylelikle insanlar kendileri için en uygun çözümü seçmektedirler. Sağlık konusunun insanlar için büyük önem taşıması ve bir zorunluluk haline gelmesi, sağlık sebebiyle yapılan seyahatlerin artmasına neden olmaktadır. Lisansüstü tezlerin, sağlık turizmi gibi gelişen bir alanı konu alma durumlarının çeşitli parametreler açısından değerlendirilmesi bu nedenle önemlidir.

Çalışma kapsamında Yükseköğretim Ulusal Tez Merkezi veri tabanından ulaşılan toplam 168 lisansüstü tezi değerlendirmeye alınmıştır. Tezlerin 139 tanesi yüksek lisans tezi, 29 tanesi doktora tezidir.

Çalışmanın yöntemi olan bibliyometrik analiz bulgularına göre, sağlık turizmi alanında yapılan lisansüstü çalışmalar, 1990 öncesi, 1991-2000, 2001-2010, 2011-2017 dönemleri açısından karşılaştırıldığında, en fazla tezin, 91 yüksek lisans tezi ve 16 doktora tezi ile 2011-2017 yılları arasında hazırlandığı belirlenmiştir. Buradan hareketle, sağlık turizmi ile ilgili lisansüstü tezlerinin 2011 yılından itibaren daha yoğun bir şekilde yazıldığı söylenebilir. Sağlık turizmüne bağlı seyahatlerin dünya genelinde artış göstermesi, üniversitelerin farklı anabilim dallarında sağlık turizmi konusunu ele almaları ve üniversitelerin lisansüstü program sayısındaki artış, 2011-2017 arasında gözlemlenen bu yoğunluğun nedenleri arasında sayılabilir.

Lisansüstü tezler hazırlanan üniversiteye göre değerlendirildiğinde, en fazla lisansüstü tezin Dokuz Eylül Üniversitesi'nde (13), Balıkesir Üniversitesi'nde (12) ve Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde (11) hazırlandığı görülmektedir. Bu üniversitelerde hazırlanan tezlerin sayıya yüksek çıkmasının, üniversitelerin olduğu illerin (İzmir, Balıkesir, Afyon) sağlık turizmi çekim merkezi olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Lisansüstü tezler temel konu parametresine göre incelendiğinde, en fazla yoğunlaşılan konunun 68 yüksek lisans tezi ve 13 doktora tezi ile termal turizm olduğu belirlenmiştir. Türkiye'nin termal kaynakları jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri sebebiyle dünyada ilk yedi

içerisinde yer alması, lisansüstü çalışmalarda bu konuya ağırlık verilmesine neden olmuştur denilebilir. Öte yandan, Türkiye'nin sahip olduğu kalite, altyapı olanakları, fiyat avantajları, devlet desteği, coğrafi konumu ve iklimi, eşsiz doğası termal turizmin gelişmesine katkı sağlamıştır (Acur 2018).

Çalışmanın diğer bulgularına göre ise tezlerin bağlı olduğu enstitüye göre, sosyal bilimler enstitüleri 137 tez ile en yüksek sıklığa sahiptir. Bunların 112'si yüksek lisans tezi, 25'i doktora tezinden oluşmaktadır. Turizm disiplinin, sosyal bilimler altında inceleniyor olması bu bulgunun gerekçesini oluşturmaktadır denilebilir. Bu bulguyu, fen bilimleri enstitüleri 15 tez ve sağlık bilimleri enstitüleri 10 tez ile izlemektedir. Sosyal bilimler yanında, diğer enstitüler bünyesinde de sağlık turizmi konulu tezlerin hazırlanıyor olması, turizm alanının disiplinler arası niteliğinin de bir göstergesidir. Lisansüstü tezlerin anabilim dalı parametresi açısından değerlendirilmesi sonucu, işletme anabilim dalı 52 tez ile, turizm işletmeciliği anabilim dalı 50 tez ile sağlık yönetimi anabilim dalı ise 13 tez ile ilk üç sırayı almaktadır. Bu sonuç Bayın'ın (2015) 'Türkiye'de sağlık turizmi alanında yapılan lisansüstü tezlerin içerik değerlendirmesi' çalışmasındaki sonuçla uyumludur. Lisansüstü tezlerde kullanılan araştırma yöntemi parametresine göre ise 1988-2017 yılları arasında 166 yüksek lisans ve doktora tezinde nicel, 170 yüksek lisans ve doktora tezinde nitel yöntem kullanıldığı tespit edilmiştir. Tezler izin durumuna göre değerlendirildiğinde, 2011 yılına kadar hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinin altısı (%13,2) erişime açıkken, 16'sı (%86,8) erişime kapalıdır. 2011 yılından sonraki dönemlerde bu oranda önemli değişiklikler gözlenmektedir. Anılan dönemde, yüksek lisans ve doktora tezlerinin 126'sı (%86,3) erişime açıkken 20'si (%13,7) erişime kapalıdır.

Çalışma sonucunda, sağlık turizmi konulu lisansüstü tezlerde çalışılan temel konu alanı, araştırma yöntemleri, dört dönem bazında sağlık turizmi konulu tezlerin sayısındaki değişim, hangi üniversitelerin sağlık turizmi alanına katkıda bulunduğu, tezlerin daha çok hangi enstitüde yayınlandığı, tezlerin hangi anabilim dallarında ça-

lışıldığı ve tezlerin erişim durumu hakkında bilgi verilmiştir. Belirlenen parametreler çerçevesinde çalışma, geçmiş araştırmaları toplu bir şekilde ele almış ve bulgular sunmuştur. Çalışmanın, sağlık turizmi konusundaki araştırmalara kaynak teşkil edeceği ve sağlık turizmi yazının geliştirilmesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Gelecek çalışmalar, sağlık turizmi konusunda bibliyometrik analiz yaparken, farklı parametreler kullanılarak, diğer önemli bulgulara ulaşılabilir. Çalışmada kullanılan parametreler ve analize konu edilen dönem ile sadece lisansüstü tezlerin konu edilmesi, bu araştırmannın sınırlılıkları olarak kabul edilebilir.

## KAYNAKÇA

- Acur, G. (2018). Termal Turizmde Müşteri İlişkileri Yönetiminin Önemi: Kızılcihamam Örneği. (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Konya: Selçuk Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Almanoğlu, Ç. ve Ayazlar, G. (2017). Türkiye’de Kırsal Turizm Konulu Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bibliyometrik Bir İnceleme (2003-2016), *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi*, 1(1): 6-12.
- Bayın, G. (2015). Türkiye’de Sağlık Turizmi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İçerik Değerlendirmesi, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17 (28): 49-55.
- Dyussebayeva, A. (2018). İstanbul’a Rus Bölgesinden Sağlık Turizmi Amacıyla Gelenlerin Memnuniyet Düzeyleri. (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi İşletme Ana Bilim Dalı.
- Ellegaard, O.ve Wallen, J.A. (2015). The Bibliometric Analysis of Scholarly Production: How Great is the Impact?, *Scientometrics*, 105(3): 1809–1831.
- Feng, Y., Zhu Q. ve Lai, K. (2017). Corporate Social Responsibility for Supply Chain Management: A Literature Review and Bibliometric Analysis, *Journal of Cleaner Production*, 158: 296-307.
- Hall, C.M. (2011). Health and Medical Tourism: Kill or Cure For Global Public Health?, *Tourism Review*, 66(1/2): 4-15.
- Huang, L. ve Xu, H. (2018). Therapeutic Landscapes and Longevity: Wellness Tourism in Bama, *Social Science & Medicine*, 197: 24-32.
- Karakoç, S. (2017). Küresel Dünyada Sağlık Turizminin Önemi ve Türkiye’nin Durumu. (*Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Kozak, N. (1996). *Türkiye Turizm Tezleri Bibliyografyası: 1952-1995*. Ankara: Birinci Baskı.
- Kozak, N. (1999). Türkiye’de Turizm Araştırmalarının Gelişimi: Üniversitelerin Bünyesinde Lisans Sonrasında Hazırlanmış Tezlerle İlgili Bazı Gözlemler, *Anatolia: Turizm Araştırmaların Dergisi*, 10 (Mart- Haziran): 87-87.
- Kozak, N. (2001). Türkiye’de Turizm Pazarlaması Literatürünün Gelişim Süreci: 1972-1998 Yılları Arasında Hazırlanmış Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Biyo-Bibliyografik Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12 (1): 26-33.
- Kozak, N. ve Çiçek D. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi’nde Yayımlanan Hakem Denetimli Makalelerin Bibliyometrik Profili, *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4): 734-756
- Merigo, J.M ve Yang, J. (2017). A Bibliometric Analysis of Operations Research and Management Science, *Omega*, 73(C): 37-48.
- Sağlık Bakanlığı (2018). *Sağlık Turizmi Çeşitleri*. Ankara: Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı.
- Smith, M ve Puczko, L. (2009). *Health and Wellness Tourism*. Londra: Butterworth-Heinemann.
- Temizkan, S. P., Çiçek, D. ve Özdemir, C. (2015). Sağlık Turizmi Konusunda Yayımlanan Makalelerin Bibliyometrik Profili, *International Journal of Human Sciences*, 12(2): 394-415.
- TÜİK (2017). ‘Geliş Nedenine Göre Çıkış Yapan Ziyaretçi Sayısı’, [http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt\\_id=1072](http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1072), Erişim tarihi: 13 Nisan 2018.
- Vosner, H.B., Bobek, S., Zabukovsek S.S. ve Kokol P. (2017). Openness and Information Technology: A Bibliometric Analysis of Literature Production, *Kybernetes*, 46(5): 750-766.
- YÖK (2018). Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezTeslim-Kilavuz.jsp>, Erişim tarihi: 20 Haziran 2018.



**Sibel CANİK**

Selçuk Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu'nda Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Bölümü'nden mezun oldu (2014). Yüksek lisans derecesini Necmettin Erbakan Üniversitesi'nden Turizm İşletmeciliği Dalı'ndan (2016), doktora derecesini de Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde Turizm İşletmeciliği Dalı'nda sürdürmektedir. Yozgat Bozok Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı (2017). Halen Yozgat Bozok Üniversitesi Sorgun Meslek Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, pazarlama, pazarlama araştırmaları, sürdürülebilir turizmdir.



**Ebru GÜNEREN ÖZDEMİR**

Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden mezun oldu (1991). Yüksek lisans derecesini Hacettepe Üniversitesi İşletme Dalı'ndan (1996), doktora derecesini de yine Hacettepe Üniversitesinde İşletme Dalı'ndan aldı (2004). Başkent Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı (1996-2002). Daha sonra Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi'nde Öğretim Görevlisi olarak çalıştı (2004-2007). Sonrasında Dr. Öğr. Üyesi unvanıyla çalıştı (2007-2013). Ardından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi'nde Dr. Öğr. Üyesi unvanıyla çalışma yaşamına devam etti (2013). Doçentlik unvanını pazarlama alanında aldı (2016). Halen Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Temel çalışma alanları, turizm pazarlaması, girişimcilik ve tüketici davranışlarıdır.

## Türkiye’deki Medikal Turizm Tezlerinin Bibliyometrik Profili (2008-2018)\*

*Bibliometric Profile of the Medical Tourism Dissertations in Turkey (2008-2018)*

Ülker ÇOLAKOĞLU\*\*, H. Erhan ALTUN\*\*\*, Berkant KIYKAÇ\*\*\*\*

\*\*Dr. Öğr. Üyesi., Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi Bayraklıda Turgut Özal Bulvarı 4. Sokak No:3, 09460 Kuşadası, Aydın.

E posta: ucolakoglu@adu.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1265-3319

\*\*\* Araş. Gör., Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi Bayraklıda Turgut Özal Bulvarı 4. Sokak No:3, 09460 Kuşadası, Aydın.

E posta: erhan.altun@adu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9704-5293

\*\*\*\* Doktora Öğrencisi., Adnan Menderes Üniversitesi Merkez Kampüsü Kepez Mevkii, 09010 Efeler, Aydın.

E posta: berkantkiyak@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6602-7546

### MAKALE BİLGİLERİ

#### Makale işlem bilgileri:

Gönderilme tarihi: 15 Nisan 2019

Düzeltilme: 29 Ağustos 2019

Kabul: 20 Eylül 2019

**Anahtar sözcükler:** Tez, Medikal turizm, Bibliyometri, Bibliyometrik profil, Ulusal Tez Merkezi.

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Submitted: 15 April 2019

Resubmitted: 29 August 2019

Accepted: 20 September 2019

**Key words:** Tourism education, Graduate education, Tourism research, Medical Tourism, Bibliometrics.

### ÖZ

Bu çalışmada, 2008-2018 yılları arasında Türkiye’de yazılan medikal turizm tezlerinde çeşitli bibliyometrik göstergelerin araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmanın verileri Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden elde edilmiştir. Bu doğrultuda, “medikal turizm” anahtar kelimesi kullanılarak ilgili veri tabanı araştırılarak toplam 38 teze ulaşılmış ve bunlardan açık erişimli olan 31’i bibliyometrik göstergeler açısından incelenmiştir. Çalışma sonucunda; özet yapıları, lisansüstü seviyeleri, araştırma tasarımları, hazırlandıkları enstitü türleri, denetçilerin unvanları, yıl ve bölge, sayfa sayısı, örneklem büyüklüğü ve medikal turizm ile ilgili konular hakkında bulgular elde edilmiştir. Bu bulguların, geçtiğimiz on yılda konunun gelişimini göstererek, tezlerinde yeni fikirler üretmeleri için gelecekte ilgili alanda çalışacak olan araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

### ABSTRACT

This study aims to investigate various bibliometric indicators in the context of theses on medical tourism in Turkey between 2008-2018. The data was obtained from the Higher Education Council National Thesis Center. A total of 38 theses were reached by searching the related database using the keyword “medical tourism” and 31 of these were open access and investigated in terms of bibliometric indicators. Parameters include the structure of summaries, level of degrees, design of research, type of institutions, title of supervisors, year and cities, number of pages, number of sample population and issues related to medical tourism. The study findings are of help for the researchers who will carry on empirical studies on medication tourism in the future to generate new ideas for their theses by showing its development over the last decade.

### GİRİŞ

Günümüzde insanlar deniz-kum-güneş gibi klasik turizm tercihlerinin yanı sıra alternatif turizm çeşitlerine de ilgi duymakta (Gündüz ve Güler 2015: 204), bunlar arasından sağlık turizmi ve

medikal turizm gibi uygulamalara düzenli olarak artan bir talep göstermektedirler (Correa vd. 2018: 200). Sağlık turizmini kısaca “bir bireyin zihinsel ve bedensel olarak korunması, iyileştirilmesi veya yenilenmesi için yerel çevresinin dışında organize seyahatlere katılması” şeklinde tanımlamak mümkündür (Correa vd. 2018: 201). Medikal Turizm Değerlendirme Raporu’na (2013) göre, sağlık turizmi ağırlıklı olarak medikal, termal/spa/wellness, yaşlı turizmi ve engelli

\* Bu çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Foça Turizm Fakültesi ile Anatolia Turizm Akademisi tarafından 11-14 Ekim 2018 tarihlerinde Foça’da düzenlenen “Hasan Olalı Turizm Sempozyumu”nda sunulmuş halinin, yazarlarca daha sonra geliştirilerek, yeniden düzenlenmiş halidir.

turizmi şeklinde dördü bir tasnifle sınıflandırılmaktadır. Sağlık turizminin bir alt türü olarak değerlendirilen medikal turizm Connell'a (2006: 1094) göre, insanların deniz aşırı ülkelere seyahat ederek tatilci olarak buldukları destinasyonlarda aynı zamanda tıbbi, cerrahi veya diş hekimliği gibi hizmetleri tüketmeleriyle hızlı büyüyen niş bir sektör konumundadır (Fetscherin ve Stephano 2016: 540).

Connell (2006) sağlık ve medikal turizm kavramları arasında bir ayırım yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu anlamda, medikal turizmi diğer sağlık turizmi türlerinden ayıran en önemli özellik medikal turizmde tıbbi bir müdahaleye gereksinim duyulmasıdır. Diğer bir deyişle, her medikal turizm etkinliği sağlık turizmi kapsamında olmasına karşın her sağlık turizmi etkinliği medikal turizm kapsamında değerlendirilememektedir (Yirik 2014: 21). Medikal turist, sürekli olarak ikamet ettiği bölge dışındaki bir yurtiçi veya yurtdışı destinasyona tıbbi müdahale amacıyla seyahat eden kimse olarak tanımlanmaktadır (Tham 2018: 30). Ayrıca, literatürde farklı medikal turist sınıflandırmaları da kendine yer bulmuştur (bkz. Cohen 2006). Tham (2018), medikal turistlerin seyahat motivasyonlarına ilişkin olarak fiyat, kalite ve tıbbi olanaklara hızlı erişim olmak üzere üç ana unsurun ön plana çıktığını vurgulamaktadır.

Öte yandan Medikal Turizm Değerlendirme Raporu'nda (2013) "ikamet ettiği ülke dışında başka bir ülkede iken veya başka bir ülkeye giderek sağlık hizmetlerinden yararlanan kişi", uluslararası hasta olarak tanımlanmaktadır. 2012 yılında Türkiye'de toplamda 261.999 uluslararası hastanın sağlık hizmeti aldığı belirtilmektedir. Bu durum, Türkiye'nin medikal turizm konusundaki potansiyelini açıkça göstermektedir (Sağlık Bakanlığı 2013). Bununla birlikte, bazı akademik çalışmalarda Türkiye'nin medikal turizm konusundaki avantaj ve dezavantajlarına değinilmektedir. Örneğin, kaliteli turizm tesisleri ve Türk konukseverliği gibi unsurlar Türkiye'nin medikal turizm konusundaki avantajları, kamu hastanelerindeki yabancı dil bilen personel sayısının azlığı ve siyasi istikrarsızlık ise Türkiye'nin dezavantajları olarak ortaya çıkmaktadır (Akbolat ve Deniz 2017: 128-131).

Son yıllarda, medikal turizm alanındaki akademik çalışmalarda görülen artış konunun önemini gösteren bir unsurdur (bkz. İçöz 2009; Runnels ve Curren 2012; Arsezen Otamış ve Yüzbaşıoğlu 2015; Esiyok vd. 2015; Beladi vd. 2015; Yiğit 2016; Akbaş ve Tuna 2016; Fescherin ve Stephano 2016; Dinçer vd. 2016; Görener 2016; Sayın vd. 2017; Skountridaki 2017; Ganguli ve Ebrahim 2017; Lovelock vd. 2018; Correa vd. 2018; Tham 2018). Medikal turizm kapsamında yapılacak akademik ve sektörel çalışmalarda Türkiye'nin güçlü ve zayıf yönleri ile tehdit ve fırsatları dikkate alınmalıdır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki medikal turizm tezlerini belirli bibliyometrik parametreler çerçevesinde incelemektir. Bu doğrultuda, çalışmanın ileride hazırlanacak olan medikal turizm konulu lisansüstü tezler için bir rehber niteliğinde olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada, belirtilen amaç doğrultusunda öncelikle medikal turizm kavramına ve bu kavramın önemine değinilmektedir. Daha sonra bibliyometri ve turizm konulu bibliyometrik çalışmalara yönelik genel bir bilgi yer almaktadır. Son olarak ise Türkiye'deki 2008-2018 yılları arasında hazırlanan medikal turizm tezlerine ilişkin olarak elde edilen bibliyometrik parametreleri içeren bulgular sunulmaktadır.

#### İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Turizm çalışmalarında genellikle makale ve dergilerin incelenmesi için kullanılan bibliyometrik analiz giderek önem kazanan bir uygulamadır (Hall 2011: 16). Literatürde turizm konulu pek çok bibliyometrik çalışma bulunmaktadır. Örneğin, İçöz ve Kozak (1999) Turizm İşletmeciliği Dergisi'nin turizm literatürüne katkısını belirlemek üzere bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu kapsamda, yazarların yayımladıkları makalelerinin kendi yüksek lisans ve doktora konularıyla uyumlu olmasının dikkat çekici bir bulgu olduğunu vurgulamışlardır.

Çiçek ve Kozak (2012), Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi'nde yayımlanan hakem dene-timli 202 makaleyi üç ayrı döneme ayırarak belirli bibliyometrik parametreler çerçevesinde incelemişlerdir. Böylece, derginin çalışmanın yapıldığı döneme kadar olan süreç içerisinde nasıl bir



gelişim gösterdiğine ilişkin önemli bulgular elde etmişlerdir. Özel ve Kozak (2012), turizm pazarlaması alanında yayımlanan Türkçe makalelerin bibliyometrik özelliklerini belirlemek ve söz konusu çalışmalara yapılan atıfları analiz etmek üzere gerçekleştirdikleri çalışma kapsamında 286 makale ve bu makalelere yapılan 4048 atıfı incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre, makalelerde konu bakımından ürün, insan ve tutundurma gibi pazarlama karması elemanlarına odaklanılırken, yapılan atıf açısından ise yabancı kaynakların daha çok tercih edildiği görülmüştür.

Şahin ve Acun (2015), Ulusal Turizm Kongrelerinde (1990-2015) yayımlanan turist rehberliği konulu bildirimlerin bibliyometrik analizini inceledikleri çalışma sonucunda, bu kongrelerde en çok "eğitim" konusunun ele alındığını bulgulamışlardır. Alımanoğlu ve Ayazlar (2017) Türkiye'deki kırsal turizm tezlerini belirli bibliyometrik özellikler çerçevesinde incelemişlerdir. Çalışmanın bulguları, kırsal turizme ilişkin yazılan yüksek lisans tez çalışmalarının, doktora düzeyine göre daha fazla olduğunu göstermiştir.

Okumuş vd. (2018), turizm sektöründe gıda ve gastronomi alanındaki akademik çalışmaların 40 yıllık gelişimini incelemişlerdir. Bu kapsamda, 1976-2016 yılları arasında turizm ve ağırlama sektöründe öne çıkan 16 derginin bibliyometrik analizi doğrultusunda finans, yönetim ve organizasyon konularına da içeren 5333 makalenin gıda ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. İleri analizler sonucunda ise 462 makale gıda ve gastronomi araştırma makalesi olarak tanımlanmıştır. Çalışma sonucunda, söz konusu temanın 2000 yılından itibaren popülerleşmesine karşın ağırlama ve turizm dergilerinde yayımlanan toplam makale sayısının hala daha diğer disiplinlerin gerisinde olduğu bulgulanmıştır.

## YÖNTEM

Bibliyometri kavramı ilk kez 1969 yılında Pritchard tarafından "istatistiksel ve matematiksel yöntemlerin kitaplara ve diğer iletişim ortamlarına uygulanması" olarak tanımlanmıştır. Bibliyometrik analiz ise belirli bir zaman kesiti içerisindeki literatür gelişiminin ve bilgi akışının seyrini çeşitli yayın ve bilgi kaynaklarının incelenmesi

yöntemiyle anlaşılması olarak ele alınmıştır (Leung ve Sun 2017: 35-36). Bu çalışmada, 2008-2018 yılları arasındaki ulusal düzeydeki medikal turizm tezlerinin araştırma tasarımları, konu yönelimleri, bölge ve örneklem seçimleri gibi çeşitli parametreler çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma desenine bağlı olarak gerçekleştirilen çalışmada veri toplama tekniği olarak doküman incelemesinden faydalanılmıştır (Kümbetoğlu 2015: 145). Bu kapsamda, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden web sayfasından tez adı kriterine göre "Medikal Turizm" anahtar kelimesiyle tarama yapılarak ikincil verilere ulaşılmıştır. Toplamda 38 adet lisansüstü tez çalışmasına ulaşılmıştır. Ancak, yedi adet tez erişime açık olmadığı için değerlendirmeye alınamamış, 31 tez üzerinde ise aşağıdaki sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır:

1. Çalışılan tezlerin lisansüstü düzeyleri nedir?
2. Tezlerde en çok hangi araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir?
3. Tezlerin özet kurguları nasıldır?
4. Tezlerin danışman unvanları ve sayfa sayıları nedir?
5. Tezlerin hazırlandıkları yıllara göre dağılımı nasıldır?
6. Tezler hangi üniversite ve enstitü çatısı altında hazırlanmıştır?
7. Tezlerde medikal turizm ile ilişkilendirilen konular nelerdir?
8. Tezlerdeki örneklem büyüklüğü nedir?
9. Tezlerin hazırlandıkları araştırma bölgelerine göre dağılımı nasıldır?

Çalışmanın ileride bu konuda araştırma yapacak olan lisansüstü öğrencilerine ve akademisyenlere yol gösterici nitelikte olacağı ve konu hakkında yeni fikirler üretmelerinde katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

## BULGULAR

Bu başlık altında, tezlerin özet kurgusu, lisansüstü düzeyleri, araştırma tasarımları, hangi enstitü çatısı altında toplandığı, danışman unvanları, hazırlandığı yıl ve bölge, sayfa sayısı, örneklem

büyüklüğü ve medikal turizm ile ilişkilendirilen konulara yönelik elde edilen bulgular sunulmaktadır.

### Araştırmanın Lisansüstü Düzeyine İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında toplamda 38 adet medikal turizm konulu lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bunlardan 35 tanesi yüksek lisans düzeyinde iken üç tanesi doktora düzeyindedir. Grafik 1'de de görüleceği üzere, yüksek lisans çalışmalarının doktora çalışmalarına göre çok daha fazla sayıdadır.

### Araştırma Tasarımına İlişkin Bulgular

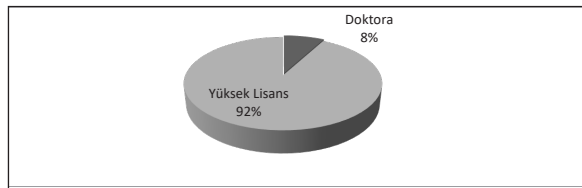
Tablo 1'de medikal turizm tezlerinin araştırma tasarımlarına yönelik bir sınıflandırma yer almaktadır. Tezlerin 16 tanesinde nitel araştırma, 13 tanesinde ise nicel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. İncelenen çalışmalardan sadece iki tanesinde karma yöntemden faydalanılmıştır.

### Araştırmaların Özet Kurgularına İlişkin Bulgular

Tablo 2'de lisansüstü tez çalışmalarının özet kurgularının belirli kriterler çerçevesinde incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bu yönde; çalışmaların özetlerinde amaç, yöntem, araştırma bölgesi ve sonuç bilgilerinin genellikle yer aldığı görülmüştür. Bununla birlikte, birçok çalışmanın özet kurgusunda kavramsal bilginin olduğu da bulgulanmıştır. Ancak, çalışmaların birçoğunun özet kurgusunda önerilerin yer almadığı görülmüştür.

### Araştırmaların Danışman Unvanlarına İlişkin Bulgular

Lisansüstü tez çalışmalarının danışman unvanlarına göre sınıflandırılmasına ilişkin yapılan analiz sonucunda, çalışmaların genellikle profesör (14) ve yardımcı doçent unvanına (11) sahip aka-



Grafik 1. Araştırmaların Lisansüstü Düzeyine Göre Sınıflandırılması

Tablo 1. Araştırma Tasarımına Göre Sınıflandırma

Araştırma Tasarımı	Çalışma Sayısı
Nitel araştırma tasarımı	16
Nicel araştırma tasarımı	13
Nitel+Nicel araştırma tasarımı	2
TOPLAM	31

demisyenlerin yönetiminde gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, çok az sayıda çalışma doçent (6) unvanına sahip akademisyenlerin yönetiminde tamamlanmıştır.

### Araştırmaların Sayfa Sayılarına İlişkin Bulgular

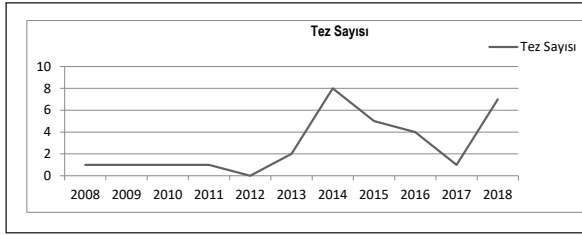
Lisansüstü tez çalışmalarının sayfa sayılarına ilişkin yapılan analiz sonucunda, doktora düzeyindeki tez çalışmalarının en az sayfa sayısının 95, en fazla sayfa sayısının ise 173 olduğu bulgulanmıştır. Yüksek lisans düzeyindeki tez çalışmalarında ise en az sayfa sayı 60 iken en fazla sayfa sayısının 166 olduğu görülmüştür.

### Araştırma Yılına İlişkin Bulgular

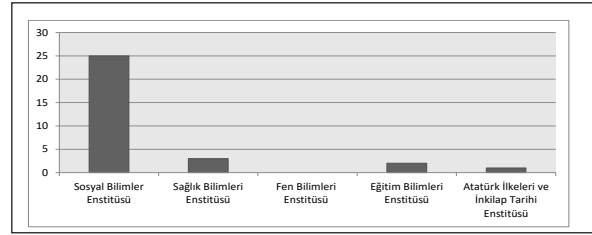
Türkiye'de medikal turizm alanındaki ilk lisansüstü tezin 2008 yılında yüksek lisans düzeyinde hazırlanan bir tez olduğu görülmüştür. Tablo 5'te medikal turizm konulu lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımına yer verilmiştir. Bu yönde, özellikle ilk yıllarda hazırlanan çalışmaların sayıca az olduğu bulgulanmıştır. Ancak, özellikle 2013-2016 yılları arasında hazırlanan lisansüstü tez çalışmalarının diğer yıllara nazaran fazla olduğu görülmüştür. Son olarak, 2012 yılında medikal turizm konusunda hazırlanmış herhangi bir lisansüstü teze rastlanmamıştır.

Tablo 2. Özet Kurgularına Göre Sınıflandırma

Özet Kurgusu	Belirtilmiş	Belirtilmemiş
Amaç	30	1
Yöntem	26	5
Araştırma Bölgesi	24	7
Sonuç	22	9
Öneri	5	26
Kavramsal Bilgi	24	7
TOPLAM	31	



Grafik 2. Araştırmaların Tamamlandığı Yıllara Göre Dağılımı



Grafik 3. Enstitü Türüne Göre Sınıflandırma

## Çalışmaların Hazırlandığı Üniversitelere İlişkin

### Bulgular

Tablo 3'te medikal turizm tezlerinin hangi üniversitelere bağlı olarak gerçekleştirildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu bağlamda beş tezle Antalya Akdeniz Üniversitesi'nin ilk, dört

Tablo 3. Üniversiteye Göre Sınıflandırma

Üniversite	Tez Sayısı
Akdeniz Üniversitesi	5
Balıkesir Üniversitesi	4
Beykent Üniversitesi	3
Gazi Üniversitesi	2
İstanbul Üniversitesi	1
Toros Üniversitesi	1
Atılım Üniversitesi	1
Süleyman Demirel Üniversitesi	1
İstanbul Aydın Üniversitesi	1
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	1
Atatürk Üniversitesi	1
Fatih Üniversitesi	1
Boğaziçi Üniversitesi	1
Medipol Üniversitesi	1
Süleyman Demirel Üniversitesi	1
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1
Yaşar Üniversitesi	1
Trakya Üniversitesi	1
Yıldız Teknik Üniversitesi	1
Marmara Üniversitesi	1
TOPLAM	31

tezle Balıkesir Üniversitesi'nin ikinci, üç tezle Beykent Üniversitesi'nin üçüncü ve iki tezle Gazi Üniversitesi'nin ise dördüncü sırada yer aldığı görülmüştür. Diğer medikal turizm tezlerinin ise farklı üniversitelere eşit oranda dağılımı söz konusudur.

## Çalışmaların Hazırlandığı Enstitülere İlişkin Bulgular

Grafik 3'te çalışmaların hangi enstitülere bağlı olarak hazırlandığına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Bu yönde, medikal turizm tezlerinin en çok sosyal bilimler enstitülerine bağlı olarak hazırlandığı görülmüştür. Ayrıca, eğitim ve sağlık bilimleri enstitülerinde de sosyal bilimlere kıyasla az olmasına karşın çalışmalar hazırlandığı gö-

Tablo 4. Konularına Göre Sınıflandırma

İlişkilendirilen Konular	Çalışma Sayısı
Destinasyon Potansiyeli	10
Hizmet Yeterliliği	5
Yönetsel Sorunlar	3
Ekonomik Etki	2
Müşteri Memnuniyeti	2
Pazarlama Karması	2
Ekonomik Politika	1
Kurumlararası İlişkiler	1
Model Önerisi	1
Girişimcilik	1
Ulaştırma	1
Ziyaretçi Motivasyonu	1
Büyük Veri	1
TOPLAM	31

Tablo 5. Örneklem Büyüklüğüne Göre Sınıflandırma

Örneklem Büyüklüğü	Örneklem		
	Hastane Yöneticileri	Hastane Personeli	Hastalar Uzmanlar
1	1		
6	6		
10	10		
10	10		
24	24		
29	29		
29	29		
60	60		
117		117	
155		155	
102			102
180			180
198			198
223			223
234			234
292			292
394			394
20			20
20			20
8			8
222+18	18		222
13	13		
6			6
78		26	52
30 (ön test)	30		
Literatür Çalışması		6	
Erişilemeyen Tezler		7	

rülmüştür. Fen bilimleri enstitülerine bağlı olarak hazırlanan herhangi bir medikal turizm konulu lisansüstü teze ulaşılammıştır. Son olarak, bir lisansüstü tezin de Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'ne bağlı olarak hazırlandığı bulgulanmıştır.

### Çalışmaların İlişkilendirildiği Konulara İlişkin Bulgular

Tablo 4'te medikal turizm konulu lisansüstü tez çalışmalarının ilişkilendirildiği konulara yer verilmiştir. Bu yönde, medikal turizm tez çalışmalarında en çok incelenen konunun destinasyon potansiyeli olduğu görülmüştür. Bu çalışmalar kapsamında, herhangi bir bölgenin medikal turizm anlamında turistik potansiyeli ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte, medikal turizmin ekonomik etkileri, medikal turizm konusunda hizmet yeterliliği ve müşteri memnuniyeti, ziyaretçi motivasyonu, girişimcilik ve büyük veri gibi konuların da incelendiği görülmüştür.

### Çalışmalardaki Örneklem Büyüklüklerine İlişkin Bulgular

Tablo 5'te Türkiye'de hazırlanmış medikal turizm tezlerinin örneklem büyüklüğüne göre sınıflandırılmasına yer verilmiştir. Bu sınıflandırma, katılımcı sayısı ve kimliğine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bu yönde, lisansüstü tez çalışmalarında örneklem olarak genellikle hastane yöneticilerinin ve hastaların seçildiği görülmüştür. Bununla birlikte, alan uzmanları ve hastane personelinin örneklem olarak seçen çalışmaların olduğu da görülmüştür. Son olarak, beş çalışmanın ise literatür incelemesine dayalı olarak gerçekleştirildiği görülmüştür.

### Araştırmaların Hazırlandığı Bölgelere İlişkin Bulgular

Tablo 6'da araştırmaların yapıldığı bölgelere göre ilişkin elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, medikal turizm konulu lisansüstü tezlerde bazı il veya ilçelerde birden fazla araştırma yapıldığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, en çok çalışmanın Marmara Bölgesi'nde ve İstanbul ilinde yapıldığı görülmüştür. Bunun nedeni ise bu bölgede çok sayıda medikal turizme elverişli sağlık kuruluşu bulunması ve buna bağlı olarak da medikal turistlerin bölgede yoğunlaşmasıdır. Söz konusu tezlerdeki örneklem büyüklükleri ve katılımcı kimlikleri de bu bilgiyi destekler niteliktedir. Marmara Bölgesi'nden sonra, medikal turizm konusundaki en çok lisansüstü tez çalışmasının Akdeniz Bölgesinde ve Antalya ilinde hazırlandığı görül-

Tablo 6. Araştırmaların Yapıldığı Bölgelere Göre Sınıflandırılması

		Coğrafi Bölgeler					
	Akdeniz	Karadeniz	İç Anadolu	Ege	Doğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	Marmara
<i>Şehir</i>	Antalya (5)	-	Ankara (3)	İzmir (2)	Erzurum (1)	-	İstanbul (14)
	Alanya (1)			Muğla (1)			Bursa (1)
	Isparta (1)						
	Mersin (1)						
	Adana (1)						

müştür. Bu iki ana bölgeyi sırasıyla; İç Anadolu, Ege ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalar takip etmektedir. Ayrıca, elde edilen bulgular kapsamında Karadeniz Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde gerçekleştirilen herhangi bir medikal turizm konulu lisansüstü tez çalışmasına rastlanmamıştır. Son olarak ise 2016 yılında hazırlanan bir yüksek lisans tez çalışmasının araştırma bölgesinin Erbil'e bağlı Şeklave şehri olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, 2017 yılında yapılan diğer bir medikal turizm konulu yüksek lisans tez çalışmasının araştırma bölgesinin ise İran olduğu gözlemlenmiştir.

#### TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma kapsamında Türkiye'de 2008-2018 yılları arasında hazırlanan medikal turizm tezleri belirli bibliyometrik parametreler çerçevesinde incelenmiştir. Tezlerin lisansüstü düzeyleri açısından yapılan inceleme sonucunda bu alandaki çalışmaların büyük çoğunluğunun yüksek lisans düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu yönde, ilgili alanda yapılacak doktora çalışmaları alana niceliksel ve niteliksel açıdan katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tez özet kurgularına ilişkin elde edilen bulgularla bu alandaki lisansüstü tezlerin özetlerinde amaç, yöntem, araştırma bölgesi, sonuç ve kavramsal bilgilerin yer aldığı görülmüştür. Ancak, birçok çalışmanın özet kurgusunda önerilere ilişkin bilgilere rastlanmamıştır. Lisansüstü tez çalışmalarının yıllara göre dağılımına ilişkin bulgular kapsamında Türkiye'de medikal turizm konulu ilk lisansüstü tezin 2008 yılında yayımlanan bir yüksek lisans çalışması olduğu görül-

müştür. Özellikle 2013-2016 yılları arasında konuya ilişkin lisansüstü tez çalışmalarının diğer yıllara kıyasla sayıca daha fazla olduğu bulgulanmıştır. 2012 yılında ise medikal turizm konulu herhangi bir lisansüstü tezin yayımlanmadığı bulgulanmıştır.

Tezlerin konular bazında incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara göre, medikal turizm konulu tezlerin en çok destinasyon potansiyeli ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Bununla birlikte, az sayıda da olsa medikal turizmin ekonomik etkileri, hizmet yeterliliği, müşteri memnuniyeti ve ziyaretçi motivasyonu ve büyük veri gibi konulara ilişkin çalışmaların da yapıldığı görülmüştür. Bu bağlamda, değinilen az sayıdaki konular ile birlikte medikal turizm ile ilişkilendirilebilecek pazarlama ve benzeri konularda yapılacak çalışmalara niceliksel ve niteliksel yönden önem verilmesi gerektiğinin altı çizilmektedir.

Tezlerin hangi enstitülere bağlı olarak hazırlandığına yönelik bulgular kapsamında bu konudaki çalışmaların en çok Sosyal Bilimler Enstitülerinde hazırlandığı görülmüştür. Öte yandan, çalışmaların genellikle Marmara Bölgesi'nde ve İstanbul ilinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Marmara bölgesinden sonra ise en çok çalışmanın Akdeniz Bölgesi'nde ve Antalya ilinde gerçekleştirildiği bulgulanmıştır. Bu durumun, her iki bölgenin genel turistik envanterinin ve cazibesinin çeşitliliği yanında, ilgili üstyapısal ihtiyaçlara karşılık verebilme yeteneğiyle de ilişkili olduğu düşünülmektedir. Diğer bölgelerde de bu iki bölgeye göre daha az olmakla birlikte çalışmalar gerçekleştirilmiş, ancak Karadeniz Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ger-



çeleştirilen herhangi bir medikal turizm konulu lisansüstü tez çalışmasına rastlanmamıştır. Bu bağlamda, ülkemizdeki diğer bölgelerin medikal turizm potansiyelleri de belirlenerek konuya ilişkin çalışmaların sayılarının artırılabilirliği düşünülmektedir. Bununla birlikte, medikal turizm tezlerinin örneklemeleri genelde hastane yöneticileri ve hastalardan seçilmektedir. Ancak, daha önce de belirtildiği üzere konu seçimi olarak genelde destinasyon potansiyeli üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ziyaretçi motivasyonları ve hizmet yeterliliğine yönelik çalışmaların sayılarının artırılması medikal turizm alanındaki ulusal yeterliliğin, ülkesel ve bölgesel ölçekte tercih edilme kriterlerinin ve bu konuda gösterilmesi gereken çabaların anlaşılması açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışmanın, medikal turizm tezlerinin bibliyometrik açıdan inceleneceği yeni çalışmalar ile yıllar itibarıyla karşılaştırma yapılmasına imkân sağlayacak nitelikte olduğu düşünülmektedir. Gelecek yıllarda gerçekleştirecek çalışmalarda medikal turizm konulu makale ve bildiriler de bibliyometrik özellikleri açısından irdelenerek medikal turizmi literatürü daha ayrıntılı şekilde incelenebilir. Bununla birlikte, gelecekte gerçekleştirilecek benzer çalışmalarda lisansüstü tezlerde kullanılan yerli, yabancı ve çeviri kaynak sayıları ile kullanılan veri toplama teknikleri de bibliyometrik özellikleri açısından ele alınabilir. Ayrıca, medikal turizm konulu lisansüstü tezlerin makale şeklinde akademik çıktı olarak yayınlanma durumları da incelenebilir.

Son olarak, bu çalışmanın bazı kısıtları bulunmaktadır. Çalışmada ele alınan tezlerin sadece YÖK veri tabanına kayıtlı olan tezler olması sebebiyle henüz veri girişi yapmayan tezlerin kapsam dışında kalabilme olasılığı bu çalışmanın bir kısıtıdır. Ayrıca, çalışmada sadece erişime açık olan tezler incelenmiştir. Bu bağlamda, erişime açık olmayan tezlerin kapsam dışında tutulmuş olması bu çalışmanın diğer bir kısıtlılık noktasıdır.

## KAYNAKÇA

Akbaş, Z. ve Tuna, H. (2016). Yumuşak Güç Olgusu ve Turizm İlişkisi Medikal Turizm Kapsamında Ortadoğu'dan Gelen Turistler Üzerine Bir Değerlendirme, *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12): 73-106.

- Arsezen Otamış, P. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2015). Medikal Turizm Sektöründe Küresel İş Birliği Yenilikçilik ve Büyüme Antalya Örneği, *Journal of Business Research Turk*, 7 (3): 173-192.
- Akbolat, M. ve Deniz, G. (2017). Türkiye'de Medikal Turizmin Gelişimi ve Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması, *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2): 124-138.
- Alımanoğlu, Ç. ve Ayazlar, G. (2017). Türkiye'de Kırsal Turizm Konulu Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bibliyometrik Bir İnceleme (2003-2016), *Uluslararası Kırsal Turizm ve Kalkınma Dergisi*, 1(1): 7-12.
- Beladi H, Chao C-C, Ee MS, Hollas D. (2015). Medical Tourism and Health Worker Migration in Developing Countries, *Economic Modelling*, 46 (1): 391-96.
- Cohen, Eric (2006). Medical Tourism in Thailand, *Turk-Kazakh International Tourism Conference: New Perspectives and values in World Tourism and Tourism Management in the Future* (ss. 87-117.). Alanya, 20-26 Kasım.
- Connell, J. (2006). Medical Tourism: Sea, Sun, Sand And Surgery, *Tourism Management*, 27 (6): 1093-1100.
- Correa, H. A., Leiva-Munoz ve Bakucz, M., (2018). Past Themes and Future Trends in Medical Tourism Research: A Co-Word Analysis, *Tourism Management*, 65: 200-211.
- Çiçek, D. ve Kozak, N. (2012). Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nde Yayımlanan Hakem Denetimli Makalelerin Bibliyometrik Profili, VI. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi (ss. 196-211). Türkiye: Antalya.
- Diñer, M. Z., Aydoğın Çiççi, M. ve Karayılan, E. (2016). Gelişmekte Olan Ülkelerde Medikal Turizm Türkiye'nin Tayland Malezya ve Hindistan'a Göre Potansiyelinin Değerlendirilmesi, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1): 34-60.
- Esiyok, B., Çakar, M. ve Kurtulmuşoğlu, F. B. (2017). The Effect of Cultural Distance on Medical Tourism, *Journal of Destination Marketing & Management*, 6 (1): 66-75.
- Fetscherin, M. ve Stephano, R, M. (2016). The Medical Tourism Index, *Tourism Management*, 52 (Şubat): 539-556.
- Görener, A. (2016). Türkiye'de Medikal Turizm Sektörünün Değerlendirilmesinde Bütünleşik SWOT-AHS Yaklaşımı, *The Journal of Operations Research, Statistics, Econometrics and Management Information Systems*, 4 (2): 160-170.
- Ganguli, S. ve Ebrahim, A. H. (2017). A Qualitative Analysis of Singapore's Medical Tourism competitiveness, *Tourism Management Perspectives*, 2: 74-84.
- Gündüz, H ve Güler, M.E. (2015), Termal Turizm İşletmelerinde Çok Ölçütlü Karar Verme Teknikleri Kullanılarak Uygun Tedarikçinin Seçilmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 30 (1): 205-222.
- Hall, C. M. (2011). Publish and Perish? Bibliometric Analysis, Journal Ranking and the Assessment of Research Quality in Tourism, *Tourism Management*, 32 (1): 16-27.
- İçöz, O. (2009), Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal (Tıbbi) Turizm ve Türkiye'nin Olanakları, *Journal of Yaşar University*, 4 (14): 2257-2279.
- İçöz, O. ve Kozak, N. (1999). Turizm İşletmeciliği Dergisinin Turizm Literatürüne Katkısı Hakkında Bir İnceleme, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (2): 9-17.

- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam.
- Leung, Y., Xi, Sun, J. ve Bai, B., (2017). Bibliometrics of Social Media Research: A Co-Citation And Co-Word Analysis, *International Journal of Hospitality Management*, 66: 35-45.
- Lovelock, B., Lovelock, K. ve Lyons, K. (2018). The Impact of Outbound Medical (Dental) Tourism on the Generating Region: New Zealand Dental Professionals' Perspectives, *Tourism Management*, 67: 399-410.
- Okumus, B., Köseoğlu, A., M. ve Ma, F. (2018). Food and Gastronomy Research in Tourism and Hospitality: A Bibliometric Analysis, *International Journal of Hospitality Management*, 73: 64-74.
- Özel, H. ve Kozak, N. (2012). Turizm Pazarlaması Alanının Bibliyometrik Profili (2000-2010) ve Bir Atf Analizi Çalışması, *Türk Kütüphaneciliği*, 26 (4): 715-733.
- Runnels V. ve Carrera P.M. (2012). Why Do Patients Engage in Medical Tourism?, *Maturitas*, 73 (4): 300-304.
- Skountridaki L. (2017). Barriers to Business Relations between Medical Tourism Facilitators and Medical Professionals, *Tourism Management*, 59: 254-266.
- Sayın, Ş. D., Yeğinboy, Y. E. ve Yüksel, İ. (2017). Türkiye'de Medikal Turizm Uygulamaları: Bir Üniversite ve İzmir Sağlık Serbest Bölgesi Değerlendirmesi, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (2): 289-313.
- Sağlık Bakanlığı (2018), <https://www.saglik.gov.tr/>, Erişim tarihi: 20 Aralık 2018.
- Şahin, S. ve Acun, A. (2015). Turist Rehberliği Alanının Bibliyometrik Profili (Ulusal Turizm Kongreleri Bildirileri). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (34): 213-234.
- Tham, A. (2018). Sand, Surgery and stakeholders: A Multi-Stakeholder Involvement Model of Domestic Medical Tourism for Australia's Sunshine Coast, *Tourism Management Perspectives*, 25: 29-40.
- Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu (2013)*. T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı. Ankara.
- Yiğit, V. (2016). Kamu Hastanelerinde Medikal Turizminin Gelişimini Etkileyen Faktörler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7 (15): 107-119.
- Yirik, Ş. (2014). Sağlık Turizmi Üzerine Antalya Destinasyonunda Bir Araştırma. (Basılmamış Doktora Tezi). Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü.



#### Ülker ÇOLAKOĞLU

Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü'nden mezun oldu (1988). Yüksek lisans derecesini Dokuz Eylül Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan (1991), doktora derecesini de Dokuz Eylül Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (1996). Dokuz Eylül Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (1989). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesinde çalışmaya başladı (1992). Halen Doktor Öğretim Üyesi olarak görev yapmaktadır. Alanında çok sayıda bildiri, makale, kitap ve kitap bölümleri bulunmaktadır. Temel çalışma alanları, insan kaynakları yönetimi ve stratejik yönetimdir.



#### Hüseyin Erhan ALTUN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu Konaklama İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2011). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi olarak çalışmaya başladı (2014). Yüksek lisans derecesini Aydın Adnan Menderes Üniversitesi'nden Turizm İşletmeciliği Dalı'ndan aldı (2018). Halen Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Turizm Fakültesi'nde görev yapmaktadır ve aynı kurumda Turizm İşletmeciliği Dalı'nda doktora eğitimine devam etmektedir. Temel çalışma alanı, turizm pazarlamasıdır.



#### Berkant KIYKAÇ

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm Fakültesi Seyahat İşletmeciliği Bölümü'nden mezun oldu (2015). Yüksek lisans derecesini Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'ndan aldı (2017). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı'nda doktora eğitimine başladı (2017). Halen doktora eğitimine devam etmektedir. Temel çalışma alanı, yönetim ve organizasyondur.

*Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, altışar aylık dönemlerde (Bahar ve Güz) yayınlanır ve merkezi, Ankara'dır. Dergide turizm ve ilgili/ilifskili dallarını ilgilendiren konularda hazırlanmış makaleler yayımlanır. Derginin yayıncısı, editörü ve editörler kurulu yazarların belirtmiş olduğu görüş ve düşünceler ile doğabilecek etik ihlallerinin sorumluluğunu kabul etmekle yükümlü olmayıp, dergide yer alan makale ve yazıların sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir. Dergiyeye, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi şeklinde atıf yapılmalıdır.

*Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*'nin yayın politikası; uygulamalı ve derleme türü (meta-analiz çalışmaları model önerileri olgu sunuları ve tartışmalar vb.) çalışmaları yayımlamak ve turizm literatürünün geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. Dergiyeye gönderilen bütün makaleler editörler kurulu denetimine alınır kabul görmesi durumunda yayımlanır. Makale değerlendirme sürecini daha verimli kullanabilmek ve derginin bilimsel olma kalitesini daha da yükseltmek için yazarların aşağıda belirtilen yazım kurallarına uymaları önerilir.

**MAKALE İNCELEMESİ:** Dergiyeye yayımlanması amacıyla önerilen makaleler en az iki hakem tarafından değerlendirilmeye tabi tutulur hakemlerin önerilerine dikkate alınır ve istenilen düzeltilmeler yerine getirilmesi koşuluyla yayımlanır. İstenilen şablona ve önerilere bağlı kalınarak hazırlanan ve gönderilen makaleler işleme konulur.

**MAKALE TESLİMİ:** Makalelerin e-posta ortamında gönderilmesi tercih edilmelidir. Belirtilecek bilgiler arasında yazarın adı-soyadı ve akademik derecesi telefon ve faks numaraları ile e-posta adresini içeren bilgilerin yer almasına dikkat edilmelidir. Gönderilecek olan makaleler daha önce herhangi bir basılı veya sanal bir ortamda yayımlanmamış olmalıdır.

**Bildirilerin makale olarak sunulması:** Bununla birlikte daha önce herhangi bir kongrede bildiri olarak sunulmuş bir çalışmanın makale halinde önerilmesi aşamasında şu konulara dikkat edilmelidir: a) Öncelikle daha önce bildiri olarak sunulan metin ile makale halinde sunulan metnin aynı olmaması gerekmektedir. b) Bildiri olarak sunulan çalışmadan olan farklı olan yönler ayrıca belirtilmelidir. c) Bildiri olarak sunulan çalışmanın yayımlanmış (veya sunulmuş) örneği makalenin dergiyeye önerilmesi aşamasında gönderilmelidir.

#### MAKALELERİN GÖNDERİLECEĞİ ADRES:

Yrd. Doç. Dr. Çağıl Hale ÖZEL, Anadolu Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Yunus Emre Kampusu, 26470 Eskişehir.

Tel: (0222) 335 05 80/2124

Faks: (0222) 335 66 51

E-posta: chkayar@anadolu.edu.tr

**Online ortamda makale önerme:** Dergiyeye şu adresi kullanarak online ortamda da makale önerisinde bulunabilirsiniz:

**Not:** Makale gönderilirken aşağıdaki adres ziyaret edilerek elde edilecek Telif Hakkı Devir Belgesi onaylanarak gönderilmelidir.

<http://www.anatoliajournal.com/copyright.pdf>

**MAKALE BAŞLIĞI:** Okuyucunun makale ile ilk olarak amacını açıkça ifade edebilen bir başlık aracılığıyla ilişki kurduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Bu nedenle başlığın makalenin amacını ve sınırlarını tam olarak anlatabilen bir içerikte olmasına dikkat edilmelidir. Dolayısıyla makale başlığının çok uzun olmasına dikkat edilmelidir. Dolayısıyla makale başlığının çok uzun olmasına dikkat edilerek makalede anlatılan çalışmayı içermesi sağlanmalıdır. Başlığın; sekiz sözcüğü ya da boşluklar dahil 50 karakteri geçmemesine özen gösterilmelidir.

**ÖZ:** Her makalede Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanmış öz bulunmalıdır. Bilindiği gibi öz makalede önemsiz ayrıntıların atlanarak ana noktaların belli bir anlam içerecek şekilde kısaca ifade edilmesidir. Öz, en az 140, en fazla 150 sözcüğü geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır. Genel olarak özün hazırlanmasında; çalışmanın konusu amacı hazırlama yöntemi veri derleme aracı/araçları ve teknikleri örnekleme analiz biçimi ve sonuçlara ilişkin açıklamalar yer almalıdır.

**ANAHTAR SÖZCÜKLER:** Bilindiği üzere, yayımlanan makalelere yer veren indeks ve öz (abstract) veri tabanlarında anahtar sözcükler makalelere ulaşımı kolaylaştırır. Veri tabanları üzerinde yapılacak taramalardan rasyonel sonuçların alınabilmesi için anahtar sözcüklerin doğru verilmiş olması önemlidir. Anahtar sözcük sayısı altı ile sınırlandırılmalıdır. Sıralanma şekli inceleme konusu olan konunun yer aldığı disiplinden başlayıp daha ayrıntılı olan konulara doğru olmalıdır. Çalışmanın uygulandığı coğrafî alan/bölge en sonda yer almalıdır.

**GİRİŞ:** Giriş bölümünün amacı çalışmanın genel bir tespitini ve analizini yapmaktır. Çalışmanın amacı aşamaları bölümleri işlenen düşünceler net ve bütünlüklü olarak kısaca özetlenerek okuyucuya aktarılmalıdır. Konunun ne olduğu araştırmanın niçin yapıldığı hangi bölümlerde nelerin söz konusu edildiği gibi soruların yanıtları yer almalıdır. Bu sorular arasında var olan bir sorunu ortaya koymak bir soruna çözüm getirmek herhangi bir konuyla ilgili literatüre katkıda bulunmak gibi amaçlar bulunabilir. Bu bölümde konu ile ilgili literatür taramasına ve araştırma yöntemine yer verilmemelidir. Giriş kısmının 500 sözcüğü geçmemesine özen gösterilmelidir.

**KURAM:** Bu bölüme "konu" da denilmektedir. Bu bölümde çalışmanın dayandığı kuramsal çerçeveye yer verilir. Böylelikle hazırlanan makalenin hangi alan üzerine hazırlandığı açıklanır. Bu bölümle ilgili anlatımlar söz konusu çalışmaya açılım sağlayan kuramsal çerçeve ile sınırlı tutulmalıdır. Kuram bölümü araştırmanın dayandığı alan ve konu ile bağlantılı olmak üzere en fazla 800 sözcük olmalıdır. Yazar/yazarlar isterse giriş ile kuram ve ilgili çalışmalar bölümlerini "Giriş" bölümü kapsamında tek bir başlık altında da hazırlayabilir.

**İLGİLİ ÇALIŞMALAR:** Bu bölümde makale konusuna giren alanda daha önce gerçekleştirilmiş benzer araştırmalara yer verilir. İlgili çalışmalar bölümüne çeşitli yazarlar literatür (alanyazın) taraması örneğinde olduğu gibi farklı isimler verebilmektedir. Söz konusu araştırmalarda hangi konuların hangi yöntemle incelendiği hangi sonuçlara ulaşıldığı vb. konulara kısaca burada değinilir. Ayrıca makalenin ilgili alana getirdiği katkının belirlenmesi açısından da ilgili çalışmalara yer verilmesi önemlidir. Makale yazarı ilgili alanda var olan hangi boşlukta bilime katkıda bulunduğunu ortaya koyabilmesi için ilgili çalışmalar bölümünün eksiksiz bir şekilde hazırlanması gerekmektedir.

**YÖNTEM:** Bu bölümde, şimdiye kadar yapılan açıklamaların ışığında var olan veya olduğuna inanılan sorunun ve çözümünün ortaya konulabilmesi için yürütölen araştırmaya ait bilgiler açıklanır. Çalışmada kullanılacak yaklaşımlar ve yöntemin tam bir betimlemesi yapılır. Bu bilgilerin verilmesinin esas amacı kullanılan yöntemin izlenmesi ile bir başka araştırmacının ayısını tekrarlamasına olanak tanınmasıdır. Bu nedenle yöntem bilimsel bilginin temeli olan tekrar edilebilirlik koşulu için yeterli açıklıkta anlatılmalıdır. Bu bölümde ayrıca, anakütlenin özellikleri, bilgi toplama tekniği, niçin bu veri toplama tekniğinin tercih edildiği, tekniğin avantajlı ve dezavantajlı yönlerine ilişkin açıklamalar yer alır. Araştırmada veri derlemede kullanılan aracın geliştirilme aşamaları ve içeriği gibi konular olabildiğinde ayrıntılı bir şekilde açıklanır. Araştırma alan araştırma tekniklerinden biri ile gerçekleştirilmiş ise seçilen örnekleme tekniği ve bu tekniğin tercih edilme nedenleri açıklanır. Çalışma, "toplubakış makalesi (veya derleme)" yani literatür incelemesi içeriğinde hazırlanmış ise, yöntem bölümünde açıklanan konular dikkate alınmayabilir.

**ANALİZ VE BULGULARIN YORUMLANMASI:** Yöntem ile ilgili açıklamaların ardından araştırmanın esasını teşkil eden verilerin analizinin yapıldığı bölüme sıra gelir. Elbette ki analiz bölümü veri derlemeye dayalı olan araştırmalar için geçerlidir. Derleme (toplu bakış) türü makalelerde analiz bölümü genellikle bulunmaz. Buradaki açıklamalar genel olarak alan araştırma teknikleri ile derlenen verilerin analizi üzerine yapılmaktadır. Analiz çeşitidinin seçimi, istatistiksel testler, güven aralığı, istatistiksel testlerin tercih edilme nedeni vb. noktalar bölümün giriş kısmında açıklanır. Bunlar yapıldıktan sonra sıra bulguların yorumlanması gelmiştir. Bulguların yorumlanması bölümünde ise verilerin analizi ile elde edilmiş bulguların sunumu yapılır. Bulgular araştırma sorularına başka deyişle hipotezler ile değerlendirilerek organize edilir. Hipotezlerin ışığında veriler incelenir ve yorumlanır. Bulguların hipoteze uygunluğu değerlendirilir. Sunum biçimi; tablo, grafik veya şekillerden biri veya birkaçı ile gerçekleştirilebilir. İstatistiksel analiz sonuçlarının sunumu da bu bölümde yer alır. Bulguların yorumlanması bölümünde bulguların tekli ikili veya çoklu tablolar biçiminde istatistiksel testlerin sonuçları ile birlikte sununun tercih edilmesi yerinde olacaktır. Böylelikle hangi testin hangi veriler üzerine uygulandığına ilişkin bilgiler daha açık bir şekilde anlaşılır. Bulguların yorumlanması bölümünde örnekleme ilişkin genel bilgiler (demografik veriler) araştırmadan elde edilen bilgiler olmak üzere iki aşamada sunulmalıdır. Araştırmadan elde edilen bulgular ise kendi arasında bir veya birkaç aşamalı olarak sunulabilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus makalede gereğinden fazla kullanılan açıklamaları tablolar ile boğmamaktır. Mümkün olduğuca tablolar birleştirilmeli ya da araştırma amacı/sorunu ile doğrudan ilgili olmayan tablolar kullanılmamalıdır. Ayrıca genel bilgilerin tek bir tablo halinde sunulmasında yarar vardır. Tablo sayısı, kesinlikle 5-6'ya aşmamalıdır. Bu sayıyı aşan ve yer verilmesinin çalışmanın eksik açıklanacağının düşünöldüğu durumlarda, makaleyi dergiyeye önermeden önce, dergi editörü ile irtibat kurulmalıdır.

**SONUÇ:** Makaleden elde edilen sonuçların özetlendiği gerektiği durumlarda genellemelerin yapıldığı bölümdür. Bu bölüm ele alınan sorunun kısa bir tekrarı ile başlamalı ve bunu elde edilen sonuçların kısa bir özeti izlemelidir (uygulamalı çalışmalar için). İfadeler kısa ve öz olmalıdır. İlgili literatüre yapılan olası bilimsel katkı da burada kısaca özetlenmelidir. Sonuç bölümündeki açıklamaların 400 kelimeyi geçmemesine dikkat edilmelidir.

**DEĞERLENDİRME:** Sonuçtan sonra yer alan bu bölümde daha sonra bu alanla ilgili araştırmalarda bulunacak olanlara yol gösterici açıklamalar yapılır. Olası araştırmacılara bu alanda hangi konuların araştırılması gerektiği, araştırmalarda hangi konulara dikkat edilmesi gerektiği gibi açıklamalarda bulunulabilir. Değerlendirme bölümünün hazırlanması zorunlu olmayıp ancak yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda hazırlandığında diğer araştırmacılara yol gösterici olacağı da kuşkusuzdur.

**TEŞEKKÜR:** Bu bölümde; yazar/lar çalışmanın hazırlanması sürecinde yardım almış oldukları kişilere; çalışmaya parasal destek sağlayan kişi kurum ya da kuruluşlara; ya da verilerin kullanılmasına izin veren kişi kurum ya da kuruluşlara teşekkür edebilir. Bu not çalışma metninin bitiminde ama referanslardan önceki kısımda yer almalıdır.

**DİĞER BİLGİLER:** Ek olarak gönderilen bir makalenin sağlıklı bir hakem denetiminden geçmesi ve "makale değerlendirme" aşamasının kısa sürede sonuçlanması için makale dilinin Türkçe kuralları ile bilimsel anlatım standartlarına uygun ve yapılan görgül çalışmaların sonuçları güvenilir olmalıdır. Bu konuda gerekiyorsa uzman akademisyenlerden yardım alınmalıdır. Makalede toplam sözcük sayısının 5000'den fazla olmamasına özen gösterilmelidir (ana metin referanslar ve tablo-şekiller dahil). Yazılarda Türk Dil Derneği'nin yazım kılavuzu temel alınmalı yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Konu ile ilgili uluslararası literatürde yer edinmiş teknik kavramların metin içinde yer aldığı ilk yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilmelidir.

**REFERANS VERME:** Sadece metin içerisinde belirtilen çalışmalara 'kaynakça' kısmında yer verilmelidir. Bu bölümde eksik (metinde belirtilmiş ancak 'kaynakça' kısmında yer almayan) ya da fazla (metin içerisinde belirtilmemiş ancak 'kaynakça' kısmında yer alan) kaynak isimlerine yer verilmemesine özen gösterilmelidir. Kaynaklar yazarların soyadına göre alfabetik sıra ile verilmelidir. Türkçe ile yabancı kaynaklar ya da makaleler ile kitaplar için ayrı bir sınıflandırma yapmadan tek bir liste oluşturulmalıdır.

**Metin içerisinde:** İlgili çalışmalara yapılacak atıflarda yazarların soyadları ve yayın tarihi kullanılır. Örneğin;

Dener (1996) ...

Dener'e (1996) göre....

Uysal ve Crompton (1985)....

Uysal ve Crompton'a (1985) göre....

Yazar sayısı üçten fazla olan eserlere metin içerisinde yapılacak atıflarda sadece ilk yazarın soyadı yazılarak sonrakiler (vd) şeklinde belirtilecektir. Örneğin;

Timur vd. (2000) ....

Timur ve arkadaşları (2000) ... ..

(Timur vd. 2000). ....

(Timur ve arkadaşları 2000).

Parantez içerisinde cümle sonunda birden fazla esere atıfta bulunuluyor ise, kaynaklar yayın tarihi sırasına göre verilmelidir (en eskiden en yeniye doğru). Örneğin;

(Dener 1996; Uysal 1998; Morrison 2002) gibi.

**KAYNAKÇA DÜZENİ:** Atıf yapılan bütün kaynaklar cilt, sayı ve sayfa numarasının tümünü kapsmalıdır. Kaynakların listesine çalışmanın sonunda ve aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi yazarların soyadı sırasına göre yer verilmelidir. Kaynakça bölümünde yer alacak kaynak sayısı en az 20 en fazla 50 olmalıdır. Daha az veya daha fazla sayıda kaynak gösterenlerin çalışmaları değerlendirilmeye alınmayacaktır.

#### Sürelili Yayınlar / Dergiler:

Yücelt U. ve Marcella M. (1996). Services Marketing in the Lodging Industry: An Empirical Investigation, *Journal of Travel Research*, 34 (4): 32- 38.

#### Kitaplar:

Witt E. S. ve Witt C. A. (1992). *Modelling and Forecasting in Tourism*. Londra: Academic Press.

#### Kitap Bölümleri:

Uysal M. ve Hagan L. A. R. (1992). Motivations of Pleasure Travel and Tourism. İçinde; M. Khan M. Olsen ve T. Var (Editörler) *VNRs Encyclopedia of Hospitality and Tourism* (ss. 798-810). New York: Van Nostrand Reinhold.

#### Tez Çalışmaları:

Timur A. (1978). Turizm Fiyat Enflasyon İlişkileri (*Basılmamış Doktora Tezi*). İzmir: Ege Üniversitesi İşletme Fakültesi.

#### İnternetteki Makaleler:

Elektronik Reference Formats Recommended by the American Psychological Association. (19 Kasım 1999). Washington DC: American Psychological Association <http://www.apa.org/journals/webref.html> adresinden alınmıştır (Ziyaret tarihi: 13.11.2016).

İnternette diğer tür doküman ve bilgilere atıfta bulunulması durumunda <http://www.apa.org/journals/webref.html> adresinde yer alan Elektronik Reference Formats Recommended by the American Psychological Association başlığı altındaki açıklamalar dikkate alınmalıdır.

**Kaynakça gösterme ile ilgili dikkat edilmesi gereken bazı konular:** a) Yayınlar için kent ismi verilecek ise, ilgili kentin Türkçe yazılışına yer veriniz (London yerine Londra gibi). b) Basım sayıları için de Türkçe açıklamaya yer veriniz (First Edition yerine Birinci Baskı gibi). c) Kitaplar içerisinde yer alan bölüm yazıları için "in" yerine "içinde" yazınız. d) Lütfen kaynak gösterimindeki ayrıntılara dikkat ediniz.

**TABLO ŞEKİL VE FOTOĞRAFLAR:** Makale ile ilgili diğer bütün ekler özenle hazırlanmalı ve metin içerisinde yer almalıdır. Tablolar ana metine atıf yapılmadan anlaşılır bir şekilde olmalı tablo başlığının yanı sıra kolonlar için de başlık verilmelidir. Çok uzun ya da çok geniş tablolardan kaçınılmalıdır. Bir makale önerisinde en fazla beş tabloya yer verilmelidir. Çok gerekli olmayan hallerde demografik veri içerikli tablolara yer verilmemelidir. Bu sınırı aşan ve makaleyi tablolara dolduran çalışmalar değerlendirmeye alınmayacaktır. Şekil ve grafikler sade olmalı ve başlık içermelidir.

**BAZI ETİK KONULARI:** Zaman zaman turizm alanında da bilim etiği ihlalleri ortaya çıkabilmektedir. Akademik alandaki bir kurumda görevli olsun veya olmasın, bilerek veya bilmeyerek yapılan bazı etik ihlalleri yıllar sonra bireylerin önüne gelebilmekte ve vahim sonuçları olabilmektedir. O nedenle, Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'ne önerilecek makalelerin hazırlanması ve önerilmesinde; "intiha", "dilimleme", "uydurma (fabrikasyon)", "çarpıtma", "destek belirtmeme", "yazarlıkla ilgili konular (yazar adı belirtmeme, yazarlık sıralaması, yazarlık hakkı, vs.)" ve diğer bilim etiğinde uyulması gereken hususlara uyulmasında gerekli özenin gösterilmesini bekliyoruz.

**YAZARLARIN ÖZGEÇMİŞ VE FOTOĞRAFLARI:** Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi'nin Yıl 27, Sayı 1 sayısından itibaren yazarların özgeçmiş ile fotoğraflarına yer verilmeye başlanmıştır. Yazarların aşağıdaki özgeçmiş şablonuna göre hazırlayacakları özgeçmişleri ile yüksek çözünürlüklü olarak taranmış bir fotoğraflarını makaleyi önerirken göndermeleri gerekmektedir.

#### Özgeçmiş hazırlama şablonu:

..... Üniversitesi ..... Fakültesi/Yüksekokulu'ndan (var ise bölüm de belirtilmeli) mezun oldu (YIL). Yüksek lisans derecesini ..... Üniversitesi'nden ..... dalından (YIL), doktora derecesini de ..... Üniversitesi'nden ..... dalından aldı (YIL). ..... Üniversitesi'nde çalışmaya başladı (YIL) (Üniversite dışında başka kurum veya kuruluşlarda çalışılmış ise, burada sırasıyla belirtilmeli). (Var ise) Doçentlik unvanını ..... alanında aldı (YIL). (Var ise) Profesörlüğe ..... Üniversitesi'nde yükseltildi (YIL). Halen ..... Üniversitesi ..... Fakültesi/Yüksekokulu'nda görev yapmaktadır. Temel çalışma alanı/ları ....., .....'dir.